

1981. 20. 2. 87. 2. 14.

REDNA KNJIŽNA ZBIRKA
ZA LETO 1980

KOLENDAR ZA LETO 1981

Barvne ilustracije koledarskega dela prikazujejo različne nadrobnosti iz radmirske zakladnice.

MOHORJEVA DRUŽBA CELJE

1852

1981

MOHORJEV KOLEDAR

JANUAR

0 599 / 1981

1825 / 121

1 Četrtek
2 Petek
3 Sobota

NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA (1) •
Bazilij Vel. in Gregor Nac., škofa in cerkevna uč. (3) •
• Genovefa Pariška, devica; Anter, papež, mučenec

4 Nedelja

2. PO BOŽIČU (2) • Angela Folinjska

Beseda se je učlovečila (Jan 1, 1-18)

• Simeon Stilit, puščavnik; Emilijana (Milena), devica
GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, SV. TRIJE KRALJI (1) •
Rajmund Penjaf., duh. (4) • Lucijan Antiohijski, muč.
• Severin Noriški, op.; Erhard, škof; Jurij iz Hozibe, red.
• Julijan in Bazilisa, mučenca; Hadrijan, opat
• Viljem iz Bourgesa, šk.; Agaton, pap.; Peter Orseolo, red.

5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

11 Nedelja

JEZUSOV KRST (2) • Pavlin Oglejski, škof

To je moj ljubljeni Sin (Mt 3, 13-17)

• Alfred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, škof
Hilarij, škof in cerkv. uč. (4) • Veronika Milanska, dev.
• Feliks (Srečko) Nolanski duh.; Odon iz Novare, red.
• Pavel Puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok
• Marcel, papež; Berard in tov., frančiškanski mučenci
Anton (Zvonko), puščavnik (3) • Marijan, diakon, muč.

12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

18 Nedelja

2. NAVADNA (2) • Priska, mučenka

Janez Krstnik pričuje o Jezusu (Jan 1, 29-34)

• Kanut (Knut), kralj; Germanik, muč.; Arsen, red.
Fabijan, papež in Boštjan (Sebastijan), mučenca (4) •
Neža (Agnes, Janja), devica, muč. (3) • Epifanij, škof
Vincenc (Vinko), diakon, muč. (4) • Teodolinda, kraljica
• Emerencijana, mučenka; Ildefonz, škof
Francišek Saleški, šk., c. u. (3) • Felicijan, škof, muč.

19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

25 Nedelja

3. NAVADNA (2) • Spreobrnitev apostola Pavla

Jezus začne učiti (Mt 4, 12-23)

Timotej in Tit, škofa (3) • Robert, Alberik, Štefan, r.u.
Angela Merici, devica (4) • Vitalijan, papež
Tomaž Akvinski, duh., c. u. (3) • Peter Nolasko, red. u.
• Valerij, škof; Julijan Ubogi, spokornik
• Martina, dev., muč.; Hiacinta (Jacinta) Marescotti
Janez Bosko, redovni ustanov. (3) • Marcela, vdova

26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek
31 Sobota

☉ mlaj
☽ prvi krajec
☽ ščip
☾ zadnji krajec

6. ob 08^h24^m
13. ob 11^h10^m
20. ob 08^h39^m
28. ob 05^h19^m

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	07 ^h 44 ^m	16 ^h 27 ^m	08 ^h 43 ^m
6.	07 ^h 43 ^m	16 ^h 32 ^m	08 ^h 49 ^m
11.	07 ^h 42 ^m	16 ^h 38 ^m	08 ^h 56 ^m
16.	07 ^h 40 ^m	16 ^h 45 ^m	09 ^h 05 ^m
21.	07 ^h 36 ^m	16 ^h 52 ^m	09 ^h 16 ^m
26.	07 ^h 31 ^m	16 ^h 59 ^m	09 ^h 28 ^m
31.	07 ^h 26 ^m	17 ^h 06 ^m	09 ^h 40 ^m

Sonce stopi v znamenje Vodnarja 20. ob 4^h.

Do konca meseca se dan podaljša za 57 minut.

FEBRUAR

1 Nedelja

- 2 Ponedeljek
3 Torek
4 Sreda
5 Četrtek
6 Petek
7 Sobota

4. NAVADNA (2) • Brigita Irska, devica
Osmero blagrov (Mt 5, 1–12)

Jezusovo darovanje, Svečnica (2) • Simeon in Ana
Blaž, škof, mučenec; Oskar (Ansgar), škof (4) •
• Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, mučenec
Agata, dev., muč. (3) • Ingenuin in Albuin, škofa
Pavel Miki in tov., muč. (3) • Amand Belgijski, škof
• Nivard, redovnik; Adavkt in frigijski mučenci

8 Nedelja

- 9 Ponedeljek
10 Torek
11 Sreda
12 Četrtek
13 Petek
14 Sobota

5. NAVADNA (2) • Hieronim Em.; Prešernov dan
Naloga Jezusovih učencev (Mt 5, 13–16)

• Apolonija, devica, mučenka; Nikefor, mučenec
Sholastika, devica (3) • Viljem Veliki, puščavnik
Lurška Mati božja (4) • Cedmon, redovnik
• Evlalija, mučenka; Benedikt Anianski, opat
• Katarina de Ricci, redovnica; Gregor II., papež
Valentin (Zdravko), mučenec (4) • Bruno Kverfurtski, m.

15 Nedelja

- 16 Ponedeljek
17 Torek
18 Sreda
19 Četrtek
20 Petek
21 Sobota

6. NAVADNA (2) • Jordan Saški, opat
Jezus dopolnjuje postavo (Mt 5, 17–37)

• Julijana, mučenka; Onezim, škof; Peteri muč. iz Egipta
Sedem ustanoviteljev servitov (4) • Frančišek Clet, muč.
• Simeon Jeruzalemski, škof, mučenec; Flavijan, škof
• Konrad iz Piacenze, spokornik; Barbat, škof
• Sadot in tovariši, mučenci; Evherij, škof
Peter Damiani, šk., c. u. (4) • Maksimijan Puljski, škof

22 Nedelja

- 23 Ponedeljek
24 Torek
25 Sreda
26 Četrtek
27 Petek
28 Sobota

7. NAVADNA (2) • Marjeta Kortonska, spokornica
Ljubite svoje sovražnike (Mt 5, 38–48)

Polikarp, škof, cerkveni uč. (3) • Dositej, menih
• (Matija, apostol); Sergij, mučenec
• Tarazij (Taras), škof; Valburga, devica
• Matilda iz Hackeborna, devica; Porfirij, škof
• Gabrijel Žalostne Matere božje, red.; Leander, škof
• Roman, opat; Hilarij, papež, Osvald, škof

- ☉ mlaj
☽ prvi krajec
☼ ščip
☾ zadnji krajec

4. ob 23^h14^m
11. ob 18^h49^m
18. ob 23^h58^m
27. ob 02^h14^m

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	07 ^h 25 ^m	17 ^h 07 ^m	09 ^h 42 ^m
6.	07 ^h 18 ^m	17 ^h 15 ^m	09 ^h 57 ^m
11.	07 ^h 11 ^m	17 ^h 23 ^m	10 ^h 12 ^m
16.	07 ^h 03 ^m	17 ^h 30 ^m	10 ^h 27 ^m
21.	06 ^h 55 ^m	17 ^h 37 ^m	10 ^h 42 ^m
26.	06 ^h 46 ^m	17 ^h 44 ^m	10 ^h 58 ^m

Sonce stopi v znamenje Rib 18. ob 18^h.

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 22 minut.

MAREC

1 Nedelja

- 2 Ponedeljek
3 Torek
4 Sreda
5 Četrtek
6 Petek
7 Sobota

8. NAVADNA (2) • Albin, šk.; Antonina, muč.

Jezus svari pred zaskrbljenostjo (Mt 6, 24–34)

- Neža Praška, devica; Henrik Suzo, redovnik
- Kunigunda, ces.; Marin in Asterij, muč.; Pust
- ++ Pepelnica (1) • Kazimir, kraljevič
- Janez Jožef od Križa, redovnik; Evzebij, mučenec
- + • Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika), devica
- Perpetua in Felicita, muč. (4) • Gavdioz, škof

8 Nedelja

- 9 Ponedeljek
10 Torek
11 Sreda
12 Četrtek
13 Petek
14 Sobota

1. POSTNA (1) • Janez od Boga, red. ust.

Jezus zavrne skušnjavca (Mt 4, 1–11)

- Franciška Rimska, redovn. (4) • Gregor Niški, škof
- Štirideset mučenec; Makarij, škof
- Sofronij, škof; Evlogij, mučenec; Konstantin, spok.
- (Gregor Vel., papež); Doroteja (Rotija), mučenka
- + • Kristina, dev., muč.; Teodora (Božidara), mučenka
- Kvatre • Matilda, kraljica; Florentina, opatinja

15 Nedelja

- 16 Ponedeljek
17 Torek
18 Sreda
19 Četrtek
20 Petek
21 Sobota

2. POSTNA (1) • Klemen M. Dvořak, red.

Jezus se na gori spremeni (Mt 17, 1–9)

- Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, škof; Julijan, muč.
- Patricij, škof (4) • Jedrt Nivelška, opatinja
- Ciril Jeruzalemski, šk., c. u. (4) • Salvator, redovnik
- JOŽEF, MOŽ DEVICE MARIJE (1) • Sibilina, dev.**
- + • Klavdija in tov., mučenke; Kutbert, škof
- Nikolaj iz Flüe, puščavnik; Filemon, mučenec

22 Nedelja

- 23 Ponedeljek
24 Torek
25 Sreda
26 Četrtek
27 Petek
28 Sobota

3. POSTNA (1) • Lea, spokornica

Jezus in Samarijanka (Jan 4, 5–42)

- Turibij iz Mongroveja, šk. (4) • Viktorijan in tov.
- Dionizij in tov., mučenci; Katarina Švedska, red.
- Gospodovo oznanjenje (1) • Dizma, desni razbojnik**
- Evgenija, mučenka; Kastul, mučenec
- + • Rupert Salzburški, škof; Lidija, mučenka
- Milada Praška, dev.; Bojan (Vojan), knez, muč.

29 Nedelja

- 30 Ponedeljek
31 Torek

4. POSTNA (1) • Bertold, red. ustan.

Jezus ozdravi sleporojenega (Jan 9, 1–41)

- Amadej IX. Savojski, knez; Kvirin iz Neussa
- Modest Gosposvetski, škof (3) • Gvido, opat

			Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
☉ mlaj	6. ob 11 ^h 31 ^m				
☽ prvi krajec	13. ob 02 ^h 50 ^m	Dan			
☼ ščip	20. ob 16 ^h 22 ^m				
☾ zadnji krajec	28. ob 20 ^h 34 ^m	1.	06 ^h 41 ^m	17 ^h 48 ^m	11 ^h 07 ^m
		6.	06 ^h 32 ^m	17 ^h 55 ^m	11 ^h 23 ^m
		11.	06 ^h 23 ^m	18 ^h 02 ^m	11 ^h 39 ^m
		16.	06 ^h 13 ^m	18 ^h 09 ^m	11 ^h 56 ^m
		21.	06 ^h 04 ^m	18 ^h 16 ^m	12 ^h 12 ^m
		26.	05 ^h 54 ^m	18 ^h 22 ^m	12 ^h 28 ^m
		31.	05 ^h 44 ^m	18 ^h 29 ^m	12 ^h 45 ^m

Sonce stopi v znamenje Ovna 20. od 18^h (začetek pomladi).

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 38 minut.

APRIL

1 Sreda
2 Četrtek
3 Petek
4 Sobota

• Hugo Grenobelski, škof; Venancij, škof, mučenec
Frančišek Paolski, red. ust. (4) • Teodozija, muč.
+ • Rihard, škof; Sikst I., papež; Agapa, mučenka
Izidor Seviljski, šk., c. u. (4) • Zosim, puščavnik

5 Nedelja

5. POSTNA (1) • Vincenc Ferrer, duh.

Jezus obudi Lazarja (Jan 11, 1-45)

• Irenej Sirmijski, škof, muč.; Celestin I., papež
Janez Krstnik de la Salle, redovni ustanov. (3) •
• Albert, škof, mučenec; Valter, opat
• Marija Kleopova, svetopis. žena; Valtruda, redovnica
+ • Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., mučenci
Stanislav, škof, muč. (3) • Domnij (Dujam), škof

6 Ponedeljek
7 Torek
8 Sreda
9 Četrtek
10 Petek
11 Sobota

12 Nedelja

CVETNA NEDELJA JEZUSOVEGA TRPLJENJA (1) •

Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem (Mt 21, 1-11)

• Martin I., papež, mučenec; Hermenegild, muč.
• Lidvina, devica; Valerijan in tov., mučenci
• Anastazija, mučenka; Peter Gonzales, redovnik
Vel. četrtek (1) • Bernarda Lurška, devica
++ Vel. petek (1) • Rudolf, mučenec; Inocenc, škof
Vel. sobota (1) • Apolonij, muč.; Eleverij Ilir., m.

13 Ponedeljek
14 Torek
15 Sreda
16 Četrtek
17 Petek
18 Sobota

19 Nedelja

VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE (1) •

Jezus vstane od mrtvih (Jan 20, 1-9)

Velikonočni ponedeljek (1) • Hilda, devica

• Anzelm, škof, cerkv. uč.; Konrad Parzham, red.
• Leonid, mučenec; Agapit, papež
• Jurij, mučenec; Vojteh, škof, mučenec
• Fidel (Zvest) Sigmarinški, d., m.; Honorij, škof
• Marko, evangelist; Ermin, škof, mučenec

20 Ponedeljek
21 Torek
22 Sreda
23 Četrtek
24 Petek
25 Sobota

26 Nedelja

2. VELIKONOČNA, BELA (1) • Pashazij, opat

Jezus se prikaže apostolom (Jan 20, 19-31)

USTANOVITEV OF; Hozana Kotorska, dev. (4) •

Peter Chanel, duh., muč. (4) • Vital (Živko), mučenec
Katarina Sienska, dev., c. u. (3) • Peter Veronski, muč.
Pij V., papež (4) • Jožef Cottolengo, redov. ustanov.

27 Ponedeljek
28 Torek
29 Sreda
30 Četrtek

☉ mlaj	4. ob 21 ^h 19 ^m	Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
☾ prvi krajec	11. ob 12 ^h 10 ^m	1.	05 ^h 42 ^m	18 ^h 31 ^m	12 ^h 49 ^m
☽ ščip	19. ob 08 ^h 59 ^m	6.	05 ^h 33 ^m	18 ^h 37 ^m	13 ^h 04 ^m
☾ zadnji krajec	27. ob 11 ^h 14 ^m	11.	05 ^h 23 ^m	18 ^h 43 ^m	13 ^h 20 ^m
		16.	05 ^h 14 ^m	18 ^h 50 ^m	13 ^h 36 ^m
		21.	05 ^h 06 ^m	18 ^h 57 ^m	13 ^h 51 ^m
		26.	04 ^h 57 ^m	19 ^h 03 ^m	14 ^h 06 ^m

Sonce stopi v znamenje Bika 20. ob 5^h.

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 29 minut.

1 Petek	JOŽEF DELAVEC (2) • MEDNARODNI PRAZNIK DELA
2 Sobota	Atanazij, škof in cerkveni učitelj (3) • Boris, kralj
3 Nedelja	3. VELIKONOČNA (1) • Filip in Jakob ml., apostola Jezus na poti v Emavs (Lk 24, 13–35)
4 Ponedeljek	Florijan (Cvetko), mučenec (4) • Cirijak, škof
5 Torek	• Gotard, škof; Angel, mučenec; Juta, spokornica
6 Sreda	• Marija, Srednica milosti; Dominik Savio, dijak
7 Četrtek	• Gizela, opatinja; Domicijan, škof; Flavij, mučenec
8 Petek	• Viktor Milanski, mučenec; Dezider (Željko), škof
9 Sobota	• Pahomij, op.; Beat, puščavnik; Dan zmage
10 Nedelja	4. VELIKONOČNA (1) • Antonin, škof Jezus dobri pastir (Jan 10, 1–10)
11 Ponedeljek	• Mamert, škof; Sigismund (Žiga), kralj
12 Torek	Leopold Mandič, duh. (3) • Pankracij, mučenec
13 Sreda	• Servacij, škof; Mucij, mučenec
14 Četrtek	Matija, apostol (2) • Bonifacij, mučenec
15 Petek	• Zofija (Sonja), mučenka; Izidor, kmet
16 Sobota	Janez Nepomuk, duh., muč. (4) • Andrej Bobóla, m.
17 Nedelja	5. VELIKONOČNA (1) Paskal Baylon, red.; Jošt, opat Jezus je pot, resnica in življenje (Jan 14, 1–12)
18 Ponedeljek	Janez I., papež, mučenec (4) • Erik, kralj
19 Torek	• Peter Celestin, papež; Pudencijana, devica
20 Sreda	Bernardin Sienski, duhovnik (4) • Plavtila, spok.
21 Četrtek	• Krispin, redovnik; Valens, škof; Evtihij in tovariši
22 Petek	• Renata, spok.; Marjeta (Rjeta-Rita) Kasijska, red.
23 Sobota	• Janez de Rossi, duhovnik; Evfrozinja, redovnica
24 Nedelja	6. VELIKONOČNA (1) • Marija Pomočnica Jezus objlubi Svetega Duha (Jan 14, 15–21)
25 Ponedeljek	Prošnji dan; Beda Č.; Gregor VII.; Marija M. de P. (4) •
26 Torek	Prošnji dan; Filip Neri, duhovnik (3) •
27 Sreda	Prošnji dan; Avguštin Canterburyjski, škof (4) •
28 Četrtek	GOSPODOV VNEBOHOD (1) • German Pariški, škof
29 Petek	Maksim Emonski, škof (4) • Teodozija, devica
30 Sobota	• Ivana Orleanska, devica; Ferdinand Aragonski, kralj
31 Nedelja	7. VELIKONOČNA (1) • Obiskanje Device Marije Jezusova velikodušniška molitev (Jan 17, 1–11)

	4. ob 05 ^h 19 ^m	Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
☉ mlaj					
€ prvi krajec	10. ob 23 ^h 22 ^m				
☺ ščip	19. ob 01 ^h 03 ^m				
☾ zadnji krajec	26. ob 22 ^h 00 ^m				
Sonce stopi v znamenje Dvojčkov 21. ob 4 ^h .		1.	04 ^h 49 ^m	19 ^h 10 ^m	14 ^h 21 ^m
		6.	04 ^h 42 ^m	19 ^h 17 ^m	14 ^h 35 ^m
		11.	04 ^h 35 ^m	19 ^h 23 ^m	14 ^h 48 ^m
		16.	04 ^h 29 ^m	19 ^h 28 ^m	14 ^h 59 ^m
		21.	04 ^h 24 ^m	19 ^h 34 ^m	15 ^h 10 ^m
		26.	04 ^h 19 ^m	19 ^h 39 ^m	15 ^h 20 ^m
		31.	04 ^h 15 ^m	19 ^h 44 ^m	15 ^h 29 ^m

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 8 minut.

JUNIJ

1 Ponedeljek
2 Torek
3 Sreda
4 Četrtek
5 Petek
6 Sobota

Justin, mučenec (3) • Pamfil, mučenec
Marcelin in Peter, mučenca (4) • Erazem, škof, muč.
Karel Lwanga in tov., muč. (3) • Klotilda, kraljica
• Frančišek Caracciolo, r. u.; Kvirin iz Siscije, šk., m.
Bonifacij, škof, mučenec (3) • Svetko (Svetopolk), muč.
Norbert, škof, red. ust. (4) • Bertrand Oglejski, škof

7 Nedelja

BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1) • Robert, opat
Prejmite Svetega Duha (Jan 20, 19–23)

8 Ponedeljek
9 Torek
10 Sreda
11 Četrtek
12 Petek
13 Sobota

Marija, Mati Cerkve (2) • Medard, škof
Efrem Sirski, diakon, c. u. (4) • Primož in Felicijan, m.
• Bogumil, škof; Janez Dominici, dubrovn. škof
Barnaba, apostol (3) • Feliks, mučenec
• Janez Fakundski, redovnik; Adelhajda, devica
Kvatre; Anton (Zvonko) Padovanski, red., c. u. (3) •

14 Nedelja

SV. TROJICA (1) • Elizej, prerok
Oče pošlje Sina na svet (Jan 3, 16–18)

15 Ponedeljek
16 Torek
17 Sreda
18 Četrtek
19 Petek
20 Sobota

Vid (Vitomir), mučenec (4) • Germana (Mana) Cousin, d.
• Frančišek Regis, duh.; Beno, šk.; Gvido Kort., red.
• Gregor Barbarigo, škof; Adolf, škof
REŠNJE TELO IN REŠNJA KRI (1) • Amand, škof
Romuald, opat (4) • Nazarij, škof
• Silverij I., papež, mučenec; Mihelina Malatesta, spok.

21 Nedelja

12. NAVADNA (2) • Alojz (Vekoslav) Gonzaga, r.
Jezus uči apostole (Mt 10, 26–33)

22 Ponedeljek
23 Torek
24 Sreda
25 Četrtek
26 Petek
27 Sobota

Pavlin iz Nole, šk.; Janez Fisher in Tomaž More, m. (4) •
• Agripina, devica, mučenka; Jožef Cafasso, duhovnik
Rojstvo Janeza Krstnika (1) kres • Favst, mučenec
• Viljem (Vilko) iz Vercellija, opat; Doroteja (Rotija), dev.
Srce Jezusovo (1) • Vigilij (Stojan), šk.; Pelagij, muč.
Marijino Srce; Ema Krška, kn.; Ciril Al., šk., c. u. (4) •

28 Nedelja

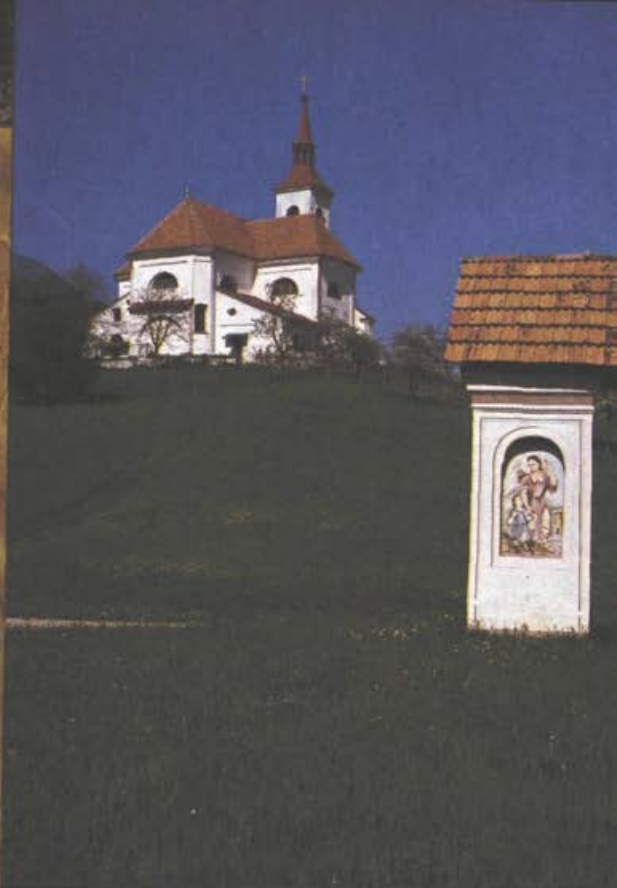
13. NAVADNA (2) • Irenej, škof, mučenec
Laštnosti Jezusovih učencev (Mt 10, 37–42)

29 Ponedeljek
30 Torek

PETER IN PAVEL, apostola (1) • Marcel, mučenec
Prvi mučenci rimske Cerkve (4) • Emilijana, mučenka

☉ mlaj	2. ob 12 ^h 32 ^m		Vzhod	Zahod	Dolžina
☾ prvi krajec	9. ob 12 ^h 33 ^m	Dan	Sonca	Sonca	dneva
☽ ščip	17. ob 16 ^h 04 ^m				
☾ zadnji krajec	25. ob 05 ^h 25 ^m				
Sonce stopi v znamenje Raka 21. ob 12 ^h (začetek poletja).		1.	04 ^h 15 ^m	19 ^h 45 ^m	15 ^h 30 ^m
		6.	04 ^h 12 ^m	19 ^h 49 ^m	15 ^h 37 ^m
		11.	04 ^h 11 ^m	19 ^h 52 ^m	15 ^h 41 ^m
		16.	04 ^h 10 ^m	19 ^h 55 ^m	15 ^h 45 ^m
		21.	04 ^h 11 ^m	19 ^h 56 ^m	15 ^h 45 ^m
		26.	04 ^h 13 ^m	19 ^h 57 ^m	15 ^h 44 ^m

Do 21. junija se dan podaljša za 15 minut, nato pa skrajša do konca meseca za 3 minute.

JULIJ

1 Sreda • Teobald (Bogoslav), pušč.; Estera, svetopis. žena
 2 Četrtek • Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), mučenec
 3 Petek Tomaž, apostol (2) • Heliodor, škof
 4 **Sobota** **DAN BORCA; Elizabeta Portugalska (4)** • Urh, škof

5 **Nedelja** **CIRIL IN METOD, slov. ap. (1)** • Anton M. Zacc. **Dobri pastir da življenje za ovce (Jan 10, 11–16)**
 6 Ponedeljek Marija Goretti, dev., muč. (4) • Bogomila, spokornica
 7 Torek • Vilibald, škof; Edelburga, devica
 8 Sreda • Kilijan, škof, mučenec; Prokop, mučenec
 9 Četrtek • Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci
 10 Petek • Amalija (Ljuba), redovnica; Rufina in Sekunda, m.
 11 Sobota Benedikt, opat (3) • Olga Kijevska, kneginja

12 **Nedelja** **15. NAVADNA (2)** • Mohor in Fortunat, muč. **Prilika o sejavcu in semenu (Mt 13, 1–23)**
 13 Ponedeljek Henrik (Hinko) I., kralj (4) • Evgen, škof
 14 Torek Kamil de Lellis, duh. (4) • Frančišek Solan, redovnik
 15 Sreda Bonaventura, šk., c. u. (3) • Vladimir Kijeviski, knez
 16 Četrtek Karmelska Mati božja (4) • Evstazij, škof
 17 Petek • Aleš (Aleksej), spokornik; Marcelina, devica
 18 Sobota • Friderik (Miroslav), škof, muč.; Arnulf (Arnold), šk.

19 **Nedelja** **16. NAVADNA (2)** • Arsen, diakon, pušč. **Prilika o ljulki med pšenico (Mt 13, 24–43)**
 20 Ponedeljek • Marjeta Antiohijska, devica, muč.; Elija, prerok
 21 Torek Lovrenc iz Brindisija, duh., c. u. (4) • Daniel (Danilo), m.
 22 **Sreda** **DAN VSTAJE; Marija Magdalena (Majda) (3)** •
 23 Četrtek Brigita Švedska, red. ust. (4) • Apolinarij, škof, muč.
 24 Petek • Kristina, devica, mučenka; Boris, mučenec
 25 Sobota Jakob st., apostol (2) • Krištof (Kristo), mučenec

26 **Nedelja** **17. NAVADNA (2)** • Joahim in Ana, starši DM **Prilika o zakladu in o ribah (Mt 13, 44–52)**
 27 Ponedeljek Gorazd, Kliment, Naum in tov. (3) • Pantaleon, muč.
 28 Torek • Viktor (Zmago) I., papež; Samson (Samo), škof
 29 Sreda Marta iz Betanije (3) • Olaf, kralj
 30 Četrtek Peter Krizolog, škof, c. u. (4) • Angelina, kneginja
 31 Petek Ignacij Lojolski, red. ust. (3) • Fabij, mučenec

☉ mlaj	1. ob 20 ^h 03 ^m		Vzhod	Zahod	Dolžina
☽ prvi krajec	9. ob 03 ^h 39 ^m	Dan	Sonca	Sonca	dneva
☽ ščip	17. ob 05 ^h 39 ^m				
☾ zadnji krajec	24. ob 10 ^h 40 ^m	1.	04 ^h 15 ^m	19 ^h 56 ^m	15 ^h 41 ^m
☉ mlaj	31. ob 04 ^h 52 ^m	6.	04 ^h 18 ^m	19 ^h 54 ^m	15 ^h 36 ^m
		11.	04 ^h 22 ^m	19 ^h 52 ^m	15 ^h 30 ^m
		16.	04 ^h 27 ^m	19 ^h 49 ^m	15 ^h 22 ^m
		21.	04 ^h 32 ^m	19 ^h 44 ^m	15 ^h 12 ^m
		26.	04 ^h 37 ^m	19 ^h 39 ^m	15 ^h 02 ^m
		31.	04 ^h 43 ^m	19 ^h 33 ^m	14 ^h 50 ^m

Sonce stopi v znamenje Leva 22. ob 23^h.

Do konca meseca se dan skrajša za 51 minut.

AVGUST

1 Sobota Alfonz M. Ligvorij, škof, c. u. (3) • Makabejski bratje

2 Nedelja **18. NAVADNA (2) • Evzebij iz Vercellija, škof Jezus nasiti množico (Mt 14, 13–21)**

3 Ponedeljek • Lidija, makedon. žena; Avguštin Kažotič, zagr. škof
4 Torek Janez M. Vianney, duh. (3) • Perpetua, žena
5 Sreda Posvetitev bazilike Marije Snežne (4) • Ožbalt, kr.
6 Četrtek Jezusova spremenitev na gori (2) • Pastor, muč.
7 Petek Sikst II., papež in tov., muč.; Kajetan, duh. (4) •
8 Sobota Dominik (Nedeljko), red. ust. (3) • Cirijak in tov.

9 Nedelja **19. NAVADNA (2) • Peter Faber, redovnik Jezus hodi po morju (Mt 14, 22–33)**

10 Ponedeljek Lovrenc, diakon, muč. (2) • Asterija (Zvezdana), muč.
11 Torek Klara (Jasna), devica (3) • Tiburcij in Suzana, muč.
12 Sreda • Evplij, mučenec; Inocenc XI., papež
13 Četrtek Poncijan, papež in Hipolit, duhovnik, mučenca (4) •
14 Petek Maksimiljan Kolbe, muč. (4) • Evzebij iz Rima
15 Sobota **MARIJINO VNEBOVZETJE (1) • Tarcizij, mučenec**

16 Nedelja **20. NAVADNA (2) • Rok, spokornik Vera kananejske matere (Mt 15, 21–28)**

17 Ponedeljek • Hijacint Poljski, redovnik; Liberat (Slobodan), op., m.
18 Torek • Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Preneste
19 Sreda Janez Eudes, red. ustan. (4) • Ludvik Toulouški, škof
20 Četrtek Bernard, opat, c. u. (3) • Samuel (Samo), prerok
21 Petek Pij X., papež (3) • Baldwin, kralj; Sidonij, škof
22 Sobota Devica Marija, Kraljica (3) • Sigfrid (Zmago), škof

23 Nedelja **21. NAVADNA (2) • Roza iz Lime, devica Jezus obljubi Petru prvenstvo (Mt 16, 13–20)**

24 Ponedeljek Jernej, apostol (2) • Emilija de Vialar, redovnica
25 Torek Ludvik IX., francoski kralj; Jožef Kalasanc, d. (4) •
26 Sreda • Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof
27 Četrtek Monika, mati sv. Avguština (3) • Cezarij, škof
28 Petek Avguštin, škof, cerkv. uč. (3) • Hermes, mučenec
29 Sobota Mučeništvo Janeza Krstnika (3) • Sabina, mučenka

30 Nedelja **22. NAVADNA (2) • Feliks in Adavkt, muč. Hoja s križem za Kristusom (Mt 16, 21–27)**

31 Ponedeljek • Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik; Pavlin, škof

	7. ob 20 ^h 26 ^m		Vzhod	Zahod	Dolžina
☉ prvi krajec	15. ob 17 ^h 36 ^m	Dan	Sonca	Sonca	dneva
☽ ščip	22. ob 15 ^h 15 ^m				
☾ zadnji krajec	29. ob 15 ^h 43 ^m				
☀ mlaj		1.	04 ^h 44 ^m	19 ^h 32 ^m	14 ^h 48 ^m
		6.	04 ^h 50 ^m	19 ^h 25 ^m	14 ^h 35 ^m
		11.	04 ^h 56 ^m	19 ^h 17 ^m	14 ^h 21 ^m
		16.	05 ^h 02 ^m	19 ^h 09 ^m	14 ^h 07 ^m
		21.	05 ^h 08 ^m	19 ^h 00 ^m	13 ^h 52 ^m
		26.	05 ^h 15 ^m	18 ^h 52 ^m	13 ^h 37 ^m
		31.	05 ^h 21 ^m	18 ^h 43 ^m	13 ^h 22 ^m

Sonce stopi v znamenje Device 23. ob 6^h.

Do konca meseca se dari skrajša za 1 uro 26 minut.

SEPTEMBER

1 Torek
2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota

• Egidij (Tilen), opat; Verena, devica
• Maksima, mučenka; Kastor, škof
Gregor Vel., papež (3) • Evfemija, Tekla, Doroteja, m.
• Rozalija (Zalka), devica; Ida, spok.; Mojzes, prerok
• Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof, mučenec

6 Nedelja

23. NAVADNA (2) • ANGELSKA; Petronij, škof
Jezus naroča spravljivost (Mt 16, 21–27)

7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

• Marko Križevčan in tov., muč.; Regina, dev., muč.
Marijino rojstvo (2) • Hadrijan, mučenec
• Peter Klaver, redovnik; Dorotej in Gorgonij, mučenca
• Nikolaj Tolentinski, spokornik; Otokar, redovnik
• Prot in Hijacint, mučenca; Ertruda (Erna), devica
• Gvido iz Anderlechta, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.

13 Nedelja

24. NAVADNA (2) • Janez Zlatousti, šk., c. u.
Prilika o neusmiljenem hlapcu (Mt 18, 21–35)

14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

Povišanje sv. Križa (2) • Notburga, devica
Žalostna Mati božja (Dolores) (3) • Melita, mučenka
Kornelij, pap. in Ciprijan, šk., muč. (3) • Ljudmila, kneg.
Robert Bellarmino, škof, c. u. (4) • Lambert, škof, muč.
• Jožef Kupertinski, duhovnik; Irena in Zofija, muč.
Kvatre; Januarij, šk., m. (4) • Emilija de Rodat, red.

20 Nedelja

25. NAVADNA (2) • Suzana, mučenka
Prilika o delavcih v vinogradu (Mt 20, 1–16)

21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

Matej (Matevž), apostol in evang. (2) • Jona, prerok
• Tomaž Villanovski, škof; Mavricij in tov., mučenci
• Paternij (Domogoj), škof, mučenec; Lin, papež
• Pacifik, redovnik; Gerard, škof
• Avrelija (Zlata), devica; Sergij Radoneški, škof
Kozma in Damijan, mučenca (4) • Nil, opat

27 Nedelja

26. NAVADNA (2) • Vincenc Pavelski, duhovnik
Prilika o neenakih sinovih (Mt 21, 28–32)

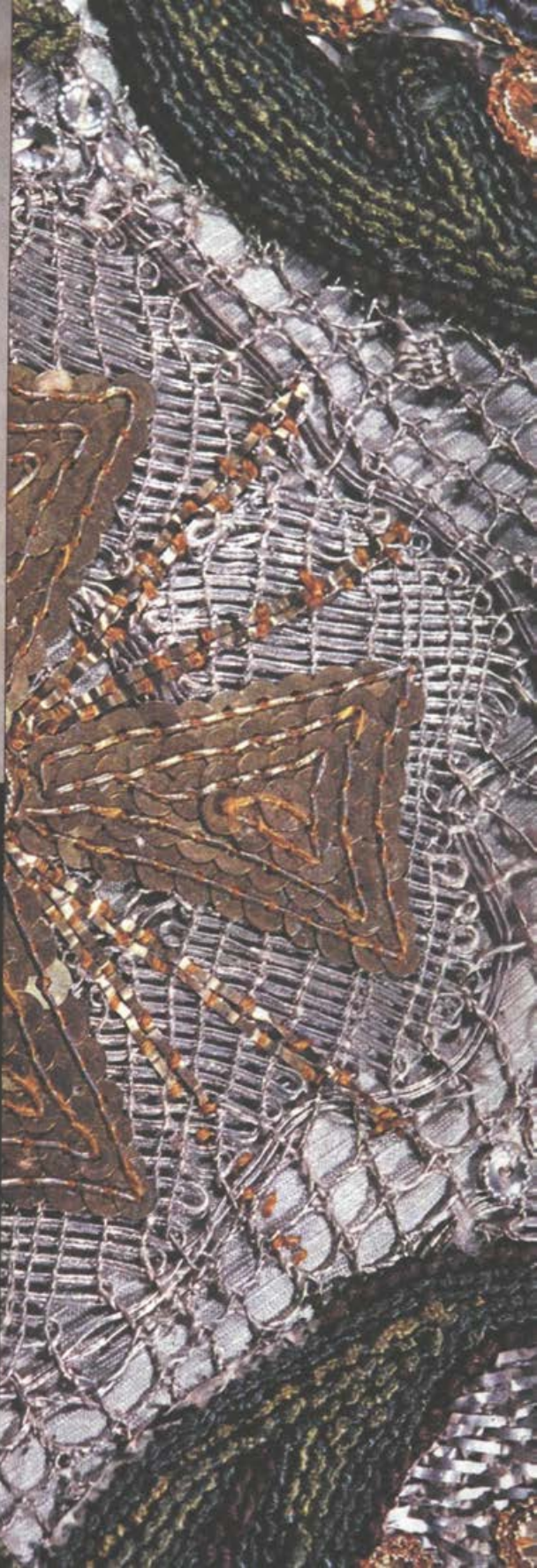
28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda

Venčeslav (Vaclav), muč. (4) • Lioba (Ljuba), devica
Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli (2) •
Hieronim, duhovnik, c. u. (3) • Zofija, spokornica

	6. ob 14 ^h 25 ^m	Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
☉ prvi krajec	14. ob 04 ^h 09 ^m	1.	05 ^h 22 ^m	18 ^h 41 ^m	13 ^h 19 ^m
☽ ščip	20. ob 20 ^h 47 ^m	6.	05 ^h 28 ^m	18 ^h 31 ^m	13 ^h 03 ^m
☾ zadnji krajec	28. ob 05 ^h 07 ^m	11.	05 ^h 35 ^m	18 ^h 22 ^m	12 ^h 47 ^m
☼ mlaj		16.	05 ^h 41 ^m	18 ^h 12 ^m	12 ^h 31 ^m
		21.	05 ^h 47 ^m	18 ^h 02 ^m	12 ^h 15 ^m
		26.	05 ^h 53 ^m	17 ^h 52 ^m	11 ^h 59 ^m

Sonce stopi v znamenje Tehtnice 23. ob 4^h (začetek jeseni).

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 34 minut.

OKTOBER

1 Četrtek
2 Petek
3 Sobota

Terezija Deteta Jezusa, dev. (3) • Remigij, škof
Angeli varuhi (3) • Legerij, škof
• Evald, mučenec; Kandid (Žarko), mučenec

4 Nedelja

27. NAVADNA (2) • ROŽNOVENSKA; Francišek
Prilika o hudobnih vinogradnikih (Mt 21, 33–43)

5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

• Marcelin, škof; Flavija, mučenka
Bruno, redovni ustanovitelj (4) • Renato, škof
Rožnovenska Mati božja (3) • Marko I., papež
• Demetrij, mučenec; Pelagija, spokornica
Dioniz, šk. in tov., muč.; Janez Leonardi, duh. (4) •
• Francišek Borgia, redovnik; Hugolin, mučenec

11 Nedelja

28. NAVADNA (2) • Emilijan (Milan, Milko), šk.
Prilika o kraljevi svatbi (Mt 22, 1–14)

12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

Maksimiljan Celjski, škof (4) • Serafin, redovnik
• Edvard, kralj; Koloman, mučenec
Kalist I., papež, muč. (4) • Gavdencij (Veselko), š., m.
Terezija (Zinka) Velika, dev., c. u. (3) • Avrelija, dev.
Hedvika, red.; Marjeta M. Alakok, dev. (4) • Gal, opat
Ignacij Antiohijski, škof, mučenec (3) • Viktor, škof

18 Nedelja

29. NAVADNA (2), MISIJONSKA • Luka, evang.
O davčnem denarju (Mt 22, 15–21)

19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

Izak Jogues in kanadski mučenci; Pavel od Križa (4) •
• Irena (Miroslava), mučenka; Vendelin, opat
• Uršula, devica, mučenka; Hilarion, opat
• Marija Saloma, svetopis. žena; Bertila Boscardin, red.
Janez Kapistran, duhovn. (4) • Severin iz Kölna, škof
Anton M. Claret, škof (4) • Feliks, škof, mučenec

25 Nedelja

30. NAVADNA (2) ŽEGNANJSKA (1) • Krizant
Največja zapoved (Mt 22, 34–40)

26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek
31 Sobota

• Lucijan, mučenec; Amand iz Strasbourga, škof
• Vincenc in Sabina, mučenca; Frumencij, škof
Simon in Juda Tadej, apost. (2) • Cirila, mučenka
• Narcis, škof; Ermelinda Brabantska, devica
• Marcel, mučenec; Alfonz Rodriguez, redovnik
• Volbenk (Bolfenk), škof; Kvintin, mučenec

☉ prvi krajec
☽ ščip
☾ zadnji krajec
☼ mlaj

6. ob 08^h45^m
13. ob 13^h49^m
20. ob 04^h40^m
27. ob 21^h13^m

Sonce stopi v znamenje Škorpijona 23. ob 13^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	06 ^h 00 ^m	17 ^h 42 ^m	11 ^h 42 ^m
6.	06 ^h 07 ^m	17 ^h 33 ^m	11 ^h 26 ^m
11.	06 ^h 13 ^m	17 ^h 24 ^m	11 ^h 11 ^m
16.	06 ^h 20 ^m	17 ^h 14 ^m	10 ^h 54 ^m
21.	06 ^h 27 ^m	17 ^h 05 ^m	10 ^h 38 ^m
26.	06 ^h 34 ^m	16 ^h 57 ^m	10 ^h 23 ^m
31.	06 ^h 41 ^m	16 ^h 49 ^m	10 ^h 08 ^m

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 34 minut.

NOVEMBER

1 Nedelja

- 2 Ponedeljek
3 Torek
4 Sreda
5 Četrtek
6 Petek
7 Sobota

VSI SVETI (1) • Cezarij, diakon, mučenec

Osmero blagov (Mt 5, 1–12)

- Spomin vseh vernih rajnih (1) • Marcijan, puščavnik
Viktorin Ptujski, šk., m.; Just, tržaški muč.; Martin Porres, šk. (4) •
Karel Boromejski, škof (3) • Vital in Agrikola, mučenca
• Zaharija in Elizabeta, starši Janeza Krstnika; Bertilda, op.
• Lenart (Narte), opat; Sever, škof, mučenec
• Engelbert, škof, mučenec; Ernest, opat; Vilibrord, škof

8 Nedelja

- 9 Ponedeljek
10 Torek
11 Sreda
12 Četrtek
13 Petek
14 Sobota

32. NAVADNA (2), ZAHVALNA • Bogomir, škof Pametne in nespametne device (Mt 25, 1–13)

- Posvetitev lateranske bazilike (2) • Teodor (Božidar)
Leon Vel., papež, c. u. (3) • Andrej Avelinski, duhovnik
Martin iz Toursa, škof (3) • Menas, puščavnik
Jozafat Kunčević, škof, mučenec (3) • Kunibert, škof
Stanislav Kostka, redovnik (4) • Homobonus, trgovec
• Nikolaj Tavelić, mučenec; Lovrenc O'Toole, škof

15 Nedelja

- 16 Ponedeljek
17 Torek
18 Sreda
19 Četrtek
20 Petek
21 Sobota

33. NAVADNA (2) • Leopold, knez

Prilika o talentih (Mt 25, 14–30)

- Marjeta Škotska; Jedrt iz Helfte (4) • Otmar, opat
Elizabeta Ogrska, redovnica (3) • Evfemija in Tekla
Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla (4) • Abdija, prerok
• Narsej, škof, mučenec; Barlam, mučenec
• Edmund, kralj, mučenec; Feliks Valois, redovnik
Marijino darovanje (3) • Gelazij, papež

22 Nedelja

- 23 Ponedeljek
24 Torek
25 Sreda
26 Četrtek
27 Petek
28 Sobota

JEZUS KRISTUS, KRALJ (VLADAR) VESOLJSTVA (1) •

O poslednji sodbi (Mt 25, 31–46)

- Klemen, papež, mučenec; Kolumban, opat (4) •
• Krizogon Oglejski, mučenec; Flora, devica, muč.
• Katarina Aleksandrijska, devica, muč.; Erazem, muč.
• Leonard Portomavriški, redovnik; Valerijan Oglejski, šk.
• Virgil, apostol Karantanije; Jožef Pignatelli, redovnik
• Jakob de Marchia, duhovnik; Eberhard, škof

29 Nedelja

30 Ponedeljek

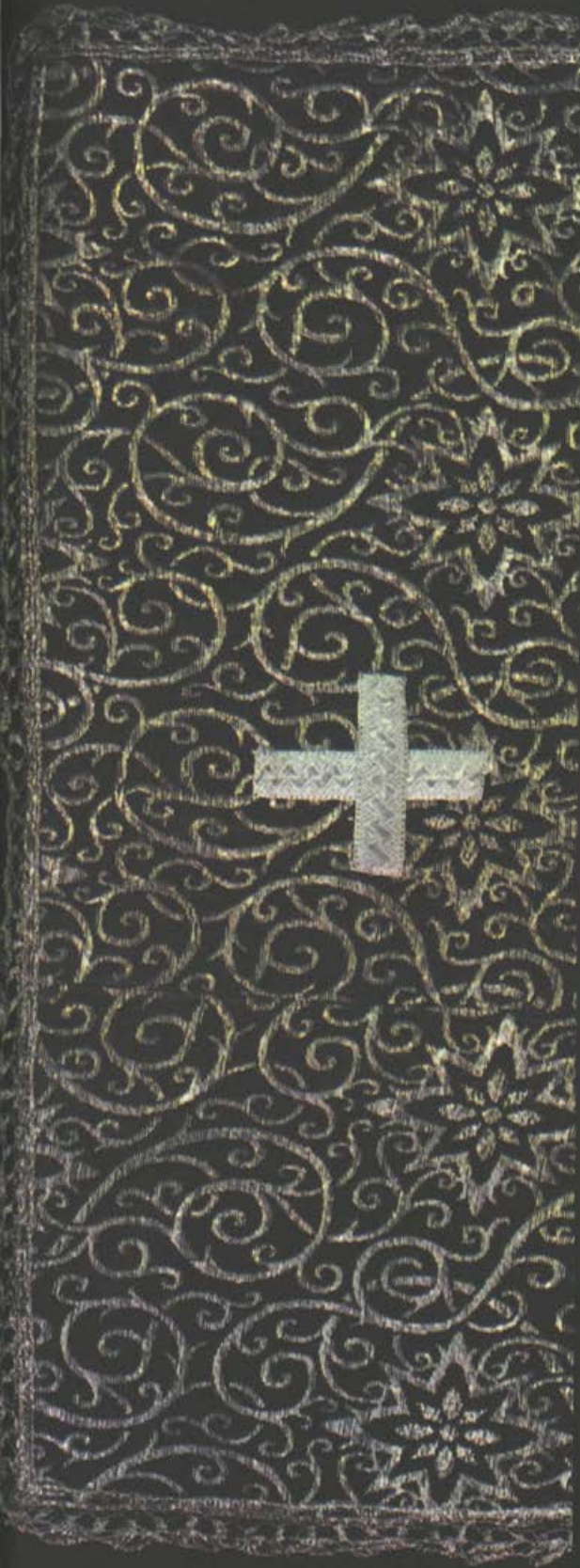
1. ADVENTINA (1) • DAN REPUBLIKE

Opomin k čuječnosti (Mr 13, 33–37)

Andrej, apostol (2) • Justina, devica

	5. ob 02 ^h 09 ^m		Vzhod	Zahod	Dolžina
☾ prvi krajec	11. ob 23 ^h 26 ^m	Dan	Sonca	Sonca	dneva
☾ ščip	18. ob 15 ^h 54 ^m				
☾ zadnji krajec	26. ob 15 ^h 38 ^m				
☾ mlaj					
Sonce stopi v znamenje Strelca 22. ob 10 ^h .		1.	06 ^h 43 ^m	16 ^h 48 ^m	10 ^h 05 ^m
		6.	06 ^h 50 ^m	16 ^h 41 ^m	09 ^h 51 ^m
		11.	06 ^h 57 ^m	16 ^h 35 ^m	09 ^h 38 ^m
		16.	07 ^h 04 ^m	16 ^h 30 ^m	09 ^h 26 ^m
		21.	07 ^h 10 ^m	16 ^h 25 ^m	09 ^h 15 ^m
		26.	07 ^h 17 ^m	16 ^h 21 ^m	09 ^h 04 ^m

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 8 minut.

DECEMBER

1 Torek

- 2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota

- **Eligij, škof; Natalija (Božena), spokornica**
- Bibijana (Vivijana, Živka), muč.; Blanka, spok.
- Frančišek Ksaver, duhovnik (3) • Kasijan, mučenec
- Janez Damaščan, duh., c. u. (4) • Barbara, dev., muč.
- Saba (Sava), opat; Gerald iz Brage, škof

6 Nedelja

- 7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

- 2. ADVENTNA (1) • Nikolaj (Miklavž), škof**
Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot (Mr 1, 1–8)
Ambrož, škof, cerkv. uč. (3) • Agaton, mučenec
BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARJE (1) •
• Peter Fourier, redovnik; Valerija, muč.; Abel, očak
• Melkijad, papež, mučenec; Judita, svetopisemska žena
Damaz I., papež (4) • Danijel Stilit, puščavnik
Ivana Franciška Šantalska, red. (4) • Amalija, mučenka

13 Nedelja

- 14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

- 3. ADVENTNA (1) • Lucija, devica, mučenka**
Janez Krstnik pričuje o Jezusu (Jan 1, 6–8, 19–20)
Janez od Križa, duh., c. u. (3) • Spiridion (Dušan), šk.
• Kristina (Krista), devica; Marija K. di Rosa, red. ust.
• Albina, devica, mučenka; Adelhajda, cesarica
• Lazar iz Betanije; Olimpija, redovna ustanov.
• Teotim in Bazilijan, mučenca; Gacijan, škof
Kvatre • Urban V., pap.; Favsta, spok.; Tea, muč.

20 Nedelja

- 21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

- 4. ADVENTNA (1) • Evgenij in Makarij, muč.**
Angel oznanja Jezusovo rojstvo (Lk 1, 26–38)
Peter Kanizij, duhovnik, c. u. (4) • Severin, škof
• Demetrij, muč.; Franciška Cabrini, red.; Dan JLA
Janez Kancij, duh., c. u. (4) • Viktorija, devica, muč.
Sveti večer • Adam in Eva; Hermina (Irma), devica
BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) • Anastazija, m.
Štefan, prvi mučenec (2) • Zosim, papež

27 Nedelja

- 28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda
31 Četrtek

- SV. DRUŽINA (2) • Janez Evangelist, apostol**
Jezusovo darovanje v templju (Lk 2, 22–40)
Nedolžni otroci, mučenci (2) • Kastor in tov., mučenci
Tomaž Becket, škof, mučenec (4) • David, kralj
• Rajner, škof; Liberij, škof; Evgen, škof
Silvester I., papež (4) • Melanija, opatinja

	4. ob 17 ^h 22 ^m	Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
☾ prvi krajec	11. ob 09 ^h 41 ^m	1.	07 ^h 23 ^m	16 ^h 18 ^m	08 ^h 55 ^m
☽ ščip	18. ob 06 ^h 46 ^m	6.	07 ^h 29 ^m	16 ^h 17 ^m	08 ^h 48 ^m
☾ zadnji krajec	26. ob 11 ^h 10 ^m	11.	07 ^h 34 ^m	16 ^h 17 ^m	08 ^h 43 ^m
☽ mlaj		16.	07 ^h 38 ^m	16 ^h 18 ^m	08 ^h 40 ^m
Sonce stopi v znamenje Kozoroga 21. ob 23 ^h (začetek zime).		21.	07 ^h 41 ^m	16 ^h 20 ^m	08 ^h 39 ^m
		26.	07 ^h 43 ^m	16 ^h 22 ^m	08 ^h 39 ^m
		31.	07 ^h 44 ^m	16 ^h 26 ^m	08 ^h 42 ^m

Do 21. decembra se dan skrajša za 16 minut, potem pa podaljša do konca meseca za 4 minute.

Dragi mohorjani,

v svoji stoosemdvajsetletni zgodovini je znala Mohorjeva družba skozi vse mene časov ohranjati in ohraniti namen, ki so si ga zastavili njeni ustanovitelji: slovenskim ljudem po zmerni ceni ponuditi kar največ vsestransko koristne tiskane besede.

Odrpta je bila vsem področjem človekovega bivanja in delovanja. Njeno izdajateljsko dejavnost so ves čas označevale tri smeri, v katere je tipala s svojimi prizadevanji in v njih Slovencem odpirala nova obzorja. Ti trije vidiki ostajajo osnovno merilo njene rodovitnosti tudi danes in jutri.

Učila nas je o razvoju človekovega spoznavanja sveta in samega sebe, o iskanjih in odkritjih znanosti in o njihovi življenjski uporabnosti.

Prinašala nam je sadove izvirnega, domačega leposlovja, nas z njim bogatila v doživljanju naše občečloveške, narodne in osebne rasti in nas vzgajala k jezikovni zrelosti.

Izročala nam je veselo oznanilo o smiselnosti človeškega življenja in njegovi poklicanosti k hoji za Sinom človekovim. Krščansko okolje je tista zemlja, v katero je bila Družba zasejana, v kateri je vzklila, pognala in iz nje še vedno črpa sokove svojega življenja.

Od časov nastanka Mohorjeve družbe do danes se je v življenju Slovencev marsikaj spremenilo.

V javni in uradni rabi je slovenski jezik uveljavljen.

Razvili smo si svojo kulturo. Zagotovljena nam je narodna samobitnost v okviru enakopravne zveze ljudskih republik. Zlasti nove in ugodne razmere po drugi svetovni vojni so omogočile nesluten razvoj slovenske založniške in izdajateljske dejavnosti. Poglobljanje posameznih znanstvenih disciplin je rodilo nepregledno vrsto

spoznanj in publikacij, v katerih so priobčena za strokovno in poljudno uporabo.

Kot sredstvi javnega obveščanja sta se tudi pri nas poleg tiska uveljavila radio in televizija. Okna v svet so se tako na stežaj odprla. Duhovna podoba ljudi (tudi tistih, ki jim je namenjena redna zbirka Mohorjeve družbe) je izpostavljena mnogim različnim vplivom in se spreminja.

Vse to ji odvzema nekatere naloge, ki jih je dolga leta opravljala v slovenskem kulturnem organizmu, hkrati pa ji zastavlja nove. Mohorska knjiga kot eden izmed sadov slovenskega snovanja ima še vedno svoje mesto med nami.

Predvsem so njena tista področja, na katerih se človeško znanstveno, tehnično in kulturno napredovanje sooča z verskim izročilom, ki sega v samo jedro človeka in človeštva. Njena naloga je osvetljevati razsežnosti našega življenja z optimizmom evangeljskega spoznanja in doživetja.

In vendar ne moremo reči, da naj bi bila vsebina redne zbirke Mohorjeve družbe le nekaj ozko verskega, saj je za mnoge skoraj edini stik z resnejšo, trajnejšo – ne zgolj dnevno informativno – tiskano besedo.

Tako morajo v njenih knjigah, poleg stalnih in najglobljih danosti naše človeške usode, upravičeno najti odmev tudi vsa tista vprašanja in spoznanja, ki zaznamujejo naš čas – brez samoočitaja, da bi s tem posegala na področja, ki niso njena. Kot dobra gospodinja mora Mohorjeva družba iz svojega zaklada prinašati staro in novo in mora spregovoriti za srce in um vseh starostnih plasti svojih bralcev.

Trdno upam, da so te misli očitne in oprijemljive v letošnjem knjižnem daru. Vsi, ki smo kakor koli pri njem sodelovali, bomo veseli, če bo za vas, dragi mohorjani, res dar. Veseli pa bomo tudi, če nam boste povedali, kako in v čem bi lahko bil v prihodnje še boljši. Že naprej sem vam za to uslugo hvaležen.

Prijetno branje in lep pozdrav!

Vaš Kolednik

Nepozabni voditelj in človek

»Velikani, kakršnen je Tito, ne umirajo. Umrejo samo fizično, zapustijo pa svoje delo kot zgled vsem, ki se bojujejo za mir, svobodo in družbeno pravičnost.« S temi besedami je orisal našega predsednika Josipa Broza Tita ob njegovi smrti Santiago Carrillo.

Izjave s podobno vsebino so dajali ob Titovi smrti vidni predstavniki človeštva po vsem svetu, ne glede na svoje raznovrstne poglede na svet in življenje. Vsakdo, ki je hotel pravično oceniti življenje in delo tega izrednega človeka, je pač nujno prišel do podobnega spoznanja. Kar je Tito storil za ideale resnične socialne pravičnosti, ki naj jih prinese svetu socialna preobrazba sveta, za ideale svobode, enakosti in bratstva, je v polnem pomenu legendarno, nekaj izjemnega. Težko bi namreč našli človeka, ki bi se toliko žrtvoval za uresničenje teh idealov, ki bi toliko tvegala, kakor to dokazuje Titova življenjska pot.

Vsaj 70 let njegovega življenja je bilo posvečeno svobodi nesvobodnih, pravicam brezpravnih, človeka vrednemu življenju tistih, ki so bili obsojeni na počasno umiranje in suženjstvo. Živeti in delati za druge se je zdelo Titu nekaj, kar je bilo samo po sebi razumljivo. Bil je tako prežet od svojih življenjskih idealov v službi človeštva, da si glede žrtev sploh ni zastavljal nobenih vprašanj. Skoraj gotovo mu je to narekovala tudi podoba matere, ki si jo je vtisnil globoko v dušo. Sam je o njej dejal, da je bila »stroga in pobožna žena, ki je svoje otroke vedno vzgajala k poštenosti«.

Ko se oziram na njegovo življenjsko pot, nas preseneča njegov pogum, njegova pripravljenost tudi na najhujše, samo da uresniči svoje zamisli. Nenehno preganjanje in zapori so bili njegov delež pred vojno. Med 2. svetovno vojno, se pravi v času osvobodilnega boja naših narodov pa je sploh postal legendarni vrhovni poveljnik in voditelj jugoslovanskega ljudstva, ki se je uprlo nemškemu zavojevalcu in začelo neizprosni boj za svojo lepšo prihodnost. Tito je s svojim junaštvom zbujal pozornost in občudovanje, Tito je vlival pogum in vero v zmago nad sovražnikom kakor tudi upanje na lepšo prihodnost v novi Jugoslaviji. Človek s takšno voljo je moral zmagati.

Po osvoboditvi je Tito posvetil vse svoje sile obnovi porušene domovine in zidanju nove, socialistične federativne Jugoslavije, ki jo je posta-

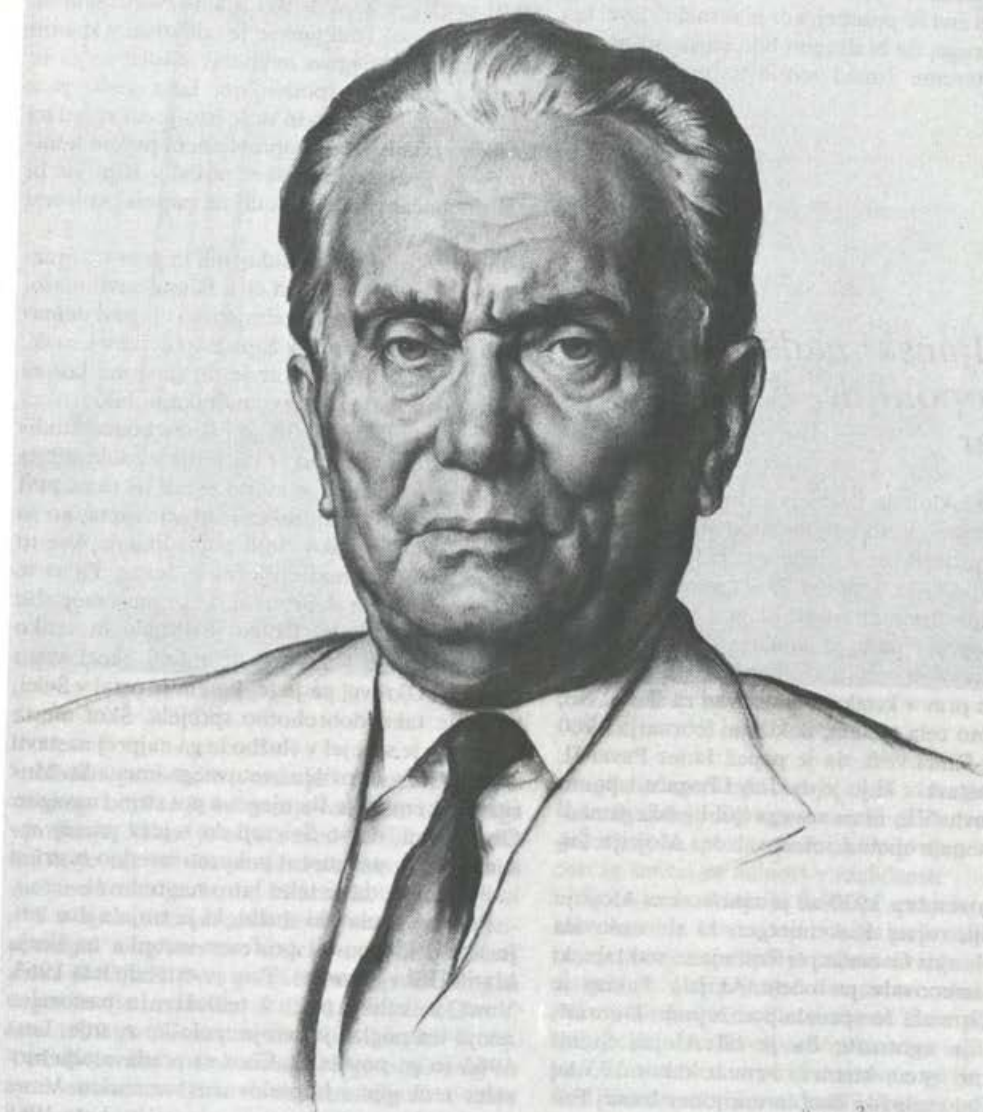
vil na trdne temelje bratstva in enotnosti vseh jugoslovanskih narodov, na temelje enakopravnosti in socialističnih odnosov vseh ljudi v tej skupnosti, na temelje neodvisnosti in svobode. Pa se je prav zaradi teh kristalno čistih zamisli in iskrenih prizadevanj moral spoprijeti l. 1948 s tistimi, ki jim Titovo poudarjanje neodvisnosti, samostojnosti in enakopravnosti jugoslovanskih narodov pri zidanju nove socialistične domovine nikakor ni ugajalo. Nedvomno je Tito takrat doživel največje razočaranje v svojem življenju, ki pa ga ni zlomilo, temveč mu je dalo novih navdihov in moči v prepričanju, da »mora resnica zmagati«. Zmagala je resnica in zmagala je zopet Titova nezlomljiva volja ob zavesti, da ne more in ne sme drugače ravnati, da je »odgovoren svojemu narodu«. Slednjič so morali tisti, ki so ga v socialističnih deželah obsojali, tako ali drugače priznati, da so se zmotili, da so mu delali krivico, ko so ga zavračali.

Tito je znal pridobiti za svoje ideale vse ljudi dobre volje, zato je tudi tako odločno poudarjal, da vera ne sme pomeniti sama po sebi nobene ovire za enakopravno včlanjevanje vseh ljudi v samoupravno socialistično skupnost našega ljudstva. Kar se je zgodilo l. 1966, ko so bile sprejete osnove novih medsebojnih odnosov med apostolskim sedežem in Jugoslavijo, ni bilo nič nenavadnega v Titovi politiki. Tudi ni bilo pozneje nič čudnega, da so odnosi med Titom in papežem Pavlom VI. bili naravnost prijateljski.

V svojem prizadevanju za mir, za aktivno sožitje in medsebojno pomoč, za svobodo in enakopravnost vseh narodov je Tito postal tudi eden od ustanoviteljev gibanja in politike neuvrčenosti. Upravičeno bi ga smeli imenovati glasnika miru, graditelja miru v našem času. Bil je res svetovni državljani, državnik sveta. Vse svoje sile je daroval hkrati jugoslovanskim narodom in vsemu človeštvu.

Tito je bil predvsem človek dejanj; kar je govoril, to je tudi živel in delal, zato je bil tako prepričljiv, zato je našel vedno iskrene sodelavce in navdušil ljudi za svoje načrte. Svojo dediščino je neizbrisno zapisal v srca vseh članov naše samoupravne socialistične družbe in tudi človeštva sploh, kolikor se zavzema za ideale miru, svobode, enakosti in bratstva.

Titov pogreb je bil samo potrjeno vsega tistega, kar je bilo njegovo življenje in delo, kar je kot voditelj in človek pomenil Jugoslaviji in svetu, jugoslovanskim narodom in človeštvu. Res je, kar smo slišali ob pogrebu: »Skoraj nežno so

muš

Varga B. B. B.
1900.
Bilaga

prinesli tega velikega moža v njegov zadnji dom. In zdelo se nam je, da smo se udeležili družinskega pogreba jugoslovanskih narodov, ki so pokopavali svojega očeta...»

Tito je umrl, a kljub temu živi dalje. Za vernege človeka živi še posebej, ker je resnično živel in delal za druge, da bi drugim bilo lepše. »Kar ste storili kateremu izmed mojih najmanjših bratov, ...«

Vekoslav Grmič

Ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar

Ime dr. Alojzija Šuštarja je bilo že več let na ustnicah tistih, ki so bolj ali manj na glas premišljevali o primernem nasledniku dr. Jožefa Pogačnika, ko bo le-ta dopolnil 75 let in bo po veljavnih predpisih moral apostolskemu sedežu ponuditi odstop. Ko pa se je januarja 1977 dokončno vrnil iz Švice domov, so bili opazovalci prepričani, da bo prav v kratkem imenovan za škofa. No, čakali smo cela tri leta, dokler ni februarja 1980 prišla iz Rima vest, da je papež Janez Pavel II. sprejel ostavko, ki jo je dr. Jožef Pogačnik ponudil že Pavlu VI., in za novega ljubljanskega nadškofa in metropolita imenoval dr. Alojzija Šuštarja.

14. novembra 1920 se je zakoncema Alojziju in Mariji, rojeni Kukenberger, ki sta osnovala družino v vasi Grmada pri Trebnjem, rodil sin, ki sta ga imenovala po očetu Alojzij. Takrat je vasica Grmada še spadala pod župnijo Dobrnič, zato velja ugotoviti, da je bil Alojzij Šuštar krščen pri istem krstnem kamnu kakor 123 let pred njim svetniški škof in misijonar Irenej Friderik Baraga.

Za prvorojencem Alojzijem so pri Šuštarjevih dobili še devet otrok. To je bila trdna kmečka družina, tesno povezana med seboj, hkrati pa pravo žarišče krščanskih vrednot, kjer so otroci ob starših ter drug ob drugem rastle v zrele krščanske osebnosti.

O življenjskih podatkih novega ljubljanskega nadškofa je bilo ob njegovem imenovanju in

škofovskem posvečenju veliko zapisanega, zato na tem mestu samo okvir, ki je nujno potreben za njegovo duhovniško in škofovsko podobo.

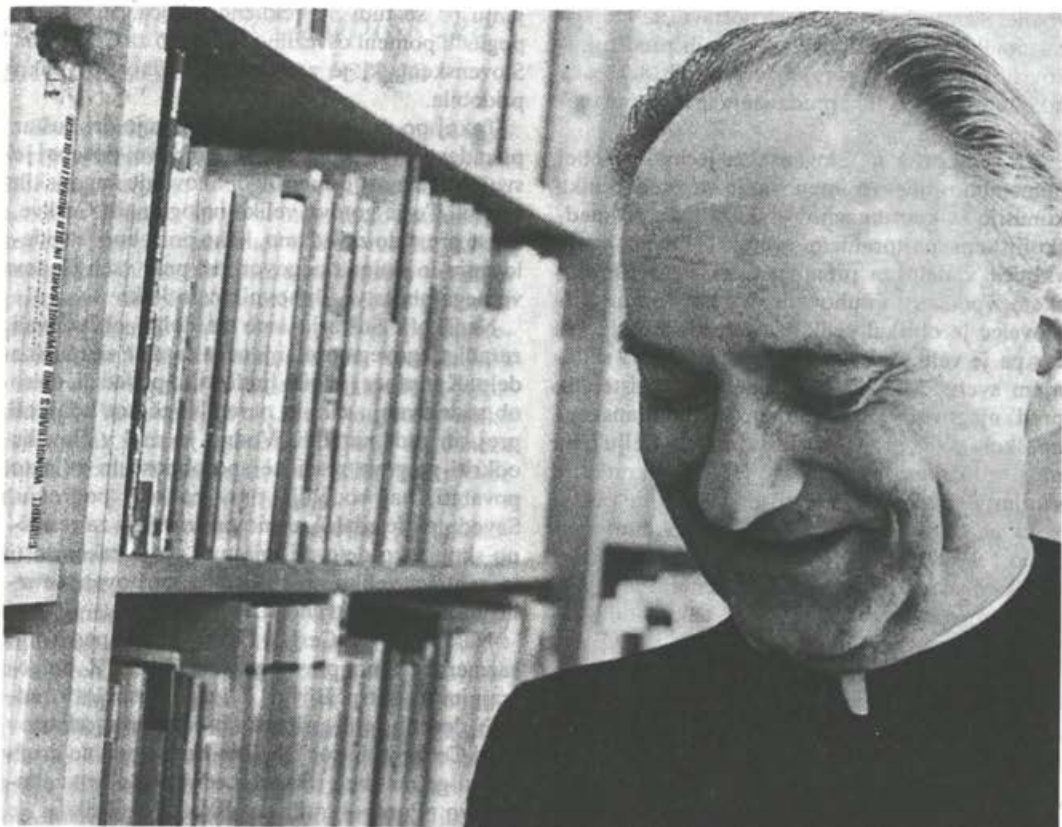
Osnovno šolo je končal v Trebnjem, ker pa je pokazal izredne sposobnosti in marljivost, so ga starši poslali v Zavode sv. Stanislava v Šentvid nad Ljubljano. Tudi tam se je odlikoval v znanju in tovarištvu. Njegovi nekdanji sošolci se ga še danes z veseljem spominjajo. Leta 1940 je z odliko opravil maturo in se še isto jesen vpisal na teološko fakulteto. Po opravljenem prvem letniku pa ga je ljubljanski škof poslal v Rim, da bi tam dokončal teološki študij na papeški univerzi Gregorijani.

Leta 1946 je postal duhovnik in prav na praznik vseh svetnikov je imel v Rimu novo mašo. Sam samcat. Doma v Trebnjem so njegovi domači ob istem času prišli v župnijsko cerkev k maši. Župnija jo je uredila kar se da slovesno kot za pravo novo mašo, le novomašnika ni bilo...

V naslednjih dveh letih je v Rimu končal študije. Naredil je licenciat iz filozofije in doktorat iz teologije. Takrat pa je moral zadeti na rame prvi križ. Naporen študij, težka medvojnata leta, ko so tudi v Rimu še kako čutili pomanjkanje, vse to mu je nakopalo hudo pljučno bolezen. Pa so se našli prijatelji in dobrotniki, ki so mu omogočili zdravljenje v Švici. Dolgo je trajalo in veliko trpljenja ga je stalo, saj je moral skozi vrsto operacij. Okreval pa je le. Potem je ostal v Švici, ki ga je tako dobrohotno sprejela. Škof mesta Chura ga je sprejel v službo in ga najprej nastavljal za kaplana v letovišču svetovnega imena St. Moritzu. Potem pa je šla njegova pot strmo navzgor. Ob dejstvu, da so Švicarji do tujcev precej nezaupljivi, je pač moral pokazati izredno bistrino in delavnost, da je tako hitro napredoval.

Po prvi kaplanski službi, ki je trajala dve leti, je leta 1951 postal profesor verouka na liceju Maria Hilf v Schwyzu. Tam je ostal do leta 1963. Vmes je veliko pisal v teološke in pastoralne revije ter poglobljal svoje teološko znanje. Leta 1963 so ga povabili v Chur za predavatelja moralne teologije v bogoslovnem semenišču. Vmes je bil tri leta tudi ravnatelj semenišča. Leta 1968 je postal rektor na novo ustanovljene Visoke bogoslovne šole v Churu, škof Johannes Vonderach pa ga je imenoval še za svojega vikarja.

Že naštete zadolžitve zahtevajo celega moža, toda Šuštar je v svoji pripravljenosti na žrtev sprejemal še nove. Pri švicarski škofovski konferenci je bil referent za tisk, bil je predsednik duhovniškega sveta v škofiji Chur ter predsednik

uredniškega odbora verskega tednika Kirchenzeitung. Lotil se je reševanja tudi tako kočljivega vprašanja, kakor je odnos med škofi in duhovniki, in je bil več let predsednik tako imenovane mešane komisije, ki naj bi urejala ta razmerja.

S svojim osebnim prizadevanjem je veliko pripomogel k zglednemu sodelovanju med švicarskimi škofijami. Prav gotovo ima največ zaslug za organizacijo in izvedbo škofijske sinode v Churu, leta 1972 pa še skupne sinode švicarskih škofij. Tudi švicarske civilne oblasti so ga cenile, saj so ga imenovali za člana vladne komisije za revizijo švicarskega kazenskega zakonika.

Posebej je vredno omembe njegovo sodelovanje v okviru Sveta evropskih škofovskih konferenc (CCEE). V letih od 1971 do 1976 je opravljal pomembno službo tajnika tega sveta. Tudi po odhodu v domovino bi ga še radi obdržali v tej službi; ostal pa je še član tajništva. Pri delu v Svetu evropskih škofovskih konferenc je osebno spoznal praktično vse evropske škofove in še vrsto

drugih, seznanil pa se je tudi z razmerami, v katerih deluje Cerkev v raznih delih sveta. Prav gotovo so ta spoznanja še okrepila njegovo odprtost in smisel za edinstvo v različnosti.

Švica je dr. Alojzija Šuštarja sprejela z odprtimi rokami in srcem, kljub temu pa je ostal Slovenec po svojem mišljenju in čustvovanju. Kadar je mogel, je rad prihajal domov ter ohranil žive stike s Cerkvijo na Slovenskem. Že s pokojnim ljubljanskim nadškofom Vovkom sta se dogovarjala o morebitni vrnitvi domov, a ga je churski škof Vonderach na vsak način skušal obdržati pri sebi. V letu 1976 pa je njegova vrnitev spet postala aktualna in po temeljitem premisleku se je januarja 1977 res vrnil. Resnično vesel in sproščen se je počutil spet doma, kar je dokazal s takojšnjo vključitvijo v delo ljubljanske nadškofije in celotne Cerkve na Slovenskem.

Takoj po povratku ga je nadškof Pogačnik imenoval za stolnega kanonika in arhidiakona in za tem imenovanjem so se druge zadolžitve kar

vrstile. Slovenski škofje so ga postavili za svojega zastopnika pri Zvezi višjih redovnih predstojnikov in predstojnic, sprejel je povabilo teološke fakultete za specialna predavanja iz moralne teologije.

Za verski tisk na Slovenskem je bilo posebej pomembno njegovo imenovanje za predsednika komisije za koordinacijo verskega tiska pri medškofijskem pastoralnem svetu. Dejavno se je vključil v delo za prenavo Cerkev na Slovenskem, vodil vrsto duhovnih vaj, kot izredni birmovalec je obiskal veliko slovenskih župnij, ves čas pa je veliko pisal v Družino, Cerkev v sedanjem svetu, Mladiko in druge verske liste, tik pred njegovim imenovanjem za ljubljanskega nadškofa pa je pri Mohorjevi družbi v Celju izšla njegova knjiga o prenavi v Cerкви. Skratka, s svojim zagnanim in hkrati umirjenim delom je pokazal, da si boljšega nadpastirja sploh ne moremo želeli. Njegovo imenovanje je vsa Cerkev na Slovenskem sprejela z navdušenjem in v prepričanju, da je Sveti Duh spet enkrat odločno posegel v vodstvo Cerkev.

Škofovsko posvečenje v Ljubljani 13. aprila 1980 je bilo pravo zmago slavje. Nad 500 duhovnikov iz vse Slovenije je stopalo v slovesnem sprevedu iz nadškofijskega doma v stolnico, en kardinal ter 26 škofov iz sedmih evropskih držav in Kanade ter nepregledna množica vernikov. Že ob pogrebu nadškofa Pogačnika je bila v ljubljanski stolnici nepopisna gneča, zato so se organizatorji odločili, da bodo za škofovsko posvečenje izdali posebne vstopnice. Na ta način so mogli sodelovati pri slovesnosti zastopniki vseh župnij ljubljanske nadškofije ter po nekaj vernikov iz dveh ostalih slovenskih škofij. V mogočno pritrkavanje in petje je kakor kleno zrno padla preprosta in iskrena beseda novega nadškofa. Zahvalil se je vsem, ki so mu pomagali na njegovi poti.

Slavnostno pritrkavanje je kmalu utihnilo, izzvenela je praznična pesem in začel se je vsakdan. Nadškof Šuštar je že v treh letih bivanja v domovini dokazal, da ne beži pred delom. Nasprotno, iskal ga je in z njim napolnil vsak trenutek svojega dneva. Zato mu tudi prehod iz slavja v delavnik ni predstavljal nobenih težav. Z enako vedrino, z nekakšnim umirjenim smehljajem, ki je pomirjal in osvajal, že preden je postal nadškof, je zbral okrog sebe sodelavce in začel načrtovati. Kdor rad in z veseljem dela, bo z njim lahko sodeloval. Pripravljen je poslušati z neskončno potrpežljivostjo, po temeljitem prever-

janju pa se tudi nepreklicno odloča. V vsakem pogledu pomeni osvežilno injekcijo za Cerkev na Slovenskem, ki je z njegovo osebnostjo veliko pridobila.

Takoj po prihodu v Ljubljano se je dr. Šuštar prizadevno vključil v delo za prenavo, posebej je svojo dejavnost usmeril v oblikovanje župnijskih svetov. To je gotovo velika naloga naše Cerkev, saj se premalo zavedamo, kako potrebno je sodelovanje in skupna odgovornost prav vseh članov vernega občestva, duhovnikov in laikov.

Nadškofa Šuštarja smo že dolgo občudovali zaradi njegovega pretanjenega čuta za skupinsko delo. Kar precej je bilo ljudi, ki so povedali, da so ob sodelovanju z njim naredili več kot kdajkoli prej, in radi naredili. Vedno je znal v človeku odkriti njegove resnične sposobnosti in ga nato povabiti, naj sodeluje prav na tem področju. Seveda pa še zdaleč nismo pripravljeni za resnično skupinsko delo, ki ima tudi svoje zakonitosti in zahteva veliko nesebičnosti, spoštovanja različnih mnenj in strpnosti.

Naša krajevna Cerkev živi in dela v specifičnih razmerah samoupravnega socializma. Z dolgotrajnim in potrpežljivim delom je uspelo v zadnjih desetih letih pri nas doseči stanje odnosov med Cerkvijo in socialistično samoupravno družbo, ki ga na obeh straneh ocenjujemo kot zadovoljivo. Posebej rajni nadškof Pogačnik si je osebno veliko prizadeval, da bi s pristojnimi predstavniki oblasti vsa odprta vprašanja rešil s pomočjo dogovarjanja brez preprirov in polemik. Ko je sedež ljubljanskega nadškofa zasedel dr. Alojzij Šuštar, ki je 27 let preživel v Švici, se pravi zunaj domovine, bi morda kakšen skeptik utegnil misliti, da pač ne pozna domačih razmer in ne bo mogel tako voditi Cerkev, kakor je za naš čas in prostor primerno. Skrbi so odveč. Nadškof Šuštar je že načelno in praktično pokazal, kakšen bo njegov odnos do socialistične samoupravne družbe in njenih predstavnikov. Nadškof Šuštar je pogumno zastavil brazdo in plug mu teče gladko in naravnost. Najboljše namene ima, da bi jo pripeljal v boljši jutrišnji dan za svojo nadškofijo, za vsa Slovenijo in končno za človeško družino. Uspelo mu bo, če ga bomo velikodušno podprli po naših najboljših močeh.

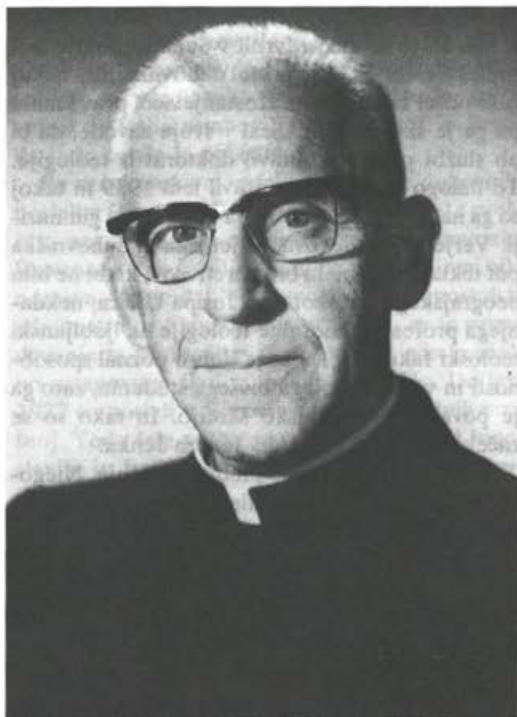
Drago Klemencič

Sedemdeset let koprskega škofa dr. Janeza Jenka

Kadar začnemo o desetletjih svoje starosti govoriti v množini, navadno ob rojstnih dnevih v šali odgovarjamo na čestitke, da bi bilo bolj umestno sožalje, ko pa se tako hitro staramo. V tej šali je nedvomno tudi delček resnice, saj je strah pred hitro bližajočim se koncem nenehno prisoten v nas. Popolnoma drugače pa je, kadar gre za polno življenje človeka, ki ne pozna trenutka brez dela, ki vedno ve, kaj hoče, in si z vsemi naravnimi in nadnaravnimi sredstvi prizadeva, da bi dosegel ta cilj. Prav to gotovo lahko rečemo za sedem desetletij življenja dr. Janeza Jenka, zadnjih šestnajst let voditelja krajevne Cerkve v Slovenskem primorju.

Ko je papež Pavel VI. 20. aprila 1964 imenoval generalnega vikarja beograjske nadškofije za apostolskega administratorja jugoslovanskega dela goriške nadškofije, mu je dal v roke precej zapleteno dediščino. Goriška nadškofija je v dobrih dveh stoletjih obstoja doživljala vrsto pretresov, širjenj in krčenj. Nastala je leta 1751, ko je papež Benedikt XIV. po sporazumu s cesarico Marijo Terezijo ukinil oglejski patriarhat in na njegovem ozemlju, ki je spadalo pod avstroogrsko monarhijo, ustanovil goriško nadškofijo. Takrat je bila zelo obsežna, saj so spadali pod njeno upravo celi okraji na Kranjskem (ljubljska škofija je imela tedaj zelo skromen obseg), Koroskem in Spodnjem Štajerskem. Usojeno pa ji je bilo zelo kratko življenje, saj je že cesar Jožef II. ukazal, naj se meje škofij izenačijo z deželnimi mejami. Tako je papež Pij VI. na pritisk z dunajskega dvora ukinil goriško nadškofijo in sedež nadškofije prenesel v Ljubljano, ozemlje goriške nadškofije pa je razdelil sosedom. Že tri leta pozneje (1791) pa je imela Gorica spet svojega škofa, le da se je obseg škofije občutno skrčil, ker se je medtem že osamosvojila tržaška škofija.

Med francosko zasedbo naših krajev se je v Gorico spet vrnil metropolitanski sedež. Po prvi svetovni vojni je njeno ozemlje v celoti pripadalo Italiji, dobila pa je še nekatere dekanije, ki so prej spadale pod ljubljansko škofijo. Po drugi svetovni vojni se je položaj obrnil. Mirovna pogodba leta 1947 je pretežni del škofijskega ozemlja spravila v jugoslovanske meje (13 dekanij). Za ta del škofije je apostolski sedež imenoval posebnega apostolskega administratorja dr. Franca Močnika, ki je bival v Solkanu. Ker zaradi

nasprotovanj nekaterih lokalnih krogov ni mogel opravljati svoje službe, je leta 1949 postal apostolski administrator dr. Mihael Toroš, ki je sedež uprave prenesel v frančiškanski samostan na Kapeli pri nastajajoči Novi Gorici.

Po skoro dvajsetih letih njegove uprave je apostolsko administraturo prevzel dr. Janez Jenko. Zanimiva je bila njegova pot iz gorenjskih Mavčič (zaselek Jama), kjer se je rodil 5. maja 1910, prek Ljubljane in Beograda na Goriško in še pozneje v Koper. Primorsko zemljo in njene ljudi je poznal le po pripovedovanju prijateljev, ki so prihajali od tam, kljub temu pa je zaživel s Primorci in ljudje so ga nenavadno hitro vzeli za svojega.

Tej prilagoditvi, ki prav gotovo ni bila lahka, je botrovala njegova duhovniška formacija, ki bi jo mogli strniti v življenjsko geslo apostola Pavla, da bi hotel vsem postati vse.

Gimnazijska leta je preživel v Zavodih sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je z odliko maturiral. Proforski zbor na tej prvi popolni gimnaziji s slovenskim učnim jezikom so sestavljali modri in izobraženi možje, ki so mladim fantom znali vcepiti pravičen pogled na živ-

ljenje, duhovništvo, kulturo in narodnost. Janez Jenko se je še enkrat vrnil v Šentvid, tokrat kot prefekt. Leta 1934 je postal duhovnik in za nekaj časa odšel za kaplana v Kostanjevico, prav kmalu pa ga je škof spet poklical v svoje zavode, da bi ob službi prefekta opravil doktorat iz teologije. To nalogo je uspešno opravil leta 1939 in takoj so ga nastavili za kateheta na bežigrasjski gimnaziji. Verjetno bi njegova življenjska in duhovniška pot tekla umirjeno in brez pretresov, ko bi ne bilo beograjskega nadškofa dr. Josipa Ujčiča, nekdanjega profesorja moralne teologije na ljubljanski teološki fakulteti. Le-ta je dobro poznal sposobnosti in vnemo svojega bivšega študenta, zato ga je povabil v beograjsko škofijo. In tako so se začela beograjska leta dr. Janeza Jenka.

To je bilo nenavadno plodno obdobje. Njegova uradna zadolžitev je bila poučevanje verouka na beograjski moški gimnaziji. Lotil se ga je z vso zagnanostjo in takratni dijaki se ga še danes z veseljem spominjajo. Še več dela pa ga je čakalo zunaj šolskih učilnic. Bila so to skrajno nemirna in tesnoba leta tik pred začetkom svetovne vojne, leta 1941 pa se je jugoslovanska prestolnica prva znašla pod udarom trde sovražne pesti. Ko je Jugoslavija kapitulirala, je postal okupirani Beograd razmeroma varen, zato so tja od vseh strani prihajali begunci; med njimi je bilo tudi precej Slovencev. Mladi profesor Jenko je z vso iznajdljivostjo in gorenjsko vztrajnostjo iskal sredstva, da bi tem revežem, ki so bili brez vsega, pomagal zaživeti človeka dostojno življenje. Skozi njegove roke so tekli pravi potoki nesebične pomoči. Kar mu pa še danes starejši prebivalci Beograda štejejo v posebno zaslugo, je dejstvo, da je pomoč delil vsem, ki so jo potrebovali, ne glede na njihovo prepričanje. V stiski so mu bili vsi bratje in sestre.

Tudi nadškof Ujčič je znal ceniti njegove zasluge, zato ga je že leta 1942, torej med najhujšo vojno vihor, imenoval za nadškofijskega konzulatorja in branilca vezi pri škofijskem sodišču. Leta 1946 ga je imenoval za svojega generalnega provikarja, leta 1950 je postal prelat, leta 1956 generalni vikar, naslednje leto pa apostolski protonotar.

Posebno poglavje v njegovem življenju pomeni njegova uredniška dejavnost. Leta 1946 je namreč prevzel uredništvo verskega mesečnika Blagovest, ki je pred vojno izhajal v Skopju. Zanimiva je ugotovitev, da so Blagovest praktično od njenega nastanka pa do danes vodili Slovenci. Več let po vojni je bil ta mesečnik edini

verski list za obsežno srbsko-hrvatsko jezikovno področje. Dr. Janez Jenko se je kot urednik trudil, da bi našel pravilno razmerje med informacijo in duhovnim oblikovanjem. Očitno se mu je posrečilo, saj je Blagovest iz leta v leto pridobivala nove bralce, ki so ji ostali zvesti.

Takšnega človeka in duhovnika je apostolski sedež izbral za nadpastirja goriški Cerkvi. Ni poznal ne duhovnikov ne vernikov, pa tudi oni niso poznali njega. Brali so njegovo ime pod članki v Blagovesti, slišali o njem v zvezi s kakšnimi diplomatskimi sprejemi v Beogradu. In to je bilo vse. Zato ni čudno, če je bilo prvo približevanje na obeh straneh nekolikanj zadržano. Toda led je prebil praznik Marije Pomočnice, hkrati nedelja presvete Trojice, v Marijini cerkvi na Sveti gori. Takrat ga je Goriška sprejela odprtih rok in srca in tudi on se je počutil, da je prišel med svoje.

Sveta gora je nekakšen simbol vernosti in narodne pripadnosti Slovencev na Goriškem. V veselju in žalosti, posebej v stiskah in potrebah so se ljudje zgrinjali okrog svoje nebeške Matere na strmem grebenu Skalnice nad Sočo in Gorico. Tudi svojega novega nadpastirja so hoteli pozdraviti prav pri Mariji. Ko je stopal v nabito polno prostorno baziliko, je ob navdušenem petju moral spoznati, da zdaj pripada temu ljudstvu.

Kmalu po slavlju na Sveti gori pa ga je čakalo novo breme. Apostolski sedež je v apostolsko administracijo pod njegovo jurisdikcijo vključil še slovenski del tržaško-koprske škofije in slovenski del reške škofije.

Zgodovinarji sklepajo, da je bila v Trstu škofija že proti koncu 5. stoletja, vsekakor pa je Trst imel dokumentiranega škofa Frugifera sredi 6. stoletja. Do konca prvega tisočletja so tržaški škofje postali tudi svetni knezi s popolno politično in vojaško oblastjo. To oblast so ohranili vse do leta 1295, ko so jo prepustili mestnemu svetu. Vse do konca 18. stoletja pa so si pridržali naslov »tržaški grofje«. Zanimivo je tudi, da so bili tržaški škofje lastniki slavne kobilarne v Lipici in so jo oni prodali avstrijskemu cesarju. Hudo so skrčile škofijsko ozemlje reforme Jožefa II. in danes škofija praktično obsega le mesto in neposredno okolico.

Za koprsko škofijo nekateri domnevajo, da sega že tja v prvo stoletje, vendar so to zgolj pobožna ugibanja. Vsekakor pa so sredi 6. stoletja v Kopru že imeli svojega škofa, ker je ohranjeno pismo, ki mu ga je pisal papež Gregor I. To je bila majhna škofija, ki je obsegala le ozemlje

med rekama Rižano in Dragonjo, zato so jo večkrat izročali v upravo tržaškim škofom, pa spet oživljali škofijski sedež v Kopru. Zdi se, da je bila vedno v ozadju gospodarska revščina majhnega ozemlja. Prava združitev s tržaško škofijo datira iz leta 1830. To ni bila ukinitiv, saj je tržaški škof dobil ukaz, da se mora imenovati po obeh škofijskih sedežih.

Po drugi svetovni vojni je meja razbila to povezavo. Ko so začeli leta 1954 uresničevati določbe londonskega sporazuma, je slovenski del koprške škofije dobil v upravo ljubljanski škof Vovk. Le-ta je namreč že prej imel upravo nad nekaterimi dekanijami, posebej še nad delom tržaške škofije, ki je pripadel Jugoslaviji. Leta 1955 je prevzel upravo dr. Mihael Toroš, leta 1961 pa Albin Kjuder, župnik v Tomaju. 17. julija 1964 pa s posebnim odlokom apostolskega sedeža celotno Slovensko primorje (tudi tisti del reške škofije, ki je ostal znotraj slovenskih meja) dobi za upravitelja dr. Janeza Jenka.

In tako so se začela prizadevanja, da bi vse to ozemlje tudi formalno-pravno združili v eno škofijo.

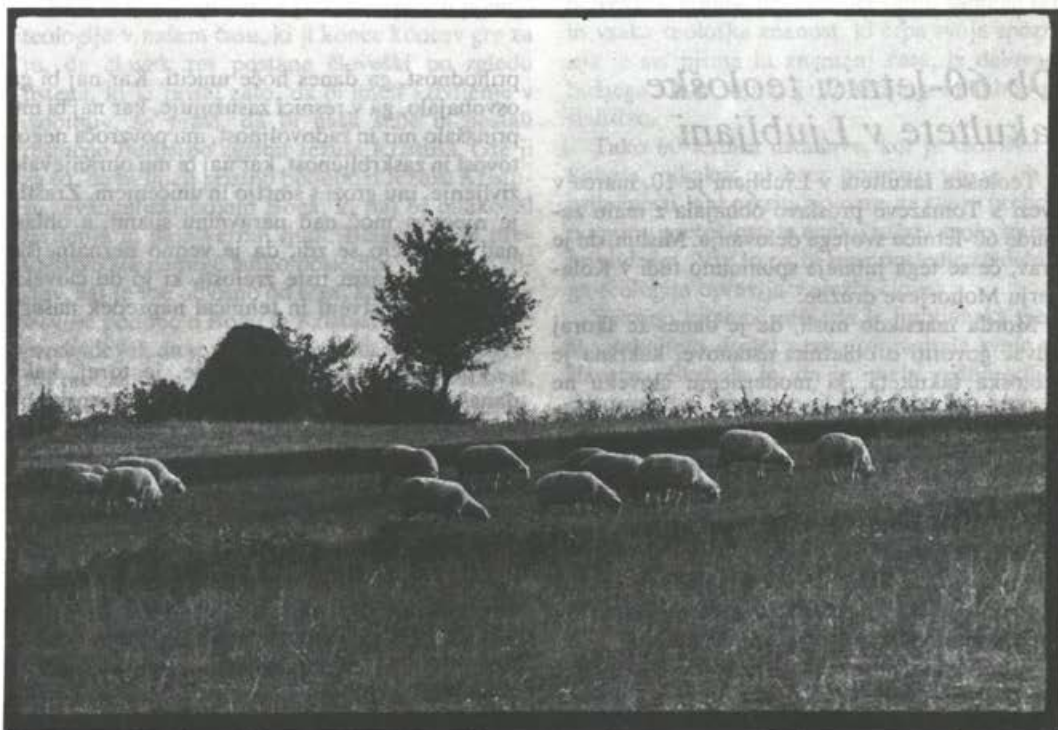
Že nekaj let po prvi svetovni vojni, točneje 6. marca 1920, je slovenska in hrvatska duhovščina,

združena v »Zboru svečnikov sv. Pavla«, z obširnimi dopisom seznanila papeža Benedikta XV. s stanjem Slovencev in Hrvatov pod Italijo. Kot rešitev so predlagali, naj bi za jugoslovanske vernike v Italiji ustanovili posebno škofijo. Seveda je to ostala le pobožna želja.

Po drugi svetovni vojni so slovenski duhovniki poslali v Rim novo spomenico (leta 1950) s prošnjo, naj apostolski sedež združi vse primorske Slovence v eno škofijo. Tudi na to prošnjo ni bilo odmeva. Ko je dr. Janez Jenko postal apostolski administrator Slovenskega primorja, se je prizadevanje za zaokrožitev škofijskih meja in formalno ustanovitev škofije močno pospešilo. Do leta 1977 so poslali v Rim vsaj petnajst uradnih prošenj. Toda šele politična rešitev meja med Jugoslavijo in Italijo je omogočila ustanovitev koprške škofije.

Medtem je še istega leta 1964 dr. Janez Jenko dobil imenovanje za naslovnega škofa. Škofovsko posvečenje v Marijini cerkvi v Logu pri Vipavi je bilo še eno slanje.

Toda za ustanovitev škofije za Slovence na Primorskem je bilo treba še dolgo čakati. Škof Jenko je kmalu prenesel sedež svoje cerkvene uprave s Kapele v Novi Gorici v Koper. Koper je

namreč vse bolj postajal središče Primorske in upati je bilo, da bo tudi cerkvenopravno najlaže obnoviti koprsko škofijo, ki je bila le pridružena tržaški, a nikoli ukinjena.

Osimski sporazumi, ki so dokončno uredili meje med Italijo in Jugoslavijo, so prinesli tudi sad dolgoletnih prizadevanj za tretjo slovensko škofijo. 17. oktobra 1977 je prišlo apostolsko pismo, s katerim je papež Pavel VI., »da bi ustregel tako koristim kot potrebam množice kristjanov«, ločil koprsko škofijo od tržaške in postavil za prvega škofa dr. Janeza Jenka. Iz besedila apostolskega pisma (začne se z besedami »V prvih letih«) je razvidno, da ne gre za golo oživitev koprskе škofije, temveč za bistveno povečanje škofijskega ozemlja z velikim delom goriške nadškofije, s pomembnim delom tržaške in reške škofije. In končno, s tem pismom se je tudi koprka škofija vključila v ljubljansko metropoliijo.

Dogodek, ki ga je vsa slovenska Cerkev pričakovala z zadržanim dihom, so slovesno proslavili v koprski stolnici 8. januarja 1978. Ob udeležbi velikega števila škofov in duhovnikov ter verni-

kov iz vseh župnij nove škofije je apostolski pronuncij nadškof Michele Cecchini slovesno razglasil novo škofijo in ustoličil njenega prvega škofa. Na slavnostnem kosilu v hotelu Žusterna so tudi predstavniki družbe izrazili zadovoljstvo, da so dolgoletna prizadevanja kronana z uspehom.

Sedemdeset let življenja je dolga in kratka doba. Kakor se vzame. Za škofa Jenka je gotovo dolga, saj jo je izpolnil z neutrudno delavnostjo in nesebičnim žrtvovanjem za druge, pa čeprav ga je tudi bolezen že opominjala, da mora gledati malo tudi nase. Vedro gleda naprej, trdno pripravljen delati, dokler mu bo Bog dal zdravje. Dolg ovinek je moral narediti v življenju, da je iz rodnih Mavčič prek Ljubljane in Beograda končno prišel k slovenskemu morju. Slovenska Cerkev, zlasti pa njen primorski del, mu je iskreno hvaležna za njegovo človeško, duhovniško in škofovsko ustvarjalno delo. Bog daj, da bi mu mogli vsaj tako iskreno hvaležnost izkazati še ob prihodnjih jubilejih.

Drago Klemenčič

Ob 60-letnici teološke fakultete v Ljubljani

Teološka fakulteta v Ljubljani je 10. marca v zvezi s Tomaževo proslavo obhajala z malo zamude 60-letnico svojega delovanja. Mislim, da je prav, če se tega jubileja spomnimo tudi v Koledarju Mohorjeve družbe.

Morda marsikdo misli, da je danes že skoraj odveč govoriti o obletnici ustanove, kakršna je teološka fakulteta, ki modernemu človeku ne more kaj posebno pomeniti. Za mnoge je Bog »mrtev«, za druge je celo Kristus »vprašljiv«, Cerkev pa je sploh »tujek« sredi današnjega sveta. A prav o vsem tem govori teologija. Kako naj bi potem še posvečali posebno pozornost teološki fakulteti?

To je seveda samo ena stran današnje resničnosti, kar se tiče zanimanja za teologijo ali teološko fakulteto. Druga je precej drugačna.

Kljub vsemu napredku znanosti je človeštvo danes v težavnem in nič kaj zavidljivem položaju. Vse tisto, od česar si je človek obetal svetlo

prihodnost, ga danes hoče uničiti. Kar naj bi ga osvobajalo, ga v resnici zasušnjuje, kar naj bi mu prinašalo mir in zadovoljnost, mu povzroča negotovost in zaskrbljenost, kar naj bi mu ohranjalo življenje, mu grozi s smrtjo in uničenjem. Zrastla je njegova moč nad naravnimi silami, a oblast nad to močjo se zdi, da je vedno neznatnejša. Nikjer ni opaziti tiste zrelosti, ki jo od človeka zahteva znanstveni in tehnični napredek našega časa.

Vprašanje, ki postaja žgoče, je torej, kako današnjemu človeku pomagati, da si bo pridobil ustrezno zrelost in izostril čut odgovornosti, ki ga zahteva čas, da bo zmogel težave, ki ga obdajajo, da bo premagal vse tisto, kar ga ogroža, in bo lahko utemeljil svoje upanje za prihodnost.

Rešitev tega vprašanja je mogoča v okviru nazora, ki je sposoben nuditi trdno osnovo za etične vrednote, kakršne zahteva čas, ki v njem živimo, za odgovorno porabo sil, ki jih je mogoče sprostiti v naravi, za utrjevanje нравnih moči v človeku, za prebujanje upanja v njem, pa naj je kdaj še tako malo razlogov zanj.

Prav v tem pogledu se pokaže izreden pomen teologije v našem času, ki ji konec koncev gre za to, da človek res postane človeški po zgledu tistega, ki je prišel zato, da bi imeli »življenje v izobilju«, se pravi, da bi našli sebe in postali resnično ljudje po zgledu Jezusa Kristusa. Gre ji za to, da bi imeli pristno podobo o Jezusu Kristusu, evangeljski pojem Boga, ki naj bi oblikoval življenje in delo vernih ljudi. Blagoslov ali prekletstvo sta namreč lahko posledici verskih predstav, saj je vse odvisno od tega, kaj človek polaga v svoje podobe o Bogu in Kristusu. Že Kristus je predvideval, da je v božjem imenu mogoče zagrešiti tudi zločine. Svojim učencem je napovedoval, da jih bodo preganjali celo zato, ker bodo mislili, da s tem služijo Bogu. Nič ni tako strašnega kakor popačena vera. Zgodovina nam lahko nudi za to trditev nešteto dokazov. Prav tako pa predstavlja pristna vera tudi najzlahtnejše navdihe za vse tisto, kar je Človeško v najpopolnejšem pomenu.

Od teologije pričakuje človek poglobljen odgovor na najbolj žgoča vprašanja svojega bivanja, ki izvirajo iz dejstva, da je nemirno bitje, ki brezmejno sebe presega, ki nenehno išče svojo podobo in svoj končni smisel. Teologija mora biti

človeku v pomoč pri uresničevanju samega sebe in vsaka teološka znanost, ki črpa svoja spoznanja iz sv. pisma in znamenj časa, iz delovanja božjega Duha, opravlja to svoje pomembno poslanstvo.

Tako 60-letnica ustanove, kot je teološka fakulteta, nikakor ni brez pomena, saj se ob tej priložnosti lahko kritično ozre na svojo prehojeno pot v preteklosti in enako začrta svojo smer za prihodnost. Vse to pa ni brez posledic za delo, ki ga teologija opravlja v službi človeka.

Splošno bi smeli reči, da je ljubljanska teološka fakulteta doslej vestno opravljala svoje poslanstvo. Skrbela je, da je imela vedno odlične predavatelje, ki so resnično poglobljali teološko znanost. Iz vse Slovenije so prihajali v Ljubljano teološki znanstveniki in dajali najvišji teološki ustanovi splošno slovenski značaj, kakor ga ima še posebej danes, ko deluje hkrati v Ljubljani in Mariboru. Priznanja, ki so jih bili mnogi profesorji v teh letih deležni doma in v tujini, so dokaz za njihovo delo. Naj omenim samo nekatera imena: A. Ušeničnik, F. Grivec, F. Lukman, A. Trstenjak, J. Janžekovič, S. Cajnkar. Res je sicer, da so kdaj kalili razmere na fakulteti tudi odmevi dogodkov v Cerkvi, ki niso bili v skladu z evange-

lijem, a kljub temu smemo trditi, da takšni odmevi niso nikdar zajeli celotne fakultete, tudi ne v času okupacije.

Znanstveno delo profesorjev teološke fakultete najdemo po njihovih knjigah in revijah, kakršne so: Bogoslovni vestnik, Čas, Nova pot, Znamenje, Cerkev v sedanjem svetu, Božje okolje. Prisotni pa so profesorji s svojimi članki tudi v ostalem verskem in znanstvenem tisku, tako da v polni meri služijo Cerkvi in družbi, danes prav tako kakor nekoč.

Ne smeli pa bi pozabiti ob 60-letnici številnih predavanj, s katerimi teološki profesorji pripravljajo na pomoč v pastoralni najraznovrstnejše pastoralne delavce in sploh poglobljajo versko zavest naših ljudi. Če bi ničesar drugega ne storili, bi že to njihovo delo imelo neprecenljivo vrednost za slovensko Cerkev. Najbrž ne bo odveč, če na tem mestu omenimo še dva prevoda celotnega sv. pisma, ki sta izšla po osvoboditvi in so ju pripravili teološki profesorji.

Ekumenska in sploh dialoška usmeritev teologije na teološki fakulteti v Ljubljani je prispevala velik delež k lepšemu sožitju in sodelovanju kristjanov različnih veroizpovedi, ki živijo v Sloveniji in Jugoslaviji, pa tudi med ljudmi z različnimi svetovnimi nazori, ki sestavljajo našo družbo. V tem pogledu so bila pomembna dosedanja srečanja med predstavniki krščanskih skupnosti in Cerkva, posebno pa trije ekumenski simpoziji. Nedvomno so profesorji teološke fakultete s svojimi članki posebno v Znamenju ustvarjali ugodno ozračje tudi za dialog med vernimi in neverujočimi v socialistični družbi ter tako pomagali premostiti težave prvih let po osvoboditvi v tem oziru. Res pa je seveda, da je dialog zelo zahtevna govorica, in zato ni čudno, če je marsikdo ne zmore.

In naš pogled v prihodnost?

Teološka fakulteta od l. 1952 ni več državna ustanova. Kljub temu pa jo družba pomaga vzdrževati in s tem priznava njen pomen. Vzdržujejo jo seveda tudi verniki s svojimi prostovoljnimi prispevki. Oboje ji nalaga dolžnost, da tudi v našem času vestno spolnjuje svoje poslanstvo v slovenski Cerkvi in slovenskem narodu v duhu 2. vatikanskega cerkvenega zbora, ki pravi: »Vendar pa pričakovanje nove zemlje ne sme oslabiti, marveč spodbuditi vnemo za delo na tej zemlji, kjer raste tisto telo nove človeške družine, ki že mora dati nekak obris novega sveta« (CS 39,2).

V razmerah, ki v njih živimo, si bo morala teološka fakulteta v Ljubljani še bolj prizadevati za ekumensko in dialoško usmeritev ter s tem utrjevati resnično bratstvo med kristjani in sploh člani naše družbe v Sloveniji in Jugoslaviji. Pobude za takšno delo bo našla v sv. pismu in v odlokih 2. vatikanskega cerkvenega zbora.

Slovenska teologija mora omogočiti slovenskemu človeku življenje iz tiste svobode, za katero nas je oprostil Kristus, kakor pravi Apostol. V tem pogledu gre predvsem za notranjo svobodo, za sproščenost in širino duha, za sposobnost življenja iz nemoči, ki pa v njej deluje božja moč, za neomajno zaupanje v Boga in brezpogojno poslušnost božjemu Duhu, ki se razodeva na najraznovrstnejše načine.

Slednjič naj bi slovenska teologija osvetlila

Izseljenci in zdomci – naš narodni in verski problem

Že zelo zgodaj sem se v svojem življenju srečal z vprašanjem izseljenstva. Ko sem bil star komaj štiri mesece, je spomladi l. 1912 moj oče sklenil, da odide z drugimi mladimi gospodarji iz vasi v Ameriko, da bi tam zaslužil priboljšek za naraščajočo družino, da bi si morda mogel postaviti namesto skromne, s slamo krite hiše, drugo, zidano, in morda še dokupiti kako njivico. Tako sem do svojega osmega leta odraščal brez očetove navzočnosti v družini. Ker mi je medtem zaradi prevelikega garanja na kmetiji umrla še mati, sem pač vse življenje lahko občutil, kaj mi je izseljenstvo vzelo. Ko se je po prvi svetovni vojni oče vrnil domov z velikim kovčkom, polnim oblek in drugega za nas otroke, je bilo naše veselje pač veliko, toda – brez matere.

Za vprašanje o naših izseljencih in zdomcih se moram sedaj po želji slovenskih škofov tudi službeno zanimati, še bolj seveda, ko sem dobil iz Rima odlok o imenovanju za ravnatelja slovenskega izseljenskega dušnega pastirstva. V tej službi sem obiskal že mnogo naših rojakov po vseh kontinentih. Bil sem že dva meseca v Avstraliji, kjer je nad 20.000 naših ljudi. Obiskal sem domala vse zahodnoevropske države. Največkrat sem bil seveda v Nemčiji, kjer je največ naših ljudi. Lani sem bil o binškoštih na Šved-

vrednote, ki so prisotne v naši družbeni ureditvi, ne da bi seveda prenehala biti kritično-eschatološka in kazati na to, da sama odpira človeku obzorja, ki daleč presegajo vsako zemeljsko in predzadnjo resničnost, pa naj je še tako popolna. Za teologijo samo mora biti posebna značilnost, da je vedno le na potu in da se njeni pogledi ne morejo nikdar poistiti s skrivnostno resničnostjo, ki jo nakazujejo.

Takšno delovanje ji ne bo povzročalo težav, če bo le dajala pristno vsebino osnovnim pojmom svojega nauka, kakor so Bog, Kristus in Cerkev, vsebino, kakršno jim daje evangelij. Dosedanje delovanje teološke fakultete v Ljubljani vsekakor opravičuje naša pričakovanja za prihodnost.

Vekoslav Grmič

skem, zanimivi deželi, v kateri je v nekaj letih število katoličanov zaradi priseljencev naraslo od 18.000 do prek 100.000. Slovencev je tam gotovo 6000 in med njimi sta sedaj dva slovenska duhovnika. Dvakrat sem bil v Kanadi, tudi Združene države Amerike sem preletel od New Yorka do San Francisca. Naši rojaki so sedaj še kar dobro oskrbljeni z izseljenskimi duhovniki. V Zahodni Evropi jih je preko 30, v Avstraliji je šest slovenskih frančiškanov, v Kanadi oskrbujejo več postojank slovenski lazaristi in eno tudi slovenski salezijanci. V ZDA je še vedno lepo število slovenskih duhovnikov, prav tako tudi v Argentini. Sicer je res, da se mnogi duhovniki starajo, nekateri se bližajo 80. letu, a so še vedno

aktivni, kakor npr. msgr. Stanko Grims v Merlebachu.

V tem kratkem sestavku se ne mislim ukvarjati z zgodovino našega izseljenstva, saj je o tem izčrpno pisal Koledar 1972. Vemo le to, da so bili vzroki izseljevanja v zgodovini različni. Nekateri so odhajali ven z namenom, da tam tudi ostanejo. Ti so se res izselili. Mnogi pa so šli le za nekaj časa »zdoma« in jim zato upravičeno rečemo »zdomci«.

Čeprav so nam pri srcu vsi člani naše narodne družine, naj bivajo kjerkoli po svetu, pa vendarle zadnja leta posebej radi in s skrbjo govorimo o tistih naših izseljencih, ki so odšli nekako po letu 1960 in predvsem iz gospodarskih razlogov, da bi zunaj zaslužili boljši kos kruha zase in za družino, da bi si postavili novo hišo, kupili avto in stroje. Tam okoli leta 1960 je naše ljudi zajel nekak nemir, kakor včasih Ribničane spomladi, ko je bilo treba oprtati »suho robo« in iti po svetu. Obličje mnogih naših župnij se je takrat začelo spreminjati. To bi nam znali povedati še posebej prekmurski duhovniki, pa tudi drugod je bilo tega veliko. Ko sem bil sam župnik na eni takšnih mobilnih župnij, sem se velikokrat vpraševal, ali ni zdomstvo večja duhovna škoda po mnogih družinah kakor pa materialna korist. Trpele so družine, ki so se zaradi zdomstva močno spremenile.

Res je, da je izseljevanje in prehajanje iz kraja v kraj danes svetovno dejstvo, ki ga pač moramo sprejeti. Cerkev je v svojih uradnih dokumentih mnogokrat izjavila, da ima vsak človek pravico seliti se v druge dežele. »Svet je postal majhen, meje izginjajo, razdalje se manjšajo, vsi smo končno vaščani ene same vasi« (Sveti sedež l. 1978 škofovskim konferencam).

Lahko bi rekli, da je ves svet postal naša domovina, ker človek pravzaprav domovino nosi v svojem srcu, daleč od domačih polj in gora. Našo domovino sestavljajo naš jezik, naša pesem, naša kultura, naše navade, naša duhovna dediščina, ki jo nosimo v sebi. Tako se ob današnjem preseljevanju ljudi dogaja nekaj podobnega kakor ob poroki dveh ljudi, ki si ustvarjata novo družino. Vsakteri prihaja iz svoje družine in prinaša s seboj dediščino domače hiše. Če hočemo ustvariti srečno družino, se morata truditi oba, da ohranita, kar sta prinesla dobrega od doma, in na drugi strani spet sprejmeta vse tisto, kar je v novi družini lepega in dobrega. Tako je lahko, kot pravi papež, preseljevanje veliko obojestransko bogatenje, zbliževanje kultur, narodov in ver. Janez Pavel II. nam je lani (1979) na izseljenškem kongresu v Rimu rekel, da morajo ob izseljevanju delati veliki izpit najprej tisti, ki se selijo, in nato tudi vsi tisti, ki nove prebivalce sprejemajo. Za tiste, ki se selijo v druge dežele, obstaja nevarnost izkoreninjenja, razčlovečenja, lahko tudi izgube krščanskega prepričanja in življenja. Za tiste, ki zdomce sprejemajo, pa je nevarnost, da bi se pred novimi sosedi nečloveško in nekrščansko zaprli.

Ko obiskujem naše rojake po svetu, znova in znova ugotavljam, kako velikega pomena je, če imajo tudi na tujem urejeno družinsko življenje in če se znajo Slovenci povezovati med seboj. Kot škofa me seveda še predvsem zanima, kako so povezani s Cerkvijo. Cerkev kraja, iz katerega so izšli, je dolžna skrbeti zanje tako, da jim pošilja duhovnike, ki skrbijo za bogoslužje in verski pouk v domačem jeziku, pa tudi sicer v duhu krščanske ljubezni skrbijo tudi za telesni blagor v okviru možnosti. Cerkev kraja, kamor prihajajo, je prav tako dolžna s svoje strani storiti vse, da jim gre v vsem na roko. Če je bila včasih morda kje tendenca, da bi se katoličani tujega jezika čimprej asimilirali in integrirali v nemško ali drugo Cerkev, pa danes že močno prevladuje prepričanje, da se morajo tujci polagoma le prilagajati tuji Cerkvi. To je potrebno posebno zaradi otrok, ki hodijo k nemškemu verouku in se morajo le sčasoma povezovati s tamkajšnjimi župnijami. Praviho, da so Poljaki v Franciji dolga leta trmasto vztrajali, da morajo francoski Poljaki hoditi samo k poljskim mašam, pa so zato doživeli razočaranje, ko mladi zaradi šolanja v francoskih šolah niso več razumeli poljsko in so zato postali ateisti. Tudi tukaj je treba velike mere zmerne modrosti.

Število ekonomskih izseljencev se v Evropi vsak dan zmanjšuje. Novih ni več, ker jih navadno tudi ne sprejemajo več. Mnogi so še posebej zaradi otrok prišli do spoznanja, da tujina ni vse, da materialno bogastvo mnogokrat pelje proč od resnične sreče, in si želijo domov, k nekdanjim zdravim koreninam. Mnoge skrbi predvsem vzgoja in izobrazba otrok. Zato, ko jim doma raste hiša, raste v njih tudi vedno večje hrepenenje po domu in domači zemlji.

Sedanji papež, ki kot Poljak še posebej dobro razume križe in težave izseljenstva in zdomstva, je l. 1979 govoril našim bratom Hrvatom: »Vem, da je veliko Hrvatov izven domovine. Vsem tem kličem: Ohranite tudi na tujem živo vero, varujte domače družinsko ognjišče, ljubite sveto Cerkev in ljubite tudi svojo domovino.« Kaj močnejšega ne bi mogli tudi mi želeli našim po svetu razkropljenim slovenskim bratom in sestram.

Stanislav Lenič

Sveti Benedikt in njegov čas

(Ob 1500-letnici rojstva)

V svojem novoletnem nagovoru pri maši je dejal papež Janez Pavel II., »da nas bo leto 1980, ki se danes začenja, spominjalo lika svetega Benedikta, katerega je Pavel VI. razglasil za zavetnika Evrope. V tem letu bo minilo petnajst stoletij od njegovega rojstva... O čem nam govori Benedikt iz Nursije? Govori nam o začetkih tistega velikanskega prizadevanja, iz katerega se je rodila Evropa. V nekem smislu je bila zares na novo rojena po koncu velikega rimskega imperija. Ko se je porajala na njegovih kulturnih temeljih, je po zaslugi benediktinskega duha iz tistega izročila povzela in v dediščini evropske ter vesoljne kulture utelesila vse tisto, kar bi se sicer izgubilo. Benediktinski duh je v popolnem nasprotju z vsakršnim načrtom uničevanja. To je duh sprejetja in povzdigovanja, rojen iz zavesti o božjem načrtu odrešenja in vzgajan v vsakdanjem povezovanju molitve in dela. Tako je postal sveti Benedikt, ki je živel ob koncu starega veka, ohranjevalec tiste dediščine, ki jo je potem posredoval evropskemu človeku in vsemu človeštvu. Hkrati pa stoji na pragu novih časov, ob zori tiste Evrope, ki se je takrat porajala, v topilnici

preseljevanja narodov. S svojim duhom objema tudi Evropo prihodnosti. V tihoti benediktinskih knjižnic in prepisovalnic so se porajala in ohranjala dela duhovne kulture. Pa ne samo to: ob opatijah so nastajala tudi živahna središča dela, zlasti umnega obdelovanja zemlje. Tako se razvija človekova iznajdljivost in njegove sposobnosti, kar predstavlja kvas za razvoj civilizacije.«

Papež Janez Pavel II. je počastil spomin očeta zahodnega meništva in zavetnika evropskih narodov 23. marca, ko je poromal v rojstni kraj sv. Benedikta, v Norcio (Nursijo) v Umbriji. Na spominski dan njegove smrti 21. marca, kjer je v benediktinski opatiji na Monte Cassino vsako leto velik praznik, pa je za letošnji jubilej vatikanski državni tajnik Agostino Casaroli povabil na Monte Cassino diplomate, ki zastopajo svoje države pri Vatikanu, k slovesni božji službi, ki jo je opravil v baziliki starodavne opatije. Ko je papež Pavel VI. 24. oktobra 1964 svetega Benedikta razglasil za glavnega zavetnika vse Evrope, posebej še zahodnoevropske kulture, je zapisal, da je bil ta sveti mož »poslanec miru, uresničevalec edinosti, učitelj civilizacije in predvsem označevalec krščanstva ter ustanovitelj meniškega življenja na Zahodu. S križem, s knjigo in s plugom je prinesel krščanski napredek narodom, razkropljenim od Sredozemskega morja do Skandinavije, od Irske do prostranih nižin Poljske.« Tudi Slovenci smo se srečali s krščanstvom v oznanilu benediktinskih misijonarjev. Že ob naselitvi so prihajali med naše prednike z juga iz samostana Štivan pri Devinu, s severa pa iz samostanov v Innichenu in Kremsmünstru na Gornjem Avstrijskem, kjer sta bila ustanovljena v 8. stoletju prav v misijonske namene.

Ko se je v 5. stoletju zrušil rimski imperij, se je krščanstvo znašlo v položaju človeka, ki vidi, kako mu gori hiša, v katero se je bil ravno vselil in si v njej uredil vse za delo in življenje. Ta hiša so bila mesta, v katerih so škofje imeli svoj sedež, v katerih so se kristjani zbirali v bazilikah, spremenjenih v cerkve. Življenje se iz mest umika na podeželje in z njim država, zakoni, vse, kar je predstavljalo red mesta. Tako podoba nam kaže vsaj zahodna Evropa. Škofje, ki so se z vsemi močni upirali »psihozi konca sveta« in so več delali, kot razpravljali, so se potem, ko so se barbarski voditelji spreobrnil in sprejeli krščanstvo, znašli spet v zapuščenih mestih sredi brezmejnega sveta. V tej »samoti in pustoti« vere so se naselili menihi. Njihove naselbine nastajajo povsod. In stiska časov sili te premišljuječe ljudi,

da gledajo dlje kakor njihove borne kočice. Kmalu so samostani postali zgledna, privlačna mesta. In od sv. Cezarija do sv. Benedikta, do sv. Kolumbana in sv. Bonifacija tke meniška evangelizacija svojo civilizacijsko mrežo.

Ideja meništvaja, zanetena v vseh velikih religijah v tej ali oni obliki, je v in po Benediktu prevzela za krščanski Zahod podobo, zatem je bila priznana v zgodovini zadnjih tisoč petsto let nadčasovna veljava. Papež Gregor Veliki (umrl 604) razlaga že njegovo ime »Benedictus« v njegovi dobesedni in vsebinski polnosti: ta božji mož je »blagoslovljeni po imenu in milosti«. Benedikt je več kakor »zadnji Rimljan« ali »oče Zahoda« ali »oče Evrope«. Ta naziv je kakor vezi, ki jih je z vsakim stoletjem bolj razbijal. Benedikt je »od Boga blagoslovljeni«, patriarh neštetihi menihov po vsem svetu; kakor Abraham je postal »oče mnogih ljudstev«.

Kar vemo o življenju svetega Benedikta, nam je zapisal Gregor Veliki, ki je bil tudi sam menih benediktinskega reda, preden je postal papež. A to, kar nam je zapisal, ni nobena biografija v modernem pomenu, pač pa v tedanji, rekli bi literarni maniri v obliki pogovora zapisana pričevanja ljudi, ki so tega moža še osebno poznali. Njegov v obliki pogovora z namišljenim diakonom spodbuden in poučen zapis naj bi pokazal podobo duhovnega nosilca Benedikta in opozoril na izredno svetost preroškega očeta meništvaja. Hkrati pa je iz tega pogovora mogoče razbrati tudi zunanji potek življenja ter notranjo rast in razvoj svetega Benedikta.

Benedikt se je rodil okoli leta 480 v Nursiji (Norcia), ki je bila tedaj majhen sedež škofije v Sabinski gorski pokrajini. Starši so bili premožni in dosti daljnovidni, da so svojega sina že v zgodnji mladosti poslali študirat v Rim. Tako je prišel Benedikt v mesto, ki je še kazalo blišč in sijaj starega Rima, ki pa se je ponašalo tudi z grobovi apostola Petra in neštetihi mučencev v katakombah. Takrat so že stale velike bazilike ob Lateranu, ob Vatikanu nad grobom svetega Petra in pred mestnim obzidjem nad grobom apostola Pavla, kakor tudi najstarejša krščanska bazilika v čast božji Materi na Eskvilinu. Vendar te veličastne priče krščanske zmage mladeniča iz Nursije niso toliko premotile, da ne bi videl, da je Rim zaznamovan s propadanjem. Premestitev cesarske prestolnice v Konstantinopol je Rim ponižala v provincialno mesto. Od petega stoletja dalje je Rim trepetal pred germanskimi barbari. Vzhodni Got Teodorik in njegov daljnovidni minister Ka-

siodor sta prinesla krajše obdobje miru do leta 526. Tudi takratne cerkvene razmere v Rimu so morale razočarati Benedikta, zlasti napake in deloma pokvarjenost mestne duhovščine in nenačeljne tudi prepri pri papeških volitvah leta 498. Leta 498 do 507 imenujejo zgodovinarji leta pohujšanja. Del rimske duhovščine je dajal prednost toleranci arijanskega kralja pred varstvom katoliškega cesarja, spet druga stran pa je bila v službi interesov Bizanca in je skušala poleg drugih manj apostolskih zadev rešiti razkol, ki je rimsko Cerkev že ločil od Konstantinopla (484–518). Papež Simah, ki ni bil na strani Bizanca, je imel za nasprotnika drugega papeža, višjega duhovnika Lavrencija, ki je izšel iz bizantinske stranke. Simahu so očitali, da je dedni delež revnih uporabil, da si je zagotovil izvolitev in ga je zapravljaj, da se je obdržal na prestolu in da je na svojem položaju imel graje vredna zaupna razmerja z ženskami. Ali je bilo vse to res ali ne, teh očitkov se Sinah ni mogel ubraniti in je za nekaj časa izgubil Teodorikovo podporo. Rim je medtem postal plen gotovih dejstev: ljudski nemiri, ropanje in umori so bili cena teh nasprotstev in razprtij. Skratka, Rim ni propadal le v političnem, cerkvenem in gospodarskem pogledu, marveč tudi kulturno in нравno. Čeprav sveti Gregor o vseh teh dejstvih ne govori, je nemogoče, da bi jih Benedikt ne poznal. Ta »večni Rim«, njegovo hlepenje po uživanju in prazno početje soščolcev, vse to Benediktu ni ugajalo. Mladi iskalec Boga se je temu z lahkoto odrekel. Obrnil se je proč od Rima v duhu, ki je ustrezal nasvetu svetega Pavlina iz Nole (umrl 431): Človek mora bežati iz Rima, če se noče odreči Kristusovemu kraljestvu. V iskanju Boga se je umaknil iz Rima.

Polagama se je Benedikt odtujeval svetu in se je posvetil spoznavanju raznih oblik monastičnega življenja. Te je lahko spoznal iz spisov Janeza Kasijana (360–435). Prvi izmed njih se imenuje De institutis Coenobiorum ali – s polnim naslovom – O uredbi samostanov in o zdravlilu proti osmim glavnim nadlogam. V tem spisu je hotel mlademu meništvu na Zahodu pokazati način življenja in duhovni nauk vzhodnih menihov kot zgled. Dejansko je s tem spisom dal zahodnim samostanom obliko njihovega življenja, ki je veljala v času, ko so splošno začeli uvajati Benediktovo pravilo. V tem spisu govori najprej o obleki menihov, o liturgični molitvi ponoči in podnevi, in končno tudi o pogojih za sprejem novincev. Dalje našteva tudi osem glavnih grehov ali nadlog, proti katerim se mora menih bojevati: ne-

zmernost, nečistost, lakomnost, jeza, žalost, lenoba, slavoheleje, napuh.

Drugo, pomembnejše delo je Kasijan imenovani Collationes Patrum, to je Pogovor z očeti. V njem opisuje svoja doživetja pri eremitih v Egiptu. Spis vsebuje širiindvajset verjetno namišljenih pogovorov z anahoreti, v katerih je strnil vso »modrost puščave«. Malokatera duhovna knjiga tistega časa je doživela tolikšen uspeh kakor ta. Prepisovali so jo skozi ves srednji vek do novega veka in skoraj ni bilo samostana, ki je ne bi imel, in meniha, ki je ne bi bral. Benedikt jo je priporočal v svojih »pravilih« in Tomaž Akvinski jo večkrat navaja kot vplivno delo. Benediktova pot do svetništva na Monte Cassino se je začela, a bila je dolga. Toda kakor pripoveduje Gregor, naj bi čudežni dogodki že zgodaj dokazovali, kako popolno je začel mladi Benedikt svoj svetniški poklic. Po krajšem bivanju med skupino asketov pri cerkvi v Enfile (Affile) se je odzval meniškemu poklicu. Mogoče ga je do tega pripravilo branje o trdem in ostrem življenju vzhodnih meniških očetov, da je pri Subiacu iskal popolno samoto in odpoved. Benedikt je hotel sam prekusiti vse stopnje menišтва in duhovne rasti od temeljev. Učna doba te preizkušnje naj bi trajala tri leta, ko je v svojem notranjem razvoju prišel do odločilnega preobrata. Bog je vodil puščavnika iz temne votline, da bi njegovo življenje »ljudem pokazal kot zgled in bi jim svetil kot luč na svetilniku, da bi svetil vsem, ki so v božji hiši.« Gregor poroča dalje, kako je Benedikt premagal življenjsko obliko puščavnikov in je postal oče zahodnih menihov, ki so hoteli v skupnosti uresničiti svoje bogoiskateljstvo. Iz pravil svetega Bazilija Velikega (umrl 379) se je Benedikt učil, da je samostansko občestvo uresničitev Cerkve v malem, kjer so vsi eno telo in imajo Kristusa za glavo. Hkrati je Benedikt z zmago nad marsikatero skušnjavo, o čemer poroča Gregor, dozorel, da je postal učitelj duhovnega življenja.

Tudi v tem pogledu je moral sam opraviti preizkušnje. Ko je vodil skupino menihov v bližnjem Vicovaru, je poskušal trmaste menihe vzgajati za samostansko življenje in red. Tako je Benedikt doživel, kako nevarno je meniško življenje v skupnosti brez trdnega reda, brez pravil. Vrnil se je v Subiaco. Spet ga je prosila večja skupina menihov, naj jim bo duhovni voditelj. Veliko skupino menihov je razporedil v dvanajst malih samostanov, kjer je vsakokrat živelo določeno število menihov pod vodstvom enega »očeta«. On sam pa je obdržal zase vodstvo vseh teh

samostanov. V tej »šoli službe Gospodu« je živel duh mlade jeruzalemske Cerkve. V »apostolskem življenju« so se vadili v monastičnih krepostih poslušnosti, molitve in dela. Pri zunanji in notranji graditvi samostanskega skupnega življenja je Benedikt izkusil, koliko skrbi in truda je treba, da se omogoči urejeno redovno življenje.

Svojo polno zrelost kot »gradeči človek«, kot ga imenuje Walter Nigg, je pokazal Benedikt v Monte Cassinu. V Subiacu je dosegel meniško odpoved svetu; dobil je oblast nad samim seboj in je postal učitelj vsem tistim, ki so iskali Boga. Božji duh, ki je bival v njem, ga je zdaj vodil na Monte Cassino, na goro, ki naj bi za zgodovino postala simbol, po svetopisemskih besedah »mesto na gori«. S svojimi učenci se je preprosto znova lotil dela. V razvalinah stare trdnjave in nekdanjega templja je gradil nov samostan, krasno stavbo in samostansko skupnost z enotno ureditvijo; oboje z jasnim načrtom, po monastičnih načelih in hkrati odprto za čas, njegove ljudi in naloge. Vsi so živeli po skupnem »svetem pravilu«, ki je v Monte Cassinu dobilo svojo končno obliko. Za molitev, branje in delo, za zajtrk, obed in večerjo in za spanje je bil trdno določen dnevni red in čas. Tukaj so Benediktovi asketski vzori dobili svojo osnovo, kot jo je prekusil v mnogih letih. Vsi so živeli v občestvu ljubezni, pod enim opatom, molili in delali in vsak dan znova težili k »popolnemu meniškemu življenju«. To je bila za zahodnega človeka najbolj primerna povezanost kontemplativnega in dejavnega življenja. Zraven tega je po Gregorjevem poročilu Benedikt »nenehno oznanjal božjo besedo in klical ljudi k veri« in jih vabil v svojo božjo hišo. Benedikt, »blagoslovljeni po imenu in milosti« je »gradeči človek« na znotraj in na zunaj, vodnik k Bogu. Obdarovan s preroškimi darovi za spoznavanje src, vzgaja, izobražuje in oblikuje svoje menihe, ki naj se oblikujejo v »šoli službe Gospodu«, »bratske bojne skupnosti v bojni službi za Gospoda Kristusa, resničnega Kralja«. Duh Benediktovih pravil dokazuje njegov svetovni vzor. Gnan od temeljne moči ljubezni in spoštovanja pred povsod navzočim svetim Bogom, v duhu ponižnosti in poslušnosti živi menih v skupnosti življenja molitve in dela. Opat predstavlja očetovsko podobo dobrega pastirja. Vse je podrejeno duhu kreposti in različnosti darov (discretio). Duh velikega zahodnega meniškega očeta v njegovem pravilu živi še danes. To pravilo razodeva tako čudovito življenjsko modrost in ljubezen do Kristusa, da je skozi 1400 let

zajelo nešteto kristjanov prek mnogih menihov, ki so po tem pravilu živeli in delali. Pri tem vemo, da Benediktova veličina in pomen njegovega pravila ne temeljita na neki izvornosti. Benedikt sam pravi, naj njegovo pravilo velja za »začetek meniškega življenja« (pogl. 73) in naj ne pomeni nečesa dokončnega in da tudi noče vsega povedati. V zadnjem poglavju se nalašč nekaj ponorčuje s samim seboj in s pravilom. Ta odkritosrčnost pravila mu je olajšala pot v zgodovino. Iz zgodovine pa lahko spoznamo, kakšne možnosti to pravilo odpira.

Tudi bi ne ustrezalo zgodovinski resnici, če bi Benedikta označili kot »redovnega ustanovitelja«, predvsem zaradi tega, ker so se takratni asketi in meniške skupnosti označevali za »menihe«, ki so živeli po pravilih in vodili svetih očetov. Opat je dal navodilo za življenjski red in se je pri tem opiral na več podobnih vodil. V Galiji je bilo na primer okoli leta 600 kakšnih dvajset meniških pravil mešano v rabi. Benedikt sam je jasno pokazal, kako živi v tem predstavnem svetu. Svojega pravila ni imel za nekaj absolutnega in samoveljavnega; priporočal ga je za »začetek«, kdor pa sicer teži za popolnostjo meniškega življenja, ima na voljo nauke svetih očetov... (pogl. 73). Benedikt torej ni gradil samo na Pahomiju, Kasijanu, Baziliju in na drugih očetih; tudi njim je prepustil njihovo veljavo.

Za pristno družinsko duhovnost

Vsekakor je bila doslej družinska duhovnost zanemarjeno področje, saj smo vse do koncila poznali zgolj »meniško« duhovnost in je bila Cerkev v vseh časih prav glede duhovnostne usmerjenosti pod vplivom najstarejših redov v Cerkvi, ki so pa spet nastajali iz izkustev in »pravil« še starejših eremitskih, le deloma cenobitskih naselbin. V njih je prevladovala težnja k »begu iz sveta«, ki je slab in nevaren za tistega, ki se odrešuje. Nedvomno je k tej miselnosti pripomogel tudi sveti Pavel, ki je ponovno svaril pred navezanostjo na »ta svet«, češ da »podoba tega sveta preide«. Tudi ni bil navdušen za pretirano poveličanje zakonske zveze (prim. 1 Kor 7 sl.), ker je pač mislil na poslednje, ki ne mine. In to

Benediktovo pravilo je kmalu postalo pravilo zahodne Evrope. Dne 21. marca leta 547 se je dopolnilo življenje meniškega patriarha Monte Cassina. Kakor poroča Gregor Veliki, »se je dal prenesti v cerkev in opirajoč se s svojimi slabotnimi udi na roke svojih učencev, je stal tam – z dvignjenimi rokami proti nebu – in je med molitvijo izdihnil«.

Benediktova doba je v nekem smislu simbol: tisočletje antične modrosti je končano. V letu 529 je cesar Justinijan dal zapreti Platonovo akademijo v Atenah. Istega leta je Benedikt ustanovil opatijo Monte Cassino. Začelo se je tisočletje krščanskih šol, vendar ne tako, kot da je prišlo do popolnega preloma med antiko in krščanstvom. Že Boecij, daljni Benediktov sorodnik, je povezoval obe izročili in tudi Benediktovo pravilo se ne boji poleg meniških očetov Kasijana, Pahomija, Bazilija in Makarija navajati tudi poganske avtorje, kot so Salust, Pitagora, Vergil in Terenc. Benedikta so imenovali enega zadnjih Rimljanov in v resnici daje njegovo kratko, v strnjem slogu napisano »pravilo« vtis tiste trezne, preudarne razsodnosti, premišljene umirjenosti in močne avtoritete, torej lastnosti, ki so bile najboljša dediščina rimskega duha.

J. Dolenc

poslednje je zanj pomembnejše od onega, kar je pred tem »poslednjim«, zato se je treba pripravljati na »poslednje« že v času zemeljskega bivanja, zato pa zakonska zveza, in torej tudi družina ni najbolj primerno mesto za pripravo na »poslednje«, ki bo odločilo o človekovi večni sreči.

Ta prvi čas Cerkve je odmeval v njej vsa stoletja. Če se je Cerkev pozneje otresla prevelike skrbi za drugi Kristusov prihod in se navadila na »čakanje« in končno živela bolj v pripravi na smrt posameznika kot celotne Cerkve, čeprav še vedno ni povsem pozabila, da obljuba drugega prihoda ostane še vedno živa, je vendar odmev prve Cerkve ostal neizbrisen in osnova za njen odnos do sveta. Tako se nikoli ni povsem sprijaznila z resničnostjo zakonske zveze in tako tudi družine, ko je priznavala zakonsko zvezo skoraj izključno le kot sredstvo za porajanje otrok in tako tudi množitev tistih, ki bodo napolnili »ne-

beško kraljestvo«. Toda v praksi zahodne Cerkve je do nedavnega bilo še sporno, ali nima zakonsko dejanje samo na sebi pečata grešnega, nedovoljenega, in tako tudi naj bi bilo omejeno zgolj na porajanje otrok. Institucija zakona in družine je Cerkvi zagotovila v tem smislu nadaljevanje v stoletjih sprejetega pojmovanja, da je najbolj gotovo doseči zveličanje neporočen, v samostanu. Zato je kaj razumljiva težnja, da bi v visokem srednjem veku, kolikor že ne prej, zagotovila vsaj približno enake možnosti zakoncem kot redovnikom in zato ustanavljala »tretje redove« za tiste, ki niso mogli vstopiti v samostan in so morali živeti v »svetu«. S pravili tretjega reda, ki so bila prilagojena razmeram, v katerih so živeli svetni ljudje, je Cerkev dosegla, da se je gledanje na svet in njegovo minljivost ohranilo tudi v »svetu«. Vpliv tretjega reda je bil zelo velik in je oblikoval miselnost Cerkve. Ne nazadnje moramo dodati tudi vpliv janzenizma, ki je tudi pri nas oblikoval strožjo moralno presojo, predvsem glede nedovoljenega v zakonskih dejanjih. Tako je tudi razumljivo, da je nezakonski otrok bil v vseh ozirih prikrajšan. Tudi cerkvene službe, posebno še višje, zanj niso bile dosegljive. Ali ne odsevajo

Finžgarjeva Dekla Ančka, pa tudi Aškerčeva Anki, ne nazadnje že v našem času Prežihovi Samorastniki miselnost našega vernega človeka iz polpretekle dobe?

To miselnost izraža tudi težnja po ustanavljanju ločenih ustanov za moške in žene, kot je bilo Apostolstvo mož in fantov, pa različne ženske družbe in dekliški krožki. V cerkvah je bila do nedavnega »ženska« in »moška« stran. Na misijonih so se do nedavnega ravnali po pravilu: možem in fantom posebej, ženam in dekletom posebej. Šele v novejšem času smo spoznali, da smo na takšen način le delno uspeli v prizadevanju za duhovno rast vernega človeka.

Z drugim vatikanskim koncilom se začenja novo obdobje, ki obeta temeljite spremembe. V dogmatski konstituciji o Cerkvi je koncil naglasil, da so vsi poklicani k svetosti. V njej je zapisano, da »morajo krščanski zakonci in starši hoditi po svoji lastni poti in z zvesto ljubeznijo vse življenje drug drugega podpirati v milosti ter otroke, katere so ljubeče sprejeli od Boga, prepajati s krščanskimi resnicami in evangeljskimi krepostmi«. Ko v nadaljevanju razširja to povsem avtonomno področje oblikovanje prizade-

vanj za rast svetosti v družinah, ne pozabi povedati, da je prizadevanje za svetost, ki je družinam lastna, v prid okolju in pomaga širiti evangelij Jezusa Kristusa: »Na ta način dajejo vsem zgled neutrudljive in velikodušne dobrote, grade bratstvo ljubezni in so priče ter sodelavci rodovitne matere Cerkve« (čl. 41). V pastoralni konstituciji je koncil to temeljno usmeritev še poglobil, ko je postavil temelje zakona na evangeljska tla. Ta evangeljska tla niso nič drugega kot Kristusova ljubezen, ki prežarja zakon in družino (prim. čl. 48). Koncil se je izognil juridičnemu izrazoslovju, uporabil namesto »pogodbe« izraz »zveza«, da bi naglasil svetost zveze dveh ljudi, kjer vsaka juridična utemeljitev zgubi svoj pomen, saj prav svetosti ni mogoče vkleniti v spone juridizma. Koncilsko pojmovanje zakona in družine, ki je torej preseglo vsako juridično ožino, tudi sicer daje spodbude za novo oblikovanje zakonske skupnosti in družine. Pri tem je potrebno posebej poudariti, da koncil ni hotel hierarhično urediti namenov zakonske zveze, pa čeprav govori vedno na prvem mestu o porajanju potomstva, pa izrecno pravi: »Zato pravilno pojmovana zakonska ljubezen in celotni iz nje izvirajoči način družinskega življenja – ne da bi podcenjevali drugih namenov zakona – težita za tem, da bi bili zakonci pogumno pripravljene sodelovati z ljubeznijo Stvarnika in Odrešenika, ki po njih stalno razširja in bogati svojo družino« (čl. 50). Tako koncil po svoje uzakonja ljubezen in ne dolžnosti kot vir ustanove zakona in družine. S tem pa ostaja trdno na tleh razodetja, ki končno priznava prvo mesto ljubezni prav v medsebojnih zakonskih in družinskih razmerjih.

Prehod iz predkoncilnega v koncilsko pojmovanje zakona in družine ni brez težav in ovir. Pa to je bilo pričakovati, saj je ta prehod povezan z novimi gledanji tudi na drugih področjih cerkvenega življenja. Ko se je vse zamajalo in hotelo preiti od »črke k duhu«, je morala tudi starodavna ustanova zakona in družine doživeti svoj »usodni« trenutek in ga sprejeti končno kot »kairos« (čas milosti). S sociološkega gledišča je razumljivo, da Cerkev ni mogla več čakati s prenovo pojmovanja zakona in družine, saj sta se tako zakon kot družina spremenila v svojih osnovnih socioloških danostih, ko je z emancipacijo žene in njeno uveljavitvijo v javnem življenju vloga družine dobila nenadoma drugačen pomen kot nekdaj. Tudi razmerje med možem in ženo se je spremenilo v smislu večje enakopravnosti v ekonomsko-gospodarskih vprašanjih. Nič več ni mož

in oče tisti, ki paternalistično odloča, vedno bolj se mora ozirati na zakonskega druga, vedno bolj mora dopustiti, da doživi resnično partnerstvo svoj vrh in ga celo preseže tako, da tudi žena more prevzeti v nekem smislu vlogo moža in očeta (tu mislim tudi na možnost, da mož dobi porodniški dopust namesto žene ipd.). Vse to pa seveda dodobra pretrese patriarhalno stavbo zakona in družine. Če pri tem pomislimo še na otroka, ki je z osemnajstimi leti polnoleten, pa se ta polnoletnost pojavi še pred izpolnjenim rokom v različnih oblikah, ko se postopoma manjša odvisnost od staršev, je jasno, da se družina spreminja tudi v svojem navpičnem preseku, ne le vodoravnem. Odnos otrok do staršev je nujno drugačen, saj to drugačnost doživljajo otroci v odnosu do očeta in matere, ki živita v novih enakopravnejših razmerjih. Čutijo tudi večjo neodvisnost staršev drug od drugega, ko ju ne veže tako izključno »neločljivost«, in da so prav zato tako potrebni, da pomagajo uravnesiti razmerje med očetom in materjo.

Kakorkoli bi že hoteli razmišljati o principu ljubezni, ki veže zakon in družino, da ne razpade, vemo, da je ta princip najprej splošno človeški. Človek se je vezal končno vendarle iz ljubezni, in če so igrali še vedno drugi vzroki pomembno vlogo, še vedno lahko rečemo, da je o moči ali nemoči zakonske vezi in družine odločalo vprašanje o ljubezni ali neljubezni. In prav to je tudi tisto, kar ohranja kljub vsem pretresom zakon in družino pred razpadom. Moremo celo pristaviti, da princip ljubezni preprečuje v vseh časih, torej tudi v našem, da bi zavlada v zakonu in družini nečloveški odnosi. Zdi se, da pravilno pojmovana vsebina izraza »ljubezen« odseva vedno bolj tudi v predzakonskih stikih in da si sodobna mladina prizadeva, da bi doživela skupnost dveh na osnovi medsebojno izražene ljubezni, ki nikakor ne daje prednosti le spolnemu užitku, a drugo zanamari. Ugotovitve anket med mladimi v desetletju 1970–1980 kažejo, da mladina zori v svojo prihodnost, ko poudarja prednost resnične in odgovorne ljubezni pred zgolj bežno navezanostjo. Zato ni pričakovati, da bi trenutna želja po »odprtem« zakonu mogla postati splošna last. Neločljivost zakona utemeljuje sodobna mladina drugače kot nekdaj. Ko se ne vprašuje po zgolj sakralnih motivih, ki morejo samo poudariti že tako motivirano neločljivost, ve, da je neločljivost vendarle v osnovi že v naravi same ljubezni, ki zahteva, takšna, kot naj bi bila, stalno navezanost, prenašanje težav in preskušenj življenja v

medsebojnem razumevanju in opori. Tako zori sodobna mladina v svojo prihodnost, ki bo nedvomno manj juridična, pa prav zato morda bolj humana (človeška).

Če bi kdo ugovarjal, da gre za pretirani optimizem, bi pač mogli odgovoriti, da ne verjame v moč ljubezni, torej v moč evangelija. Treba je namreč verovati v ljubezen, ki ne mine, pa tudi v ljubezen, ki je močnejša od smrti. Takšno ljubezen pa je treba seveda vzgojiti, jo neprestano hraniti z vsakdanjimi malenkostmi, ki se začnajo pri preprostem »dobro jutro« in se končajo pri spet preprostem »lahko noč«, a vmes so stkanje iz neštivilnih drobcev in manj drobcev »uslug«. Ljubezen, ki se ne hrani vsak dan, zamira počasi, toda gotovo. Tudi takrat, ko ne zna odpustiti ali popraviti krivice. Ljubezen zamira, ko zmanjkuje časa za medsebojni zaupni (intimni) pogovor med možem in ženo, med njima in otroki. Če je res, da se zakon in z njim tudi družina skrjata zaradi nemoči medsebojnega pogovora, ko si zakonca ne moreta več zaupati, potem je gotovo, da je treba prav tu gojiti nadvse skrbno stalno vez med posameznimi člani družine, vzbujati medsebojno zaupanje in ne nazadnje tudi medsebojno razumevanje. Saj gre končno prav za to. Ne toliko, da bi drug drugemu pomagali, saj smo omejeni v svojih možnostih, temveč da bi razumeli drug drugega v njegovi posebnosti, različnosti, pa tudi in predvsem v stiski. Zakon in z njim družina se začnjata krhati tudi zato, ker hočemo en sam model zakona in družine in ne sprejemamo nasprotnega vzorca ter ga stalno zavračamo, ne da bi si prizadevali, da bi svoj vzorec vsaj približali vzorcu svojega partnerja. Zakonska skupnost je skupnost, ki traja povprečno vsaj eno generacijo. V času, ko so nagle spremembe na vseh področjih, pa je vsekakor treba usklajevati ta vzorec, skorajda bi rekli, vsak dan.

V zakonih in družinah, ki so svetovnonazorsko pluralistični, je skrb za prilagajanje še posebej poudarjena. Tu se bomo srečevali s skoraj novo, a vendar tako koncilsko besedo »potrpežljivost«, ki bi jo hoteli povsem enačiti s tujko »toleranca«, ki verjetno pove več, ko jo prevajamo s »strpnost«, pa ne bi bilo kar nič narobe, če bi jo prevajali tudi z »razumevanje«. Verni zakonec si bo moral prav zaradi svojega evangeljskega izhodišča bolj prizadevati, da bi »razumel« sozakonca, svojega partnerja. To izhaja iz njegovega krščanskega pojmovanja svobode in tudi verske svobode. Prav tu naletimo tolikokrat na nerazu-

mevanje vernih ljudi, ki so prepričani, da so v »posesti resnice« in da morajo tudi z nestrpnostjo do partnerja doseči, da partner sprejme njihova stališča. Pri tem pa seveda gazijo osnovna načela pridige na gori. Prastara napaka našega oznanjevanja se ponavlja v vedno novih in novih inačicah. Pri tem pa pozabljamo, da je evangelij sam po sebi moč in ima v sebi moč prepričljivosti. Vse premalo govorimo o možnosti »izžarevanja«, o možnosti zunajkrščanskega krščanskega pogleda, ko se uveljavijo krščanska načela, ne da bi za njihovo uveljavitev bila tudi izrecna izpoved vere z vsemi atributi. Ali niso v svojem jedru evangeljska načela splošno človeška last? Čemu bi torej iz svojega zornega kota zahtevali več kot Kristus, prerasli njegov »minimalizem« in zahtevali »maksimalizem«? Toda prav »toleranca« zahteva od vernega človeka odpoved triumfalističnemu, ga usmerja k poglobljenemu gledanju na človeške usode in na Stvarnikovo hoténo »enost v različnosti«. Spoznal bo, da s »toleranco« ničesar ne izgubi, nasprotno, zelo veliko pridobi. Vsaka odpoved svojemu hotenju, če je zavestna, človeka bogati, ne siromaši.

Skrb za versko vzgojo ni ločena, kot mnogokrat mislimo, od siceršnjega vzgojnega dela. Ta skrb raste z leti in izraža predvsem ljubeče spremljanje otrokovega duhovnega razvoja ob seveda bolj vidnem fizičnem. Ta skrb je hkrati skrb za svojo rast; ko starši skrbijo za otrokovo duhovno rast, nujno spreminjajo tudi svoje navade in obnašanja. Z otrokom sami rastejo v svojih globinah, saj jih otroci k temu naravnost spodbujajo. Tu seveda mislimo predvsem na etično rast človeka. Tiha medsebojna uglaščenost v prizadevanju za čimbolj pošteno doživljanje sveta in bližnjega pripomore, da se tipična verska vzgoja kar vključi v to prizadevanje. Verne družine dobivajo v verski vzgoji pomen, ki ga do nedavnega gotovo niso imele. Bolj ali manj je bila verska vzgoja prepuščena Cerkvi, ki si večkrat prvenstva verske vzgoje ni pustila vzeti. Sedaj bo Cerkev kot Cerkev razumela svojo vlogo v verski vzgoji otrok kot pomoč staršem v njihovem verskem poglobljanju, ki bo obsegalo ne le posodobljeno in nekatekizemsko pojmovanje verskih resnic, temveč tudi in predvsem pomoč v praktičnem vsakdanjem krščanstvu. Če verni človek ne bo mogel doseči vrha svojih prizadevanj zgolj iz lastnih pobud, je jasno, da jih tudi družina ne bo uspešno uresničevala, če ne bo sodelovala s Kristusom, se pravi, če ne bo doživljala sebe v zakramentalnem življenju. Kakor je začetek vernega

zakona in družine zakrament, tako bo tudi nadaljevanje moralo biti prepojeno s pravim pojmovanjem »zakramentalizma«, ki ob vsem pomeni tudi včlenjevanje v občestvo vernih. To pa tudi za versko vzgojo otrok ni nepomembno, saj verni starši čutijo, da večkrat le presega kljub vsemu prizadevanju meje njihovih sposobnosti in moči zahteva po harmoničnem oblikovanju družine kot celote. To pa morda prav zato, ker je družina še vedno, oziroma vedno bolj, del širšega občestva, ki pomaga s svojim vplivom popravljati slabosti in napake znotraj družinske vzgoje. Seveda se bo verna družina zatekla tudi pod okrilje svojega vernega občestva in tu ne bo odveč tudi duhovnikova prisotnost. Vendar utegne tudi naše skomercializirano in tako plitko krščanstvo zadati prebujajočemu se življenju usoden udarec, o čemer nam govori Labirint Nade Matičičeve iz morda ne povsem krščanske perspektive.

Občestvena naravnost družine je danes potreba. Končno ne živimo in tudi nočemo živeti svojega krščanstva v zaprtem prostoru. Odprtost družine za družbo, v kateri živi, je naravnost kričča. Ne moremo več biti nebržni do dogajanj v svetu, ne moremo se lahkotno otresti skrbi za usodo drugih z izgovorom: to se me ne tiče, ali: za nas (za našo družino) to ni važno. Odzivnost na probleme družbe, dobrohotno spremljanje rasti družbe, čeprav z vso pozitivno kritičnostjo, je za rast sodobne družine neizogibna. Zato pač moramo ob verskem tisku, ki ga sicer priporočamo,

redno priporočati tudi dnevni tisk ob televiziji in radijskih poročilih. Tu pa končno ne gre samo za spremljanje političnih sprememb in dogajanj, temveč tudi za kulturna dogajanja, ki zelo vplivajo na oblikovanje družine in njenih članov. Pomenijo pa vedno obogatitev družine kot celote.

V pokoncilski duhovnosti je dobila družinska duhovnost poseben predznak in hkrati »zeleno luč«, da naj hodi po »lastni poti«. S tem se je otresla varušva drugih in drugačnih duhovnih usmeritev. Zaživelja je svoj »vzorec« duhovnosti, ki ga pa še vedno dopolnjuje in ga bo morala nenehno dopolnjevati, saj tudi struktura družine doživlja nenehne spremembe in se tako prilagaja, kot smo mogli videti, ne samo spremembam v družbi, temveč tudi spremembam v Cerkvi. Vse to pa jo bogati, ne pa hromi, kot bi kdo utegnil pomisliti.

V skicirani podobi družinske duhovnosti manjkajo predvsem specifične poteze, premalo je orisana in poudarjena vloga molitve, ki je bila nekdanj gotovo najmočnejše »gibalo« vernosti v družini, pa je v našem času prepustila mesto bolj meditativnemu, manj »ustnemu« odnosu do zadnjih življenjskih skrivnosti. Vendar pa utegne prav takšna podoba družinske duhovnosti spodbuditi k nadaljnjemu kritičnemu razmišljanju o pomenu družine za duhovno oblikovanje vernega človeka.

Jože Rajhman

Začetek katoliško-pravoslavnega dialoga

Ob ekumenskem obisku Janeza Pavla II. v Carigradu

Do resnične odjuge tisočletne napetosti med katoliškim Zahodom in pravoslavnim Vzhodom je prišlo šele nedavno, ob 2. vatikanskem koncilu. Najbolj je stalil led bratski objem med Pavlom VI. in carigrajskim patriarhom Atenagoro leta 1964 (januarja) v Jeruzalemu ter leta 1967 v Carigradu (julija) in Rimu (oktobra). K temu je dodal svoje obojestranski preklic izobčenja iz leta 1054 ob sklepu 2. vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora (7. decembra 1965). Pa tudi

pogosti medsebojni obiski predstavnikov katoliške Cerkve in raznih pravoslavnih Cerkva so mnogo pripomogli k vse večjemu medsebojnemu poznavanju in razumevanju ter rastoči pripravljenosti za sodelovanje.

Do pravega teološkega dialoga pa kljub vsemu temu ni prišlo. Šele ob ekumenskem obisku Janeza Pavla II. konec novembra 1979 v Carigradu je bila imenovana komisija katoliških in pravoslavnih teologov, ki bi naj začeli pogovor o perečih bogoslovnih vprašanjih.

Srečanje med Janezom Pavlom II. in patriarhom Dimitriosom

Papež Janez Pavel II. je svoje prvo potovanje na krščanski Vzhod osredotočil na obisk carigraj-

skega patriarha Dimitriosia ob prazniku sv. Andreja, zavetnika carigrajske Cerkve. Še prej se je ustavil v Ankari, prestolnici Turčije, in se srečal s predstavniki turške oblasti. Obiskal je tudi Efez, pomemben kraj krščanskega izročila, kjer je zavzeto govoril o Mariji, božji Materi, Theotokos (efeški koncil 431), in skupni Materi vseh kristjanov. V Ankari in Carigradu se je sestel s katoličani, ki živijo v Turčiji. Pozdravil je tudi armenskega patriarha v Carigradu. Največ časa in pozornosti pa je posvetil srečanju s patriarhom Dimitriosom in drugimi člani carigrajske pravoslavne Cerkve.

Patriarh Dimitrios je papeža pričakal s svojim spremstvom že na carigrajskem letališču, tople pozdravne besede pa sta si poglavarja dveh sestrskih Cerkva tisto popoldne, 29. novembra, izrekla v patriarški cerkvi sv. Jurija v Fanarju, kjer je vse od časov turške zasedbe Carigrada (1453) sedež carigrajskega patriarhata. Po pozdravu sta skupaj molila očenaš in skupaj vsem navzočim podelila apostolski blagoslov.

Pri večerni papeževi maši v katoliški stolnici Svetega Duha (somaševali so kardinala Casaroli in Willebrands ter 36 duhovnikov) je bil navzoč tudi patriarh Dimitrios. Ko sta se visoka cerkvena predstavnika po očenašu objela in so podobno storili tudi drugi predstavniki (med njimi je bil tudi armenski patriarh Kalustian), so navzoči verniki s solzami v očeh začeli ploskati.

Med glavno slovesnostjo v pravoslavni stolnici na sam praznik sv. Andreja, 30. novembra, je papež v svojem govoru naglašal bratstvo med apostoloma Petrom in Andrejem ter skrb za utrditev vere in edinosti, ki jo je Kristus poveril Petru. Prav zato kot naslednik Petra obiskuje bratsko Cerkev pod zavetjem sv. Andreja, v želji po obnovitvi tesnejše edinosti. Patriarha vabi v Rim, na novo srečanje ob grobu sv. Petra. Kristus, ki edini more ozdraviti rane tisočletne ločitve med vzhodnimi in zahodnimi kristjani, zahteva od njih in drugih medsebojno sodelovanje. Začeti je treba teološki dialog, ob zaupni molitvi, in to je v tem trenutku pot k nujni popolnejši edinosti. Nimamo pravice, da bi ostali še nadalje ločeni. Treba je pohiteti, da nas bo začetek 3. tisočletja našel povsem povezane med seboj.

Patriarh Dimitrios je papeža pozdravil kot angela miru. Njegov obisk predstavlja pomemben korak k medsebojnemu zblizanju, edinosti in skupnemu obhajanju evharistije, kar vodi k vsekrščanski spravi in medčloveškemu prijateljstvu, je razlagal patriarh. Eden izmed sadov tega sre-

čanja je uradno imenovanje mešane katoliško-pravoslavne komisije za teološki dialog.

Prav to imenovanje mešane teološke komisije postavlja v ospredje tudi skupna izjava, ki sta jo ob tej priložnosti podpisala papež Janez Pavel II. in carigrajski patriarh Dimitrios.

Skupna izjava in priprava na dialog

Dialog med sodobnimi katoliškimi in pravoslavni teologi je bil v pripravi že dalj časa. Leta 1976 sta bili ustanovljeni dve ločeni pripravljalni komisiji, katoliška in pravoslavna, ki sta izdelali svoje predloge za skupen ekumenski pogovor med strokovnjaki katoliške in pravoslavne teologije. Predstavniki teh dveh komisij so nato še skupno pretresli namen, metodo, tvarino in spored katoliško-pravoslavnega teološkega dialoga. Tako je bilo končno mogoče imenovati člane mešane komisije, kar sta storila Janez Pavel II. in Dimitrios ob svojem srečanju v Carigradu.

V skupni izjavi se izražata visoka predstavnika sestrskih Cerkva o tem dialogu takole:

»Napredek, dosežen v pripravljalnem obdobju, nam omogoča objavo, da se bo začel teološki dialog. Hkrati objavljamo tudi spisek članov mešane katoliško-pravoslavne komisije, ki bo zanj zadolžena. Cilj tega dialoga ni samo napredovanje k popolni edinosti med sestrskima Cerkvama, katoliško in pravoslavno, temveč tudi prispevek k večstranskemu dialogu, ki poteka v krščanskem

svetu ob iskanju edinosti. Dialog ljubezni, podrejen popolni zvestobi edinemu Gospodu Jezusu Kristusu in njegovi volji glede Cerkve, je odprl pot boljšemu razumevanju vzajemnih teoloških stališč, omogočil zbliževanje teološkega dela ter novo zadržanje do skupne preteklosti obeh Cerkva. To razjasnjevanje skupne preteklosti je plod dialoga ljubezni in nujen pogoj za napredovanje v prihodnosti... Želimo, da napredovanje v edinosti odpre nove možnosti za dialog in sodelovanje z verniki drugih veroizpovedi, kakor tudi z vsemi ljudmi dobre volje, da bi ljubezen in bratstvo prevladala nad sovraštvom in nasprotovanjem med ljudmi. Upamo, da bomo tako pripomogli k resničnemu miru v svetu...»

Mešano katoliško-pravoslavno komisijo sestavlja okrog 60 predstavnikov (okoli 30 članov in približno toliko teoloških izvedencev). Med 31 katoliškimi predstavniki so tudi kardinali Willebrands, predsednik rimskega Tajništva za edinost kristjanov, Baum (Washington), Hume (Westminster), Ratzinger (München), Etchegaray (Marseille), banjaluški škof Pichler in dominikaneec Duprey, sotajnik komisije. Med pravoslavni predstavljata srbsko Cerkev šumadijski škof Sava in diakon Radomir Rakić.

Prvi pogovori

Mešana katoliško-pravoslavna komisija je imela prve pogovore od 29. maja do 4. junija 1980 na otoku Patmosu (Dodekanez v Egejskem morju), v samostanu, ki je posvečen spominu sv. Janeza Evangelista, Teologa, Bogoslova, kot ga imenujejo na krščanskem Vzhodu. Tu je apostol ljubezni pisal svojo preroško knjigo Razodetje, ki na skrivnosten način napoveduje boje in zmago Kristusove Cerkve na zemlji. Tu bi naj predstavniki katoliške in pravoslavne Cerkve v ljubezni začeli in nadaljevali teološki dialog, ki bi naj ob koncu 2. tisočletja vodil k polni edinosti ene same Kristusove Cerkve.

Na sporedu je bila razprava o zakramentih krščanske iniciacije (krst, birma, evharistija). Sploh je po predvidenem načrtu v prvem delu pogovorov v ospredju razpravljanje o zakramentih v odnosu do Kristusa, Svetega Duha in svete Trojice, pa tudi o povezavi med zakramenti in edinostjo Cerkve.

Pogovori so se šele pričeli. Od njih ne moremo pričakovati takojšnjih vidnih uspehov. Teologi se morajo najprej spoznati. Ustvariti morajo ozrač-

je prijateljstva, medsebojnega zaupanja in ustvarjalnega optimizma. Potrebno bo mnogo potrpljenja, dobre volje, skupnega dela in skupne molitve.

Pri tem naporu teologi ne bi smeli ostati osamljeni. Podpirati bi jih morala občestva vseh krajevnih Cerkva, tudi naše, slovenske.

Za uspeh sedanjega katoliško-pravoslavnega dialoga smo na neki način odgovorni vsi kristjani.

Stanko Janežič

V delavnico sem tvojo zrl

V delavnico sem tvojo zrl
in videl vedno sem vrtenje,
prelivajoče se življenje,
prerojevanje, prenavljanje,
a smrti nisem vzrl nikjer!

(Simon Gregorčič)

Homo faber – človek delavec

Stopil sem v delavnico vsakdanjega življenja. Drug za drugim so se vrstili prizori: otroško igrišče, polno vriska, prešernega smeha in nepričakovanih domislic; domovi in stanovanja, podoba ljudi in njihovih pričakovanj; tovarniške hale, kjer se je napor mešal s hrupom in zasičenim zrakom; pisarne, kamor se dan za dnem zgrinjajo množice in hitijo ljudje drug mimo drugega; polja in travniki, kjer namesto petja in vriska brnijo motorji traktorjev in kosilnic; učilnice in predavalnice, kjer ukaželjni spoznavajo svet in življenje; umetniški ateljeji in kabineti, kjer se porajajo vedno nove stvaritve človeškega duha; raziskovalne ustanove, kjer je že mogoče zaslutiti obrise tretjega tisočletja.

S počasnim korakom je kmet meril svoja polja. Od časa do časa se je sklonil k zorani in posejani zemlji, tako prirasli k njegovemu srcu. Kakor bi hotel povedati, da ji kljub doseženemu razvoju in načrtovanjem za prihodnost še vedno najbolj zaupa.

Koraki žene, ki je ostala doma, da bi bil dom bolj prijazen in topel, so razodevali njeno skrb za

domače. Komaj čaka, da se vsi, mož in otroci vrnejo, da jim postreže z vsem, kar so pripravile njene delavne roke. Ne bo jim dala le hrane in pijače; razdati hoče samo sebe. Pa tudi ta, ki ji je življenje narekovalo, naj sprejme utrip in zahteve sedanjega trenutka, je z dvojno mero pridnosti in z nezlomljivo voljo hitela, da bi bil tudi njen dom urejen in vsi njeni srečni.

Delavcu so potne srage oblivale čelo in močile vsak centimeter njegovega telesa. Sleherna mišica je razodevala napore, da bi drugim in sebi ustvaril lepše življenje.

Utrujeni od sedenja so prihajali k oknu, da bi zajeli svežega zraka in bi se njihov pogled odpočil od številik in črk. Tako bodo lažje nadaljevali delo in z večjim potrpljenjem reševali primere in usode, ki se dan za dnem vrstijo pred njimi.

Doseči zaželeni poklic in stopiti v življenje kot enakovreden član, ustvariti nekaj novega in boljšega, to je želja mladega človeka, polnega načrtov in pričakovanj. Bo dosegel, kar pričakuje?

Vse svoje iskanje in bogastvo, nemir in dvom, srečo in obup so izrazili v besedi in glasbi, v likih in načrtih. Dano jim je, da morejo bolj kot drugi izraziti vrednote, ki so last vsega človeštva. Zato v njihovih delih vsak človek čuti utrip svoje notranjosti.

Bo jutrišnji dan lepši za vse prebivalce našega planeta? Kdo bi mogel odgovoriti! Nekaterim nalagamo breme odgovornosti za prihodnost človeštva, ne da bi se sami zavedali, da jo tudi mi ustvarjamo ali podiramo.

Moj pogled je pritegnila otroška igra. Rečemo ji igra, toda za otroke je to resna zadeva. Ustvarjali so in gradili, spreminjali in vedno znova začenjali, nezadovoljni s tem, kar so naredili. Ni jih zaustavil ne dež ne vročina, ne utrujenost ne lakota. Začel sem razumevati: zakon dela je položen v človeka in njegovo naravo. Naj bo delo še tako zahtevno in težko, ni se mu mogoče odpovedati, ne da bi se s tem odpovedali samemu sebi. Globoko v človeku je želja za ustvarjanjem, spreminjanjem, dopolnjevanjem... sebe in sveta. Od preprostega obdelanega kamna, ki ga je pračlovek rabil kdo ve za koliko stvari, od prvih kovinskih predmetov, ki jih je skrbno zakrila in ohranila mati zemlja, do zapletenih strojev in računalnikov našega časa, vse govori o neustavljivi človekovi dejavnosti.

Prizori so se nadaljevali, to pot drugačni. Videl sem ljudi, utrujene od brezdelja, brez življenja in pričakovanj. Zdeli so se mi kot megla, ki se vleče brez cilja, kot mirujoča voda, ki je zgubila bistr-

no in voljo do življenja. Umirali so, čeprav so imeli vsega dovolj, le volje do dela in življenja niso imeli. Je to sploh mogoče? Zazdelo se mi je, kakor bi se ob njih tudi sam nalezal utrujenosti.

Božji sodelavci

Spomini bežijo v preteklost. Osem let mi je bilo, ko sem pri verouku poslušal razlago, da je delo kazen za greh. Adam in Eva sta nam pošteno 'zagodla', zato moramo sedaj delati. Tedaj se nisem spraševal, zakaj moramo vsi 'trpeti' zaradi njune nepokorščine. Mojo domišljijo je predvsem pritegnila razlaga, kako bi bilo na svetu lepo, če ne bi bilo treba delati. Toda s takšno razlago kmalu nisem imel kaj početi. Čedalje bolj sem spoznaval, da bi živeli v nekem dolgočasju, brez določenega cilja, brez veselja, ki ga občutimo, ko opravimo neko delo, brez zadoščenja, da smo kljub naporom uspeli, brez zavesti, da smo storili drugim in sebi veselje in korist.

Strani svetega pisma so mi začele odkrivati pravi pomen človeškega dela, spoznanja pa so se dopolnjevala v izkustvu vsakdanjega dela ob knjigah in igri, v učilnici in na polju, ob opazovanju življenja in zakonitosti, ki življenja vodijo.

»Vzel je torej Gospod Bog človeka in ga postavil v edenski vrt, da bi ga obdeloval in varoval«; »Rodita in se množita ter napolnita zemljo; podvrzita si jo in gospodujta ribam morja in pticam neba in vsem živim bitjem, ki se gibljejo na zemlji!« – Tako je zapisano na prvih straneh svetega pisma (1 Mojz 2, 15; 1, 28). Človek sicer prihaja kot zadnji na oder sveta. Toda njemu pripada prvo mesto v stvarstvu. Milijarde let razvoja sveta in vesolja kakor da čakajo na njega, ki je krona stvarstva. On naj ta svet raziskuje in ga spoznava, dopolnjuje in oblikuje, se ga veseli in ga po pameti uporablja. Edini je obdarovan z razumom in voljo, z neustavljivo in neusahljivo raziskovalno strastjo ter nezlomljivim hotenjem. Odkril je svet atoma in vesolja, mikro in makrokozmosa; ustvaril je nove pogoje za razvoj posameznika in človeštva.

Od kje človeku ta nepotešljiva sla po iskanju in odkrivanju, po ustvarjanju in dopolnjevanju? Je mar Prometej, ki je bogovom ukradel ogenj, da bi ga dal ljudem, ki nimajo sedaj z njim kaj početi? Na to vprašanje, ki si ga sodobni človek zaradi razvoja sedanjega sveta postavlja še z večjo resnostjo, koncil odgovarja: »Za verujoče je ena stvar gotova: posamična in skupna človeška

dejavnost, to je tisto orjaško prizadevanje, s katerim ljudje v teku stoletij skušajo izboljšati svoje življenjske pogoje, se ujema z božjim načrtom. Po božji podobi ustvarjeni človek je namreč dobil naročilo, naj si podvrže zemljo z vsem, kar je na njej, in naj vlada svet v pravičnosti in svetosti; in, priznavajoč Boga za stvarnika vseh stvari, naj njemu izroča samega sebe in celotno vesoljstvo, tako da bo ob podrejenosti vseh stvari človeku božje ime čudovito po vsej zemlji« (Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu, 34). Človek ni Prometej, temveč božji sodelavec, ni samozanec, temveč božji namestnik. Njegova bogupodobnost se med drugim kaže prav v tem, da ga je Bog izbral za gospodarja in upravitelja sveta. Čim bolj bo postajal resnični gospodar, ne suženj, sveta, njegovih zakonitosti in bogastev, tem bolj bo rasla v njem bogupodobnost. Zaupan mu je svet, kakor mu je zaupano tudi življenje. Postal bo velik v dejanju, če bo velik v sprejemanju tega, kar razodeva božji načrt. Zmaga njegovega duha so zmage božjega duha, veličina njegovih del je znamenje veličine božjega delovanja. Upravičeno se more ponašati z vsem, kar je in kar je prejel, zavedajoč se odgovornosti za vse, kar mu je zaupano, predvsem življenje samo.

Imeti ali biti

Razvoj in oblikovanje materialnega sveta ni samo sebi namen. Omogočilo naj bi razvoj in oblikovanje človeške družbe in posameznika. Svet naj bi postal vedno bolj prijetno bivališče, v katerem bi se vsi čutili doma. Ali je to vse? Ali človek dela le za to, da bo sit in oblečen, da bo imel dom in vse, kar potrebuje za ohranitev telesnega življenja? Ali je ves smisel ogromnih naporov znanstvenikov in politikov, gospodarstvenikov in delavcev, da se človeštvo izkoplje iz zaostalosti in materialne bede?

Vse, kar človek dela, izhaja iz njegovega ustvarjalnega duha. V vsakem delu, naj bo še tako skromno in drugim neznano, izraža sebe. Ne gre le za umetniške stvaritve, ki na poseben način nosijo in izražajo notranji navdih svojega začetnika. Tudi najbolj preprosto delo nosi pečat osebe, njenega hotenja, čustvovanja, doživljanja in izkustva. Človek v dejanjih ne le izraža sebe, temveč se tudi dopolnjuje in raste. Pomembnejše od zunanjega učinka je to, kar je ustvaril v sebi. Gre za tiste kvalitete, ki ga kot človeško osebo

dopolnjujejo, da postaja boljši, popolnejši in odgovornejši. Samo delo, ki je človeku v vsestransko korist, ima trajno vrednost. »Krščanska vera poudarja prvenstveni pomen človeške osebnosti, osebnosti, njene duhovnosti in nrvavnosti. Zato bo naše pravilo, da je resnično dobra in hvale vredna samo tista dejavnost, ki človeka ne ovira pri duhovnem in celostnem razvoju in napredku... Človekova vrednost je odvisna od tega, kar je po duši in srcu, po stopnji svoje duhovne zrelosti in nrvavnosti in ne v prvi vrsti po tem, koliko je gospodarsko nadarjen in proizvodni uspešen« (Človek in kristjan v današnji slovenski družbi in cerkvi, Prenova, 6. zvezek, Ljubljana 1979, 149). Tako pojmovanje niti najmanj ne zmanjšuje vrednosti zunanjega razvoja in produktivnosti. Hoče le poudariti, da je človek najvišja in največja vrednota, da mora torej vse biti podrejeno njegovemu celostnemu razvoju. Zato je pomembnejše 'biti' kakor 'imeti': »Več je človek vreden po tem, kar jè, kakor pa po tem, kar ima« (Pastoralna konstitucija, 35).

Kar velja za posameznika, velja tudi za celotno človeško družbo. Pomembnejše kot le zunanji napredek ali kopičenje materialnega bogastva je ustvarjanje in prizadevanje za boljše in zrelejše medčloveške odnose, za kulturne dobrine, ki posameznika in družbo bogatijo, dopolnjujejo in osrečujejo.

Delo in zakon ljubezni

Veseli smo, ko smo skupaj, če skupaj delamo in si prizadevamo za iste cilje. Drug ob drugem se vzgajamo in dopolnjujemo, skupaj premagujemo težave in si pomagamo, tako gre delo hitreje in bolje od rok. Doživljamo zadoščenje, da smo drugemu lahko posredovali ne le dobrine za ohranitev življenja, marveč tudi najbolj osebna spoznanja in svojo ljubezen. Skrb za družino povezuje zakonca med seboj in ustvarja tesno povezanost z otroki. Delavec ob tekočem traku sicer ne pozna tistega, kateremu je namenjen končni izdelek, vendar je z njim na neki način povezan tako materialno kot duhovno.

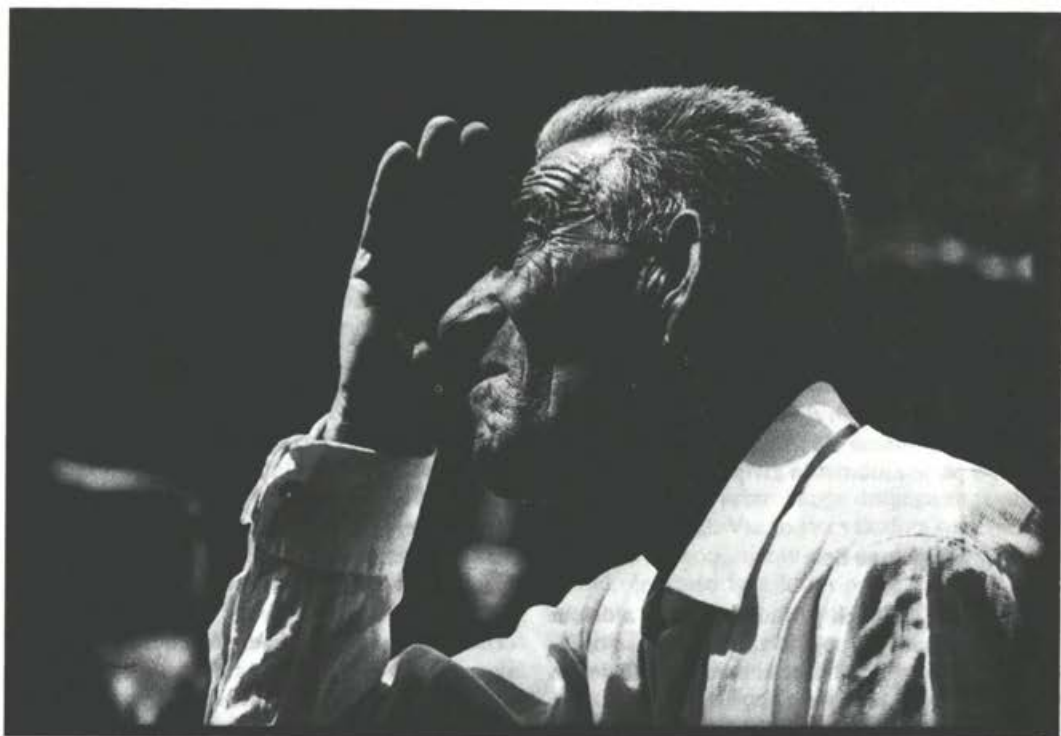
Kristus nas uči in nam s svojim življenjem kaže zgled, »da je temeljni zakon človeške polnosti in zato tudi preobrazbe sveta nova zapoved ljubezni« (Pastoralna konstitucija, 38). Kdor ima pri delu pred očmi le sebe in svojo korist, je podlegel sebičnosti in na ta način okrnil svojo človeško podobo. Delo pa je tisto področje, kjer se uresni-

čuje požrtvovalna in nesebična, osebna in odgovorna ljubezen do bližnjega: do družine, prijateljev, naroda, do vsega človeštva, zlasti do najbolj potrebnih. V delu se uresničuje 'dejavna' ljubezen, ki se ne zadovolji z besedami, obljubami in željami, marveč neposredno služi svojim bratom. Na ta način pa služi tudi Bogu in njegovemu načrtu.

V sedanjem svetu je napredek znanosti in tehnike pomnožil vezi med narodi. Bolj se poznamo, vedno bolj se zavedamo, da smo in da moramo čedalje bolj postajati ena družina; vse možnosti imamo, da lahko drug drugemu pomagamo. Lahko pa si postajamo tujci in celo sovražniki. Vedno bolj se zavedamo, da so dobrine tega sveta dane vsemu človeštvu in ne le posamezniku ali posameznemu narodu. Dobrine pa niso le dobrine zemlje, morij in vesolja, marveč vse dobrine duha: značilnosti narodov, kultura, druge vrednote, ki jih lahko posredujemo drug drugemu bodisi v svetovnem merilu, bodisi v najbolj vsakdanjih odnosih v družini, sosesčini in ob bežnih srečanjih. Najpreprostejše delo, ki ga opravimo z ljubeznijo in pripravljenostjo služiti bližnjemu, ima svetovne in kozmične razsežnosti. Z

njim smo ustvarili nov odnos med osebami, ki se odslej bolj spoštujejo in ljubijo. Samo ljubezen daje resnično in trajno vrednost še tako nepomembnemu in skritemu dejanju. Samo ljubezen preoblikuje svet in človeka. Ves napredek pa mora biti, o tem ni nobenega dvoma, v službi preoblikovanja in dopolnjevanja sveta in človeka.

Zgodovina govori, da so mnoge civilizacije propadle. Le drobci so se ohranili. Tudi naši civilizaciji preti podobna nevarnost. Ali je ves napredek nepomemben? Ali so vrednote napredka uničljive? Uničljiv in minljiv je lahko le materialni napredek, duhovnega ne more nihče uničiti. Vrednote ljubezni, nesebičnosti, pravičnosti, bratske vzajemnosti in povezanosti, svobode in spoštovanja ostanejo. Te vrednote ustvarjajo povezanost med sedanjim svetom in božjim kraljestvom, ki pride ob koncu časov. To spoznanje mora vernega človeka še bolj spodbujati, da si prizadeva za duhovni napredek človeštva, da se ne odtuja dolžnostim in odgovornostim, ki so mu zaupane in so znamenje zaupanja, ki ga ima do njega Bog. Pričakanje prihodnjega sveta ne sme »oslabiti, marveč spodbuditi vnemo za delo

na tej zemlji, kjer raste tisto telo človeške družine, ki že more dati nekaj obris novega sveta« (Pastoralna konstitucija, 39).

Moli in delaj

Véliki mislec našega časa Pierre Teilhard de Chardin je zapisal: »Nič ni z dogmatskega stališča bolj gotovo kot to, da človeško dejanje lahko postane sveto, saj nas apostol Pavel izrecno uči: 'Karkoli boste počeli, delajte v imenu našega Gospoda Jezusa Kristusa'«. Malo pozneje pa ugotavlja: »Rekel bi, da prav nič ne pretiravam s trditvijo, da gleda devet desetih 'izpolnjujočih' kristjanov na človeško delo zgolj kot na obremenitev duha. Tudi če je človek še tako dobronameren in zvesto polaga svoj vsakodnevni hasek na oltar Bogu, kljub temu bo večina vernih na skrivaj nosila v srcu misel, da so čas, ki ga prebijejo v pisarni, v studijih, na polju ali v tovarni, nekako ukradli svoji pobožnosti« (Božje okolje, Celje 1975, 24, 37). Delo je molitev in molitev je delo, če znamo prvo in drugo pravilno vrednotiti. Delo postane molitev, če ga posvetimo Bogu in opravimo v združenju z njim ter ga postavimo v nesebično službo bližnjemu. Molitev postane delo, saj je to najvišja oblika dejavnosti, v kateri pred Bogom spoznavamo njegovo voljo in načrt z našim življenjem, ki iz molitve črpa jasnost, globlje spoznanje odgovornosti pred Bogom in človeštvom.

Takó rek sv. Benedikta 'moli in delaj' izraža dva vidika ene in iste stvarnosti: službe Bogu in bližnjemu. Tisočletje in pol ta rek odkriva ljudem zakon duhovne rasti. Ali smo zanj še dovzetni? Zdi se, kakor bi težko razumeli enovitost krščanstva in življenja po veri. Zato so se nekateri oklenili ene, drugi druge skrajnosti. Prvi poudarjajo le molitev in pozabljajo na odgovornost, ki jo ima kristjan do sveta; drugi so se vrgli v delo in zanemarili molitev. Prvi živijo odtujeno krščanstvo, drugi odtujeno človečnost. Združevati prvo in drugo pa je modrost in življenjska nujnost.

Odrešenjski pomen dela

Vedno si je človek prizadeval, da bi z delom ustvarjal ugodnejše pogoje za življenje, se osvobajal zaostalosti in odvisnosti od drugih. Z delom je izražal svojo samostojnost, samobitnost, moč in uveljavitev. Pravimo, da je delo ustvarilo člo-

veka. Toda pri tem ne moremo mimo dejstva, ki ga kaže razvoj sedanjega sveta. S svojim delom smo začeli ogrožati same sebe, pravičen razvoj in obstoj vsega človeštva: nakopičili smo uničevalna sredstva, vsak dan na neštete načine uničujemo okolje in rušimo harmonijo okolja in človeka. Številne oblike dela kljub vsemu ogrožajo in razosebljajo človeka. Zlasti pa ugotavljamo, da se kljub silnemu napredku nismo odrekli sebičnosti, ki kot rja razjeda medčloveške odnose. Vsako naše delo je podvrženo ničevosti in sebičnosti, zato je tudi potrebno odrešenja. Skupaj s človekom je tudi stvarstvo podvrženo zlu in grehu.

Odrešenje, ki ga prinaša Kristus, zajema vsega človeka s stvarstvom vred. Uresničuje se ne le v tem, da delo sprejmemo kot zakon narave in naše rasti, z zavestjo, da s tem izpolnjujemo božji načrt, da sprejemo napore, s katerimi pri delu ni prizaneseno, marveč da vso svojo dejavnost nenehno varujemo pred sebičnostjo. Tako v naše delo in medsebojne odnose vpisujemo zakon ljubezni, ki je zakon božjega kraljestva in odrešenja. S tem tudi stvarstvo dosega svoj namen: je v službi človeka in njegovega celostnega napredka, skupaj s človekom se pripravlja na odrešenje. Kakor je bilo namreč »podvrženo ničevosti, ne iz svoje volje, ampak zaradi tistega, ki ga je podvrigel, v upanju, da se bo tudi stvarstvo samo iz suženjstva pokvarjenosti rešilo v svobodo božjih poveličanih otrok. Vemo namreč, da doslej vse stvarstvo skupno zdihuje in trpi v porodnih bolečinah. Pa ne le ono, ampak tudi mi, ki imamo prvine Duha; tudi mi sami pri sebi zdihujemo, ko čakamo posinovljenja, odrešenja svojega telesa. Za to upanje smo bili namreč rešeni« (Rimlj 8, 20-24).

Rafko Valenčič

Slomšek o slovenskem jeziku in govorjenju

(Iz pridige, povedane »v Mužburji na Koroškim na binškošni pondelik« leta 1834)

Bratje in sestre moje! Slovenec bom Slovenec nove besede iz ljubezni materne govoril – v slovenskem jeziku. Prosim, Bog, naj beseda iz mojih ust teče kakor pohleven dež iz neba, naj bo rodovitna kakor jutranja rosa in prijetna kakor

med in satovje, vas pa, da me boste s pripravljenim srcem poslušali.

Ljubi Slovenci, bratje in sestre moje, dve reči med nami moje srce največ žalostita.

Prva žalost je slaba navada Slovencev, da se svojega rodu in jezika sramujejo. O nikarte tega! Ljubite svoj narod, spoštujte slov. jezik! Materni jezik je najdražja dota, ki smo jo od svojih starih zadobili; skrbno smo ga dolžni ohraniti, olepšati in svojim mlajšim zapustiti.

Druga žalost moja je, da nas neki Nemci, naši sosedje, dostikrat zaničujejo. Opominjam in prosim vas, ne dajmo nemškutarjem življenja našega zatreti, ne dopustimo pogasiti iskre domače ljubezni, ne poteptati v smeti milega jezika materinega. Svoje dni je nemščina za mizo sedela in še sedi; slovenščina je za vrati stala in služila. Bratje, mi pa slovenščino za mizo posadimo in jo počastimo kakor svojo milo mater.

Bratje in sestre moje, ne bodi vas sram, da ste Slovenci. To je naša čast.

Oj ljubi, lepi in pošteni slovenski materni jezik, tebe hočem kakor najdražji spomin svojih rajnih staršev hvaležno spoštovati in ohraniti, da

kakor je moja prva beseda slovenska bila, naj tudi moja poslednja beseda slovenska bo, amen.

Najlepši je čas človeški glas, s katerim poje in govori, žaluje in se veseli; beseda, katero mu je vsegamogočni Stvarnik dal, je najimnitnejši in največji dar milosti božje.

Brez besede ali govorjenja bi zemlja žalostna puščava bila in vsaka človeška družina le tiho, dolgočasno zbirališče mutastih divjakov.

Nikdar ne moremo Boga dovolj zahvaliti, da nam je prelepi dar jezika dal.

Kaj se vam zdi, ali bi bilo boljše, da bi vsi ljudje le samo v enem jeziku govorili? Kratko nikar! Žalostno bi bilo orgel petje, ako bi vse piščali enako pele – žalosten in dolgočasen bi bil svet, če bi vsi ljudje le v enem jeziku marnovali.

Kdor svoj materni slovenski jezik pozabi, malopridno svoj talent zakoplje; Bog bo nekoč terjal in vsi zaničevalci svojega poštenega jezika bodo v vnanjo temo potisnjeni.

Rojen Slovenec, ki svoj narod zataji, je podoben prigrzeti jedi, ki nobenemu zdrava ni; tak človek svojega rodu žlahtne lastnosti pozabi in je kakor preoblečen vran od vseh zaničevan.

Dr. Jože Pogačnik in Mohorjeva družba

Ko je urednik Mohorjeve družbe Franc S. Finžgar želel odložiti »težki voz urednikovanja« in se je oziral po človeku, ki bi mu lahko prepustil skrb za tako pomembno delo, se je odločil za nadarjenega in pridnega pesnika Pogačnika, ki ga je poznal že iz Marijanišča in je spremljal njegov razvoj in delo. Kako so te stvari potekale, izvemo iz Finžgarjevega pisma, ki ga je 22. aprila 1932 pisal takratnemu predsedniku Mohorjeve družbe dr. Cukali v Maribor:

Gospod predsednik!

Nekaj stvari imam na srcu in ti jih moram obrazložiti. Sprejmi to zadevo kot zaupno, dasi se tudi javnosti (ožje seveda) ne bojim.

Prvo je moja odpoved. Truden sem. Izčrpan fizično, in tudi duševna prožnost, nove invencije ni več tiste, ki je bila. O delu ne bom govoril. Kdor ga ume, ga ume. Povem, da pojdem avgusta

nazaj v Trnovo, ker mi s pokojnino (od vlade) ne kaže operirati v teh negotovih časih in bržkone bi mi jo (po škofovi izjavi) tudi ne dali sedaj. Sedanje stanje pa je nevzdržljivo, ko moram od tod skrbeti za faro, ljudje so pikirani, ker me redno ni tam: ali pa pojdi ali pa ostani. Imajo prav. Zato sem obletel vse, da bi dobil v Ljubljano za pomoč dr. Pogačnika in sicer za kaplana (II.) v Trnovo, kjer bi lepo skupaj delala, on pa bi se pripravljal ob enem za disertacijo, ker ga nameravajo za naslednika dr. Fr. Ušeničnika. Le pod tem pogojem bi mi bilo mogoče obdržati še par let glavno vodstvo pri redakciji. Pogačnik bi se vpeljal in potem sam prevzel, pa četudi postane profesor, dotlej pa bi on privzel koga drugega za pomoč in bi še sam delal. Vse to sva s škofom obravnavala. Ni pa to dovolj, njemu seveda manjka ljudi in je vesel, če se še fare lotim poleg vsega drugega, dasi me dobro ume, kako v resnici ne gre to več dalje. Zato mi je res nekam čudno, da se odbor ni prav nič zmenil doslej, da bi stvari pomagal tako urediti. Škof je Korošec in vi tudi povečini. Pa bi bilo vendar nujno da bi nekoliko pomagali. Za-

kaj, ako se mi to izjalovi, potem Mladiko res potegnem še do konec leta, Mohorja s koledarjem pa že zaključim. To stoji trdno. Pogačniku sem pred nekaj dnevi pisal, pa mi še ni odgovoril. Večkrat ponavlja: Kakor bodo škof rekli. Kaj pa v srcu zares misli, pa ne morem prav dognati. Bil je silno zoper to, da so ga deli na gimnazijo začasno, ali da bi sploh na gimnaziji učil. Danes je menda kar zadovoljen. Takole je.

Torej: Prosim te, ako nimate na Štajerskem morda kakega urednika, potem se obrni z vso resnostjo na našega škofa (z birme se povrne 2. maja) in pospeši to zadevo. Pot je po nekaj razgovorih toliko pripravljena, da bo, upam, šlo. Le še od Pogačnika nimam pismenega pristanka, dasi sva prej že govorila mnogokrat. Škof tu in ne jaz pa za nikogar ne veva, da bi bil sposoben prevzeti to breme...«

Zadeva se je srečno iztekla, predvsem v korist Mohorjeve družbe same, saj je s Pogačnikom dobila razgledanega, pridnega in skrbnega sourednika Finžgarju, ki sta to slovensko kulturno ustanovo spravila na tako višino, kot je ni dosegla nikoli prej in ne pozneje. Pogačnikovo sodelovanje pri Mohorjevi pa se ni začelo šele z njegovim urednikovanjem. Že od leta 1926 dalje je objavljaj svoje prispevke v Koledarju in v Mladiki, predvsem pesmi. Večino teh pesmi je potem zbral in objavil v zbirki Sinje ozare, ki so izšle leta 1931. Ko mu je Finžgar poslal krtačne odtise zbirke, ki jo je opremil arhitekt Jože Plečnik, je Pogačnik, ki je bil takrat še kaplan v Kranju, odgovoril 28. februarja 1931: Spoštovani! Vračam vzorec. Presneto sem ga vesel. Križ in v Mraku je pa že tako zadet, da bi kar gledal. Ali ne bi bili širši robovi še učinkovitejši? Naredite čisto po Plečnikovem!

Pismo je končal takole: O sebi ne vem drugega nego to: presvetli je rekel, da mi sv. Jakoba ne privoščiči. Prosil sem ga, da se letos moja reč odločiči in da me prestavi. Čakam.

Pogačnik je prišel iz Kranja v Ljubljano leta 1932 za kaplana v Trnovo in hkrati za sourednika Mohorjeve družbe. Tam je bilo spočeto tudi njuno prijateljstvo, ki je trajalo vse do smrti, ko je Pogačnik kot generalni vikar leta 1962 Finžgarja tudi pokopal. Njuno poznanstvo pa sega še v Pogačnikova študentovska leta, kjer je bil gojonec Marijanišča. Kot visokošolcu so mlademu pesniku in literatu zbudjale pozornost kratke, a tehtne ocene v Mladiki, podpisane s šifro -ar, ki jih je pisal urednik Finžgar sam. Pozneje je kot urednik Mladike prevzel to vlogo tudi Pogačnik,

hkrati pa tudi tako imenovano »literarno šolo« mladih sodelavcev v listnici uredništva. Nekaj takega dela je Pogačnik opravljaj, ko je bil še kaplan v Kranju in mu je Finžgar pošiljal vsak mesec debele zavitke pesniških prvencev, da jih je ocenil za listnico uredništva.

Težaškemu delu urednikovanja je mogel biti Pogačnik kos že od vsega začetka, ker je bil razgledan predvsem v literaturi in v teoloških vprašanjih, ker je bil silno vesten in deloven, v Fenžgarju pa je imel izkušenega starega urednika, vajenega in utrjenega v vsem tistem, kar pesti in teži vsakega dobrega uredniškega delavca. Priznati pa je tudi treba, da Mohorjeva družba nikoli v vsej svoji dolgi zgodovini ni imela zbranih okoli sebe toliko odličnih sodelavcev za vsa tista področja in za vse tiste knjižne zbirke, ki jih je imela v tem času, ko se je njeno delo tako močno razraslo, saj je poleg redne vsakoletne knjižne zbirke izdajala Mohorjevo knjižnico, Malovo Zgodovino slovenskega naroda, Slovstveno knjižnico, Znanstveno knjižnico, Cvetje iz domačih in tujih logov, zbirko Studenci, Žive vode in vrsto raznih priročnikov. V teh letih je samo Mohorske knjižnice izšlo okoli sto zvezkov. Potem je omembe vredna zbirka spisov cerkvenih očetov, prevod svetega pisma stare zaveze, razni molitveniki in podobno.

Naravno je, da je trdo uredniško delo Finžgarja trgalo od njegovega pisateljskega dela, Pogačnika pa od njegovega znanstvenega dela. Ali eno ali drugo, obojega ni mogoče opravljati, ali pa trpi eno delo na račun drugega. V tem uredniškem delu sta imela tako Finžgar kakor Pogačnik veliko oporo v mentorstvu v vsem razgledanega profesorja Jakoba Šolarja, saj je bil predvsem z urejanjem odlične zbirke Cvetja hkrati tudi nekakšen sourednik Mohorjeve družbe, ker je vse knjige te zbirke tudi sam redno ocenjeval predvsem v Književnem glasniku, kjer je tudi s svojimi drugimi članki – spomnimo se njegove razprave Kaj je z našo ljudsko povestjo – opravil veliko delo.

Vsakokratni urednik take ustanove, kot je Mohorjeva družba, mora nujno poznati njeno zgodovino, njene smernice, njene naloge, če naj temu ustrezno oblikuje njen kratkoročni in dolgoročni program. Pogačnik je bil komaj dve leti urednik Mohorjeve družbe, pa je že v Književnem glasniku za leto 1935 začel objavljati daljši zapis Iz zgodovine Mohorjeve družbe, ki je naslednje leto izšel ponatisnjen v knjižni obliki. Kot urednik Mladike in mohorskih knjig je v Mladiki,

v Književnem glasniku in Koledarju objavljali ocene in knjižna poročila, drobne zapiske, sporočila o programu in načrtih Mohorjeve, dopisoval si je s sodelavci, ocenjeval rokopise in še posebej na platnicah Mohorjeve ocenjeval mladim pesnikom njihove prve poskuse in tako vodil nekakšno literarno šolo. Svetoval je, kaj naj se prevaja, kaj izdaja, bral in ocenjeval je rokopise in opravljal korekture. List Mladika in knjige redne zbirke ter drugih zbirk so izhajale ob napovedanem času, kar je bila predvsem Pogačnikova velika odlika in zasluga, pa nikakor dosegljiva pri vseh delavcih, kakor je o tem sam zapisal. Koliko teh ocen, zapiskov, poročil in sporočil je izšlo podpisanih in nepodpisanih in bi že samo pogled tega terjal ogromno delo, če bi kdo hotel oceniti samo uredniško delo, ki ga je opravil Jože Pogačnik v publikacijah Mohorjeve družbe, kjer se je podpisoval kot dr. J. P., Mohor, Pomenkar, S.V.Ur., -nik, P.; bogve koliko zapisov pa je izšlo brez podpisa!

Pogačnik je Mladiko bogatil. Vpeljal je nekatere nove rubrike, pridobil še nov krog predvsem mlajših sodelavcev, zlasti še, ker je čutil, kako sô vlogo takih revij, strokovnih in podobnih listov čedalje bolj prevzemali časopisi. Zato je Mladiki posvečal še posebno skrb in gledal na njeno bogato vsebino in redno izhajanje. Poudarjal je, kako je taka revija, kakor je bila Mladika, v hitrem begu vsega okoli nas potrebna slovenskemu narodu. Po njegovem prizadevanju je skušala »biti nad nizko gladino dnevnih kulture, dajati hoče nekaj trajnega in res lepega, zraven želi biti za vse stanove, za vse družine, za inteligenta v praksi, duhovnika, zdravnika, jurista, profesorja, učitelja, meščana, pa tudi za kmečke družine...« Iz Mladike so se bralci lahko vedno zanesljivo poučili o novostih domačega knjižnega trga, prinašala je redno po dve povesti domačih pisateljev ali pa po en dober prevod. Večina teh povesti je izšla pozneje tudi v knjižni obliki v zbirki Mohorjeve knjižnice. Mladika je sicer zavestno dajala prednost domači leposlovni proizvodnji, ni pa zanemarjala svetovnih klasičnih del. Vsak letnik Mladike je prinesel nekaj novih literarnih del; mnoga od teh so našla v Mladiki prvo književno ognjišče in literarno šolo. Lahko bi rekli na primer za pisatelja Franceta Bevka, da je večino svojih najboljših del objavljajal najprej v Mladiki, potem pa so izšla še v Mohorjevi knjižnici. Naša likovna umetnost bi ostala narodu tuja, če ne bi njenih del objavljala Mladika. Revija je prinašala redna poročila o razstavah slovenskih upodablja-

jočih umetnikov; ti so ji tudi dajali vsako leto drugo zunanjo opremo. Dr. Karel Dobida je z veliko skrbnostjo in okusom izbiral slike z razstav, iz Narodne galerije in je v posameznih letnikih obdelal cela obdobja slovenskega slikarstva.

Kakor pri urejanju Mladike, se je tudi pri urejanju rednih in izrednih mohorskih knjig tudi Pogačnik ravnal po preizkušenem Finžgarjevem načelu: »Urednik Mladike in mohorskih knjig mora biti res: vsem vse!« Oba urednika sta s svojo širino znala osvajati ljudi in si ustvariti širok krog sodelavcev, ne oziraje se na njihov svetovni nazor.

Za Mohorjevo družbo je Jože Pogačnik napisal religiozno knjigo Veliki teden, ki je v dobrem letu dni doživela dve izdaji (1934 in 1935). Sad njegove vneme za obnovo liturgije na Slovenskem pa je Praznik presvetega Rešnjega telesa (Iz liturgije svete Cerkve 1934). Leta 1937 je pri Mohorjevi izdal Družinski molitvenik, ki mu ga je odlično opremil mojster Jože Plečnik. Po vojni ga je v ponatisu še enkrat izdala Mohorjeva družba (1946). Leta 1970 je na povabilo Mohorjeve družbe pripravil novo pesniško zbirko z na-

slovom Pesmi mladih let, ki so ji osnova pesmi iz zbirke Sinje ozare, dodal pa ji je še nad 20 novih pesmi. France Koblar je njegovo pesniško delo takole ocenil: »Njegova pesem se v začetku odlikuje po žarkih religioznih motivih in ekspresionistični sproščenosti, pozneje se umiri skoraj v filozofsko skladnost med osebnim religioznim svetom in tradicionalnostjo vernega slovenskega domačijstva. Tako najde nov, moško hladen, negovan pesniški izraz in podobo religioznega človeka, ki se je iz ekstatičnih zamaknjenj vrnil v razumsko naravo in jasno versko resničnost« (SBL II, 409). V uvodu k novi zbirki je med drugim zapisal: »Morda bodo tudi v današnjem zbeganem času koga prepričale, da more tudi veren človek ustvarjati. Tistim pa, ki mislijo, da so take pesmi že davno potopljen svet, naj dokazujejo, da ta svet živi...« Pogačnik je ljubezen do pesniškega izraza in lepe besede uporabil ne le pri svojem uredniškem delu, marveč tudi pri prevajanju cerkvenih himen v liturgiji. Vsa leta mu je ostala ljubezen do lepe knjige in slovstva, ostal tenek čut za lepoto besede v prozi in govoru. Vsa povojna leta mu je ostala ljubezen do Mohorjeve družbe, ki ji je bil s Finžgarjem njen urednik v dobi njene najlepše rasti in razcveta in se do zadnjega živo zanimal za njeno življenje in delovanje.

J. D.

Prvič po Mohorjeve knjige

Pokojni dr. Franc Sušnik je bil velik prijatelj Mohorjeve družbe, jo zelo cenil kot ustanovo, ki je naučila Slovence brati, jih izobraževati in jim utrjevati narodni ponos in zavest. V spomin nanj objavljamo njegov zapis iz leta 1936.

Za druge slovenske knjige pri nas doma nismo vedeli kakor za Mohorjeve. Ampak za te!

Ko smo zelje zrezali, so jeli dedej mater spráševati, kdaj že pojdejo v župnišče ponje. Čeprav niso znali brati, so bili med vsemi najbolj neučakani. Kakor verne duše smo čepeli okoli luči in merili večere po dolgem in počez. Navadno sem moral na mizo sest, da so mi dedej položili glavo v krilo:

»Le išči, le! Boš že našel.«

Saj niso imeli uši. Saj drugega niso imeli na glavi kakor tistih trintrideset dlačic; te sem predeval in prestavljal – pač zaradi tega, da sem jih z drobnimi prsti škrabljal po pleši.

»Ali, midva bi poslušala, ko bi mati kaj brala! Ti, ti pojdi jutri barat!« so rekli.

Do tistih mal še nikoli nisem bil v župnišču.

Bi že, sem si mislil in še imenitno se mi je zdelo; le tistega belega kodra sem se bal, ki je tako modro hodil okoli farovških oglov. Onega leta je bil gospod Smodej za kaplana na Prevaljah. Po maši je privihral z dolgo suknjo mimo mene; potuhnil sem se za njega in srečno prišel mimo psička. Ko bi se tri leta za tem ne bilo zgodilo, kar se je, bi še danes mislil, da sploh ni znal lajati. Ampak tri leta potem, ko sva bila z Lodrantovim Ožbejem že ministranta, me je prepričal, da se ga je vredno bati.

Neko popoldne namreč sva šla farovške češnje krast. Ko je sedel Ožbej sredi najlepših vej – jaz sem bil manj gibčen in sem bil bolj pri tleh – se je mrcina pripodil in je zagnal tak hrup, da sva se urno spustila z drevesa in jo udrila čez plot. Pa je naredilo rez! – rez! in razčesnilo Ožbejeve platnene hlače prav na tistem koncu zadaj, kjer je nagota najbolj nerodna.

»No, no,« so tedajci zanosljali pred nama gospod župnik Kesnar, in ko so zagledali košček modrega platna na vrhu plota, sva oba zardela in pobesila glavi.

»Tiho!« so veleli kodru. »Kaj pa sta delala?«

Jaz sem se posmrkoval, Ožbej pa, ki je moral z obema rokama zapirati svoje okno zadaj, je raztegnil usta in, toliko da ni zasul, izcedil: »Zvo – zvonit sva prišla.«

»Z menoj pojdetaj,« so ukazali gospod in naju gnali v kuhinjo.

»Neža, poba sta češenj željna,« so rekli kuharici. »Daj jima tiste peke, ki je opoldne ostala!«

Postavila je kopast krožnik češnjevega zavitka pred naju, gospod pa so dejali:

»No, jejta in pridna bodita!«

Tedaj šele sva spoznala, da ne bova tepena. Še kaplana sta prišla gledat in vsi trije gospodje so se držali na smeh, samo koderman ne. Pa bi morda nikoli ne prišlo do takega srečanja, ko bi onokrat za Smodejevo suknjo varno pritacljal v župnišče.

»Kaj pa ti?« me je gospod Smodej opazil.

»Mohorjeve knjige bi rad.«

»Čigav pa si?«

Na lopi sva obstala in vse sem moral povedati.

»Ali ti tudi že bereš?«

»Seveda, nemške črke že znam, slovenskih me pa mati učijo.«

»Mohorjeve pridejo šele prihodnji teden. Na, ti bom pa katero drugo dal za ta čas! Če boš priden, pa lahko vsako nedeljo prideš po katero.« Tako se mi je odprla prva stran slovenske knjige. Vsako nedeljo sem odslej hodil po večernicah v župnišče ponje in navadno že kar v farovškem kozelcu obsedel z njimi.

In tako se je tudi spočela moja študentovska »kariera«.

»Vam pa se ne pozna, da ste hodili v prevaljsko nemško šolo,« me je nekoč pohvalil moj profesor slovenščine v Celovcu, ko je vračal slovenske šolske naloge.

Ko smo se študentje vpisovali v Mohorjevo družbo in nisem imel denarja, je dejal:

»Za vas bom pa jaz dal.«

Tisto leto sem videl svoje ime prvič po slovensko natisnjeno, ne tako, kakor je stalo v »Programmu« celovške gimnazije, ampak tako, kakor sta oče in mati rekla, da je prav, in brskal sem po Koledarju in listal med imeni in se vedno zopet vračal k svojemu – in zdelo se mi je, da sem zdaj prav vpisan ud slovenskega naroda.

Pred sto leti je umrl Josip Jurčič

Dne 3. maja 1981 bo minilo sto let, kar je v 38. letu starosti umrl eden najplodovitejših pisateljev prejšnjega stoletja Josip Jurčič. Slovenska slovstvena zgodovina ga je že davno označila za najmočnejši pripovedni talent slovenskega slovstva v 19. stoletju. Slovstveni zgodovinar Anton Slodnjak je zapisal o njem: »Že leta 1863 je bilo težišče slovenske pripovedne proze v spisih Levstikovega učenca J. Jurčiča. Z njim se je začela uveljavljati v našem slovstvenem življenju elementarna pripovedna osebnost, katere slovstveno delo in učinek v epski prozi moremo primerjati le s Prešernovo pesmijo in njenim izžarevanjem. Jurčič je prehodil od prve objave svojih folklornih zapisov (1861) vse stopnje domačega pripovednega razvoja...« Mohorjeva družba ga uvršča med najbolj zveste sodelavce in najboljše oblikovalce tako imenovane mohorske povesti.

Jurčičeva življenjska pot se je začela 4. marca 1844 na Muljavi pri Krki na Dolenjskem. Njegov oče Marko Jurčič se je kot stiški kočijaž priženil na majhno kmetijo, ki se ji še danes po domače pravi pri Pajštbarju. Ker je bilo posestvo majhno, je imel nekaj časa tudi branjarijo in žganjarijo. V osnovno šolo je hodil mladi Jurčič najprej na Krki, potem v Višnji gori in nato na normalki v Ljubljani. Leta 1857 je stopil v gimnazijo, naslednje leto so ga kot odličnjaka sprejeli v Alojzijevejšče, kjer je ostal do konca 7. gimnazije. V 8. gimnaziji, ki jo je končal z maturo 1865, se je že deloma preživljal s pisateljstvom; urednik celovškega Slovenskega glasnika Anton Janežič, ki je združil okoli tega pomembnega glasila tedaj najboljše sodobne pesnike in pisatelje, v začetku Levstika, Jenka, Cegnarja, Valjavca, Svetličiča, v poznejših letih pa še Gregorčiča, Stritarja in druge, je prav z mladim Jurčičem pripeljal slovensko pripovedništvo do prvega vrhunca v razvoju. Jeseni 1865 je Jurčič odšel na Dunaj in na filozofski fakulteti poslušal tri semestre slavistična in klasično-filološka predavanja. Ker je mnogo pisal, da se je s skromnimi honorarji lahko preživljal, mu je pisateljsko delo jemalo preveč časa, da bi mogel v študiju napredovati. Ko sta leta 1868 prenehala »Cvetje« in »Slovenski glasnik«, ki jima je pošiljal svoje prispevke, in so s tem usahnili skromni denarni viri, Jurčič ni več vztrajal na Dunaju in je obupal tudi nad dovršitvijo študija; že sredi leta 1868 se je preselil v Maribor, kjer je dobil službo v uredništvu Slovenskega naroda, ki mu je bil glavni urednik prijatelj in ožji rojak Anton Tomšič. Nezadovoljen s samim seboj, ker ni končal študija in še iz drugih razlogov, je leta 1870 šel spet na Dunaj, kjer je nekaj časa pomagal Stritarju pri urejanju »Zvona«, a je proti koncu leta odšel v Sisak k listu »Südslawische Zeitung«, ki je zagovarjal tesnejše politično in kulturno sodelovanje med Slovenci in Hrvati. Po Tomšičevi smrti je sredi julija 1871 prevzel glavno uredništvo Slovenskega naroda v Mariboru in se z listom preselil v oktobra 1872 v Ljubljano.

Jurčič vse življenje ni bil trdnega zdravja. Jeseni 1879 je zbolel za tuberkoloznim vnetjem porebrnice, se naslednje leto zdravil v Gorici, v Benetkah in drugod. Ob koncu leta 1880 se je po ponovnem prehladu pojavila pljučna sušica, za katero je umrl 3. maja v 38. letu starosti.

Jurčič se je kot mnogi drugi slovenski pisatelji šolal predvsem doma ob poslušanju dedovih pravljic in ob pripovedovanju zgodb starih vaških očancev. Veliko je bral in kmalu je začel zapiso-

vati predvsem pravljice. Najprej je v spominu ponavljal in obnavljal vse, kar je slišal, potem je začel vse to tudi zapisovati in že leta 1861 je v Slovenskem glasniku izšla njegova Pripovedka o beli kači, pozneje pa še druge. Najboljša šola njegovega pisanja pa je bil Levstikov spis »Potovanje iz Litije do Čateža«, objavljen v Slovenskem glasniku 1858. V tem spisu je mladi Jurčič spoznal, kako je »treba pisati v domači besedi, v domačih mislih, na podlagi domačega življenja«, kako je treba domače, zlasti kmečke ljudi izoblikovati v žive in prikupne slovstvene podobe in značaje. Lahko bi rekli, da je iz teh Levstikovih pobud raslo vse Jurčičevo delo in da je v celoti izpolnil Levstikov literarni načrt. Razgledoval pa se je tudi po tujem slovstvu in se učil zlasti pri Scottu, se v dunajskih letih poglobljal v slovstveni študij, spoznaval zakone »realistične vaše povesti, dušeslovne značajevke in sodobnega ter zgodovinskega romana« (Slodnjak). A Jurčič ni snoval le kot pripovednik, marveč tudi kot dramatik in je imel v načrtu napisati več zgodovinskih iger; za njihovo oblikovanje je iskal zgledov pri Shakespearu in Friedrichu Hebblu.

Rekli bi, da je bil od srede šestdesetih let pa do smrti najvidnejši oblikovalec slovenskega leposlovja; od leta 1864 objavljene »domače povesti iz prejšnjega veka« Domna in istega leta natislane »povesti iz 15. stoletja domače zgodovine« Jurij Kozjak, slovenski janičar, poučnih Pozimskih večerov, Jesenske noči med slovenskimi polharji do Desetega brata, prvega slovenskega romana, ki je v letih 1866/67 izhajal v Janežičevem Cvetju iz domačih in tujih logov, do drugega romana Cvet in sad, ki je prav tako izhajal v Cvetju, in naslednjih dveh romanov Dr. Zober in Med dvema stoloma, do zgodovinskega romana v treh knjigah o svetem Metodiju, pa do vrste daljših in krajših povesti, novel in črtic, ki jih je objavljaval v Zvonu, Slovenskem narodu, mohorskem koledarju in v večernicah, do Tugomera, Veronike Deseniške, Lepe Vide in Rokovnjačev, ki jih je pisal že smrtno bolan. Literarni zgodovinar Anton Slodnjak je upravičeno zapisal, da je njegova smrt ob komaj dokončanem 37. letu ustavila eno največjih prizadevanj v našem slovstvu.

Posebej je treba omeniti Jurčičev delež pri oblikovanju Mohorjeve ali večerniške povesti, tiste vrste slovenskega leposlovja, o kateri je zapisal profesor Koblar, da je bila dolgo edino umetnostno poživilo preprostega človeka; »s svojo zanimivostjo, prizrčnostjo in poučnostjo je pridobila svojstven ljudski okus, dejali bi celo, da si je ustanovila svoje leposlovno izročilo...« Prav za Josipa Jurčiča lahko rečemo, da je začetnik tega leposlovnega izročila. Za Mohorjevo družbo je kot sedmošolec napisal povest »Jurij Kozjak, slovenski janičar«, ki je izšla sredi julija 1864 kot redni knjižni dar za leto 1865. To je bila v resnici prva ljudska povest, napisana v smislu Levstikovih pobud in načel, in tudi prva pristna mohorska povest. Kako je bila sprejeta pri bralcih, nam potrjuje poročilo iz Levčevega peresa: »Izvrstna povest je narodu slovenskemu tako prijala, da se je morala natisniti dvakrat, vselej po 2500 izvodov. Živahno dejanje, postavljeno nazaj v strašne čase turških vojsk, krepko in genialno risani značaji in znameniti, zlasti Dolenjcem obče znani kraji, kakor staroslavni grad Kózjak, velevažni samostan stiški, sloveča božja pot na Krki in cerkev Matere božje na Muljavi – vse to je vzbujalo zanimanje za izborno, s krepko realističnim peresom pisano povest. Stari stiški župnik Hinek je tri nedelje zaporedoma pri krščanskem nauku pridigoval samo o Juriju Kozjaku in iz vse okolice so ljudje kar vreli v cerkev.«

Omenimo še to posebno redkost: povest o Juriju Kozjaku je bila prevedena v več kot 50 jezikov in doživlja nove izdaje; poleti 1979 je izšla v Parizu že peta izdaja te povesti v prevodu dr. Ferdinanda Kolednika. Verjetno sta bila zlasti francoski in angleški prevod najboljša posredovalca za vstop v množico drugih literatur, tudi takih, v katerih se je prvič oglasil odmev slovenskega slovstva. Prav po prizadevanjih Ferdinanda Kolednika doživlja Jurij Kozjak ne le ponatise, marveč tudi nove prevode in je edinstven primer na poti slovenske literature v mednarodni svet. Tako bi za Jurija Kozjaka lahko rekli, kakor je napovedal Cervantes za svojega Don Kihota, da ga ne bo ne jezika ne naroda, v katerega ne bi bil preveden.

Jurij Kozjak je še danes mikavno in prijetno branje. Po več kakor sto letih s svojo domišljijo in umetniškim čarom še vedno priteguje mladega bralca. Doselej je izšel pri nas že blizu dvajsetkrat (enkrat kot slikanica s skrajšanim besedilom), Mohorjeva družba ga je izdala trikrat, leta 1934 in 1940 v zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov in leta 1964 ob stoletnici prvega izida.

Jurčič je ostal Mohorjevi družbi zvest sotrudenik od svoje prve večje povesti dalje. Svoje povesti je objavljaval v Koledarju in v Slovenskih večernicah. Njegove povesti Prazna vera, Uboštvo in bogastvo, Spomini starega Slovenca, Grad Rojnjnje, Dva brata, Vrnitev v domačijo so dale osnovo mohorskemu pripovedništvu in »pokazale, kako je mogoče v umetniški obliki združiti vzgojni, poučni, pa tudi zabavni namen...« (Fr. Koblar). Jurčič je ostal zvest Mohorjevi družbi še potem,

ko ga je časnikarsko delo odtegnilo od leposlovja, saj je še leta 1880 napisal zanjo povest Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ker je krompir kradel (KMD 1880); to je bil tudi njegov zadnji prispevek, malo pred smrtjo, v katerem je ostal Jurčič zvest koledarskemu in večerniškemuzročilu: pouku in zabavi.

Mohorjeva se je Jurčiču oddolžila tudi s štirikratnim ponatisom njegovega romana Deseti brat. Leta 1911 je izšel med rednimi knjigami kot 65. zvezek Slovenskih večernic z znamenitimi Vavpotičevimi ilustracijami in v nakladi 85.000 izvodov; ker ilustrator za to izdajo ni mogel pravočasno izdelati vseh slik, je naslednje leto izšel roman v ponatisu z vsemi ilustracijami, toda v majhni nakladi, potem spet leta 1936 kot 10. zvezek Cvetja iz domačih in tujih logov in leta 1967 ob stoletnici prvega izida, prav tako z vsemi Vavpotičevimi ilustracijami. V zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov je izšla leta 1944 tudi Jurčičeva povest Sosedov sin, njegove krajše povesti in črtice pa so bile pogosto ponatisnjene v slovenskih berilih in čitankah, ki jih je izdajala Mohorjeva družba.

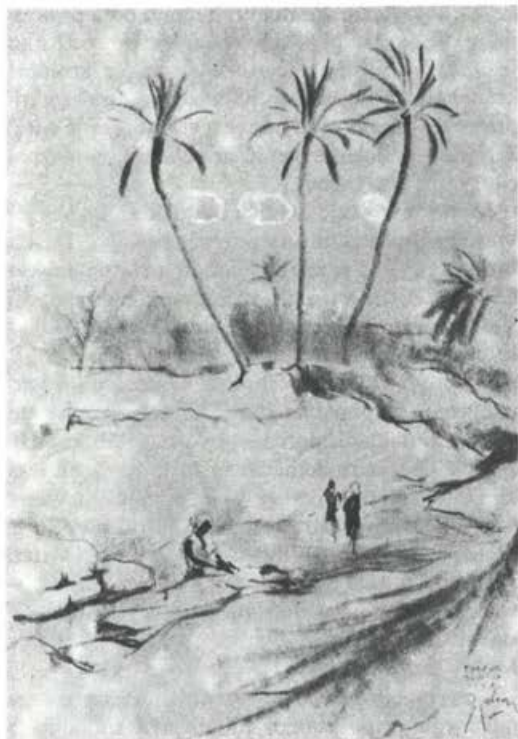
Prav bi bilo, če bi se ob stoletnici smrti tega odličnega pripovednika Mohorjeva spomnila s ponatisom katerega izmed njegovih del ali z izborom tistih črtic in povesti, ki jih je napisal za Koledar in Slovenske večernice. Josip Jurčič to zasluži zaradi svojega lepega in živega ljudskega jezika, zaradi posrečene strnitve preprostega in in umetnega sloga, zaradi živahnega in prikupnega pripovedovanja.

Jože Dolenc

Pri Prešernovem nagrajencu Božidarju Jakcu

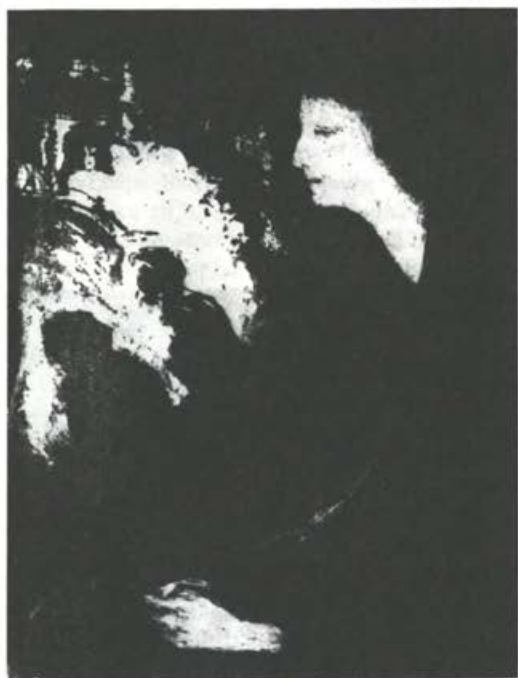
Nekega popoldneva mi je telefoniral prijatelj: »Bi naredil za koledar Mohorjeve družbe intervju z Božidarjem Jakcem? To je takorekoč tvoj posel.« Najprej sem bil presenečen, po krajšem premisleku pa sem njegovo ponudbo sprejel. Božidar Jakac. Oče slovenske grafike. Živa zgodovina v žlahtnem pomenu besede. Vedno sredi snovanj, sredi zgodovinskih dogodkov. Predvsem pa

Oaza, 1928

V gledališču, 1923

umetnik. Garač pri svojem delu. Naloga se mi je zdela privlačna, vendar sem bil zaradi spoštovanja do umetnika v nemajhni zadregi. Čez nekaj dni se odločim in mu telefoniram. Na drugi strani moški glas, odmerjen. Sam Jakac. Predstavim se in povem, da bi rad opravil razgovor za Mohorjevo družbo. »Vsi bi radi imeli nekakšne razgovore, nihče pa ne vpraša, ali imam čas. Kdaj bom pa jaz delal?« »Ja, do kdaj bi pa radi to opravili?« se malo pomiri glas. »V treh tednih bi bilo treba oddati.« Po možganih se mi motajo zmedene misli, ki jih odreši »Pa pridite kar zdajje.«

Pograbilim vprašanja in se odpravim v staro Ljubljano. Za Ljubljance in za tujce najbolj zanimiv in najlepši del mesta. Stare hiše s prijaznimi, rdečkastimi strehami se stiskajo ob grajski hrib. Baročni portal, Robbov spomenik. Rotovž. Med hišami se prerivajo temačne, s kockami tlakovane uličice. V zraku vonj prejšnjih stoletij. Že mi podplati ubirajo pot po temačnih stopnicah navzgor, gibanje je najboljše za odpravljanje zadreg. Pri vratih malo počakam, potem pa pritismem na zvonec. Ravno prav dolgo. Čez nekaj trenutkov zaslišim za vrati drsajoče korake, vrata se odpro in že si z umetnikom stiskava roke. Oddahnem se, Jakac me sprejme kot starega znanca. Pa le ni tak godrnjač kot glas na telefonu. Takoj mi ponudi kapljico ta močnega, za ogrevanje. »Hudič naj vzame vse te obletnice,« se pridruša Jakac, »sami intervjuji, obiski, srečanja, povsod te potrebujejo, meni gre pa čas. In to pri osemdesetih. Komu koristi vse to čvekanje po časopisih, povej? V omari me čakajo lesorezne plošče, pa sploh ne pridem zraven. Vidiš, tako je to.«

Jakac govori z ogorčenostjo pravega delavca, umetnika. Prav nič presenetljiv ni bil njegov odgovor na moje vprašanje, kako mu je bil všeč Pariz. »Boemščina, to ni zame. Jaz raje delam. Arhitektura in ljudje pa so zelo zanimivi.« Umetnik je zgovoren. Kakor je zgovoren in prijazen stari del mesta. In kakor je zgovorno njegovo stanovanje. Vsak prostor je izkoriščen. Umetniški predmeti, kipci, orožja. Iz Indije, Kitajske in bogve še od kod. Slike. Jakopiči. V delovnem delu stanovanja tiskarski stroji. Vse polno. Popolnoma drugačno kakor v novih stanovanjih. Staro, zrelo. Pomešano z nekakšno fantastiko, skrivnostnostjo. Po mizah so zložene njegove ljubezni. Skicirke. Te so ga spremljale vse življenje. Ob vsaki, še tako neugodni priložnosti. To so njegovi neprestani odzivi, risarski pogovori z dogodki, kraji, ljudmi. In s seboj. V Kostanjevici je

pripravil razstavo svojih skic in risb iz let 1917–1927 s pomenljivim naslovom Leta iskanja in zorenja. Nanjo je zelo ponosen. Čeprav se mu je skozi besede prerival nekakšen dvom, češ ljudje skic ne marajo in jih tudi ne razumejo. Hočejo imeti že vse gotovo, do kraja izdelano. »V risbah in skicah je vedno že vsebovana glavna misel, glavno občutje. To čaka potem le še na končno obdelavo.«

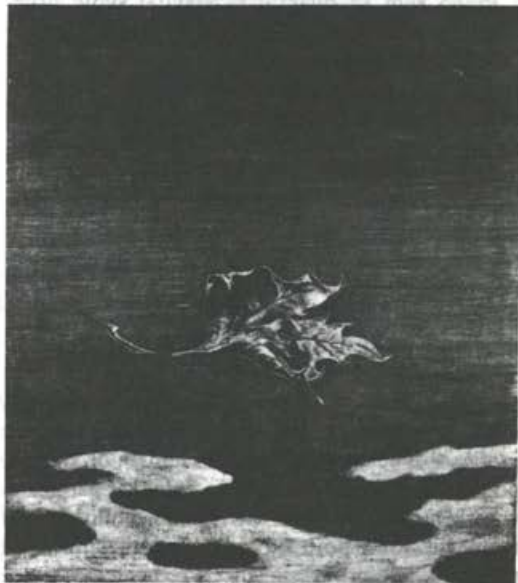
Sploh je bil umetnik zelo zgovoren, ko je pripovedoval o svoji mladosti. Mladosti, ki je bila že zelo zgodaj zaznamovana s čudnim, nepremagljivim nagnjenjem do risanja – pri tem delu je klečal in na žalost domačih kar naprej trgal nogavice na kolenih – in z gmotno negotovostjo, ki je izvirala iz očetove lahkoverne podjetniške narave. Starši seveda niso gledali najbolj prijazno na njegovo strast, saj je bil slikarski poklic sila neperspektivna zadeva. Kljub vsemu pa so se morali vdati v usodo, kajti fant je v novomeški gimnaziji našel v sošolcu pesniku Miranu Jarcu umetniško dušo po svoji meri. Za vedno je ostal zapisan slikarstvu. Leta 1913 je na poti skozi Ljubljano – poslali so ga študirat na realko v Idriji – prvič videl slikarsko razstavo v Jakopičevem paviljonu. Bil je seveda popolnoma očaran nad našimi impresionisti. »Od blizu nisem videl ničesar, od daleč pa so se lise združile v čudovite podobe. Ko sem videl skice, sem si v mladostni nevednosti mislil, to znam pa tudi jaz.«

Potem je izbruhnila prva svetovna vojna. Sanjarije in nevednosti je nenadoma zamenjala kruta resničnost. Leta 1917 je mobiliziran in poslan v Admont. Kot politično nezanesljivega ga pošljejo na fronto, ki mu je na srečo še nekaj časa ostala prihranjena. Na poti skozi Devin in Tržič doživlja strahotne posledice vojne. Po tleh so ležala razpadajoča trupla, stavbe so bile razrušene, ogromne podgane so se sprehajale povsod naokoli, smrad je visel nad pokrajino. V juniju 1918 se prvi bojni črti ne more več izogniti. V avstrijski ofenzivi na Piavi, ki se konča s popolnim polomom, okusi vse grozote vojne. Od 120 vojakov v njegovi enoti so granate prizanesle le štirim. »Krvava griža me je sredi bombardiranja nagnala v grmovje. Ko sem se vrnil na položaj, je granata padla naravnost na moje ‚improvizirano stranišče‘. Imel sem ogromno srečo.« Zaradi bolezni so ga poslali v bolnišnico v Opavi v Šleziji. Tu se je srečal s strašanskim pomanjkanjem vsega. »Za skorjo nekakšnega kruha sem moral risati portrete. To je bila zame človeška in malarška šola.«

V bunkerju, 1943

Zadnja pot, 1969

Ajda II, 1971

Pot med slovenske umetnike se mu odpre še med vojno. Leta 1918 Rihard Jakopič razstavi na 15. umetniški razstavi v svojem paviljonu v Ljubljani dve njegovi vojni risbi. Z velikim spoštovanjem in ljubeznijo se spominja svojega učitelja Riharda Jakopiča: »Bil je moj najprisrčnejši mentor. Pogosto sva se dobivala v kavarni Union, kjer je sredi kulturnikov ocenjeval moje risbe, pastele in akvarele. Izredno vesel sem bil vsake pohvale. Moje spoštovanje je bilo tako veliko, da se ga nikoli nisem upal motiti pri delu v njegovem ateljeju. Mnogokrat sem prespal v njegovem nenavadnem, res umetniškem stanovanju, polnem čudovitih slik naših mojstrov. Ta prostor mi je ostal pomembna umetniška vest. Pred odhodom v Prago sem še dvakrat razstavljal svoje prve pasteles pod Jakopičevim mentorstvom.«

Leta 1919 dobi skromno štipendijo za študij v Pragi. Umetniška obzorja so se mu na široko odprla. Videl je vse umetniške novosti in intenzivno doživljal ostre menjave svetlobe in sence praškega velemesta. Njegova ustvarjalnost ni poznala ovir. »Ker sem iskal pot v ekspresionizem in profesor Thiele ni soglašal z mojim konceptom, me tri mesece ni bilo na akademijo. Popolnoma sem se posvetil grafiki, in to samostojno, brez vsakih informacij. Spor s Thielem se je tako zaostрил, da mi je grozila izključitev. Na srečo je na šolski razstavi videl moje grafične poskuse profesor Brömse. Lesorez 'Delavska mati' ga je tako prevzel, da me je sprejel v svojo grafično specialko. V tej šoli sem imel sijajne pogoje za delo.« Nastajala so dela, ki spadajo v vrh slovenske grafične ustvarjalnosti. Poteze so razgibane, vse poje od nekakšne melanholije, pomemben je predvsem izraz. Pred nami vstajajo zablodele postavne izgubljenih ljudi, v kavarnah sedijo posamezniki z osenčenimi obrazi in očmi. Človek je po vojnih grozotah ostal brez korenin. Kateri umetnik je takrat najbolj pretresel Jakčevo notranjost?

Tistega večera sem imel neverjetno srečo. Med razgovorom smo naredili krajši odmor za večerjo. Jakac je odprl tudi televizijo, da bi si ogledal neko italijansko filmsko dramo. V glavi filma se je počasi zjasnila umetniška slika. V tem trenutku mu je obraz nenadoma zažarel, prav otroško razveseljen je začel jecljati in klicati ženi Tatjani in meni: »Poglej, Munch je, Munch!« Bila je slika Edvarda Muncha. Vse njegovo spoštovanje do velikega Nordijca je bilo izraženo v njegovem glasu, v razgibanosti rok, v nenavadni živahnosti, ki se je razlila čez obraz. Ko se je umiril, je začel

film spontano, neposredno komentirati. Takoj ga je vznemirila njegova statika in nenaravnost. »Režiser je preveč konstruiral. Kakšen formalizem! Le poglej, kako hodijo igralci. Kot lutke. Film ni statika, ne sme biti konstrukt. Živeti mora. Tudi pri novih slovenskih filmih opažam to dolgočasno statiko.«

Ob zaključku svojega študija v Pragi je v Rudolfinumu imel prvo samostojno razstavo. Odlične ocene kritikov so bile za mladega Jakca prva velika potrditev zunaj meja svoje domovine. Po povratku iz Prage se mu umetniška vizija kmalu začne spreminjati. Postane stvarnejša, mehkejša. Zadržano lirična. »Ko sem prišel v domovino, sem stal pred novim svetom, novo pokrajino. Češka zemlja je pusta, trda, prstena – kot na Hrvaškem. Slovenska pokrajina pa je lirična, polna glasbe, barve, rahlih meglic, trepetajočega ozračja. Najbolj slovenski slikar je Grohar. Še najbližji mu je Anglež William Turner (1775–1851), ki je prodrl do barvne abstrakcije. To so fantazije v naturi. Njegova umetnost velja še danes.«

Jakcu ni bilo več treba postavljati vprašanj. Naslednji trenutki so mi ostali globoko v spominu. Nenadoma je začel razgovor dobivati nekakšno neulovljivo, skoraj magično razsežnost. Jakac je rahlo dvignil roke in zaprl oči. Kakor da bi hotel odkleniti poslednjo izbo umetnosti in življenja. Tega doživetja ni moč popolnoma verno opisati in bojim se, da bodo vse zapisane besede mnogo premalo. »Jakopiča okolica ni razumela, zato je bil zagrenjen. Bil je daleč pred svojim časom in je to čutil. Segel je daleč čez impresionizem in čez naturo. V bistvu je bil natura čez naturo. Ali pa Rembrandt. Risal je gola ženska telesa, debela, z ostarelimi gubami. Toda to sploh ni videti grdo, do zadnjega detajla je izrisano s takim spoštovanjem in ljubeznijo, da imamo občutek lepote. Vse je vredno naslikati in razumeti. To je velika umetnost. Viden svet je tudi živ, je svet, ki vpliva nate, da čutiš in vidiš. Umetnost je težka, tvegana reč – prekusiti je treba vse, prikazati potencirano resnico; hlastači za novostjo je ne vidijo. Realen svet ni romantika, gre v transcendent, če hočeš, tudi pri gledalcu. Zunanja forma je nepomembna, vsebina je pomembna. Velika umetnost je čudež. Za vse dobe živa, za vse čase. Poglej jamske slikarije – oblike, živali živijo, vse je tako rafinirano izdelano. To so bili geniji najvišje vrste. Kdor ne zna premagati nature, ni genij. Danes je redka lastnost biti notranje skrajno pošten. Vse je treba predelati v sebi.

Danes se vse omejuje le na razumske boje med seboj in med strujami. Michelangelo pa se je bojeval z materijo; to je božanski boj. V vseh dobah je isto. Ali pa si poglej Goyo in njegov demonizem. Velika umetnost gre vedno preko normale. Fantastika, sila duha.«

Z marsikatero stvarjo v sodobni slovenski umetnosti ni zadovoljen: »Brez duha, brez človečnosti ni napredka. Umetnost je umetnost zato, da sočloveku nekaj pove, da mu odkrije čustva, nove misli. Ga notranje vznemiri, dvigne; drugače je stvar amorfna, ni živa – nihče ne ve, čemu je sploh namenjena.«

Po vsem tem ni bilo mogoče spregledati tudi cele vrste portretov in avtoportretov, ki jih je Jakac izdelal v svojem življenju. »Pri portretu mora biti slikar obenem svoboden in discipliniran. Discipliniran, da zadene portretiranca in da zdrži do konca in izriše vse detajle. Obenem pa mora biti svoboden, duhovno suveren. Kajti vsak človek ima masko. Treba je priti za to masko, odmisлити portretirančev položaj v družbi in odkriti, dokopati se do njegovega človeškega jedra, značaja. Če tega boja ne obvladaš, portret ne uspe. To je zelo naporno, zato se rad zatečem k slikanju pokrajin. To je zame počitek. Pri ustvarjanju sem lahko neodvisen in svoboden.« Zabeležil sem si še naslednjo misel: »Zame je oboje zanimivo. Tudi človek je del narave.«

Najin razgovor se je zavlekel pozno v noč. Ker pa je bilo treba še kaj reči tudi o NOB in času po njem, sem si pritečnarił še eno krajše srečanje. Jakac je bil tudi tokrat zelo ustrezljiv, med pripovedovanjem je prinašal na mizo razne knjige in dokumente, tako da mi je bilo delo zelo olajšano. Med listanjem po njegovi knjigi Portret Tita sva se spomnila na umrlega predsednika Tita. Jakac je še posebej podčrtal njegov globoko človeški značaj. Z občudovanjem je govoril o reševanju ranjencev na Neretvi, tem enkratnem dejanju, katerega vrednosti sploh ni mogoče dovolj poudariti. »Tudi sam sem bil deležen Titove nenavadne človeškosti. Na poti v Jajce – na zasedanje Avnoja – smo se ustavili v Livnu. 27. novembra so me obvestili, naj se pripravim za takojšnjo pot v Jajce. Zgodaj zjutraj naslednjega dne sem v Jajcu izvedel, da so Nemci tri dni zapovrstjo bombardirali mesto in da tov. Tito – čeprav je bilo določeno, da ga že prej rišem – ni dovolil, da pridem, dokler ni bilo pričakovati večje varnosti. V vojni je to prav gotovo nenavadna obzirnost.«

Posebne spomine ima tudi na ustanavljanje Akademije. Že jeseni 1943 je govoril z Josipom

Oton Župančič, 1947

Vidmarjem in načel to vprašanje. »Academia operosorum je bila naša zadnja slovenska akademija.« Zelo se je razhudil nad staro Jugoslavijo, obenem pa je bil zelo ponosen na slovensko duhovno moč. »V stari Jugoslaviji nas niso uslišali, niti en Slovenec jim ni bil dovolj dober, da bi bil profesor. Ažbe je v Münchnu na lastno pest ustanovil šolo, ki je bila priznana in upoštevana; pri njem so se šolali naši impresionisti, pa Račić, Kandinsky, Wolf, Sternen in Jakopič so imeli svojo šolo, klasicist Kavčič je bil rektor Dunajske umetniške šole in velik prijatelj Goetheja.« Jeseni 1945 je izbojeval ustanovitev umetniške akademije. Imenovan je bil za rednega profesorja in prvega rektorja Akademije upodabljaljajočih umetnosti v Ljubljani, januarja naslednjega leta pa se je že začelo redno delo. Vsega tega se spominja z nekakšno nostalgijo, saj je bil to čas velikega navdušenja in sodelovanja. »Danes žal tega ni več. Ljudje so se spremenili.«

Marsikaj je v tem zapisu izpuščena, saj takega življenja ni mogoče stisniti na ubogih sedem strani tipkopisa. In končno, ali ni pomembnejše, da skušamo doživeti Jakčeva dela in dojeti njegovo

vo in tudi naše mnogokrat mučno iskanje poslednjih izb življenja (kakor bi rekel Ivan Cankar)?

V juniju sem imel priložnost, da sem si pred Zbornično dvorano na Univerzi ogledoval njegove grafike. Od daleč se vidijo jasne oblike, ko pa pridem bližje, opazim, kakšen neverjeten napor in kakšna disciplina sta bili potrebni za nastanek ene same podobe. Koliko drobnih vrezov, koliko detajlov, pri katerih bi človek lahko zašel, spregledal celoto, pozabil na svojo vizijo. Pozabil na minevanje, pozabil na list, ki je odpadel. Toda to umiranje je tako harmonično oblikovano, da so mi prišle na misel besede, ki jih je napisal švicarski kritik Peter Wulliman:

»Vendar tako kot Rilkejeva pesem vsebuje tudi ta lesorez ono drugo resnico, ki jo pesnik izrazi z besedami: in vendar je nekdo, ki drži to padanje neskončno nežno v svojih rokah! ... Vse minljivo je le prispodoba, prispodoba torej glede na neminljivost.«

Tudi smrt je del skrivnosti našega življenja.

Tomaž Sajovic

Z mano pojdeš na goré,
na steze – zelene trakove –
in bo stopinja tvoja šepet
resja rdečega,
nageljev drobnih –

Pesem se je ohranila v avtorjevem rokopisu.

Pesnik odvrta svojo sestro Anico, tedaj študentko v Ljubljani, ali pa prijateljico Ljubljankanko Anico Čarman od malodušja in obupa. To življenjsko razpoloženje izraža z vizijo tekajočih konjev belcev (morda motiv iz Tomaju bližnje Lipice), ki dekle vabijo, da jo odpeljejo v hram smrti. Pesnik hoče nasprotno v sestri oziroma prijateljici vzbuditi vedro zaupanje v življenje, ki ga simbolizira gora s cvetjem. Po svoji izpovednosti in slogu je pesem blizu ekspresionizmu, struji, ki je v dvajsetih letih prevladovala v naši liriki.

PESEM

Razgrni temni, žalni pajčolan
si z lica. O vzemi si z oči
trpljenje strašno: zopet zablesti
iz tebe naj se majniška kraljica.

Kar iz bolesti je težko privrelo,
kot vetrček v studenčku bo hladilo
in pasijonsko cvetje, ki odelo
obraz ti je, se v majsko spremenilo.

Neznani pesmi Srečka Kosovela,

najdeni v zapuščini njegovega brata Stana

ANICI

O ne zapiraj teh sivih oči,
Anica, nasmehlaj se,
samo nocoj je trudnost na njih!

Samo nocoj je listje težko,
lilije bolne in trudne.

Konji belci gredo mimo –
skozi te mokre kostonje
tiho prihaja srebrnih kopit
igrajoče peketanje –
tiho prihaja – ne želi k njim,
ustavili so se – ne želi k njim –
o jaz te ne morem držati. –
Saj če bi šla – ni svobode tam,
ozek, stisnjen, opojen je hram,
tam ni mogoče spati...

O daj, da izpregledam te, Marija,
ne kot trpeči, kot proseči sin,
naj te molitev moja vsa ovija
kot pesem iz radosti bolečin,
o daj, da vidim v tihem te lepoti
in čutim te z očmi na slednji poti.

Obljuba Mariji, ko sem bil bolan na očeh,
9. II. 1926. Pojde popravljena v tisk.

Pesem se je ohranila v tipkanem rokopisu.

Nastala je v poslednjem letu avtorjevega življenja. Izrazno je povsem dostopna, skoraj ljudsko preprosta. Vsebinsko se pesnik obrača na Marijo s prošnjo, da bi mu pomagala, na očeh obolelemu, ozdraveti. Pesem je zanimiva, ker, prvič, priča, da je bil Srečko Kosovel politično levo in revolucionarno usmerjen, a obenem nazorsko globoko religiozen; drugič, da je tudi v zadnji, konstruktivistični fazi svojega umetniškega razvoja ustvarjal pesmi v »tradicionalni«, celó sonetni obliki. Za obe trditvi naša pesem ni edini primer.

Objavil in komentiral **J. M.**

Edvard Kocbek

(Ob 75-letnici)

Edvard Kocbek je dopolnil 75 let že lani, pa je Mohorjev koledar to prezrl. Popravimo napako s tem, da se obletnice velikega moža spomnimo vsaj z enoletno zamudo.

Ob tako visokih življenjskih jubilejih je naveda, da se v spominskih člankih našteva vse, kar je slavljenec ustvaril v svojem dolgem življenju, pa naj je bilo to v umetnostnem ali znanstvenem svetu ali v praktičnem življenju. Kakor da bi tedaj ne smeli ničesar prezreti, kakor da je treba navesti vse, čeprav smo to povečini že vedeli ali vsaj brali o tem. Tudi pri Kocbeku bi bilo mogoče naštetih dolgo vrsto tistega, s čimer nas je obogatil, knjig, ki jih je napisal, pobud, ki jih je dal, dejanj, ki jih je storil. To ali ono bi bilo marsikomu novo ali spet priklicano v spomin, a v splošnem bi bil to vendar le pregled tistega, kar se nam skriva po kotičkih spomina in vednosti. In Mohorjev koledar je imel vse take podatke, kot se

lahko spomnite, leta 1974 ob Kocbekovi 70-letnici.

Morda pa poskusimo enkrat malo drugače in se ob tej priložnosti rajši vprašamo, kakšno je življenjsko jedro, okoli katerega so zbrane Kocbekove ustvarjalne sile, vprašamo, ali lahko razložimo neka stalna gibalna, ki so tega moža nenehno spodbujala k delovanju. Takšno vpraševanje je gotovo nekaj tveganega, a tudi če se nam posreči odgovoriti le deloma, nam bo lahko v zadoščenje, da smo Kocbekovo osebnost postavili v drugačno luč, namesto da bi le ponavljali tisto, kar bolj ali manj že poznamo.

Velikokrat rečemo za koga, da je nemiren duh: če sploh za koga, velja ta označitev za Edvarda Kocbeka. Odkar zavestno določa svoje razmerje do sveta in ljudi, odkar stoji pred očmi javnosti, je pri njem očiten nemir tiste vrste, ki je rodovit, ker je tak človek nezadovoljen z obstoječim stanjem stvari, pa si želi in hoče boljše. Res se spoznanje, kaj bi bilo dobro in prav, odpre marsikomu, a večina se utolaži z odgovorom, da resničnost pač vedno ostaja daleč za ideali, da vrednote pač lahko spoznamo, a jih težko uresničujemo. Ne tako Kocbek: v njem je vedno delovala neka kljubovalna sila, ki ga je neizprosno gnala v prizadevanje za plemenitejšega človeka in boljši svet, s tem pa tudi v vedno nove spore in včasih tudi spopade. Če resničnost ne ustreza spoznanemu idealu, toliko slabše zanjo, treba je

storiti vse, kar je mogoče, da se ta resničnost spremeni, da se vsaj približa idealu.

Ta gonilna sila pri Kocbeku ni poznala oddiha in ni nikoli uplahnila. Kdor Kocbeka pozna, se je moral dostikrat čuditi, od kod tolikšna sila v tem slabotnem telesu, kje jemlje moč, da vztraja v neprenehnem naponu in prizdevanju, v boju, ki se je zdel tolikokrat vnaprej obsojen na neuspeh.

Nemir, o katerem govorimo, je gnal Kocbeka že v dijaških in v študentskih letih, tedaj, ko je bil urednik Stražnih ognjev, Križa na gori in Križa, ali ko je sodeloval v krščansosocialnem gibanju. A tedaj je delil bremena z vrsto drugih mladih ljudi, ki so jih navdihovali enaki ideali in so jih razvemale enake želje. Zelo sam pa je bil Kocbek, ko je leta 1937 napisal in objavil svoje znamenito Premišljevanje o Španiji. Mnogi drugi, ki smo tedaj od daleč spremljali politično dogajanje v Španiji, smo čutili, da se tam dogajajo čudne reči, vendar nam je manjkalo spoznanja, za kaj v resnici gre. In tudi ko bi bili to spoznanje imeli, kdo bi bil imel tudi dovolj poguma, da bi bil to resnico vrgel v obraz uradni in cerkveni javnosti ter ga branil proti vsem nasprotovanjem? Res je Kocbek imel podpornike, saj navsezadnje so se morali tudi uredniki Doma in sveta odločiti, ali bodo objavili Premišljevanje, in pozneje smo to resnico mnogi zagovarjali in brnili, a ves ta usodni proces spoznavanja in očiščevanja, proces ločevanja duhov, je sprožil Kocbek s svojim velikim dejanjem, ob katerem tudi danes še ne vemo, ali naj bolj občudujemo njegovo spoznanje ali pogum, s katerim je to spoznanje postavil pred slovensko (zlasti katoliško) javnost.

Tudi ustanovitev revije Dejanje, ki si je morala spričo razmer večino sodelavcev tako rekoč šele ustvariti, je bila drzno in tvegano dejanje. Kratka leta njenega izhajanja, ki ga je pretrgal začetek druge svetovne vojne, so vendar dovolj jasno pokazala temeljno misel revije: da misli Kocbek s sodelavci v celoti in do kraja kritično pregledati in presoditi razmere v slovenskem svetu in posebej med slovenskimi katoličani, ter klicati k delu za resničnejše, poštenejše, svobodnejše življenje.

Ta pot je Kocbeka z razpadom stare Jugoslavije naravno in logično pripeljala v osvobodilno gibanje in ga postavila med voditelje tega gibanja. Njegovo tedanje delovanje je znano, najbolje ga je sam popisal v svojih dnevniških knjigah Tovarišija in Listina. Marsikateri izmed ciljev, ki si jih je zastavljalo osvobodilno gibanje in ki jih je Kocbek pomagal formulirati, se je v povojnem

življenju uresničil. A kdaj se je resničnost toliko približala idealom, da bi se povsem ujemala z njimi? Neustavljiva sila, ki je gnala Kocbeka v predvojnih letih, mu tudi v povojnih ni dala počivati. Spet in spet mu je kazala, kako se reči ne ujemajo, in ga gnala, da je izrekal dvome in pomisleke. Za Kocbeka osebno je to dostikrat prinašalo bridke preizkušnje in hude izkušnje. Gotovo je bilo Kocbeku marsikdaj tako težko, da bi se bil vsak drug rajši uklonil in se sprijaznil z dejanskim stanjem, ali vsaj 'popustil posvetno rabo' in se umaknil v miren kot. Kocbek ni storil ne enega ne drugega, ker mu tega pač ni dala njegova narava, rajši je jemal na svoje rame bremena, ki so se zdela pretežka zanj, a jih je vendarle znal nositi.

A ocenitve življenjske prakse, javnega delovanja, dogajanja v družbi so vedno nekaj relativnega, nekaj, kar je podvrženo sodbi zgodovine. Ocenio, ki bi jo naš čas dajal Kocbekovemu delovanju na tem področju, bo prihodnost gotovo spremenila, poznejši rod bo gledal marsikaj drugače. Prepustimo mu to oceno in se obrnimo k drugemu velikemu področju Kocbekovega delovanja, k njegovim slovstvenim stvaritvam. Teh je veliko in pripadajo številnim zvrstem. Omenili smo že njegova dnevnika, ki sodita v sam vrh memoarskega pisanja pri Slovencih in sta hkrati dragoceno pričevanje o letih osvobodilnega boja. Sorodni so jima Kocbekovi potopisi, ki so vedno bolj premišljajoči kot opisujoči, in zato vedno spodbudni in vznemirjajoči. Ne smemo tudi prezreti njegove esejistike, ki je nastajala, ko je Kocbek nenehno strastno spremljal duhovna dogajanja in tokove v svetu. Sad tega spremljanja so številni spisi, v katerih nam je predstavil vrsto sodobnih mislecev ali duhovnih gibanj. Napisal je tudi nekaj novel, pa še to in ono, a gotovo lahko brez tveganja izrečemo trditev, da je najdragocenejše jedro njegovega slovstvenega ustvarjanja njegova lirika.

Odkar je Kocbek začel objavljati pesmi po revijah in odkar je leta 1934 izšla njegova prva zbirka Zemlja, ni nehal pesniti. Veliko je pesnikov, ki obmolknejo po objavi prve zbirke ali ob izteku mladostnih let; dovolj redki imajo resnično kaj povedati tudi še pozneje. In še posebej je vredno poudarka: kadar se občutljivost in posluh časa in ljudi tako spremenita, kot sta se spreminjala in spremenila v teh zadnjih desetletjih, skorajda ni pesnika, ki bi mogel stopati v korak s časom: velika večina bo obmolknila ali pa bo pisala prazne, nepomembne stihe. Tu lahko po-

kažemo na drugo posebnost Kocbekove narave, ki je temelj njegove človeške veličine: kako je bil ob vsej svoji privrženosti trajnim vrednotam vsekakor tudi osupljivo občutljiv za probleme časa, za vedno nove in spreminjajoče se oblike, ki jih v raznih časih dobiya resnica. Kocbek je bil iz desetletja v desetletje vedno enako občutljiva antena, ki je prestrezala tudi najmanjše tresljaje in zvoke, in njegov zmeraj budni in živahni pesniški dar se je na te tresljaje odzival z doživetji, ki jim je pesnik znal dajati prepričljiv pesniški izraz. Kako izredno: pesnik, ki ostaja vedno mlad, tako da je sodobnejši od vrste tistih, ki so prišli za njim, in vzor najmlajšim ustvarjalcem.

Kocbek je napisal veliko pesmi, v izdaji Zbranih pesmi, ki je izšla pri Cankarjevi založbi leta 1977, jih je za dve debeli knjigi. Nekatere prevzamejo bralca s čustvenim bogastvom in z izrazno lepoto, druge ga pritegnejo z izvirnostjo in globino misli, ali ga pretresajo z iskreno, spet izraženo bolečino, druge ga begajo ali navdušujejo s svojevrstnostjo domislekov, z nenavadnim svetom, ki ga postavljajo predenj – prebogata umetniška paleta, na kateri ne manjka skoraj nič od tistega, kar nam lahko daje poezija. Resda bi si pri kakih pesmih želeli bolj dognane, izbrušene oblike. A Kocbek ni artist, dovršenost pesniške oblike mu nikoli ni bila najvišji cilj. Morda se mu je preveč

mudilo ujeti vsak zgib, ki ga je začutil njegov občutljivi duh, in z izpopolnjevanjem oblike se ni utegnil dosti ubadati, zakaj oglašali so se že novi zgibi, ki jih je bilo prav tako treba prestreči in jim dati pesniški odgovor. In še neka posebnost: v Kocbekovih pesmih je veliko odmevov njegove osebne usode, vendar so neločljivo povezani z njegovimi odzivi na našo skupno usodo, na vesele in žalostne dogodke našega časa, na napredke in zastoje naših gibanj, na vso resničnost, ki se grmadi pred nami in nas včasih bogati in nam prinaša novote, včasih pa nas tudi vznemirja ali nam celó grozi. Čeprav je to naša izkušnja, smo jo velikokrat šele v Kocbekovih pesmih začutili in spoznali takšno, kakršna je v resnici.

Kaj bi si mogel človek želeli lepšega, kot da je bil v dolgem življenju kakor Eolova harfa, ki je zazvenela ob vsakem dihu vetra? In kaj bi si moglo neko kulturno občestvo želeli dragocenejšega kot pesnika, ki je vedno doživljal z njim njegove tegobe in njegova veselja, ki mu je spet in spet odkrival skrite lepote in neznane resnice, in ki mu je to podal izkristalizirano v tako bogatih pesniških stvaritvah? Kocbekovo delovanje ima veliko plati, a verjetno lahko rečemo, da je njegov najtrajnejši del uresničen v poeziji.

Janez Gradišnik

Spominu treh velikih Tolmincev

Pred dobrimi dvajsetimi leti je umrl, potem ko zaradi kapi že dolgo ni ničesar ustvaril, v Mostu (pri Sv. Luciji) na Soči 1883. rojeni dr. Ivan Pregelj. Od doma revnega je izšolal župnik Fabjan, kateremu je bil pisatelj za to vse življenje hvaležen; odtod tudi pogostnost duhovniških postav v njegovem slovstvenem delu. Z drugih službenih mest je že pred prvo vojno prišel na gimnazijo v Kranj, nazadnje pa je poučeval na klasični v Ljubljani. Pokopali so ga na njegovo željo v Dravljah, pomenljiv mozaik nad grobom mu je zasnoval in izdelal sin Marij, akademski slikar. Pisatelj je bil majhne postave, po značaju tih in skromen, rad je hodil v naravo. Kot pedagog se svojim dijakom ni vsiljeval, zainteresirani med njimi pa so občudovali njegovo načitanost in razgledanost. Za doktorat se je ukvarjal z našimi

baročnimi pridigarji; obloženi slog le-teh je viden zlasti v njegovih delih z zgodovinsko snovjo. Kadar pa je izražal nasprotja, napetosti in stiske v človekovi duševnosti, se je zatekal tudi k slogu svoje dobe, k ekspresionizmu.

Začel je s pesmimi, a se z njimi ni obnesel; uveljavil se je predvsem v prozi, romanu, povesti, noveli in črtici, deloma tudi v drami; poleg tega je pisal tudi kritike in eseje ter priročnike za srednjo šolo; v nemščino je prevedel izbor Gregorčičevih pesmi. Največ je sodeloval pri reviji Dom in svet, ko so jo urejali Izidor Cankar in za njim Stelè in Koblar. Tudi pri Mohorjevi družbi je izšlo nekaj njegovih povesti; prvo izdajo izbranih spisov, skoraj brez opomb, je za Jugoslovansko knjigarstvo pripravil pisatelj sam, drugo, bogato komentirano, pa za Mohorjevo družbo po osvoboditvi dr. Francè Koblar.

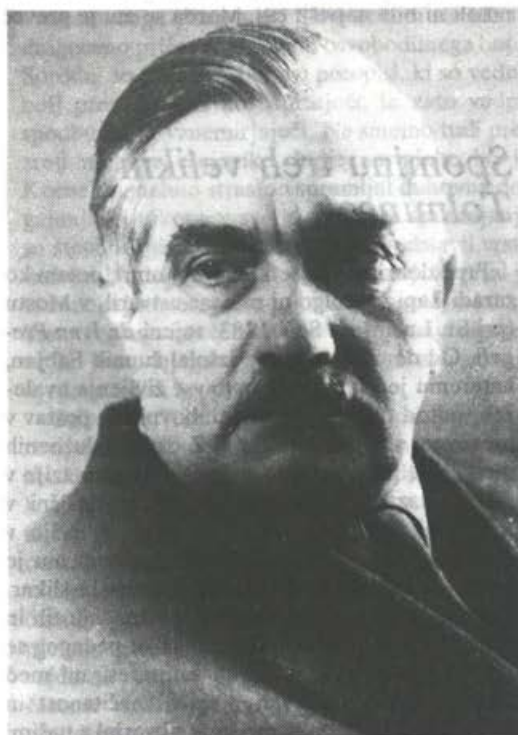
V prozi so Preglja iz zgodovine pritegovali renesansa in protestanti ter njuno nasprotje rekatolizacija, predvsem pa véliki tolminski kmečki

upor iz leta 1713. V čas renesančne lahkoživosti, sporov med Tolminom in Čedadom ter divjanja kuge je postavil roman *Plebanus Joannes*: pod plaščem zgodovine pa obravnava splošno človeški in predvsem svoj osebni spor med telesnostjo in čutnostjo ter duhovnostjo in pokoro. S tem problemom se srečujemo še v drugih njegovih delih od romana o Štefanu Golji do novele Thabita kumi. *Plebanus Joannes* je doživel več izdaj in prevod v češki jezik. — Poleg tega romana so Pregljevo središčno delo *Tlačani* oziroma *Tolminci*; zgodovinske podatke zanje je pisatelj dobil predvsem pri rojaku Simonu Rutarju. V romanu navaja vzroke za ta kmečki upor, prikazuje skrivno organizacijo, sprva uspešen potek, potem poraz pri Solkanu in tragičen konec, ko so vodje upora, med njimi Ivana Gradnika, na Travniku v Gorici obglavili. Pregelj socialni upornosti, ki jo je izzvala gosposka oziroma njeni biriči, dodaja kot idejno sestavino tolminskih kmetov njihovo versko čustvovanje. Tudi to delo je doživelo več izdaj, poleg tega pa še dramatizacijo. Iz tako imenovanega tolminskega cikla naj omenimo še psihološko in slogovno mojstrsko novelo o Gradnikovi nevesti Matkovi Tini. — Preglja so kot ustvarjalca zanimala tudi nekatere osebnosti iz

naše kulturne zgodovine; tako goriški zdravnik in publicist Muznik, poet Sorškega polja in osebne bolečine Simon Jenko ter gospodarstvenik, čebelar in mecen Peter Pavel Glavar. Iz sodobnega življenja tolminske inteligence je pisatelj v baladnem in idiličnem razpoloženju zajel venec treh družabnih in ljubezenskih novel *Otroci sonca*.

Deset let pa je že minilo, odkar je umrl *France Bevk*, rojen 1890. v hribovski vasi Zakojca pod Poreznom. Le malo časa je v domačih krajih učiteljeval in že je moral iti na fronto. Po prvi vojni je bil novinar v Ljubljani. Ko pa je Primorsko zasedla Italija, se je odločil, da se vrne med rojake in jim zvesto stoji ob strani. V Gorici je urejal časopise (med drugimi *Mladiko*, ki jo je za njim prevzela Mohorjeva oziroma *Finžgar*), vodil založbe in pisal knjige, pri čemer se je pogosto moral zateči k psevdonimom. Fašisti so ga preganjali, večkrat zaprli in celo poslali v konfinacijo, ki se je je rešil le s posredovanjem penkluba. Po kapitulaciji Italije je iz ječe odšel v partizane in postal predsednik pokrajinskega odbora OF za Primorsko in Trst. Po osvoboditvi je še nekaj let opravljal pomembne politične funkcije, nato pa se je spet ves posvetil pisateljevanju, zlasti za mladino in memoarom. Pokopali so ga v Solkanu

nad šumečo Sočo. V Novi Gorici so mu sredi zelenja postavili spomenik, delo Borisa Kalina, v idrijskem muzeju pa uredili njegovo delovno sobo.

Tudi Bevk je začel s pesmimi v duhu moderne in ekspresionizma, uveljavil pa se je v proznih delih, povestih, romanih in novelah. V memoarih je obudil spomine na svoje otroštvo ter doživetja na fronti, po fašističnih ječah in nazadnje v partizanih. Veliko in uspešno je pisal za mladino; povestice te vrste so doživljale vedno nove izdaje, ilustracije in prevode. V poučnih delih je mladini prikazal zgodovinske in naravne znamenitosti Primorske in Koroške ter opisal Titovo življenje in delo. Precéj je tudi prevajal, posebno iz slovenskih književnosti, največ Poljaka Reymonta in Bolgara Vazova. Njegovi izbrani spisi so pred zadnjo vojno začeli izhajati pri Jugoslovanski knjigarni; po osvoboditvi jih je z bogatimi opombami dr. Koblarja izdajala Državna založba, mladinske zgodbe pa je v enotni zbirki ponatisnila Mladinska knjiga.

Bevk je zlahka ustvarjal in napisal množico knjig, med drugim zato, da bi njegovi rojaki, ki so jim med vojnama vzeli slovenske šole in društva, ostali v živem in plodnem stiku s slovensko besedo in knjigo. Bil je rojen pripovednik, ki mu ni bilo težko pisati dela z zanimivo, napeto in vznemirljivo fabulo. Prikazovati je hotel resnično, nezlagano življenje z njegovimi duševnimi in družbenimi pojavi, obenem pa pri pisanju ni mogel obrzdati svojih silnih čustev in bujne domišljije. Tako je pisal v glavnem realistično ali kar naturalistično, skoraj vedno pa se v njegovih delih srečujemo tudi z romantičnimi primesmi. Če navedenim potezam dodamo še preprost, razviden in dostopen slog, oplemeniten z narečnimi izrazi in ljudskimi rekli, moremo Bevka po pravici označiti za ljudskega pisatelja. Tematično je veliko povesti odmeril življenju kmetov po cerkljanskih hribih in v Baški grapi, delu skozi vse letne čase, ljubezenskim čustvom in strastem, pohlepu po zemlji, revščini bajtarjev, spremembam, ki jih je prinesla železnica, zvestobi ali (v redkih primerih) odtujevanju v času fašizma. Drugo tematsko področje sestavljajo dela iz meščanskega okolja in sloja, kakor ju je Bevk poznal iz Gorice in Trsta; le-ta govoré o ljubezenskih strasteh in zakonskih prevarah, o trgovsko poslovnih mahinacijah in polomih, kdaj pa kdaj tudi o samomorih; sém bi mogli šteti še problem »aleksandrijk«, mladih primorskih žena in deklet, ki so odhajale za kruhom v Egipt. Tretji

tematski krog zajemajo pri Bevku dela iz zgodovine, kakršna sta trilogija Znamenja na nebu ali roman Človek proti človeku; z vročimi in temačnimi barvami slikajo freske o izumirajočem poganstvu in bojevitem krščanstvu, o sporih in spopadih med sosednjimi fevdalci, o turških vpadih in kmečkih uporih, vse stopnjevano še z raznimi naravnimi katastrofami; z nasiljem tujcev iz davne preteklosti je pisatelj dovolj očitno opozarjal bralca na nasilje sodobnega fašizma.

Spričo izjemne množine so Bevkova dela po kakovosti nujno različna, kar velja tudi za dela drugih naših podobnih pisateljev. Najbolj mojstrski je najbrž roman *Kaplan Martin Čedermač*, ki je tudi doživel sedem slovenskih izdaj, odrsko in filmsko priredbo in vsaj tri prevode v tuje jezike. Delo so sprožili dogodki v letu 1933, ko so fašistične oblasti v Vidmu prepovedale uporabljanje slovenščine po cerkvah Beneške Slovenije in so se s tem molče strinjali tudi cerkveni predstojniki. Za model naslovnega junaka so pisatelju rabili trije duhovniki: Ivan Trinko, Jožef Kramar in zlasti Anton Kofol, tedaj kaplan v Lazah v Nadiški dolini. Pisatelj ga je šel iz Gorice večkrat obiskat in v pogovorih z njim se je razraščala snov za roman, ki je pomembna umetnina zaradi skladnosti ideje, dušeslovja in sloga. Delo je izšlo pod psevdonimom Pavle Sedmak leta 1938 pri Slovenski matici v Ljubljani.

Minulo leto je v Ljubljani umrl v Slapu ob Idriji 1910. rojeni *Ciril Kosmač*. Pripadal je nacionalno revolucionarnemu gibanju TIGR (Trst-Istra-Gorica-Rijeka) in se 1930. znašel na tržaškem procesu. Potem je pobegnil v Jugoslavijo in se v Ljubljani preživljal s prevajanjem italijanskih del za dramsko gledališče. Nato je več let prebil na zahodu, v Franciji in Angliji, si nabral novih življenjskih izkušenj in si izostril literarni okus. Leta 1944 se je vrnil v domovino in pridružil partizanom ter tako vnovič izpričal svoje poštenje in svobodoljublje. Po osvoboditvi je bil nekaj časa urednik časopisa in filmski dramaturg, potem pa se je ves posvetil umetniškemu ustvarjanju in živel največ v Portorožu.

S Pregljem in Bevkom druží Kosmača ljubezen do tolimnske zemlje in ljudi, od Bevka ga ločuje, da je napisal sorazmerno malo – njegovo zbrano delo obsega samo štiri knjige – in da je pri tem vsak njegov spis umetniško do kraja dognan. Moram pa dodati, da je iz raznih jezikov poslovenil kakih dvajset odrskih del in pripravil tri filmske scenarije, med njimi za enega naših prvih

filmov Na svoji zemlji, ki s svojo preprosto iskrenostjo še danes prevzema gledalce.

Zbirka novel Sreča in kruh pripoveduje o usodah pisateljevih rojakov iz Idrijske doline, zlasti duševno ali socialno prizadetih, in o njihovem pogumnem boju s fašizmom. V romanu Pomladni dan se pisatelj po dolgoletni odsotnosti vrne v domači kraj, se do nadržnosti spominja svoje mladosti in staršev ter podoživlja tragično življenjsko zgodbo svoje mladostne vrstnice Božene. Vrhunec Kosmačeve umetnosti pa pomeni roman *Balada o trobenti in oblaku*, ki je nastal v samoti in tišini pleterske kartuzije in vsebuje tri kompozicijske sestavine: pisateljevo razmišljanje o procesu umetniškega ustvarjanja, zgodbo o dolenskem kmetu Črnilogarju in zgodbo o tolminskem kmetu Temnikarju. Oba se na sveti večer sredi okupacije znajdetata v enakem duševnem položaju in pred enako nraevstveno izbiro, le da se prvi izkaže za strahopetnega izdajalca, drugi pa za požrtvovalnega junaka. Oblak Temnikarju

simbolizira spodbudo in pogum, medtem ko trobenta za Črnilogarja pomeni očitajočo vest.

Prikazovanje nacionalnega in socialnega boja, pretanjeno slikanje tolminske pokrajine, poglobljanje v duševnost in podzavest nastopajočih oseb, iskanje novih, sodobnih kompozicijskih prijemov, zdaj nežen, zdaj jedrat, vselej pa vedro duhovit in nekoliko zbadljiv slog so značilnosti in odlike Kosmačevega pisanja. Kljub neobsežnemu opusu sodi med največje slovenske pisatelje; poleg tega je eden tistih, ki so s prevodi najbolj prodrli v svet; tudi to priča o njegovi izjemni kvaliteti.

Joža Mahnič

Smrt najine hčere

Ko je list Washington Post objavil ta članek, je le malo ljudi vedelo, kaj pomeni beseda ‚hospic‘. Članek pa so ponatisnili mnogi ameriški listi, in avtorja sta dobila 10.000 pisem. Nekaj sto skupin odtlej deluje za to, da bi tudi v njihovih občinah uredili hospice.

Z besedo hospic so imenovali posebne vrste bolnišnice, pri katerih skrbijo zlasti za boj proti bolečinam in drugim simptomom smrtnih bolezni.

Reči, ki se jih zelo bojimo, se včasih razvijejo drugače, kot smo pričakovali. Najina hči Jana je zbolela za posebno bolečo vrsto raka in trepetala sva ob misli na neznosne muke, ki jo čakajo. Pozneje se je izkazalo, da je najhuje trpela toliko časa, dokler ji zdravniki niso hoteli povedati, koliko ima možnosti, da ostane živa. Ko so ji naposled po dolgih mesecih negotovosti povedali, da ji preostaja le še krajši čas bolezni, se je malo jokala, potem pa se je nasmehnila skozi solze in vzdihnila skoraj z olajšanjem.

»Zdaj, ko vem,« je rekla, »bi rada užila vsak dan, ki mi še preostaja. Srečna želim biti – in rada bi, da mi pri tem pomagata.« S palico se je s težavo vlekla po vrtu – za konec tedna so jo pustili k nama domov. Bilo je poslednjič, da je mogla hoditi pod drevjem, in rekla nama je: »Vsak dan mi je podarjen.«

Obljubila sva ji, da bo lahko umrla doma, vendar je bilo treba najprej obvestiti bolnišnico. Ko ji spočetka niso hoteli povedati, da bo umrla, sva mislila, da se želijo sami pogovoriti z njo, vendar zdravniki niso bili za to. »Petindvajsetletnemu dekletu ne moreš povedati, da bo umrla, pokvaril bi ji čas, ki ji še ostaja,« so rekli. »Saj ne vemo, ali bo živela še tedne, mesece ali leta. Vedno znova smo doživljali, kako si je kdo opomogel... Vemo, kako je treba obravnavati take primere, poznamo toliko podobnih...« Ko naju je potem Janin brat obdeloval s telefonskimi klici iz Amerike, češ da je prepričan, da hoče Jana zvedeti resnico, sva bila od zdravnikov tako preplašena, da sva odgovarjala, da vedo zdravniki več o tem. Brat Rihard pa je vedno znova odgovarjal: »To je njeno življenje. Naj sama odloči, kaj hoče storiti z življenjem, ki ji še preostaja.«

Zdravniki so jo hoteli spet obsevati, predpisali so ji nadaljnje kemoterapevtsko zdravljenje, hoteli so ji nadeti mavčev ovrtnik, da bi ji ublažili bolečine v vratu – vse to je pomenilo, da bi morala ostati v bolnišnici. Zdravniki so bili vzgajeni za reševanje človeških življenj in Jani so hoteli po vsej sili podaljšati življenje, čeprav so vedeli, da ima minimalne možnosti. »Ne smemo odnehati,« je spet in spet ponavljal mladi zdravnik. »Premlada je, da bi umrla.« Videl je umreti že veliko ljudi, pa se temu še vedno ni mogel privaditi.

Resnico ji je naposled povedal praktični zdravnik iz naše občine, ki je Jano poznal še kot otroka. In ko so v bolnišnici zvedeli, da ji je povedal, so pospešili zdravljenje, da bi jo lahko pustili domov.

Iz londonske bolnišnice sva jo odpeljala domov, v hišo v tihi angleški grofiji Buckinghamshire. Iz svoje postelje pri oknu je lahko gledala veverice na vrtu. Počutila se je bolje kot v bolnišnici in midva sva trdno upala, da bova s pomočjo hišnega zdravnika in 'mobilnih bolniških sester' kos njeni negi. Želela je umreti doma, bala se je le, kakor je rekla, da bi »nama bila v breme«. Ko je videla, kako zelo naju podpira državna zdravstvena služba, se je pomirila.

Njen brat se je vrnil iz Amerike. Pred njenim oknom smo naredili ptičnico. Prihajalo je vedno več ptic, in Jana je vsa vesela vzklikala: »Konopka... vrabček...« Bila je dobre volje, pozabila je strašne mesece v bolnišnici in nama je povedala, katere prijateljice bi rada videla, da se poslovi od njih – potem pa se je njena bolezen nekega dne spet razmahnila in napredovala vedno hitreje.

Bolečine v njenem telesu so se tako pomnožile, da ni prenesla niti dotika, kaj šele, da bi jo vzdigovali ali umivali.

Jana je vedela, da je državna zdravstvena služba pred ne tako dolgim časom ustanovila hospice za umirajoče. Enkrat ali dvakrat se je pozanimala zanje, kadar jo je skrbelo, da nama je v breme. Ampak midva sva ji obljubila, da bo umrla doma; kako bi ji mogla reči, da bi ji bilo morda boljše v katerem teh hospicev?

Jana je sama rešila to vprašanje. Ali jo bodo tam res lahko rešili bolečin? Samo to jo je še zanimalo, zakaj bolečine so bile hujše ne iz dneva v dan, temveč iz ure v uro. Ko so jo reševalci previdno nesli iz hiše, so pele ptice, vendar ni bilo videti, da bi jih opazala.

Ko so jo prinesli v sobo z eno posteljo, ki so ji jo pripravili v hospicu, so bile bolečine, ki so bile že doma neznosne, še podvojene. Le kako postane neznosna bolečina še neznosnejša? Zdravniki v hospicu so nama pozneje pojasnili, da lahko strah pred pričakovanimi bolečinami le-te še okrepi. Bolečine so se večale kljub vsem pripomočkom za blažitev bolečin, ki jih je Jana dobivala pred prevozom v hospic in med vožnjo. In ker so se tako zvečale, je rasel tudi strah pred novimi.

Kar se je zgodilo potem, ni bil čudež, temveč počasna in premišljena uporaba medicinskega znanja in ljubeča skrb, s katero so se sestre trudile za svojo novo rakovo bolnico in njeno družino. Zdravnik je Jano vprašal, česa si želi. Rekla je, da bi hotela imeti enega izmed naju, očeta ali mater, vedno ob sebi – vse dokler ne umre. To ni bilo težko. Sestre so zapeljale v Janino sobo še eno posteljo in eden izmed naju je bil potem vedno pri njej, noč in dan. Če sva šla kdaj ven na pogovor z zdravnikom, je prišla kaka sestra, in ko sestre nekoč niso utegnile, je prišel vratar, da jo je držal za roko in govoril z njo. Vprašali so naju, ali se želiva menjavati ali pa bi rajši oba stanovala v hospicu. Dobila sva sobo z dvema posteljama. Pojasnili so nama, da je pomoč družini enako pomembna kot pomoč bolniku. Jana se bo živela veliko bolje, če bo vedela, da sva midva srečna.

Srečna? Kako je mogoče to besedo uporabiti v takih okoliščinah? In vendar jo je Jana sama uporabljala spet in spet, potem ko so ublažili njene bolečine. Uporabljala jo je za opisovanje svojega občutja – in silila me je, naj delim to občutje z njo. Delal sem se, kakor da res čutim z njo, seveda – česa ne bi bil storil, da jo osrečim?

Če je bila srečna ona, sem bil srečen tudi jaz – ali sem to vsaj trdil, zakaj beseda mi ni nič pomenila. Jana me je pogledala zamišljeno, z lahnim nasmeškom. »Očka, ti to samo govoriš. To nič ne koristi. Samo en način je, da boš to sprejel tudi ti – dialektična razprava.«

In začela sva – njej na ljubo – dialektično razpravljanje. Nikoli dotlej še nisva govorila o mojem gledanju na smrt. Zdaj mi je Jana povedala nekaj, kar mi samemu nikoli ni bilo jasno: strah me je umreti, je rekla, in dokler se bojim svoje smrti, se bom bal tudi njene. Ona pa lahko svojo smrt veselo sprejema samo tedaj, če jaz delim to občutje z njo. Lahko je srečna, če osreči tudi naju dva, je menila. Bilo bi čudovito, če bi nama mogla zapustiti to, je rekla, če bi nama mogla pokazati, da je mogoče umreti v miru in z dostojanstvom, ko pride najin čas – če bi nama zapustila to, bi bilo to največje darilo, ki nama ga more dati. Ko bova to darilo sprejela, ji ga bova tudi vrnila in ji olajšala umiranje. In tako je tudi bilo.

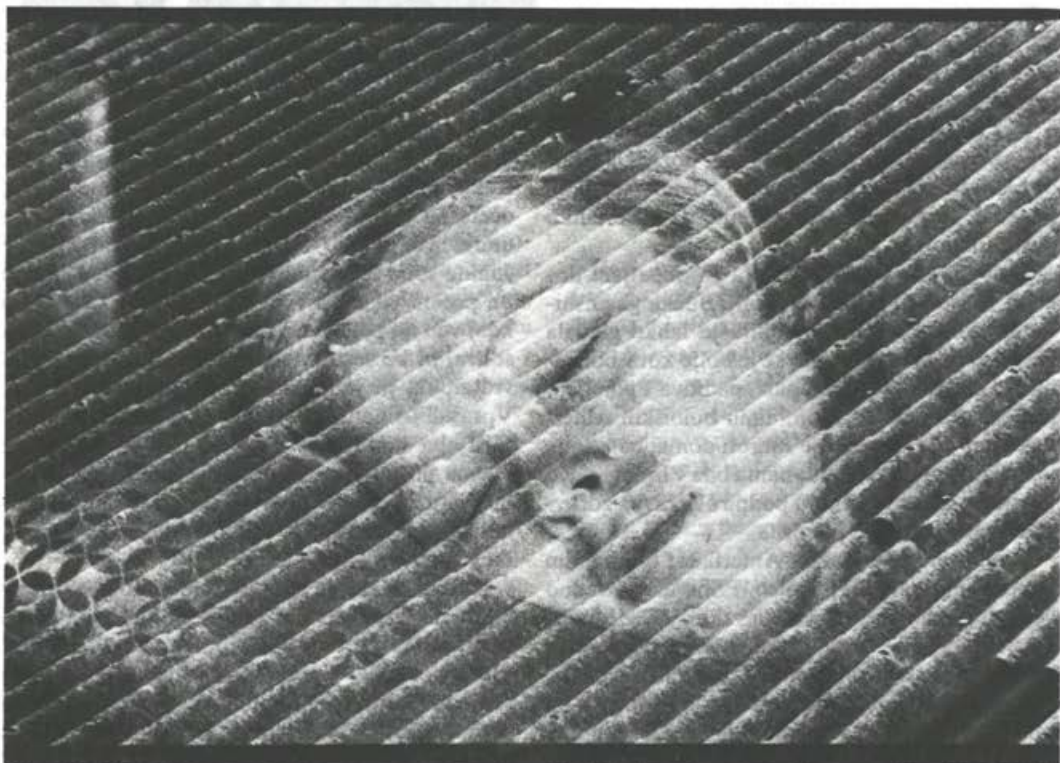
Med vsemi njenimi prijateljicami je bila samo ena, ki se ni mogla sprijazniti z mislijo, da mora Jana umreti. »Ne dajte ji, da bi se sama peljala

domov,« je rekla Jana, potem ko je prijateljica prišla, da se za zmeraj poslovila od nje, »preveč je žalostna.« Nam drugim je Jana dala nekaj, kar nam bo ostalo za zmeraj in kar bomo dajali naprej drugim, kakor nas je prosila. Morala sva ji obljubiti, da bova pisala o tem. Mogoče bo to pripomoglo k večjemu razmahu hospicev v Angliji in drugod po svetu, je rekla.

Dekle Janinih let, ki je ostala v londonski bolnišnici, potem ko je Jana odšla, je umrla klavrno in v mukah, izčrpana od bolečin in obupana; niso ji povedali, da bo morala umreti, čeprav je to nedvomno slutila in se tega bala.

V hospicu so zdravniki skrbno preučili različne vire Janinih bolečin in jih ustrezno zdravili. Niso čakali, da bi učinek pripomočkov po dveh urah popustil, temveč so skrbeli, da je Jana dobila nova zdravila, preden jo je mogla bolečina spet napasti.

Čisto brez bolečin Jana verjetno nikoli ni bila, vendar so bile te bolečine znosne. Lahko se je veselila glasbe. Nekega jutra se je zbudila, ko sem poslušal Mozartovo glasbo s kasete. Počasi je odprla oči, poslušala nekaj minut z očitnim veseljem in me gledala. Le na kaj misli, sem pomislil,

ko poslušša Mozarta – da mora zapustiti vso to lepoto in se pogrezniti v nič? Pa ni mislila nič takega. »Kako lepo delaš umiranje zame,« je rekla počasi.

Imela je dolge pogovore z zdravnikom in s sestrami. Vsak je imel čas zanjo, zanjo in za vse druge bolnike, ki so želeli govoriti. To je bil del zdravljenja. »Ne morem vas nagovarjati doktor Ta in ta,« je rekla Jana po nekaj dneh. »Recite mi Robert,« je odvrnil zelo stvarno.

»Kako bom umrla?« je vprašala ob neki drugi priložnosti, in preden sva se z ženo domislila kakega primerne odgovora, je rekla sestra, ki je ravno stopila v sobo: »Verjetno boste kratko malo zaspali, Jana, in ne boste čutili ničesar.« V nasprotju z nama je sestra vedela, da je Jana v resnici vprašala, ali bo to kakor velika, plameneča bolečina, kakor divji krč, ali bo čutila, da ji telo razpada, da se ji organi trgajo. Jana je malo zaprla oči, da sprejme, kar ji je rekla sestra, in potem jih je spet odprla z izrazom, ki je dajal videti, da sestri verjame. In to ji je dalo mir, kakršnega ni poznala od začetka svoje bolezni. To je imelo v hospicu pomembno vlogo. V bolnišnici Jana nikoli ni zanesljivo vedela, ali so ji povedali resnico. V hospicu je vedela, da je ne bi nikoli nalagali. In človeku, ki umira, je lahko to pomembnejše od vsake zdravstvene pomoči.

Ko se vprašujeva, kako je bilo mogoče, da je Jana vedno znova govorila, da bo srečno umrla, ne najdeva pravega odgovora. Edini zadovoljivi odgovor bi sestavljalo sto drobnih reči, ki so se dogajale v hospicu v njenih zadnjih dneh. Na primer: ko je rekla: »Preden umrem, bi se rada dotaknila koščka žameta,« so ji prinesli košček žameta. Dotaknila se ga je, ena izmed sester ji ga je potem položila na golo ramo in tam je tudi ostal – za zmeraj.

Sproščeno in neprisiljeno ozračje v hospicu, ki spominja bolj na življenje v družini kot na življenje v ustanovi, veliko pomaga, da je bolniku in njegovim svojcem življenje olajšano. Tu ni nobene naglega topota nog po trdem podu, ni občutka – kakor v bolnišnicah – da je zdaj na vrsti nekdo, ki je veliko pomembnejši, nekdo, ki je dosti huje bolan. Zdravnik ne prihaja z velikim spremstvom, temveč navadno sam, govori tiho, nikamor se mu ne mudi.

To, kar se dogaja v hospicu, je morda najbolje razložil zdravnik Robert. Način zdravljenja, je rekel, sloni na tem, da lajšamo simptome bolezni, da bolnika duševno podpiramo in da smo poštene z njim.

Med svojo dolgo boleznijo je Jana gotovo velikokrat mislila na to, kako strašen bo zadnji popolni zlom. Zdaj, ko je to prišlo, pa sploh ni bilo strašno – in to je bila samo zasluga hospica. Jana je rekla, da so to najsrečnejši dnevi njenega življenja, saj v življenju ni nič pomembnejše od tega, da se rodiš in da umreš. Ob rojstvu, je rekla, nisem ničesar vedela, in tukaj je vse okoli mene dobro. To je lep način umiranja.

V hospicu je bila osem dni. Ko je izgubljala zavest in je njeno dihanje postajalo vedno šibkejše, so ji sestre še vedno vsakih nekaj ur na novo postlale, da ne bi čutila ničesar neprijetnega. Ženo sva sedela ob njej, vsak jo je držal za eno roko, ko je nehala dihati, nalahno, tiho, v globokem snu, kakor ji je bila obljubila sestra. Še nekaj časa sva sedela ob njej, poljubljala sva ji

ustnice in božala košček rdečega žameta. Ko sva zapuščala hospic, sva vedela, da bova nekega dne pripovedovala drugim ljudem, kako je Jana umrla, v upanju, da bo pomagalo tudi njim.

Jana je umrla 25. junija ob petih zjutraj. Njena bolezen se je začela v februarju.

»Ne potrebujem nobenega predmeta, da bi me spominjal na Jano,« je rekla ena njenih prijateljic. »Jana me je naučila peči kruh. Kadar ga pečem, vedno mislim nanjo.« Preden je umrla, sva govorila o tem, kako ljudje živijo naprej v spominu tistih, na katere so vplivali, z vsem tistim, kar so storili. Tako bo živel naprej, je upala Jana. Tako bo živel naprej.

Victor in Rosemary Zorza

Velikonočni ogenj

Sanjalo se mi je nekaj hudega, mislim, da sem bil v šoli nekaj vprašan, pa nisem znal. In ko me je roka, ki me je nalahno stresla, prebudila, sem se težko znašel v resničnosti.

»Kaj pa je?« sem vprašal zaspano. Na stropu je bila prižgana luč in nisem mogel gledati vanjo.

»Vstati moraš,« je rekel mamin glas. »Ali pa boš zamudil blagoslov ognja.«

Tedaj sem se brž znašel: saj je vendar prosto, ni pouka, in oče mi je prvokrat dovolil, da grem po velikonočni ogenj. In če hočeš ponj, je treba vstati silno zgodaj, ob pol šestih moraš biti že pri cerkvi. Ko sem se zavedel tega, sem bil tudi že do kraja zbujen, skočil sem iz postelje in segel po obleki.

Velika noč, kakšen bajen praznik za nas otroke! Saj je res, da so nas morda v tistih dneh pošiljali v cerkev več, kakor smo bili sami voljni – in pač tudi več, kakor smo lahko dojeli: za nekatere obrede takšna mlada glava še ne more imeti razumevanja. A s prazniki je bilo povezanih toliko čudovitih reči: barvali so se pirhi, ki smo jim v našem kraju pravili pisánke, pomagali smo tretji orehe in se sploh smukali po kuhinji, tudi če nismo bili potrebni, saj se je dalo večkrat oblizniti kaj sladkega – tako smo lahko že vnaprej okušali sladkosti praznikov, za katere je bilo treba toliko priprave.

In zdaj sem hodil že v tretji razred ljudske šole, bilo je jutro velike sobote in jaz naj bi šel po blagoslovljeni ogenj, da bo mama zakurila z njim v kuhinjski peči.

Živel sem v majhnem mestu, vsajenem sredi kmečke pokrajine, in tudi med meščani jih je dosti vsaj napol kmetovalo. Zato je bilo tudi praznovanje raznih praznikov takšno, kot so ga imeli na kmetih, s procesijami po mestu, s pritrkavanjem v zvoniku in z butarami v cerkvi na cvetno nedeljo. In tako so otroci prinašali domov tudi velikonočni ogenj. Na zavetnem prostoru za cerkvijo je cerkovnik zanetil ogenj iz drv, najbrž je bilo tudi kaj oglja zraven, in otroci so se zbrali ob ognju in čakali, da pride duhovnik. Vsak je imel s seboj drevesno gobo, obešeno na žico, nekateri so jih imeli tudi po več. Gobo si potisnil v ogenj ali k žerjavici, da se je vnela, in potem je počasi tlela do doma. Tam v ognjišču še ni bilo zakurjeno, ob gobi so prižgali oblanec ali trsko in tako dobili blagoslovljeni ogenj, da se bo tisti dan kuhalo in peklo na njem.

Tisto leto sem bil torej v tretjem razredu in sem lahko šel prvič po ogenj. Dotlej sta bila starša mnenja, da sem še premajhen in da ognja ne bi srečno prinesel do doma, zato sta si ga rajši 'izposojala' pri sosedih, kjer so imeli večjega sina. Zdaj pa je oče ustregel mojim vztrajnim prošnjam in mi dovolil, da se udeležim obreda. Nabrała sva v gozdu nekaj drevesnih gob in jih posušila, potem je oče odbral tisto, ki se mu je

zdelo, da bo najlepše gorela, zvrtil je luknjo vanjo in potegnil žico skoznjo ter jo zavil v zanko. Na drugem koncu žice mi je naredil večjo zanko, da bi jo lahko držal, in že sem bil opremljen, nič več mi ni bilo treba.

Ko sem prišel k cerkvi, je bilo tam zbranih že precej dečkov – deklic niso pošiljali po ogenj, pozneje sem videl, zakaj ne – nekateri pa so prišli še za menoj. Ni nam bilo treba dolgo čakati, kmalu je prišel kaplan z ministrantom in opravil nad ognjem blagoslovitveni obred. V svoji veseli vznemirjenosti sem komaj slišal kako besedo. Ko je utihnil in se obrnil, da odide, je med dečki, zbranimi v širokem krogu, ki so dotlej mirno čakali, zavalovilo. Vse se je pognalo k ognju, komaj da mu je duhovnik obrnil hrbet, in tedaj se mi je začelo svitati, zakaj me starša prej nista pustila iti po ogenj. Nastalo je namreč grdo prerivanje. Čeprav sem bil med prvimi ob ognju, me je krepak fant iz šestega razreda odrinil in se postavil na moje mesto, in tako kakor meni se je zgodilo tudi drugim manjšim dečkom: večji in močnejši so jih zrinili od ognja in se sami zbrali v krog okoli žerjavice, tiščoč svoje gobe vanjo. Zdelo se mi je za malo in kar zameril sem kaplanu; bil je še tako blizu, da bi bil prav lahko naredil red, samo obrniti bi se mu bilo treba in zavpiti nad nasilneži, vendar se ni več zmenil za nas in je kmalu izginil za zidom prezbiterija. Zdej sem tudi razumel, zakaj deklic ni med nami, te bi odirali vsi po vrsti.

Ko se je moja prva užaljenost poglela, sem se potolažil, češ da si bodo ti robavsi pač prižgali gobe in odšli, potem nas bodo morali pustiti k ognju. Tako je tudi bilo, vendar ne tako hitro, kakor sem mislil. Marsikatera goba je gorela slabo, treba jo je bilo precēj obračati med gorečimi poleni, da se je vnela. In fantje so si nagajali med seboj, ta ali oni je odrinil sosedu gobo iz močnejšega ognja in potisnil svojo vanj, oni mu je vrnil, in tako je to teklo naprej, da se je zdelo prav neskončno. No, naposled so se le naveličali in se razgubili, na njihova mesta smo stopili mi manjši. A ogenj je bil že veliko slabši, med svojim prerivanjem so ga dečki razkopali, in cerkovnik je gotovo varčeval z drvmi, tisto, kar je bilo tam, je že davno dogorevalo, in morali smo se podvizati, da sploh še prestrežemo vročino in dosežemo, da se bodo gobe vnele.

Bil sem med zadnjimi, ki se jim je to posrečilo. Oče gobe najbrž le ni najbolje izbral, dolgo se ni hotela vneti. Skoraj bi bil že obupal, ko se je naposled le pokadilo iz nje in sem videl, da je

začela tleti. Zdej bo! sem si rekel, hitro domov, mama se bo že čudila, kod tako dolgo hodim.

Stanovali smo precej daleč od cerkve, prav na južnem robu mesta, do doma sem imel kake četrte ure. Pot z gobo pa tudi ni bila čisto preprosta, moral si jo medpotoma včasih zavrteti po zraku, sicer se ti je lahko zgodilo, da ti je ugasnila. In tako sem se na ulicah ustavljal, da sem gobo po nekajkrat zasukal, in to je bilo uspešno, saj je katerikrat pogledal celo plamenček iz nje. Bil sem že nekaj čez pol poti, ko se mi je zgodilo nekaj nepričakovanega. Spet sem se bil ustavil, tokrat na malo samotnejšem kraju, kjer so bile hiše v vrtovih, precej odmaknjene od ceste. Naredil sem krog ali dva z žico, pa je goba na lepem padla z nje in obležala v travi, nekaj metrov od mene. Prvi trenutek sploh nisem razumel, kaj se je zgodilo. Potem sem z grozo spoznal, da leži goba na trati, medtem ko žico držim še v roki – kako je bilo to mogoče? Stopil sem h gobi in se sklonil nadnjo. Seveda, stvar mi je bila hitro jasna: luknja za žico je bila narejena precēj pri strani, jaz pa sem gobo prižgal tako, da je gorela na tistem ožjem delu, pregorela je do žice in se med mojim vrtenjem izmuznila z nje . . .

Kaj zdej? Kako naj jo pobrem, kako naj jo prinesem do doma? Da bi jo kakó prijel, ni bilo misliti, bila je vsa razgreta in je še vedno močno tlela. Kako naj jo spravim nazaj na žico? Ko bi jo mogel kakó napikniti, morda bi jo potem prinesel do doma, saj ni več posebno daleč. A žica je bila na obeh straneh zavita v zanko, in konca sta bila po nekajkrat ovita okoli ravnega dela žice. Žica je bila močna, oče jo je ovijal s kleščami, in ko sem poskusil odviti konec, sem brž odnehal: nikamor se ni premaknil, le noht sem si začesnil. Žici nisem kos, sem si moral z žalostjo priznati.

Bila je še vedno zelo zgodnja ura, na ulici ni bilo žive duše, le mesarjev vajenec se je pripeljal na kolesu mimo, a se ni zmenil zame. Tako tudi ni bilo upanja, da bi lahko koga poprosil za pomoč, tudi če bi zbral pogum za to – težko je bilo vedeti, kdo izmed naključnih mimoidočih bi bil toliko dobrega srca, da bi mi hotel pomagati iz zadrege, nekaterim si še reči-ne bi upal.

Loteval se me je obup in šlo mi je na jok. Tako torej blagoslovljenega ognja sploh ne bom prinesel domov, spet bomo morali prositi sosede, da nam dajo zakuriti ob njihovem. In oče bo rekel, kako mu je žal, da mi je dovolil iti po ogenj! Stal sem v travi in gledal gobo, kako leži tam in se kadi, zdelo se mi je že pol manjša, zgorela bo tukaj, pač tudi po moji krivdi, najbrž sem jo

preveč vrtel po poti, kaj pa sem vedel, koliko je treba, saj sem šel prvič po ogenj! Toliko da nisem rekel: Vražja goba! pa sem se zadnji trenutek zadržal.

Pomislil sem, da se ne spleča več čakati, najpametnejše bo, da kar odidem in pustim gobo, naj dogori v travi. Starše mora že pošteno skrbeti, kod hodim, saj gotovo vedo, koliko lahko ta reč traja, in mambo bo strah, oče pa bo hud. In ko sem že ravno mislil oditi, je prišel po ulici iz mesta nekdo, ki ga še malo nisem želel videti, čeprav sem se prej tako željno oziral po kom, ki bi mi lahko pomagal.

Bil je sin čevljarja Repnika, namreč eden izmed njegovih sinov, zakaj bili so trije, a dva sta bila že starejša, ta pa je še hodil v šolo, dva razreda pred menoj. Stanovali so dosti blizu nas, tako da sva se velikokrat srečevala, le da sem se ga jaz ogibal, kolikor sem se le mogel.

Do tega je prišlo po neumnosti in po nepotrebem, ampak tako je pač, dečki si dostikrat pridejo navzkriž zaradi kake malenkosti, pa so potem iz tega hude zamere, ki se lahko vlečejo mesece in leta. Tega dečka, ime mu je bilo Stanko, sem si naredil za sovražnika s tem, da sem ga krstil za Kneftro. Sam si je bil kriv, nekega dne me je kar tako, brez vzroka, udaril z jermenom, pa sem zbežal in mu potem od daleč vpil: »Seveda tepeš z jermenom, ti Kneftra, drugega tako ne znaš!« Nekaj dečkov me je slišalo, ime jim je bilo všeč, in ni bilo dolgo, pa Stanku nobeden izmed nas ni rekel drugače kot Kneftra. Seveda je bil na vzdevek hud, nabunkal je vsakega, ki ga je mogel, če mu je rekel tako, pomagalo pa mu ni nič, ime se ga je čvrsto držalo. In ker je vedel, da sem mu ga prilepil jaz, me je še prav posebej črtil in preganjal, jaz pa mu nisem bil kos, ker je bil toliko starejši in močnejši od mene, da je bil zame beg boljši od boja.

In prav ta nepridiprav si je zdaj veselo prižvižgal po ulici proti meni, noseč par čevljev čez ramo. Verjetno se je njihov lastnik, morda kak botnik, domenil z njegovim očetom, da mora priti fant ponje. Nemo sem mu gledal nasproti, vedoč, da bi moral zbežati, pa se le nisem ganil. Kdaj drugič bi bil gotovo zbežal, zdaj pa sem bil že tako obupan, da mi je bilo nekako vseeno, kaj se lahko še zgodi. Še strahu pred njim mahoma nisem čutil več. Če me bo natepel, pa me naj, Kneftra nemarna! sem si mislil. Če je šla že goba po gobe, naj gre še vse drugo. Le to me je malo grizlo, da bo od vseh ljudi ravno on videl mojo nezgodo – kako se bo norčeval!

Medtem je že prišel do mene, zdel se mi je začuden – najbrž mu res ni šlo v glavo, kako da nisem zbežal pred njim. »Kaj pa vendar delaš tukaj navsezgodaj?« je vprašal niti ne preveč neprijazno.

Ali naj mu povem? sem pomislil. Pa saj bo sam videl, tudi če mu ne rečem. »Velikonočna goba mi je padla z žice,« sem rekel, »pa si je ne morem več natakiniti, da bi jo nesel naprej.«

Pričakoval sem, da mi poreče: »Prav ti bodi!«, pa za čudo ni rekel nič. Stopil je h gobi, ki jo je izdajal dim, sukljal se je še od nje, a že zelo šibko, zdelo se mi je, da goba ugaša. »Aha,« je rekel, ko se je sklonil nadnjo, »pregorela ti je do žice. Podaj mi jo, žico mislim.«

Pomolil sem mu jo, ne vedoč, kaj hoče z njo. Pa je začel odmotavati naviti konec, in ker je bil toliko močnejši od mene, se mu je posrečilo izravnati prvi navoj. Naprej je šlo vedno laže, ker je imel odmotan večji konec. Ni trajalo dolgo, pa je bil ves dolenji konec odvit in zravnčan.

»Zdaj pa poskusiva,« je rekel. Z žico v roki se je sklonil nad gobo, si jo še malo ogledal in potem začel potiskati konec žice vanjo. Moral se je nekaj časa truditi, preden se mu je posrečilo, a potem jo je lahko vzdignil iz trave – običajla je na žici in ni padla z nje.

»To bi bilo,« je rekel, »ampak ti je gotovo ne prineseš do doma, spet bi ti smuknila z nje.«

»Kaj pa naj?« sem vprašal zbegano. Imel sem nekako prazno glavo, to vse skupaj je bilo tako čudno in nepričakovano, da se mi ni hotela utrniti nobena pametna misel.

»Lahko ti jo jaz odnesem,« je rekel Kneftra, »saj imava nekaj časa skupno pot, potem pa grem še tistih nekaj metrov, oče bo že počakal na te škrpete. Stari Lukež jutri ne more v cerkev, če mu jih oče ne popravi, poglej, kako zijajo spredaj in tale še ob strani. Na, nosi jih ti, jaz pa bom nesel gobo.«

Še vedno kakor oмотen sem prevzel od njega stari par čevljev, ki so bili res že bolj za na smetišče kot za nošnjo, ampak stari Lukež je bil znan kot velik revež in najbrž ni imel drugih. Zadel sem si jih na ramo, kakor sem prej videl Kneftro, in tako sva šla s hitrimi koraki proti mojemu domu.

Hoje ni bilo več ko dobrih pet minut. Spočetka sem se tresel, ali bova gobo srečno prinesla, a potem sem videl, kako spretno in varno jo nosi moj spremljevalec, in začelo me je vznemirjati drugo vprašanje, na katero bi bil rad našel odgovor: Le kako je to, da mi Kneftra pomaga, ko sva

si bila doslej taka – no, nisva si bila ravno sovražnika, prijatelja pa prav gotovo tudi ne. Od kod ta njegova prijaznost? Naj ga vprašam? Ampak ne sme se mi zarêči, da bi mu rekel Kneftra, lepo bi se mi zahvalil.

»Čuj, Stanko,« sem začel, ko sva prišla že v našo ulico, če je tistih osem ali devet osamljenih hiš zaslužilo ime ulica, »zdaj mi je žal, da sem ti dal ime Kneftra, ampak bil sem jezen nate, ko si me kar tako udaril z jermenom. Saj gotovo veš, kako to boli!«

»O, še predobro vem,« je odvrnil, »vsaj enkrat na teden ga okusim od očeta. Ampak zakaj mi to govoriš?«

»Začudil sem se, da si mi pomagal,« sem rekel. »Ko bi si bil prej mislil, da boš vesel moje nezgode.« In ker na to ni odgovoril, sem pristavil: »Zelo sem ti hvaležen, veš, nikoli več ti ne rečem Kneftra, boš videl, da ne. Ampak vseeno bi rad vedel, zakaj si mi rajši pomagal, kot da bi mi še ti kaj naložil.«

Stanko kakor da je še malo premišljal, preden mi je odgovoril. »Kaj pa vem,« je rekel, »morda zato, ker je velika noč. Na tak praznik moramo biti dobri drug z drugim, katehet nam je veliko govoril o tem.«

Kar sram me je postalo, ko sem se spomnil, da je katehet tudi v našem razredu govoril nekaj podobnega, pa so šle njegove besede mimo mene, še domislil se jih nisem več, ko sem zagledal Kneftra, sem se popravil v mislih: ko sem zagledal Stanka.

Medtem sva že prišla do naše hiše. »Saj imaš prav,« sem rekel. »Tudi pri nas je katehet rekel, da velika noč ni samo v tem, da jemo pomaranče in potice. Pa sem njegove besede pozabil. Ampak obljubim ti, da bova zdaj prijatelja – če boš hotel. Za zmerom.«

»Prav,« je rekel Stanko in se nasmehnil. »Zakaj ne? Previdno vzemi gobo. Pa saj zdaj se ne more nič več zgoditi. Adijo!«

»Adijo, Stanko!« sem rekel in še malo gledal za njim, ko je stekel nazaj po ulici. Potem sem se obrnil k vratom. Zdaj pa hitro noter, le kaj porečeta starša?

Pa se je kar dobro izteklo. Starša niti nista bila v posebnih skrbih zame, ker sta si mislila, da se je moralo pri blagoslavljanju ognja kaj zavleči. In najbrž sta imela svojega dela preveč, da bi bila posebej opazila mojo zamudo. Oče se je tako že pripravljaj za v službo. Debelo je pa pogledal, ko je videl, da sem gobo prinesel nataktnjeno namesto privezano, in potem je rekel: »Glej, glej,

drugič moram narediti luknjo bolj na sredi, da ne bo goba tako pregorela. Ti je padla z žice?»

»Na pol poti,« sem rekel. »In takšne gobe potem ne moreš prijeti, da bi jo nataknil.«

»Še dobro, da si jo vseeno prinesel do doma,« je rekel oče. »Kako se ti je še posrečilo, da si jo nabodel?«

»Saj je nisem sam,« sem rekel, »Kneftra mi jo je.« – Spet se mi je zareklo! sem jezno pomislil, ampak navajen sem pač, se bom že odvadil.

»Kneftra, kdo pa je zdaj to?« je začudeno vprašala mama od ognjišča.

»Saj mu ni ime tako,« sem rekel. »Čevljarjev Stanko je to, pa mu nekateri pravijo Kneftra.«

»To ni lepo ime,« je rekla mama. »Upam, da mu ti ne praviš tako.«

»Ne, ne,« sem rekel, »od mene tega ne bo šlišal.« Besedico »več« sem zamolčal.

Janez Gradišnik

Spominjamo se

Šele v pokoju tihem hladne hiše,
ki pelje vanjo pot pogreba,
počije, smrt mu čela pot obriše

(France Prešeren)

Pavle Kernjak

V lanskem Koledarju smo se ga spomnili ob njegovi osemdesetletnici in mu zaželeli še več trdnega zdravja in tiste vedrine, ki zveni iz njegovih fantovskih pesmi. Za njegov in njegovega prijatelja Matije Tomca jubilej jima je vsa Koroška pela, rožanski in ziljski zbori so peli njune pesmi in ob njih poudarjali, da njuna pesem ne bo nikdar več utihnila, dokler bodo na Koroškem in koderkoli po svetu živeli Slovenci. Pevec Pavle Kernjak, ki je svoji ljubljeni Koroški posvetil toliko lepih pesmi, je dejal o sebi: »Pel sem celo življenje in ljubil svojo mamo, svoje dekle, najbolj pa se mi zdi, da sem ljubil svoj narod, kateremu sem bil zvest vsak trenutek svojega življenja.«

Dne 11. novembra 1979 pa se je priljubljeni koroški pevec poslovil od svojih pesmi in svojih dragih rojakov. Že nekaj časa se je slabo počutil,

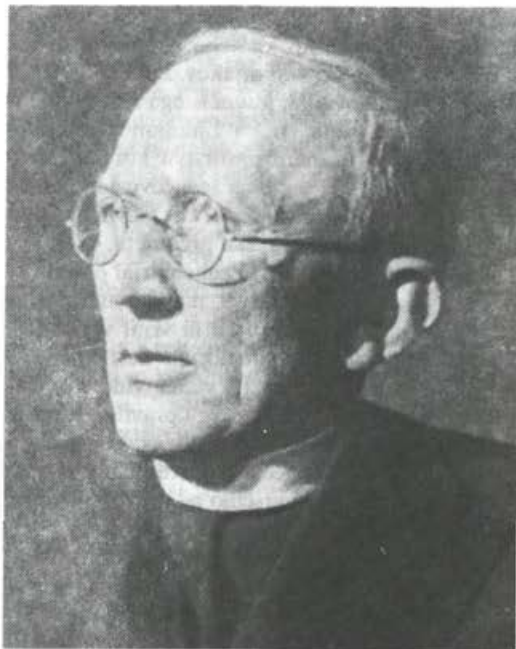
potem pa je v celovski bolnišnici podlegel možganski kapi. Ob njegovi smrti se je užalostila vsa slovenska Koroška, še posebej vsi koroški pevci in pobudniki kulturnega življenja, ki je osnova narodnostnemu bivanju naše slovenske skupnosti v Avstriji. Zapustil je bogato dediščino ljudskih pesmi, med katerimi so mnoge ponarodele, med njimi vselej očarljiva Mojcej, Katra ali Škufče; dal pa nam je tudi eno najbolj žalostnih slovenskih pesmi: Rož, Podjuna, Zila – narod moj trpi.

Pokojni Pavle Kernjak se je rodil 9. februarja 1899 pri Mežnarju v Šentilju prav v času, ko so po vsem Koroškem začeli ustanavljati pevske zборе, da so ljudem predvsem s slovensko pesmijo spodbujali narodno zavest. Kernjak je bil dedič teh pobud, postal je sam vnet ljudski skladatelj, harmonizator in pevovodja. Njegov oče je bil organist in je mladega Pavleta zgodaj posadil za orgle, ko mu je bilo šele dvanajst let. Oče mu je še mlademu kupil harmonij, ki mu je ostal zvest spremljevalec vse življenje. Ob njem je rasla in zorela Kernjakova čustvena ustvarjalnost. Vse njegove pesmi so preproste in spevne, melodiozne, razumljive vsakemu človeku. Skraja so ga pri njegovem skladateljskem delu pritegovala predvsem besedila Prešerna, Gregorčiča in drugih pomembnih slovenskih pesnikov, pozneje pa je za svoje skladbe tudi sam pisal besedila, ki mu jih je narekovala njegova šegava in veseljaška narava, pa spet globoka bolečina koroškega človeka, ki jo je izpel predvsem v svoji znani prežalostni pesmi »Rož, Podjuna, Zila – narod moj trpi.« Mnoge njegove pesmi pojo številni pevski zbori po vsem slovenskem Koroškem, nekatere med njimi pa je Slovenski oktet ponesel v ves svet. Kernjak sam je s svojimi pesmimi popeljal številne koroške pevske zборе tudi zunaj meje Koroške, po Sloveniji in Jugoslaviji, v Trst, na Dunaj in med gradiščanske Hrvatice. Ko se je na vaškem pokopališču v Šentilju ob Dravi tisto sončno in toplo soboto 15. decembra lani okoli krste mrtvega pevca zgrnila množica, da se je poslovila od svojega pevca in velikega rodoljuba – med njimi je bilo poleg številnih pevcev, predstavnikov kulturnih organizacij tudi zastopstvo jugoslovanskega generalnega konzulata in kulturnega referata deželne vlade – mu je najprej zapel Slovenski oktet iz Ljubljane Gallusov motet »Ecce, quomodo moritur iustus« (Glej, kako umira pravični). Nato se je Bogdan Pogačnik zahvalil pokojnemu Kernjaku za vse, kar je dal slovenskemu narodu, predvsem pa za pesem »Mojcej, oh Mojcej«, ki jo je Slovenski oktet

ponesel v ves svet in se je z njo tudi poslovil od njenega skladatelja. Oktet bratov Pirnat iz Domžal pa je zapel pesem »Lipa«, ki je že zdavnaj postala tudi simbol naše narodne biti, našega umiranja in preporoda.

Pogreba se je udeležilo tudi veliko koroških duhovnikov. Ob asistenci domačega župnika Lovra Petričiča je mašo zadošnico za pokojnim opravil nekdanji šentiljski župnik Pavel Kanauf, pogrebne obrede pa je opravil dr. Pavle Zablatnik, ki je v svojem govoru tudi orisal življenjsko pot in lik rajnega Filija, kot so po domače imenovali Pavleta Kernjaka. Ob zadnjem slovesu so se mu zahvalili tudi predstavniki osrednjih koroških kulturnih organizacij. Ob odprtem grobu so mu zbori vseh krajevnih društev zapeli žalostinko »Da te ni« in združeni mešani zbori tiho himno koroških Slovencev »Rož, Podjuna, Zila«, ki jo je zložil Pavle Kernjak na besedilo župnika Janka Mikula.

Pevec ne le koroških, marveč vseh Slovencev, Pavle Kernjak, je utihnil, njegove pesmi pa bodo živele, dokler bo pel in živel slovenski narod.

nc

Dr. Anton Breznik – učitelj lepega jezika

(Ob 100-letnici rojstva)

Pred sto leti se je na dan 26. junija (1881) rodil slovenski jezikoslovec Anton Breznik. Znanstvenik, ki je dal Slovincem slovnico, ki so jo dijaki imeli 30 let med svojimi učnimi knjigami, od 1916 do 1945, uporabljali pa so jo vsi slovenski pisatelji, znanstveniki, vsi tisti izobraženci, ki so želeli in hoteli pisati v lepem slovenskem jeziku. Rodil se je v Ihanu na Gorenjskem. Rojstni kraj in domača družina sta mu za vse življenje prirasla k srcu. Še potem, ko se je kot profesor ustalil v Šentvidu nad Ljubljano, je hodil redno vsako nedeljo domov in tudi vse počitnice je preživel zmerom doma. Zato ni čudno, da je vse življenje ostal kmetski otrok v najboljšem pomenu besede: naraven, preprost, mislil in čutil je s kmetскими ljudmi in delavci, jim povsod pomagal, kolikor je le mogel. Spoštoval je vsako pošteno delo in ga vsa šolanost ni mogla iztrgati iz objema vaše preproščine, čeprav se je znal sukati tudi v olikani družbi. Takega so poznali vsi

njegovi stanovski tovariši, znanci in prijatelji, predvsem pa njegovi ihanski rojaki.

V ihansko šolo je hodil šest let, v četrti razred ljudske šole na Grabnu so ga vpisali leta 1893. Po opravljeni sprejemni skušnji se je jeseni 1894 vpisal v prvi razred humanistične gimnazije v Ljubljani. Predvsem v višjih razredih je moral poučevati, da si je zaslužil za stanovanje in hrano. Že kot gimnazijec je pošiljal prispevke za zbirko Slovenske narodne pesmi, ki jo je v snopičih izdajala Slovenska matica od 1895 naprej, urejal pa jo je univ. profesor v Gradcu dr. Karel Štrekelj. Samo v poletju leta 1899 je poslal Breznik uredniku Štreklju 4 zbirke narodnih pesmi.

Po maturi leta 1902 se je odločil za bogoslovje, čeprav bi raje študiral slavistiko. Z ljubljanskim škofom je bil že dogovorjen, da bo šel v Gradec v bogoslovje (kot ljubljanski laik), poslušal pa bo tudi slavistiko. Vendar se mu ta želja ni izpolnila. Jeseni 1902 se je vpisal v ljubljansko bogoslovje, kjer pa je ves prosti čas posvetil študiju slavistike. Tako je združeval oboje. Kot bogoslovec drugega letnika je že objavil prvo razpravo v Domu in svetu – oceno Tominškove doktorske razprave, potem pa lahko vsa naslednja leta zasledujemo njegove prispevke v tej reviji, že zrele znanstvene razprave, ocene raznih študij in podobno. V času, ko je bil Breznik v semenišču, je škof Jeglič zidal

v Šentvidu nad Ljubljano Zavod sv. Stanislava s samostojno slovensko klasično gimnazijo in internatom za 350 do 400 dijakov. Leta 1905 je bil posvečen v duhovnika, jeseni istega leta se je kot semeniški duhovnik vrnil v Ljubljano, potem je bil leto dni v dušnem pastirstvu kot kaplan v Postojni, leta 1907 pa je na Jegličevo željo odšel v Gradec študirat slovenščino kot glavni, grščino in latinščino pa kot stranska predmeta.

Kljub študiju Breznik ni zanemarjal pisanja in ni pisal samo za Dom in svet, marveč tudi za Čas in Mentorja. Jeseni 1910 se ni vrnil v Gradec, marveč je bil s 1. septembrom nastavljen na škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu kot suplent, jeseni naslednje leto je opravil še izpit iz latinščine in grščine in dobil spričevalo usposobljenosti, da sme poučevati slovenščino v vseh razredih, latinščino in grščino pa v nižjih razredih gimnazije s slovenskim učnim jezikom.

Kot duhovnik je Breznik čutil, da dobiva svojo pravo moč za življenje in delo predvsem iz pravega, neposredno duhovniškega dela v dušnem pastirstvu. Zato je tudi kot profesor prevzel nedeljsko maševanje in pridigovanje med ljudstvom v svoj dnevni red. Več let je hodil maševat na šempetrsko podružnico Šmartno ob Savi, kot ravnatelj pa je od jeseni 1936 opravljal deseto mašo v Ihanu, da je tako služil dvojni ljubezni: do dušnopastirskega dela in do doma.

Zavodska leta so pomenila za Breznika poleg poklicnega dela leta nepretrganega znanstvenega dela skozi več kot tri desetletja.

Leta 1913 je začel objavljati najboljše razpravo: Razvoj novejšje slovenske pisave pa Levčev Pravopis, ki je izhajala v številkah Doma in sveta 1913–1915. Tej je kmalu sledila druga, pretehtana in kritična: Literarna tradicija v ‚Evangelijih in listih‘, v kateri je temeljito pregledal in razčlenil številne prevode svetega pisma. V posebni razpravi je obravnaval Japljev prevod svetega pisma. Pri preiskovanju teh prevodov se je ustavljal najpogosteje pri besedju, saj ga je zanimalo, od kod so ga prevajalci zajemali, zakaj zamenjavali posamezne izraze z drugimi, kako so jezik čistili tujk in podobno. Dalje je pisal o slovenskih slovarjih, o slovenskih besedah v drugih slovanskih jezikih, o novejših napakah slovenskega sloga, o jeziku v kmetski povesti, o jeziku naših pripovednikov, o lastnih imenih itd. Vseh njegovih razprav je za več zajetnih zvezkov. Za osrednje delo bi mogli šteti njegovo Slovensko slovnico za srednje šole, ki je doživela štiri izdaje, ter Slovenski pravopis (leta 1920 in

1935). Vsa ta leta je Breznik vztrajno prebiral po časovni vrsti slovenske časopise in zasledoval njihov jezikovni razvoj, predvsem v besednem pogledu. Tik pred koncem zadnje svetovne vojne je izšla v zbirki Cvetje dolgoletna študija Jezik naših časninarjev in pripovednikov. Večina razprav iz te dobe dokazuje, da je Breznik kot jezikoslovec nenehno rastele. Dokončne sinteze svojega desetletja trajajočega iskanja in prizadevanja ni utegnil napisati, prehitela ga je okupacija, ki ga je strahotno strla in mu nakopala tudi prezgodnjo smrt. Že slutnja vojne vihre, ki bo s silno težo legla na ves svet in bo terjala strahotne žrtve, ga je vznemirjala. Ko pa se je vojna vihra bližala tudi našim krajem, se je bal za usodo slovenskega naroda, bal se je za usodo zavoda. Italijanska in nemška okupacija sta ga popolnoma strli. Kakor strela ga je podrla nemška surovost, ko je ob petih popoldne, 28. aprila 1941 sklical naduti gestapovec Novak – domačin iz Domžal, a izšolan v svojem nastopu v Nemčiji – učiteljski in vzgojni zbor ter z rezkim glasom oznanil, da mora biti zavod v teku ene ure prazen. Ravnatelju Brezniku so zatrepale ustnice, je pripovedoval že pokojni profesor Šolar, izstopile so mu oči in poskusil je posredovati, češ da dijaki nimajo več nobenih zvez za ta večer, naj bi odložili izpraznitev do naslednjega jutra. Toda še preden je izgovoril do konca, ga je Novak nahrulil, kakor zna samo surovež gestapovskega kova. Obzirn, vljudni in rahločutni Breznik je onemel, po vsem telesu se je tresel, tresle so se mu roke in ustnice, kakor da je doživel pravi živčni sunek. To je bil začetek katastrofe.

Medtem ko so drugi v naglici pospravljali vsaj najvažnejše stvari, da jih odnesejo s seboj, je Breznik kot ravnatelj nadziral odhod in pomagal, kolikor je mogel in ni svojega prav nič spravljal skupaj; šele tik pred odhodom je ves zmeden zgrabil kup nepomembnih papirjev in jih odnesel, a dragocena knjižnica in še dragocenejše rokopisno gradivo, ki ga je nabiral leta in leta, in Pleteršnikov slovar (pozneje se je ekonomu Markežu posrečilo, da je slovar rešil) je vse ostalo v stanovanju. Ko je prišel domov v Ihan k sestri, se je sesedel na klop in bridko zajokal: »Tako, to imam sedaj za svoje delo!« Komaj se je dobro pomiril, že je prišla druga novica: zapustiti je moral nemško ozemlje v 24 urah, če mu je življenje drago. Tako se je za zavodom moral odreči tudi domu, kar ga je še bolj strlo in je prišel v Ljubljano ves zmeden in živčno ubit. Roke in ustnice so se mu tresle še ves maj in junij, šele v

juliju se je nekoliko pomiril, zakaj napad na Rusijo je tega iskrenega rusofila močno potolažil, ker je bil prepričan, da sedaj Nemčija ne more zmagati.

Tako je našel nekaj moči in volje, da je začel pripravljati možnost, da prva slovenska gimnazija nadaljuje svoje delo v Ljubljani, kar se mu je ob pomoči prijateljev tudi posrečilo. Tedaj je tudi začel zbirati lastna imena po arhivih v muzeju, na škofiji, univerzitetni knjižnici itd. in ostal zvest temu delu prav do zadnjega, ko je v januarju 1944 moral iti v bolnišnico. Nastanil se je v Marijanišču in živel odslej samo za šolo in znanost. Budno je seveda zasledoval tudi vojne dogodke in s svojim prirojenim optimizmom razbiral iz radijskih in ustnih poročil zmage zveznikov s posebnim poudarkom na rusko fronto. S kakšno skrbjo ga je navdajala bitka za Moskvo in ko je pozimi 1941–42 niso zmogli, je bil prepričan, da je nemškega prodiranja v Rusijo konec. Zanj je bil začetek nemškega poloma na vzhodu že pred Moskvo in ga niso plašili niti uspehi na južnem delu fronte proti Kavkazu. Ko pa je doživel Stalingrad, tedaj je bil ves iz sebe od veselja in navdušenja.

Ravnateljjevanje v tako burnih vojnih časih je bilo za rahločutnega Breznika prava muka. Dobil je odloke in ukaze, ki so mu bili v dno duše zoporni, a mimo njih ni smel, če je hotel reševati gimnazijo. Omejil se je zmeraj na minimum in tudi to je storil tako, da sta profesorski zbor in dijak vedela, kakšno je pravo ravnateljjevo mišljenje in čutenje; temu je dal tudi očitno izraza v prepričanju, da ga nihče ne bo izdajal. Kljub temu ga je vse to grizlo in mu jemalo veselje do dela v šoli. Še huje so ga grizli domači politični spori, domača razcepljenost in neodločnost. Nikdar ni mogel razumeti, da bi se Slovenec res mogel vdinjati okupatorju in nastopati proti domačim ljudem. Kakor je bil otroško pobožen in resnično molitven človek, ki je naravnost tankovestno opravljal vse duhovske dolžnosti in spoštoval cerkvene predstojnike, tako je bil izrazito svobodoljuben, ker je bil do dna prepričan, da prava znanost in narodna radikalnost ne moreta priti v nasprotje z vero. Zato je v teologiji sledil zlasti vse najnovejše izsledke svetopisemske vede, ki ga je posebej zanimala, ko je imel toliko opraviti s svetim pismom in njegovimi prevodi; naravnost bolela pa ga je narodna plahost in mlačnost, če je kje naletel nanjo, kakor da bi mogla narodna odločnost biti v nasprotju z vero, kakor da je slovenstvo katolištvu nevarno. Tega

strahu on ni poznal nikoli. Od tod tudi njegovo razumevanje za vsa različna nova duhovna gibanja na Slovenskem, pa naj so bila v literaturi, umetnosti, svetovnonazorska ali politično socialna. S tem ni rečeno, da je odobral vse v njih, a razumel jih je kot tisto neobhodno potrebno stopnjo v razvoju vsakega naroda, ki vodi v prihodnost. Tako razumemo, zakaj je bil v prejšnji vojni (1914–1918) tako navdušen »mladin«, da je ves gorel za narodno osvoboditev izpod Avstrije, zakaj se je s takim žarom oklenil Janeza Evangelista Kreka in škofa Jegliča; razumemo pa tudi, zakaj je v zadnji vojni tolikokrat z žalostjo mislil nanju ob vedenju katoliških politikov. Težko mu je prišla trda beseda obsodbe proti vodilnim ljudem, bil je preobziren in prevljuden, a silno je trpel zaradi njihovega vidnega razmerja z okupatorjem. To so vedeli povedati zlasti njegovi najožji prijatelji, ki jim je potožil med štirimi očmi, da si je olajšal srce. Koliko se je trudil, da bi rešil iz ječ in zaporov ali taborišč znanca, ki jih je poznal kot plemenite ljudi ali odlične kulturne delavce, narodne poštenjake. Zaradi takih posredovanj je sam postal sumljiv in nezanesljiv v očeh strastnih politikov, a to ga ni toliko bolelo kakor narodna škoda, ki se nam je delala s strašnim sovraštvom in razdorom. Ta ali oni je vedel, da se ima prav Brezniku zahvaliti za prostost, če mu jo je okupator priznal, še več pa je takih, ki prostosti niso dosegli, pa zato tudi za Breznikovo posredovanje niso vedeli. In vendar se je ta veliki znanstvenik, ta odlični sivolasi jezikoslovec, ki je v svojem življenju dosegel nenavadno velik osebnostni in znanstveni ugled – vse ga je spoštovalo in cenilo – poniževal pred političnimi zlikovci, da bi jih prepričal o nesmiselnosti njihovega početja. Kako ga je bolelo, ko je videl, da ženejo mladino okupatorju v naročje, da iz tega objema ni več prave narodne rešitve.

Po šentiviški katastrofi se je Breznik sicer nekoliko umiril, toda razburljivi časi in resnično neprenehno delo – mučno prebiranje po starih arhivih – pa je načeto rano glodalo naprej. Že od jeseni 1942 naprej sta se mu začeli desna roka in spodnja ustnica vidno tresti; zmeraj občutnejše je tudi podrsaval z desno nogo ali s Finžgarjevim izrazom, ki je bil Brezniku tako všeč: zmeraj močnejše mu je pela drsa. Še vidneje se L mu je poslabšalo zdravje po prihodu Nemcev v Ljubljano jeseni leta 1943. Začel je počivati, prenehal je z delom, odšel v bolnišnico in tam umrl 26. marca 1944 – mirno lahko rečemo kot prava žrtev vojne. Ni mu bilo dano, da bi dočakal veliki dan

osvoboditve, on, ki je štel dneve po ruskih zmagah in nemških porazih, on, ki je tako sveto veroval, da morajo biti laška in nemška zverstva kaznovana.

Ko je za sedemdesetletnico o. Stanislava Škrabca dr. Anton Breznik oznanil, da bo Slovenska matica izdala v posebnem zborniku njegove zbrane jezikoslovne razprave, je temu oznanilo dostavil: »Kaj takega se ni zgodilo še nobenemu slovenskemu jezikoslovcu« (DS 1914,70). Vendar se ta napoved ni uresničila. Res je sicer, da je Škrabčeve Jezikoslovne spise začela izdajati v snopičih Leonova družba v uredništvu dr. Breznika, a izšlo je le pet snopičev, torej dobra tretjina. O Brezniku lahko rečemo, da je imel s svojimi spisi nekaj več sreče, ko sta v zbirki Cvetje ob njegovi smrti 1944 izšli njegovi najdaljši razpravi O časnikarski slovenščini iz DS 1933 in Jezik naših pripovednikov iz DS v letih 1934–1936, ki sta bili jedro tudi knjige »Življenje besed«. Vanjo je zdaj tudi že pokojni njegov prijatelj in stanovski tovariš prof. Jakob Šolar sprejel še nekaj drugih krajših Breznikovih člankov, ki imajo enak namen, namreč biti prava šola dobrega pisanja. Torej vsaj nekaj namesto napovedane celotne izdaje Breznikovih jezikoslovnih spisov. Že leta 1959 je namreč Mohorjeva družba napovedala, da bo izdala zbrano delo dr. Antona Breznika. Ob tej napovedi se je oglasila Slovenska akademija znanosti in umetnosti, češ da bi bilo primerneje, če ona izda to delo. Mohorjeva družba se je tedaj odrekla izdaji, Akademija pa dela ni izdala, čeprav je celotni rokopis, ki ga je za tri zajetne knjige s po okoli 400 strani, pripravljen za tisk. Mohorjeva družba ga je vzela v svoj načrt zato, ker se je zavedala pomembnosti Breznikovega znanstvenega dela tako v praktičnem in teoretičnem pogledu. Izdaja dela bi bila velik pripomoček vsem povojnim jezikovnim prizadevanjem. Lahko bi rekli: več Breznika – pa bi bilo danes manj zadrege in zmede o slovenščini v javnosti.

J. D.

Franc Sušnik

Dr. Franc Sušnik je umrl 21. februarja 1980 v bolnišnici v Slovenj Gradcu. Spotoma »je počival« v študijski knjižnici, ki je v soseski gimnazije; dve ustanovi njegove pobude. Žato, da bi ne bilo treba hoditi tako daleč v svet po najpotrebnejšo učenost in da bi si sam ustvaril orodje duha

in modrosti, s katerim bo klesal novo podobo človeka domačih dolin.

Dragi moj ujec in boter!

Ko so me naprosili, naj vam v posmrtni spomin nekaj napišem, sem takoj privolil. Ko pa je bilo treba tvegati besedo črno na belem, mi je bilo že žal. Očital sem si, da sem se pre naglil. Urednik me res ni preganjal, saj najbrž ve, da je z zapisovanjem včasih hudo. Pregarjanega pa sem se čutil sam: zaradi dane obljube. Odrešila me je misel, da vam napišem pismo. Tako lahko po domače in enostavno razložimo, kar drugače raje zapletemo. Pismu odpuščamo pomanjkljivosti, ker ga je bolj kakor slovnica vodila naklonjenost in spoštljivost do naslovljenca.

Sami veste, kako zadnji rok za tiskarno priganja; to vem tudi jaz že od takrat, ko sem kak vaš rokopis še čisto »topel« nesel v Cirilovo tiskarno v Mariboru. Tudi to vem, da je pisanje težaški posel, ki ga radi odkladamo in odložimo. Še dobro, da je lanski Mohorjev koledar (1980) dovolj povedal, kaj je pomenilo vaših 81 let, ki ste jih dopolnili, ko ste ga prebirali kakor vedno z zanimanjem in veseljem. Opisane so bile predvsem PRISOJE, kamor se vzpne sonce življenja in ga vsega poveličanega obseva. Pa je ni še tako svetle prisojnosti brez OSOJ. Osoje ob jezeru na Koroškem, ki smo jih večkrat ljubeče prepotovali, sem kot ljub biser najprej srečal z vami. Osojnosti je dovolj v vsakem življenju. Barbara pa je sploh v Nicini. Pri sv. Barbari je pokopališče in Nicina ste poimenovali tisti kraj, kjer je Barbara in pokopališče. To naj povem tistim, ki ne morejo vedeti, kje je naš zadnji dom. Še bolj temno in hladno (še pripomba: pozimi pa toplo) je v prsti, kjer so naših rasti, cvetov in sadov korenine.

Še majhni fantiči smo zvedavo in pustolovsko lazili preko zaraslih ruševin nekdanje suške domačije, ležeče visoko v obronkih Uršlje gore. Od tam so se oče Štefan morali podati v smeri za grabnom k fužinam v dolino. Našli so ženo: vašo in tudi od nas tako imenovano mater, po imenu Jožefo. Spominjam se: bili so bistra žena, večči branja in pisanja v materinem in nemškem jeziku. Zvesti njun sin ste jima hodili prisluškovat še h grobu. Pritrjevati ste morali in hoteli njuni življenjski modrosti in svojemu spoznanju, da je bil njun delež svete preproščine in dostojanstvene revščine dragocenejši od pozneje pridobljenega žameta.

V nekem Knjižnem glasniku sem tedaj, ko sem že znal brati, z zavzetostjo prebral in se čudil, kako more biti natiskano nekaj tudi o takih, ki

sem jih jaz sam dobro, celo najbolje, poznal. Nekoč sta šla, tako ste zapisali, vi, moj ujec in boter, pa Ožbi, vaš poznejši svak in moj oče, iskat mohorjevke. Vmes je menda prišla skušnjava z nekim prepovedanim sadom na drevesu pri župnišču. Pasji lajež ni izostal, za njim pa so se pojavili duhovni gospod. Na begu čez plot so se strgale hlače (čigave že, se ne spomnim), da se je kar »zabliskalo«. Potem pa ni sledilo nič hudega, najbrž šele dobro, kar bi sami priznali.

Knjige in duhovni gospodje (najbrž ne vsi, pa zato drugi zaslužni bolj temeljito) so bili najprej vaši vzgojitelji in učitelji. Nekateri ste, vem, do smrti globoko in hvaležno spoštovali. Ne more se tajiti: zaznamovali so vaše življenje. Svojim starostnim vrstnikom tega stanu ste radi bili in ostali, vsemu navkljub, zvest prijatelj. S ponosom ste naglašali, da ste bili profesor mnogim, takim in takim, ki imajo danes imena (oni pa se sklicujejo na vas) in nosijo že zdavnaj svojo težo dni in časti. Škof Vekoslav Grmič je prišel na vaš pogreb, da bi vam priznal, kako ste jasno in glasno preroško napovedali že pred skoraj petdesetimi leti na velikem mariborskem cerkvenem slavu, kaj bo in kaj ne bo reševalo Slovencev.

K svoji najstarejši sestri Micki, moji mami, ste se za zadnje velike noči zatekali, naj vam speče šartelj za praznike. Res, kako in k čemu pa naj bi se posedali otroci (in njih družine), če bi na mizi ne bilo vsaj za silo praznične jedi? Zvestoba Jédi z oltarja ve, kako je vera brez del mrtva. Ob domačih šegah in navadah je njena dopolnitev v ljubezni.

Zaradi zaupnosti vašega doma smo tja prihajali le domači. Z obredno gotovostjo sem vam tja, v najbližjo domačo sosesko, prihajal voščiti za god. Primerilo se je, da ravno za zadnjega ne več. Pomenljivo je bilo, da sem vam poslal pozdrav za god z Japonskega, iz dežele, kjer je deloval vaš nebeški patron, sveti Frančišek Ksaverij. Majhna igrica tega občasnega spleta: dežela vzhajajočega sonca in spomin na pesem Glejte, že sonce zahaja.

Še sam sem vas enkrat zapeljal obiskat grob pri Barbari, kjer je že počivala žena Tončka. Naj ne ugibam, kolikokrat ste, brez mene ali kogarkoli, božali in trepljali zemljo, priznavajoč ji zahvalo biti iz nje in proseč jo, naj vas spet sprejme in pokrije.

Poveličevanja utihnejo, pogrebci se razidejo. Kar je kdo napisal, le redki preberejo. Vres in šenturšeljce, ljubo vam cvetje, pa se vsako vired, v Góri (Uršlji) pa še v poletje, razcveta.

Povezujem jih z zahvalo za vaše priznanje in spoštovanje mojemu poklicu. Ob novi maši ste zapisali meni, svojemu najstarejšemu nečaku in krstnemu varovancu, da sem posvečeni sad velike Sušnikove družine. In ko se bodo tudi vsi cvetovi osuli, bodo lesovi šumeli. Spomnili bodo na ljubečo moč Duha, ki veje, kjer hoče. V življenjskih viharjih ste izkusili, se prepričali in pričali, da Veliki Duh živi. Naj vas sprejme, vam želi

Jože Lodrant

Dr. Janez Bleiweis

(ob 100-letnici njegove smrti)

V koledarju družbe sv. Mohorja za leto 1883 je bil ob smrti dr. Janeza Bleiweisa (29. novembra 1881) napisan nekrolog z naslovom Prebridka izguba. Med drugim je bilo zapisano: »Slovenci smo imeli doslej očeta, a sedaj ga nimamo več«.

Pleybesi oz. Bleiweisi so bili, kot menijo nekateri, verjetno naseljenci briksenskih škofov. Naselili so jih v vasi Trstenik pod Storžičem. Urbarji iz let med 1574 in 1609 omenjajo med podložniki tudi Simona Pleybesa; kasneje pa je v isti listini iz 1771 ime Petra Pleybesa, po domače pri Frjancu. Pleybesi, v vaški izgovorjavi Plajbesi, so bili torej davni predniki dr. Janeza Bleiweisa.

Valentin, Janezov oče, je bil zelo nadarjen, podjeten in odločen obrtnik-tkalec in kramarski prodajalec na sejnih. Kmalu pa je postal lastnik tkalskih manufaktur in trgovec v Kranju. Janez je podedoval od očeta veliko podjetnost, praktičnost, pridnost in odločnost.

Janez je bil rojen 19. novembra 1808 v Kranju. C. kr. glavno šolo je obiskoval v Kranju v letih 1815–1819, nato šestletno gimnazijo v Ljubljani do leta 1824. V zadnjem razredu je imel odlično iz vseh predmetov. Po dveletnem liceju filozofije se je leta 1826 vpisal na medicinsko fakulteto dunajske univerze. Za doktorja zdravilstva je promoviral leta 1832, naslednje leto je postal še magister porodništva, nakar je 1834 vstopil kot praktikant na dunajski živino-zdravniški zavod, kjer si je po dveletnem šolanju pridobil živinozdravniško diplomu. Na isti šoli je ostal kot korepetitor-docent do leta 1841. V tem času je napisal knjigo v nemškem jeziku Kako se zdravijo navadne bolezni konj, ki je izšla leta

1838 na Dunaju. Po tem delu je zaslovel in knjiga je doživela pet izdaj.

Leta 1841 je bilo razpisano mesto profesorja na medikokirurškem zavodu v Ljubljani za predmet veterinarstvo in sodno medicino. Bleiweis je v zavesti, da bi mogel svojim rojakom koristiti, z veseljem prevzel ponujeno mesto. Ko je leta 1841 nastopil mesto profesorja, se je preselil v Ljubljano in je predaval oba predmeta do leta 1850, ko so medikokirurški zavod v Ljubljani ukiniteli.

Že naslednje leto po prihodu v Ljubljano je prevzel mesto tajnika pri c. kr. Kmetijski družbi za Kranjsko. Tajniške posle pri Kmetijski družbi je prevzel zato, ker se je zavedal, kakšen vpliv ima lahko Kmetijska družba na narodni razvoj Slovencev. Svoj vpliv je dosegel preko časopisa Kmetijske in rokodelske novice, ko je postal leta 1843 njihov urednik.

Leta 1856 so Bleiweisa imenovali še za deželnega veterinarja. To dolžnost je opravljal v času, ko so naše kraje pestile številne živalske kužne bolezni, predvsem goveja kuga. Zaradi tega in pa ker ni bilo tedaj nobenega drugega veterinarja v

deželi, je imel ogromno dela in odgovornosti. Zato je moral mnogo potovati po deželi in je tako spoznal vso deželo, ljudi in bedno življenje slovenskega kmeta. V tem času je napisal zelo veliko število prispevkov v Novicah o boleznih, predvsem o goveji kugi, ki je povzročala največje škode slovenski živinoreji, ki je bila skoraj edino bogastvo ubogega kmeta. Leta 1863 je izvedel terenski poskus o istovetnosti kuge pri govedih in ovcah.

Kot odličen strokovnjak in organizator pri zatiranju spolne okužbe plemenskih konj, ki se je pojavila v Radovljici, je dobil leta 1857 pohvalo deželne vlade; leta 1863 pa je dobil od ministrstva za notranje zadeve na Dunaju priznanje za velike zasluge pri zatiranju goveje kuge in ker je dokazal identičnost goveje in ovčje kuge. Bleiweis je imel od vseh deželnih veterinarjev iz vrst zdravnikov največje zasluge za razvoj slovenskega veterinarstva.

Dolžnost deželnega veterinarja je opravljal 20 let do svoje upokojitve leta 1874. V letih 1871 do 1872 je nadomeščal deželnega veterinarja, od leta 1878 do leta 1881 pa je bil Bleiweis namestnik deželnega veterinarja vojvodine Kranjske. Le mesec dni po odstopu je umrl.

Povrnimo se na ljubljanski medikokirurški zavod. Zavod je bil že na dobri poti, da se razvije v fakulteto. Prav tedaj je ljubljanski zavod zahteval, da postane fakulteta. Bleiweis si je kot predsednik Društva zdravnikov Kranjske, vpliven funkcionar v zdravstvu tedanje dobe in politik ob vsaki priložnosti prizadeval, da bi Ljubljana dobila univerzo in da bi medikokirurški zavod postal medicinska fakulteta. Toda upravna oblast, ki ni bila naklonjena močnejšemu uveljavljanju Slovencev v šolstvu in v javnih službah, je zavod likvidirala.

Naša dežela je v gospodarskem in kulturnem pogledu zaostajala za avstrijskim poprečjem. Ni manjkalo le veterinarskih strokovnjakov, temveč tudi podkovskih kovačev. Bleiweis je uvidel, da so za dvig gospodarstva potrebne strokovne šole, med njimi tudi živinozdravniška. Tako sta on in dr. Simon Strupi, tedaj deželni veterinar za Kranjsko, dala zasnovi za ustanovitev šole. Po njuni zamisli naj bi živinozdravniško-podkovska šola dala deželi izučene podkovske kovače, kmetovalce naj bi poučevala v živinoreji in izučila spretnosti veterinarske pomočnike, ki bi znali pomagati bolnim živalim. Hkrati naj bi se izučili vestni mesogledniki, v šolski bolnišnici pa naj bi zdravili bolne živali. Podobne programe sta imeli

zajelo čimveč mladine, in je zato moralo biti slovensko.« In dalje: »Na gospodarskem področju je pospeševal (Bleiweis) razvoj, kolikor so pač zahtevale legalno priznane potrebe prodirajočega avstrijskega kapitalizma. Od tod tudi njegova vnema za kmetovo racionalnejše obdelovanje zemlje in elementarno ljudsko izobraževanje«.

Poudariti moramo tudi Bleiweisovo delo na področju humane medicine. Leta 1851 je bil imenovan za stalnega člana zdravniške komisije za Kranjsko. V letih 1855 do 1856 je bil član komisije za borbo proti koleri, od leta 1860 do 1861 je bil šef zdravstva za Kranjsko in direktor porodnišnice. Kot poslanec deželnega zbora je izposloval razširitev deželne bolnišnice in ustanovitev bolnišnice za duševno bolne. Zavzemal se je za ustanovitev Društva zdravnikov za Kranjsko in je bil nekaj časa njegov predsednik. Boril se je, kot smo že omenili, za ustanovitev univerze v Ljubljani in v sklopu tega za ustanovitev medicinske fakultete.

Leta 1868 je napisal medicinsko socialno razpravo Zur Reform des Findelwesens (najdenčkov) in Krain. Kot zdravnik je v številnih člankih v Novicah skrbel za zdravje ljudstva, predvsem za izboljšanje higiene. Njegovo delo na področju medicine je c. kr. Društvo zdravnikov na Dunaju tako cenilo, da ga je že leta 1843 izvolilo za svojega dopisnega člana.

Veliko priznanje za njegovo delo je bila izvolitev Bleiweisa za častnega člana Društva zdravnikov troedine kraljevine Hrvaške, Slavonije in Dalmacije.

Kmetijske in rokodelske novice, na kratko imenovane Novice, ali kot jih še danes imenujejo, Bleiweisove novice, so bile namenjene izrazito praktični izobrazbi kmetov in obrtnikov, predvsem njihovi gospodarski vzgoji, zato so priobčevale članke s področja kmetijstva in veterinarstva. S področja veterinarstva je sam Bleiweis napisal veliko število prispevkov o goveji kugi. Poleg člankov o goveji kugi je pisal tudi o drugih kužnih in drugih boleznih živine. Bleiweis pa je počasi širil obseg in vsebino ter je sklenil zajeti »vse, kar je za omikanega ali izobraženega Slovenca vediti vrednega«. Novice so tako zajele tudi jezikovne in literarne zapise. Zasluga tega časopisa je bila, da je zbiral okoli sebe slovenske pisatelje, ki do tedaj niso imeli svojega časopisa, da se je oblikoval enoten pravopis (gajica), da se je ohranil in utrdil slovenski književni jezik, da se je razvilo zanimanje za branje in da se je dvigala narodna zavest.

Ko je postal Bleiweis urednik Novic, jim je dal svoj pečat, to je pečat konzervativnega tabora. Kljub svoji konzervativnosti in precejšnji ozkosti pa so Novice vendarle odigrale – kot edini slovenski časopis svoje dobe – pozitivno vlogo in predstavljale po besedah Edvarda Kardelja »nov korak dalje v političnem razvoju slovenskega naroda. Postale so organizacijsko središče vodilne oportunistične in konzervativne skupine v slovenskem narodnem gibanju.«

Bleiweis se je poleg Novic posluževal tudi Velike Pratičke. V njej je od leta 1862 pisal pod naslovom Razgovor pod lipo poučne članke s področja zdravstva, veterine, gospodarstva, razna tolmačenja zakonov, politična poročila idr. Bleiweis jih je urejeval do svoje smrti. Pomebni so bili tudi njegovi Koledarčki, ki jih je izdajal od leta 1852 do 1856.

Dr. Janez Bleiweis je spremljal tudi delo važnejših kulturnih institucij v Sloveniji, kot npr. Slovenske matice in Čitalnice. Želel je tudi, da bi čitalnice odpirali ne samo po mestih, temveč tudi po vaseh, ker so bile te ustanove trdnjave proti germanizaciji.

Ko je bila 1865 ustanovljena Slovenska matica, je bil njen zelo vneti odbornik, od leta 1875 dalje pa tudi njen predsednik. Do svoje smrti je urejeval tudi njen Letopis. Bil je eden od pobudnikov za ustanovitev slovenskega gledališča in je v ta namen prevedel in priredil nekaj gledaliških del.

Kljub številnim funkcijam in obveznostim, ki so mu vzele mnogo časa, je pisal knjige in številne članke. Nekaj njegovih del sem že omenil. Prva originalna živinorejsko veterinarska knjiga Bukve za kmeta je izšla leta 1843 v Ljubljani. Še istega leta je zaradi številnih pojavov vraničnega prisada pri živini napisal v Novicah obširen strokovni prispevek Ktere živinske kuge se imamo poleti najbolj bati. Leta 1846 je napisal knjižico Milosrčnost do živali.

Ustanovitev živinorejsko-podkovijske učilnice v Ljubljani je dala pobudo, da sta Bleiweis in njegov prijatelj Strupi napisala veterinarsko-živinorejski leksikon v malem Živinozdravništvu, ki je obsegalo pet delov oziroma knjig. Štiri od njih je napisal Bleiweis.

Številni so tudi njegovi članki, ki jih je napisal kot tajnik Kmetijske družbe, kot urednik Novic in drugih časopisov, kot zdravnik itd. Lahko rečemo, da je bil Bleiweis v prejšnjem stoletju najbolj ploden pisec veterinarske, živinorejske in medicinske literature.

Bleiweisovo delo sodi v čas predmarčne revolucije, sredi komaj se razvijajočega kmečkega naroda, še polnega tlačanskega duha, ko niso imeli Slovenci niti narodno zavednega meščanstva ne intelektualcev in ko so v šolah in uradih uporabljali le nemški jezik. Ko je leta 1860 propadel osovraheni Bachov absolutizem, je Bleiweis začel politično borbo in je dosti prispeval k buditvi narodne zavesti. V taki sredini je bil najmarkantnejša osebnost narodno se prebujajočega slovenskega kmeta. Bleiweis je bil v prvi vrsti praktičen duh, prilagodljiv politik, registar in organizator tega, kar se je v jeziku, literaturi in politiki pripravljalo in dozorevalo. S svojim delom je skušal v Slovencih vzbuditi narodno zavest, toda za umetnost ni imel pravega smisla in je tako med drugim bolj od Prešerna cenil bobnečega in bombastičnega Koseskega.

Njegovo slovansko usmerjenost vidimo tudi v tem, da je bil prijatelj Hrvatov in je zagovarjal

slogo Slovencev s Hrvati. To potrjuje tudi dejstvo, da je bil častni član večjega števila hrvaških organizacij, velik prijatelj škofa Strossmayerja in da so ga kot prvega Slovenca sprejeli v Jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti.

Nastopil je na vižmarskem taboru 17. maja 1869 in se pri tem zavzemal za zedinjenje Slovencev v enem upravnem področju, z eno deželno vlado in enim državnim zborom v Ljubljani.

Bleiweis se je gotovo povsod ravnal po svojem trdnem prepričanju in je imel brez dvoma najboljše namene. Vsekakor pa moramo priznati, da je napravil in dosegel več kot katerikoli Slovenec, pri čemer moramo gledati z očmi tedanjega časa.

Verjetno so malokateremu Slovincu delali tako krivico kot Bleiweisu. Za časa življenja so ga slavili kot »očeta slovenskega naroda«, po smrti so ga le prevečkrat kar počez, enostransko kritizirali, zasramovali in smešili. Njegovo ime se še danes nekateri skoraj bojijo izgovoriti, da ne bi napravili »bogokletnega greha«.

Menim, da bi morali ob 100-letnici Bleiweisove smrti, zdaj je že čas, objektivno in vsestransko prikazati njegovo delo in lik.

Milan Dolenc

Msgr. dr. Janez L. Zaplotnik

Dne 10. januarja 1978 je umrl v Omahi, Nebraska, v domovini malo znani pionir ameriško-slovenskih zgodovinarjev in biografov msgr. dr. Janez L. Zaplotnik.

Rodil se je 19. septembra 1883 na Lužah pri Kranju v kmečki družini Jožefa in Marije roj. Jagodic. Šolal se je v Olševku in v Kranju, kjer je 1902 končal šesti razred klasične gimnazije. V Ameriko je prišel 30. avgusta 1902. Tam je bil po dveh letih študija filozofije in štirih letih teologije v St. Paul Seminary v Minnesoti 11. junija 1908 posvečen za duhovnika omaške škofije. Nato je bil deset let kaplan na angleški fari sv. Neže v Omahi, kamor so spadali tudi tamkajšnji hrvaški in slovenski priseljenci, ki so živeli razkropljeni po vsem mestu. Ko jih je bilo kakih sto družin, jim je Zaplotnik ustanovil samostojno hrvaško-slovensko faro sv. Petra in Pavla ter postal 1917 njihov župnik. V letu 1925 se je župniji odpovedal, nakar je šel na potovanje po Palestini, Grčiji in Italiji, spotoma pa obiskal svoje v domovini. Ko se je vrnil v Ameriko, se je vpisal na katoliško

univerzo v Washingtonu in čez dve leti (1927) doktoriral iz kanonskega prava. Zatem je bil od 1927 do 1930 župnik slovenske fare sv. Cirila in Metoda v Rock Springsu, Wyoming, od 1930 do 1954 nemške fare sv. Družine v Lindsayu, Nebr., in od 1954 do 1966 irske fare sv. Patricija v Gretni, Nebr. Od tam je šel v pokoj in se nastanil v bolnišnici sv. Katarine v Omahi, kjer je v miru nadaljeval svoje znanstveno delo. Jeseni 1977 je bil sprejet v tamkajšnji starostni dom Mercy Care Center, kjer je 10. januarja 1978 v 95. letu starosti umrl.

Med svojim dolgoletnim župnikovanjem je opravljal tudi več visokih služb v škofiji. Tako je bil med drugim škofijski svetovalec in sodnik ter vodja izpitne komisije za duhovniški naraščaj. Za omenjeno delo je bil leta 1937 imenovan za papeževega hišnega prelata.

Zaplotnik je večji del svojega raziskovalnega dela posvetil zgodovini ameriških misijonov, s posebnim ozirom na delež, ki so ga prispevali Slovenci. To delo je prikazal v različnih razpravah in člankih, predvsem pa v okoli 35 življenjepisih prvih slovenskih misijonarjev, ki so prišli med leti 1830 in 1880 v ZDA. Večino teh spisov je priobčil v Koledarjih Ave Maria (med leti 1915–1970) in v Novem svetu (1942–1947), občasno pa sodeloval v Amerikanskem Slovencu (1916), reviji Ave Maria (1934), Bogoslovnem

vestniku (1931 in 1933), Glasilu K.S.K. Jednote (1917/18), hrvaškem Katoličkom listu (1923), Misijonskem koledarju (1937), Spominski knjigi K.S.K. Jednote (1924), Acta et Dicta (1917 in 1934), Catholic Historical Review (1916 in 1917), Franciscan Herald and Forum ter Historical Records and Studies. Tudi Trunkova knjiga »Amerika in Amerikanci« vsebuje več njegovih krajših življenjepisov. V knjigi je izdal v latinščini pisano disertacijo »De Vicariis Foraneis« (O dekanih), Washington 1927, in življenjepis »Janez Čebulj, misijonar v Ameriki«, Groblje 1928. Kot kaplan se je ukvarjal tudi s prevajanjem; prevedel je več krajših povesti za Amerikanskega Slovence, medtem ko je v Glasilu K.S.K. Jednote objavil prevod znamenite Stevensonove povesti »Dr. Jekyll and Mr. Hyde«.

Čeravno je deloval tako rekoč vse življenje odrezan od strnjjenih slovenskih središč, je vendar posvetil dober del svojih moči in sposobnosti tudi raziskovanju začetkov zgodovine svojih rojakov v Ameriki. Zavaljo tega sodi po vsej pravici med pionirje ameriško-slovenskih zgodovinarjev in biografov.

Zapustil je obsežno dediščino objavljenih in neobjavljenih zgodovinskih spisov, ki niso le pomemben prispevek za nadaljnje raziskovanje zgodovine slovenskega izseljenstva v Ameriki, marveč so tudi prispevek k zgodovini ZDA. Zaplotnik je do zadnjega upal, da mu bodo rojaki še za življenja izdali izbor iz njegovih del v angleščini, da bi z njimi dokazal, »kaj so Slovenci doprinesli k širjenju civilizacije in kulture v ZDA«. V ta namen je na željo in prigovarjanje rojakov ob koncu šestdesetih let vsa svoja najboljša dela ponovno pregledal in predelal ter dopolnil z najnovejšimi dognanji, ni pa dočakal njihovega izida.

Jože Bajec

Dr. Alojzij Ostrc

Zapisi ob smrti so priložnost za zahvalo, saj smo dostikrat krivični do tistih nesebičnih delavcev, ki se razdajajo v svojem poklicnem delu, a njihovo delovanje ostaja navadno skrito široki javnosti. V takšnem zatišju »znanca iz sosednje ulice« je delal tudi pokojni stolni kanonik dr. Alojzij Ostrc.

Rodil se je 3. aprila 1900 v župniji Križevci pri Ljutomeru. Iz kmečkega okolja si je utiral pot k

višji izobrazbi. Maturiral je leta 1920 na klasični gimnaziji v Mariboru, stopil v mariborsko bogoslovje in po novi maši od leta 1924 do 1926 nadaljeval teološke študije v Ljubljani. Dve leti je bil kaplan v Beltincih. V šolskem letu 1928/29 je spet študiral na Teološki fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1929 promoviral za doktorja bogoslovja. Njegova odprtost in želja po strokovnem popolnjenanju ga je pripeljala v Francijo, kjer je študiral cerkveno zgodovino in umetnostno zgodovino, najprej na katoliški univerzi v Lyonu, potem pa na Katoliškem inštitutu v Parizu. Od leta 1931 do 1934 je kaplanoval v Celju, nato postal ravnatelj dijaškega semenišča v Mariboru in hkrati poučeval na realni gimnaziji. Kot stolni kanonik je leta 1936 prevzel tudi službo ravnatelja bogoslovnega semenišča v Mariboru. Na Visoki bogoslovni šoli je predaval zgodovino lavantinske škofije, cerkveno umetnostno zgodovino, krščansko arheologijo in cerkveno konservatorstvo. Čeprav ni bil nikdar prijatelj vznesenih besed in slovesnega govorjenja, je znal svojim slušateljem vcepiti smisel za estetsko vrednotenje in čut za umetniško urejevanje in prenovo cerkva. Aprila leta 1941 so ga Nemci zaprli v meljsko vojašnico, nato pa odpeljali v taborišče v Brestanico in izgnali na Hrvaško, kjer je bil duhovni pomočnik v Križovljanu. Po vojni se je vrnil v Maribor in je kot stolni kanonik opravljal na škofijskem ordinariatu razne odgovorne in pomembne službe: bil je referent za personalne zadeve, oficial škofijskega cerkvenega sodišča, penitenciarij stolne cerkve, naddekan več dekanij, predsednik komisije za cerkveno umetnost in podpredsednik pastoralno-sociološkega sveta. Že leta 1957 je s svojim referatom na konferenci dekanov v Mariboru prvi pri nas opozoril na pomen pastoralne sociologije in prvi izdelal načrt za organizirano pastoralno-sociološko delo. Ko se je obnovilo bogoslovje v Mariboru, je nekaj let predaval na oddelku teološke fakultete cerkveno umetnost in skrbel za preurejanje bogoslužnih prostorov v duhu pokoncilске obnove bogoslužja.

Čeprav so se na njegovem obrazu zarisavale skoraj zmeraj le resne in stroge poteze, smo lahko kmalu začutili v njem dobrohotno srce. Znal se je vživeti v vsakega človeka in ga razumeti ne glede na njegove svetovnonazorske poglede. V marsičem je dr. Ostrc vtisnil mariborski škofiji svoj pečat, posebno v letih po osvoboditvi. Nihče namreč ni znal tako dobro presojati znamenja časov kakor on. Od naše družbe je prejel za svoje delo odlikovanje, in sicer red

zasluge za narod s srebrnimi žarki. Moral pa je seveda tudi bridko občutiti nerazumevanje mnogih, ki se z njegovim stališčem in pogledi niso mogli sprijazniti. Vendar o teh stvareh ni rad govoril; znal je odpuščati, ker je vedel, da se človek na tak način najbolj približa Bogu.

»Veselil sem se svojega poklica,« je zapisal v oporoki. Izredno vestno se je pripravljaval na pridege, ki so bile naravnost vzorno sestavljene, in na predavanja, o katerih upamo, da se bodo – vsaj nekatera – našla v njegovi rokopisni zapuščini.

Vse življenje se je držal strogo določenega reda, ki mu je ohranjal telesno prožnost, delavnost in bistrino duha do zadnje hude bolezni, iz katere ga je iztrgala smrt 13. julija 1980 na ušesnem oddelku mariborske bolnišnice. Na lastno željo je bil pokopan v Križevcih pri Ljutomeru, kjer je 16. julija vodil pogrebne obrede škof Grmič.

Kot predsednik zbora ustanoviteljev in domrtni član bo dr. Ostrc s svojo pretehtano širokopoteznostjo, izkušeno modrostjo in nasveti še dolgo manjkal tudi Mohorjevi družbi.

Jože Smej

Lavo Čermelj

V Ljubljani je v 91. letu starosti 26. januarja 1980 umrl prof. dr. Lavo (Leopold) Čermelj. Rojen je bil 10. oktobra 1889 v Trstu. Mati je bila Tržačanka, oče je bil delavec in doma iz Vipavske doline. V rodnem mestu je obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Kot gimnazijec je bil poldrugo leto gojenec tržaškega konvikta in v svojih Spominih poudarja zaslugo konvikta, da je postal zaveden Slovenec. Po maturi je študiral matematiko in fiziko na univerzi na Dunaju, kjer je 1914 dosegel doktorat. V Trstu je nato služboval kot profesor. Medtem je izbruhnila I. svetovna vojna in ob koncu vojne so prišli v Trst in na Primorsko Italijani. Dr. Čermelj je deloval dalje kot profesor, pisal je knjige in članke z znanstveno in poljudnoznanstveno vsebino, na skrivaj pa je zbiral podatke o fašističnih ukrepih zoper Slovence in Hrvate na Primorskem in jih pošiljal v Jugoslavijo. Fašistični pritisk zoper Slovence in Hrvate je bil vedno večji, italijanska oblast je razpuščala slovenska in hrvatska društva in šole, slovensko in hrvatsko časopisje je prenehalo izhajati, prav tako knjige, vsi vidni predstavniki Slovencev in Hrvatov so prišli pod policijsko nadzorstvo, med njimi tudi dr. Čermelj. Leta 1929 je v obleki železničarja ilegalno prekoračil italijansko-jugoslovansko mejo na tovornem vlaku.

Kot begunec se je dr. Čermelj naselil v Ljubljani, dobil je jugoslovansko državljanstvo in postal profesor na bežigrasjski gimnaziji. Delo, ki ga je začel v Trstu, je nadaljeval tudi v Ljubljani: objavljaj je spise s področja matematike, fizike in astronomije ter zbiral dokumentacijo o fašističnih ukrepih zoper naše rojake na Primorskem. Deloval je tudi v emigrantskih društvih Primorcev in posredoval pri oblasteh za posamezne begunce. Ko je šlo za Primorsko, je prijel za pero in opisal fašistične ukrepe. Rad se je pohvalil, da je sestavil besedilo tudi za spis »Cerkvene razmere v Julijski krajini«, ki je bil priloga Pastirskemu listu zagrebškega nadškofa dr. A. Bauerja, tedanjega predsednika jugoslovanske škofovske konference, ki so ga brali na prižnicah 19. marca 1931 s povabilom na javne molitve za versko svobodo Slovencev in Hrvatov pod Italijo. Svetovno javnost pa je o položaju v Julijski krajini seznanil najprej z dvema knjižicama (v angleščini in francoščini), nato pa še z obsežno angleško knjigo »Life and Death Struggle of a National Minority« (Boj narodne manjšine na življenje in smrt), ki je izšla tudi v francoščini, po vojni pa še

v slovenščini. Leta 1935 je bil dr. Čermelj razrešen službe profesorja in je bil dodeljen Manjšinskemu inštitutu v Ljubljani, da se je lahko popolnoma posvetil delu za našo manjšino pod Italijo. Ko so leta 1941 Italijani zasedli Ljubljano, so že nekaj dni po okupaciji aretirali dr. Čermelja in v decembru je na čelu 60 obtožencev prišel pred fašistično posebno sodišče za zaščito države v tako imenovanom drugem tržaškem procesu. Devet od teh je bilo tedaj obsojenih na smrt, med njimi tudi dr. Čermelj, vendar je bila štirim med njimi smrtna kazen spremenjena v dosmrtno ječo, tudi dr. Čermelju. V svojih spominih piše pokojni, kdo vse je posredoval zanj, da je bil pomiloščen, pred nekaj leti pa smo ob objavi vatikanskih dokumentov šele izvedeli, da je tudi papež Pij XII. posredoval pri Mussoliniju za te obsojence, in tam je objavljen tudi Mussolinijev odgovor, iz katerega izvemo, da je bil »duce« dobro informiran o procesu. Dosmrtno ječo je dr. Čermelj prestajal na otoku Elbi, dokler ni bil po kapitulaciji Italije v januarju 1944 izpuščen in se je naselil v Trstu. Avgusta 1944 se je pridružil partizanom in v prvih letih po vojni je sodeloval kot strokovnjak za Primorsko pri naši delegaciji ob mirovnih pogajanjih glede naše meje z Italijo. Nato je bil do upokojitve 1959 ravnatelj Inštituta

za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Ves čas je še mnogo pisal z vseh omenjenih področij, prav do svoje 90-letnice. Zanimive so posebno knjige njegovih spominov (Ob tržaškem procesu 1941, Spomini na moja tržaška leta, Med prvim in drugim tržaškim procesom). Svoje dolgo in bogato življenje je s pridom uporabil za popularizacijo naravoslovnih znanosti in za izboljšanje položaja svojih primorskih rojakov.

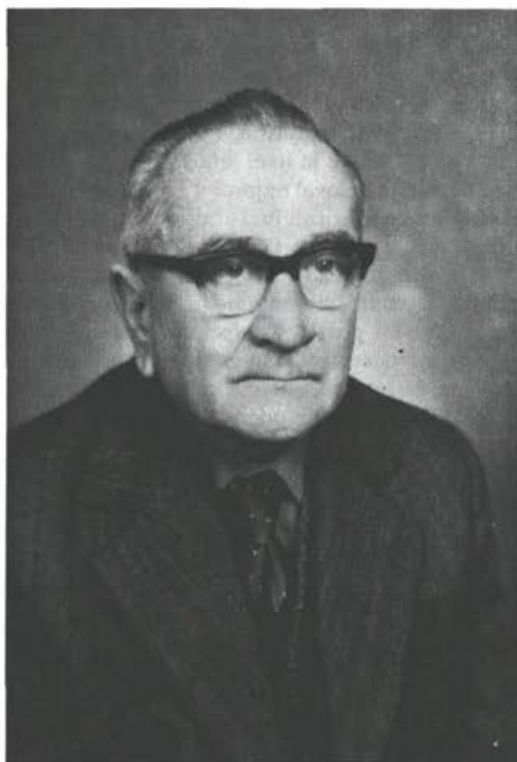
M. R.

JUBILEJI

Lojze Kozar

(ob 70-letnici)

Drži, da je Lojze Kozar zadnja leta najplodovitejši pripovednik Mohorjeve družbe. Hvala Bogu! Saj je ta iz leta v leto v večji zadregi za dobro domačo povest. Leta 1962 je izšla kot 113. zvezek Slovenskih večernic njegova povest Takšen prag, leta 1968 spet kot večerniška povest (119. zvezek) Pajkova mreža, leta 1975 njegovo najobsežnejše delo Licenciat Janez (kot 3. in 4. zvezek Nove Mohorjeve knjižnice) in lani nova povest Vezi in zanke kot 130. zvezek Slovenskih večernic. Drugod sta leta 1971 izšli dve njegovi drugi povesti: Materina ruta in Kamen in srce. Lepa žetev ob vsem drugem delu, ki ga Lojze Kozar opravlja kot župnik v Odrancih. Mimo teh daljših tekstov je objavil v zadnjih nekaj letih krajše povesti v mohorskem koledarju: Dvojni svet (1977), Na robu (1978), nekaj pesmi v Stopinjah, prav tam pa tudi črtice: Kolesarska opojnost (1975, 1976), Noč vstajenja (1977), Izpit (1979) in Tisti les (1980). V Družinski pratiki pa je objavil črtice: Zaceljena rana (1977), Na dvojnem tiru (1978), Ta nori svet (1979) in Afera (1980). Naj omenim še prevod in priredbo vzgojne knjige Pisma staršem, ki je izšla že v dveh izdajah, Šmarnice za leto 1978, prirejene po knjigi Jörga Zinka in Znamenja, šmarnice za leto 1980.

Naj bo to naštevanje še tako za koledarskega bralca dolgočasno, potrebno pa je, saj potrjuje, kako je Lojze Kozar kljub svojim sedemdesetim letom neutruđen snovalec in pisatelj.

Osemnajsto leto teče, ko smo ga mohorskim bralcem predstavili v takratnem Književnem glasniku kot pisatelja večerniške povesti Takšen prag, dasi smo v koledarju že prej brali nekatere njegove črtice, med njimi Zveneča sinjina (1955), Tuji deček (1957), Znajti se moramo (1959) in Zdravi, zdravi v eton novom leti (1960). V tem času je imel Kozar že napisano tudi povest Pajkova mreža, svoj prvi obsežnejši tekst, ki pa ga je pozneje za objavo precej skrajšal.

Lojze Kozar je bil rojen 11. novembra 1910 v Martineju, majhni hribovski vasi pod Srebrnim bregom na Goričkem, v pokrajini, ki mu je prirala k srcu in je doslej še nihče ni tako živo opisal kakor on. Komaj triletnemu mu je umrla mati. Za otroka, ki se je tega komaj zavedal, je bila to vendar boleča rana, ki se ni dolgo zacelila, čeprav je bil deležen vse ljubezni babice in tete. Na

župnikovo in učiteljevo prigovarjanje ga je oče poslal v gimnazijo, ko mu je bilo že 14 let. Ko je bila v Murski Soboti ukinjena višja gimnazija, je v sedmi in osmi gimnazijski razred hodil v Ptuj, kjer je leta 1932 maturiral. Potem je šel v mariborsko bogoslovje in imel leta 1936 novo mašo. Kot kaplan je deloval najprej v Trbovljah, nato v Hrastniku, v Brežicah in Turnišču. Leta 1945 je prišel za ekspozita v Odrance, kjer je od leta 1961 dalje župnik. Z velikim trudom, tudi s prispevki svojih skromnih honorarjev, predvsem pa ob izredni požrtvovalnosti svojih faranov je zgradil novo cerkev, ki mu jo je s slikami in freskami bogato okrasil pokojni akademski slikar Stane Kregar. Kljub odgovornemu delu, ki ga terja sodobno dušno pastirstvo, zahtevnost verskega pouka mladine in vsakdanji stik s farani, si je Kozar naložil še delo pri sestavi verskih knjig in katekizma in je pri vsej tej obremenjenosti res težko dobiti toliko ur strnjenege dela, ki je potrebno ne le za pisanje kratkih črtic, marveč daljših tekstov, s katerimi nas je v zadnjih letih presenetil.

Z Lojzetom Kozarjem je slovenski literarni zemljevid postal za eno ime bogatejši, slovenska krajina pa je zraven Miška Kranjca in Ferda Godine dobila še enega pisatelja, ki opisuje njene ljudi, njihovo delo in življenje na tej zemlji. Kozar pa ne jemlje snovi za svoja dela samo z domačih prekmurskih tal, prekmurskega človeka spremlja tudi v tujini, kamor se zateka v iskanju boljšega zaslužka. Problema odhajanja na sezonsko delo, izseljevanja in zdomstva sploh se je Kozar lotil že v svoji prvi povesti *Pajkova mreža*. Pisateljeva osnovna misel v tej povesti je: človek je zelo krhka stvar, zato moramo biti do vsakogar dobri in prizanesljivi. Košanova Veronika, junakinja v tej povesti, se končno rešuje skozi vse nevarnosti in se iz Francije, kamor jo je zaneslo življenje, srečno vrne domov, zato pa je tragičnejša usoda Pozderčevega Tjaša v povesti *Vezi in zanke*. Ta povest ima v primerjavi s prvo več realističnih prvih, dasi pisatelj neke sam pravi, da je Veroniko in njeno usodo osebno poznal in jo realno opisal. Zdomstvo je boleče vprašanje prekmurskih ljudi in je naravno, da Kozarja ne zanimajo samo kot njihovega rojaka, marveč ga bole in tako rekoč silijo, da se jih loteva in pokaže na usodne posledice. Vrednost Kozarjevega pisanja je v lepem jeziku, čeprav vplete včasih manj znane besede, ki pa so med prekmurskim ljudstvom še žive in bi bilo škoda, da bi se izgubile. Tudi slogovno se izpopolnjuje od pove-

sti do povesti, odkriva nam čedalje širše pripovedno snovanje in teži za prizadevnim umetniškim ustvarjanjem, išče v preteklost (Licenciat Janez) in zajema iz žive sedanosti. Tako se uvršča med tiste leposlovne delavce, ki eno in četrto stoletja oblikujejo mohorsko povest od Frana Erjavca, Jurčiča, Kersnika do Ivana Cankarja, Finžgarja, Meška, Detele, Preglja, Bevka, Jalna in drugih. Vsak od teh in mnogih drugih ji je skušal vtisniti značaj časa in svoje osebnosti. To izročilo dobrega mohorskega leposlovja pridno nadaljuje tudi Lojze Kozar.

Ob sedemdesetletnici mu želimo predvsem trdnega zdravja, miru in razpoloženja, v katerem bo našel tisto pravo razmerje med domišljijo in resničnostjo, ki je potrebno za dobro povest, namenjeno najširšim ljudskim plastem prav tako kakor že razvajanemu bralcu.

J.D.

Viktor Korošec

osemdesetletnik

Viktor Korošec se je rodil 7. decembra 1899 v Ljubljani. V Kranju, kjer je doma, je hodil v osnovno šolo in humanistično gimnazijo. Po maturi se je vpisal na pravkar ustanovljeno univerzo v Ljubljani. Bil je torej eden izmed prve generacije pravne fakultete tedaj mlade slovenske *Almae matris*. Na njej je leta 1924 končal pravne študije in dve leti pozneje je bil promoviran za doktorja prava. V državno službo je stopil 1924 kot sodniški pripravnik, a je bil še istega leta imenovan za tajnika pravne fakultete, kar opravičuje trditev, da je v bistvu vse njegovo poklicno delo bilo že od vsega začetka povezano s to fakulteto, ki ji je potem zvesto služil do upokojitve leta 1971 in še potem po upokojitvi do leta 1973 kot pogodbeni učitelj.

V letih od 1924 do 1926 se je kot bodoči univerzitetni učitelj izpopolnjeval na študiju v Leipzigu, kjer je študiral pri priznanem romanistu in orientalistu profesorju Pavlu Koschakerju – njegovi predniki so bili pred dvema stoletjema slovenski kmetje iz okolice Cerknice. Še kot tajnika na pravni fakulteti sta ga njegova mentorja profesorja Gregor Krek in Janko Polec usmerjala v pravno zgodovino in to predvsem v romanistično panogo. Bil mu je sedemindvajset let, ko je bil imenovan za docenta na ljubljanski pravni fakulteti. Že po treh letih je postal izredni, leta

1935 pa redni profesor za rimsko pravo, ki je tedaj še veljalo za temeljni predmet v zgodovinskem uvodnem delu pravnega študija.

Že omenjeni profesor Koschaker je leta 1927 povabil Viktorja Korošca, naj bi se vsaj leto dni posvetil študiju starih jezikov, kar bi mu omogočilo študij v klinopisni pisavi ohranjenih starih pravnih virov – akadijskih, hetitskih in sumerskih. Plod tega enoletnega intenzivnega študija je knjiga o hetitskih državnih pogodbah, ki mu jo je leta 1931 izdala fakulteta v Leipzigu. S to knjigo, ki jo označujejo kot temeljno delo in so jo leta 1978 v Nemški demokratični republiki ponatisnili, se je Viktor Korošec vključil v krog svetovno priznanih raziskovalcev zgodovine starega vzhoda in tako že celega pol stoletja zavzema med njimi odlično mesto.

V letu 1932 je v Londonu študiral zgodovino in sistem angleškega zasebnega prava na School of Economics and Political Science. Njegovo sintetično delo o klinopisnem pravu (Keilschriftrecht) je izšlo v Handbuch der Orientalistik v Leidenu leta 1961. V tem delu je zajeta obdelava celotnega razvoja klinopisnih pisav od starega sumerskega prek babilonskega in asirskega do ugaritskega. Za to delo je avtor prejel leta 1964 nagrado sklada Borisa Kidriča. S področja pravnih virov in pravne zgodovine starega vzhoda je Viktor Korošec napisal še več razprav in z njimi dosegel vrsto mednarodnih priznanj.

Posebno pomembna je bila Koroščeva naloga, da pripravi prvi slovenski učbenik rimskega prava za študente pravne fakultete. Delo sta si razdelila s pokojnim profesorjem Krekom tako, da je Krek obdelal rimsko obligacijsko pravo, vse drugo, namreč splošne nauke, vire, osebno, stvarno in rodbinsko pravo, dedno in civilno pravo pa Korošec. Učbenik je izšel v treh delih z naslovom »Zgodovina in sistem rimskega prava« v letih 1936 do 1941. Pomembno delo je izdala Mohorjeva družba v Celju. Žal je velik del naklade tretjega dela zaplenil okupator in dragoceno delo je končalo v okupatorjevem »mlinu« kakor toliko drugih dragocenih mohorskih knjig, med njimi skoro cela izdaja znamenite Sovretove zgodovine »Stari Grki«. Koroščevo delo o rimskem pravu je daleč preseglo pomen učbenika in ga je šteti v vrsto najboljših del, kar smo jih dobili Slovenci s področja prava. Ko je bil po letu 1945 pouk rimskega prava skrajšan in se je izkazalo, da je za nove razmere Krekovo obligacijsko pravo – profesor Krek je umrl že leta 1942 – preobširno za študijske namene, je napisal Korošec še

novo krajšo izdajo rimskega obligacijskega prava, ki je izšla 1948, in s tem delom sklenil lastno obdelavo vse rimskopravne študijske snovi. Sledile so še predelane izdaje, katerih zadnja objavljena je učbenik rimskega prava v dveh delih (1967 in 1969), najnovejša pa je v tisku.

Viktor Korošec je bil več let tudi dekan in prodekan pravne fakultete. Rimsko pravo je predaval od leta 1927 do leta 1973. Nekaj let je predaval tudi antični del pravne zgodovine. V študijskem letu 1964/65 je predaval na podiplomskem študiju primerjalno civilno pravo, v letih od 1971 do 1974 pa je vodil podiplomski študij iz rimskega prava in antične pravne zgodovine. Na filozofski fakulteti v Ljubljani je več let predaval akadski in hetitski jezik, za slušatelje zgodovine in arheologije pa uvod v zgodovino antičnega Egipta in prednje Azije.

Redni član SAZU je postal leta 1956. Od leta 1958 dalje je bil upravnik orientalističnega inštituta, oziroma od leta 1973 dalje Inštituta SAZU za prava starega Orienta. Od leta 1961 je tudi načelnik pravne sekcije terminološke komisije pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Razen tiskanih del je Viktor Korošec veliko predaval v tujini in doma; v tujini je imel okoli 60 predavanj, tem se pridružuje doma objavljenih

45 predavanj, v tujini objavljenih 40 člankov in razprav in množica strokovnih ocen in knjižnih poročil. Priznanje Koroščevim znanstvenim prizadevanjem in uspehom je tudi članstvo v domačih in tujih znanstvenih združenjih in ustanovah.

Skladno s svojim značajem je profesor Korošec deloval zlasti na humanitarnem področju. Za delo v organizaciji Rdečega križa je dobil priznanje z zlato značko. Za strokovne in pedagoške zasluge pa ga je predsednik republike Tito odlikoval leta 1970 z redom dela z rdečo zastavo in leta 1978 z redom zaslug za narod z zlato zvezdo.

Želimo mu še vrsto zdravih let in uspešno dokončanje nalog, ki si jih je zastavil in se mu pri njegovem nenehnem delu spet in spet odpirajo in kopičijo.

P. Roman Tominec si je naložil deveti križ

Bister, prožen, živahen v pogovoru bi dr. P. Roman Tominec lahko zatajil nekaj svojih let, če ne bi krstna knjiga kazala dneva njegovega rojstva – 12. januar in letnice 1900. Takemu, kakršen je, mu svojih let ni treba skrivati, človek bi mu lahko kvečjemu zavidal zaradi živahne besede in iskrirega pogleda, neutrudne dejavnosti, saj mu je še vsak dan prekratek tako za dušnopastirsko delo kakor za nenehen stik z vsem pomembnim, kar se dogaja doma in po svetu, kaj je novega v cerkvenem življenju, kaj na tem ali onem področju, živo spremlja domačo in svetovno književnost, umetniška prizadevanja doma in na tujem, predvsem tista, ki ga še posebej zanimajo kot dolgoletnega predavatelja umetnostne zgodovine in liturgične umetnosti na teološki fakulteti v Ljubljani.

Rodil se je v Ljubljani v desetčlanski družini vlakovodje Janeza Tominca in Marije, rojene Stegnar. V osnovno šolo je hodil na Ledini, v klasično gimnazijo v Ljubljani in v višjo gimnazijo v Kamniku pri frančiškanih. Po opravljeni maturi leta 1919 se je vpisal na tedaj ustanovljeno teološko fakulteto ljubljanske univerze in diplomiral iz teologije leta 1924. Leta 1922 je bil posvečen v duhovnika. V letih od 1924 do 1926 je študiral umetnostno zgodovino na univerzi v Münchnu in bil leta 1926 promoviran z disertacijo »Dr. France Prešeren in nemška literatura«. Po vrnitvi je bil kaplan in profesor verouka v

Ljubljani. Med zadnjo vojno so ga okupatorji večkrat zaprli, določen je bil že za talca in kasneje za izgnanstvo. Bil je z bratom patrom Angelikom pobudnik spomenice, ki so jo ljubljanski frančiškani poslali v Vatikan. V njej so papežu poročali o nasilju italijanskih okupatorjev, streljanju talcev, požiganju vasi in drugih grozodejstvih. V spomenici so zahtevali, naj Vatikan posreduje pri italijanski vladi, da bi to nasilje prenehalo, hkrati pa so hoteli preko Vatikana opozoriti ves svet, kaj počenja italijanski fašizem na Slovenskem.

Po vojni je nastopil službo kateheta na učiteljsku in bil izvoljen v vodstvo slovenske frančiškanske province Sv. Križa. Od leta 1952 predava krščansko in liturgično umetnost na ljubljanski teološki fakulteti in od leta 1959 vodi župnijo sv. Cirila in Metoda za Bežigradom. Zaradi svoje razgledanosti in širine srca je bil vsa leta in je še danes iskan duhovnik, pedagog, prijatelj in svetovalec.

Dr. pater Roman Tominec je bil več let iskan predavatelj tudi za širše občinstvo. O cerkveni umetnosti je imel več predavanj v Ljubljani, dalje v Zürichu, Friebourgu, v Krakowu; dunajski publiki je predaval o delu arhitekta Jožeta Plečnika.

Na teološki fakulteti je ustanovil in uredil seminar »artis sacrae«, za katerega je oskrbel že lepo

zbirko strokovnih knjig, predvsem s področja cerkvene in liturgične umetnosti. Sodeloval je pri umetniški opremi fakultetnega poslopja in cerkve sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, z nasveti pa pri številnih drugih cerkvah v Sloveniji. Umetnikom je bil svetovalec pri ustvarjanju in oblikovanju sakralnih predmetov, zlasti kelihov, monštranc, svečnikov in bogoslužnih oblačil.

Vsa povojna leta je prizadeven član Sveta za cerkveno umetnost v ljubljanski škofiji.

Dr. pater Roman Tominec pa je eden tistih članov svojega reda, ki ne služi samo Bogu, Cerkev in vernemu občestvu, marveč nadaljuje tradicijo tistih svojih redovnih prednikov, ki so svoje znanje in talente posvetili tudi znanosti, vsak izmed njih predvsem tisti stroki, kateri se je posebej posvetil in se izpopolnjeval v njej. Taki zaslužni možje pred njim so bili jezikoslovec p. Regalat Čebulj, glasbenik p. Hugolin Sattner, pisec tehničnih razprav o socialnem vprašanju jubilaritov brat dr. p. Angelik Tominec in že pred njimi cela vrsta drugih sinov sv. Frančiška Asiškega, ki so vsak po svoje prispevali delež k našemu splošnemu kulturnemu razvoju.

Dr. pater Roman Tominec je svoje posebne darove posvetil predvsem preučevanju cerkvene umetnosti in je s tega področja napisal tudi več razprav. Že leta 1933 je v Spominski knjigi za sedemstoletnico prihoda očetov frančiškanov v Ljubljano opisal njihove cerkve, samostane in oblike nekaterih zaslužnih osebnosti, ki jih hrani sedanji frančiškanski samostan v Ljubljani. Več razprav s področja cerkvene umetnosti, pastoralke in liturgike je objavil v Zborniku razprav Teološke fakultete v Ljubljani, v Novi poti, Bogoslovnem vestniku, Znamenju, Cerkvi v sedanjem svetu in v latinskem zborniku »Virgo immaculata«. Posebno dragocene so njegove razprave Prevrednotenje cerkvene umetnosti, ki je izšla leta 1952 v Zborniku teološke fakultete, Izgubljene osnove (leta 1954 prav tako v omenjenem zborniku), Študija o moderni sakralni umetnosti (Nova pot 1954), Immaculata in arte slovenica, objavljena leta 1957 v latinskem zborniku Virgo Immaculata, Sodobna pota pastoracije (Nova pot 1957) in Estetika sholastikov (Bogoslovni vestnik 1968).

Celo vrsto poljudnih člankov z omenjenih področij pa je priobčeval v Cvetju z vrtov sv. Frančiška, v predvojnem Slovincu, v Pogovorih, v Oznanilu, v Družini in Ognjišču. Izšli sta tudi dve njegovi knjigi s poljudno asketično vsebino Naša ljubezen tebi, Gospa in Poslednje usmiljenje. Ob

vsem tem moramo poudariti, da je pater Roman že dolga leta skrben poverjenik Mohorjeve družbe, pa se mu za to prizadevanje ob njegovi osemdesetletnici še posebej zahvaljujemo, da bi deveti križ, ki si ga je naložil, nosil v tistem duhu svojega redovnega ustanovitelja kot doslej, se pravi v vžiganju božje ljubezni in prinašanju veselja.

Sedemdesetletnica Viktorja Smoleja

V jesenskih dneh 1980. leta je v tistem počitniškem domu z leseno delovno hišico nad Savo pri Drulovki pri Kranju začel profesor Smolej šteti čas, ki ga vodi v novo desetletje. Od dne, ko je končal šolanje in vse do danes, je bilo njegovo delo povezano tudi z Mohorjevo družbo. Ne tega in tudi vsega drugega njegovega dela na tem preozko odmerjenem prostoru ne bomo mogli zaobseči – preveč ga je in tudi zaključeno ni. Zato želimo, da mu še dolgo ne bilo konca!

VIKTOR SMOLEJ, sin financarske družine iz Kranjske gore, je zagledal luč sveta 15. septembra 1910 v Prvačini pri Gorici. Po zasedbi Primorske se je družina morala vrniti v Kranjsko goro. Tu je obiskoval osnovno šolo, gimnazijo v Šentvidu, a maturiral je v Ljubljani. Že iz mladega vezan na lepo domačo knjigo – saj ga je oče leta 1912 vpisal med ude Mohorjeve družbe! – se je posvetil študiju literature in srbskohrvatskega jezika. Po diplomi 1933 na Univerzi v Ljubljani, je na Univerzi v Bratislavi razširil študij še na slovaški in češki jezik in literaturo.

Profesorsko službo je začel 1936 v Murski Soboti in jo končal v Mariboru, ko so ga Nemci pregnali v Srbijo. Kmalu se je prebil k družini v Ljubljano, a na šolo ni šel. Takoj se je vključil v aktivno delo za OF in bil od marca do junija 1943 v zloglasnih zaporih Coroneo v Trstu. Zaradi bližajočega se zloma fašizma se je srečno vrnil v Ljubljano in takoj ob polomu Italije odšel v partizane. Delal je najprej pri uredništvu Slovenskega poročevalca, se prebijal skozi nemške ofenzive in sunke ter od poletja 1944 dalje načeloval oddelku za srednje šole na osvobojenem ozemlju. Po osvoboditvi je izvedel organizacijo srednjega šolstva v Sloveniji in na Primorskem. Od jeseni 1947 do upokojitve pa je zasedal novoustanovljeno stolico za slovaški jezik na Univerzi v Ljubljani in predaval tudi metodiko pouka slovenščine.

V. Smolej je zgodaj začel z literarnim in knjižno publicističnim delom, kar je vedno opravljal z vso natančnostjo in ljubeznijo. To njegovo delo je komaj da pregledno in doslej nikjer v nadrobnotih opisano in ocenjeno, vsekakor pa je zelo velik del tega zajet v publikacijah Mohorjeve družbe. V dveh letih »brezposelnosti« po diplomi (1934–35) je bil njen souredniški sodelavec, o čemer pripoveduje v toplem članku »Srečanja s Finžgarjem« v Književnem glasniku 1963. Po vojni je sodeloval pri obnovi Družbe in bil vedno aktiven član njenih vodečih svetov in odborov. Zadnja leta je podpredsednik odbora MD. Bil je tudi prvi urednik obnovljene Mladike, a vedno neuklonljiv pobudnik tiste poti mohorjanskega delovanja, ki jo je uveljavil po prvi svetovni vojni Finžgarjev krog sodelavcev. Po njegovi pobudi je izšla marsikatera redna ali izredna izdaja, v zadnjih letih npr. zbirka Naši kraji. O delu MD je napisal tudi več razprav, npr. 150 let Mohorjeve družbe in beseda o Antonu Janežiču in ljudski založbi ob 100-letnici njegovega rojstva.

V vrsto izbranih spisov najvidnejših piscev – Mohorjanov (Detela, Finžgar in Pregelj) je uvrstil svoje najboljše in temeljito delo – pet

knjig *Izbranih spisov Ksaverja Meška* (izd. 1954–1970). V vsaki knjigi so bogate uredniške opombe, kar daje delu še posebno vrednost. Mimo tega je oskrbel pri MD več izdaj Meškovih mladinskih spisov in knjigo *Legende o sv. Frančišku*, vse z uredniškimi opombami. Obljubil pa je tudi zaključno knjigo s študijo o pisatelju, na katero čaka naš knjižni trg. Nekaj Meškovih mladinskih izdaj je uredil tudi za druge založbe in poleg Valjavca tudi dva Literarna koledarčka.

Nikakor pa ne moremo mimo Smolejevega dela *Slovstvo v letih 1941–1945*, ki je izšlo kot sedma, zaključna knjiga *Zgodovine slovenskega slovstva Slovenske matice* (1971). Temu tako raztresenemu in nehomogenemu gradivu je moral posvetiti veliko podrobnega raziskovanja, da je lahko napisal zanesljivo in temeljno knjigo (nad 400 strani velike oblike) o slovstvu v osvobodilnem boju na terenu in v Ljubljani sami. Ob tej knjigi naj navedemo še njegovo ureditev knjige proze Mare Husove, predvojne sodelavke Mladike, ki so jo ustaši ubili v Banja Luki (1943). Na leksikografsko področje je posegel z dvema knjigama *Slovenski dramski leksikon* (od A–M in N–Ž, izšli 1961–62) z izčrpnim in še nikjer obdelanim popisom in sliko vseh, ki so bili udeleženi pri razvoju našega gledališkega življenja. Avtor je zapisal, da je to delo nastalo »iz spoštovanja in ljubezni do slovenske dramatike in našega gledališča«.

Smolejevo ime srečujemo tudi v številnih predvojnih in povojnih revijah od njegovega začetnega publicističnega dela pa do danes. Seveda je največ tega v Mladiki in Novi Mladiki, dalje v Besedi o sodobnih vprašanjih in Dejanju, potem v Slavistični reviji in Jeziku in slovstvu, Prostoru in času in Znamenjih.

Smolejevo šolanje v Bratislavi je obrodilo zelo bogate in za seznanjanje z bratskimi narodi dragocene sadove. Iz slovaškega ter češkega in lužiškosrbskega slovstva je prevedel čez 30 del in jih pripravil za natis, tako Slovaške pravljice, L'Udove »Viteze brez meča«, Jesenskyeve »Demokrate« itn. Ob tem pa ni z besedo in dejanjem zanemaril dela pri seznanjanju teh ljudstev z našim slovstvom in kulturnimi problemi. Npr. razprave: Aškerc, Cankar in Finžgar pri Slovaki. Najpomembnejše delo pa sta dva zajetna slovarja: *Slovaško-slovenski* in *Slovensko-slovaški*, ki je v tisku.

Prezreti ne smemo še njegovega pedagoško predavateljskega dela med slavisti. Gotovo je zaslužil s tem delom priznanja, ki jih je bil dele-

žen od Zveze čeških in slovaških pisateljev v Pragi in Bratislavi ter Društva za stike s tujino.

Leta in obletnice jubilaranta pri njegovem bogatem literarnokritičnem, publicističnem in leksikografskem delu niso ovirala, zato upamo in želimo, da bi še dolgo ohranil ta nezadržni polet.

Bogomil Gerlanc

Srečko Žumer

V letošnjem maju 1980 je tiho in skromno dopolnil 85 let življenja SREČKO ŽUMER, dolgoletni predsednik krščansko socialistične delavske strokovne organizacije Jugoslovanske strokovne zveze (JSZ). Njegova mladost sovpada s časom velikih političnih prizadevanj Janeza Ev. Kreka za socialno in narodno prebuditev slovenskega naroda. Številno delavsko družino Žumrovih v Železnikih nad Škofjo Loko je Krek tudi osebno dobro poznal in mlademu Srečku v času šolanja na gimnaziji v Kranju dajal celo denarno podporo. S 15 leti je začel Srečko Žumer v Kranju z delom tiskarja, kjer se je izučil najprej za ročnega in kasneje za strojnega stavca. Tiskarskemu poklicu je ostal zvest vse do 1968, polnih 56 let. Njegovo delo za stavnim strojem sta pre-

kinili najprej prva svetovna in nato še druga svetovna vojna. Prvo svetovno vojno je končal kot prostovoljec na Koroškem.

Delo in življenje delavca sta prebudila v mladem Žumru že zgodaj živo zanimanje za socialno stran delavskega in kmečkega življenja, kakor ga je v tistem času oblikoval in poglobljajl Janez Ev. Krek. Že v letu 1921 je našel pot v JSZ in ji ostal zvest ves čas njenega obstoja. Kot razgledan delavec je hitro našel povezavo s takratnimi krščanskimi socialisti v JSZ: Jožetom Gostinčarjem, Francetom Terseglavom, Jožetom Rutarjem, Miho Moškercem, Tonetom Marinčkom in drugimi. To pa so bili možje, ki so že pravilno začeli čutiti in razumeti delavska socialna vprašanja tistega časa. Čeprav na začetku še idejno in politično odvisni od Slovenske ljudske stranke (SLS), so začeli krepko uveljavljati neodvisnost in delavsko pot JSZ. Postopoma se je začela idejna in politična diferenciacija od konzervativne politike k samostojnemu zastopanju delavskih interesov.

V načelstvu JSZ je Žumer v letu 1923 že postal podpredsednik in 1925, ko se je takratni predsednik Jože Gostinčar preselil iz Ljubljane, pa je iz njegovih rok prevzel funkcijo predsednika JSZ. Nalogo predsednika JSZ, ki jo je prevzel pred 55 leti, je obdržal skozi vse občne zборе. To je gotovo veliko, ne samo osebno zaupanje in priljubljenost, temveč širše priznanje za opravljanje pomembne funkcije. Srečko Žumer je predsedoval JSZ v izredno pomembnem in zgodovinskem času, v katerem je bilo njegovo delo vse prej kot lahko. Veliko člankov je napisal, največ v Delavsko pravico. Vodil je številne občne zборе JSZ. Kot rdeča nit vodi skozi njegovo pisano in govorno besedo poudarek, da je JSZ od Krekovih časov vedno na strani slovenskih delovnih ljudi in da imamo mirno zavest, da nismo nikdar podpirali razprtij v delavskih vrstah ter da smo vedno poskušali krepiti vse, kar združuje delovne ljudi.

Od začetka njegove predsedniške dobe, ko je bila JSZ še povezana in odvisna od SLS, je v svojem razvoju, zlasti ob nastopu šestojanuarske diktature 1929 in po njej, prerasla v neodvisno delavsko strokovno organizacijo. Postala je nosilec krščansko socialističnega gibanja na Slovenskem, ki je v usodnem času okupacije 1941 predstavljalo eno od ustanovnih skupin Osvobodilne fronte. Velika skrb Žumra je bila, da postane JSZ dobro organizirana strokovna organizacija, ki vključuje tudi mladinsko gibanje (Krekova mladina od 1922 do 1933 in kasneje Krščanska

delavska mladina), žensko sindikalno gibanje, založbo Krekova knjižnica, delavsko hranilnico in posojilnico. V sindikalnem pogledu je bila JSZ organizirana v strokovne zveze in skupine, razdeljene po najpomembnejših industrijskih panogah in še posebej na zvezo nameščencev, zvezo viničarjev in zvezo gospodinjstev pomočnic. Izdajala je tednik Pravica in kasneje Delavska pravica ter razne publikacije. Dobro izvedena organizacija je omogočila potrebno koncentracijo in dober pregled nad delom posameznih organizacij. S tem pa je bila dana možnost za hitro in naglo reagiranje na terenu.

V dolgi dobi opravljanja predsedniškega mandata je moral Srečko Žumer doživljati tudi težke čase idejnih in političnih pretresov, ne samo v odnosu do kapitalističnega izkoriščanja delavskega razreda, temveč tudi do konzervativne politike SLS na Slovenskem. Ta je storila vse, kar je mogla, za ustavitve in preprečitev razvoja JSZ na razredne delavske pozicije in vodenje politike delavske enotnosti ne glede na nazorske razlike, čeprav SLS sama pri svobodnem združevanju v kapitalističnem svetu ni čutila nobenih nazorskih omejitev. Ko je v letu 1932 propadel poizkus zamenjave vodstva JSZ s politično prilagodljivimi ljudmi iz stranke, so začeli s predlogi o ustanovitvi nove delavske katoliške organizacije, ki naj pokoplje JSZ. Ko je JSZ zavrnila vse kompromise in vztrajala na svojem krščansko socialističnem stališču, je 1935 ustanovljena JRZ (v katero se je vključila SLS) realizirala predlog o ustanovitvi nove delavske organizacije in ustanovila Zvezo združenih delavcev (ZZD) z namenom, da razbije JSZ in prevzame njeno članstvo. To pa ni bilo več mogoče, ker je krščansko socialistično delavstvo v povezavi z naprednimi tokovi intelektualnih struj okrog revije Besede in kasneje Dejanja ter krogov iz vrst naprednih akademskih društev, predvsem Zarje (bohinjski tedni), čvrsto vztrajalo proti politiki režima, ki je vedno bolj drsel v objem fašizma in bližnje vojne.

V tem težkem in večletnem idejnopolitičnem in sindikalnem boju je Srečko Žumer mirno in dostojanstveno branil krščansko socialistično smer kot logično nadaljevanje velikega kulturnega in političnega ter sindikalnega prizadevanja Janeza Ev. Kreka. V osnovi je ostala demokratična ljudska pot, ki jo je bilo treba razviti naprej od pojmovanja krščanskega solidarizma v dejanske oblike in vsebino revolucionarnega boja za socializem, pri čemer je bilo treba upoštevati nove zakonitosti družbenega razvoja. Celotno načel-

stvo JSZ je pod predsedstvom Srečka Žumra sprejelo nakazano revolucionarno pot. Zato ob narodni nesreči 1941 ni bilo težav pri odločanju za Osvobodilno fronto in oborožen boj za narodno in socialno osvoboditev.

Čeprav ne več mlad se je Srečko Žumer udeležil narodnoosvobodilnega boja kot politični delavec v Osvobodilni fronti. Zadevali so ga težki udarci okupatorjeve krutosti. Večkrat so ga zaprli in poslali v internacijo. V zaporih je moral prestati tudi težka in okrutna mučenja. Okupatorjevo nasilje ga ni strlo in končno je v ilegalnih razmerah dočkal težko priborjeno osvoboditev.

Na zasedanju SNOS v Kočevju jeseni 1943 je bil izvoljen za člana tega najvišjega predstavniškega telesa. V prvem mandatu skupščine Jugoslavije pa je bil izvoljen za zveznega poslanca. Njegova največja odlika pa je, da je ostal delavec za stavnim strojem vse do 1968. leta, ko je pri svojem 73. letu zapustil stroj in zadovoljen lahko ugotovil, da je v svojem življenju pošteno opravil veliko delo.

Stane Kovač

Koledarska kronika

Ko urednik odda koledarsko gradivo v tiskarno, se zgodi toliko pomembnega, da ni mogoče vsega zajeti v to gradivo. Nekateri teh dogodkov nam ostanejo v spominu, druge zabriše čas in pozabljenje, na nekatere pa urednik Koledarja mora vendarle opozoriti, da si jih osvežimo ob branju in ker so konec koncev ne le del našega vsakdanjega življenja, marveč tudi del naše zgodovine.

Slovensko romanje v Rim

Veličastno slovensko romanje v Rim bo ostalo v spominu predvsem tistim, ki so se ga udeležili. Več kakor pet tisoč romarjev iz Slovenije, s Koroškega, Tržaškega, z Goriškega in iz Beneške Slovenije se je zbralo dne 18. oktobra 1979 v veliki avdienci dvorani Pavla VI. v Vatikanu. Ljubljanski metropolit dr. Jožef Pogačnik je pozdravil papeža Janeza Pavla II. v imenu slovenskih romarjev in poudaril, da so Slovenci tudi v naj-

težjih trenutkih svoje zgodovine ostali zvesti rimski Cerkvi. Še pred papeževim prihodom v dvorano je dr. Jezernik kot najvišji predstavnik zavoda SLOVENIK napovedal ustanovitev štipendije, ki se bo imenovala po papežu Pavlu VI., ki je od vsega začetka spremljal nastajanje in razvoj te najpomembnejše slovenske ustanove v Rimu. Blagoslovil je temeljni kamen, leta 1973 pa povzdignil Slovenik na raven papeškega zavoda. Omenil je tudi, da je prav Pavel VI. uredil stanje slovenskih škofij, ponovno ustanovil koprsko, ljubljansko pa povzdignil v metropolijo, na kar smo Slovenci čakali polnih 12 stoletij.

Romarjem iz Slovenije je papež Janez Pavel II. v slovenščini spregovoril naslednje besede:

»Z iskrenim veseljem in hvaležnostjo sprejemam vas Slovence, ki ste te dni prišli v Rim na narodno romanje s svojimi škofi na čelu. Vas vse očetovsko pozdravljam kot predstavnike pleme-nitega naroda, naroda, ki je vreden vsega spošto-vanja in ljubezni. Dobro vem, da ste Slovenci med prvimi slovanskimi narodi sprejeli krščansko vero pred več kot dvanajstimi stoletji. Za ta neprecenljivi dar pokristjanjenja, ki je postalo vir tako dragocenih sadov, se z vami vedno zahvalju-jem Bogu. Želim obenem izraziti priznanje in pohvalo vašemu narodu za nepretrgano zvestobo apostolskemu sedežu v Rimu, ki je ostala neokrn-jena tekom stoletij kljub vsem preizkušnjam, ki ste jih morali prestati. Bodrim vas, da z neomaj-nim zaupanjem vztrajate na isti poti živega in neustrašnega evangelijskega pričevanja. Moj pogled se obrača tudi na prihodnost vašega cerkve-nega občestva, zato postaja moja beseda goreč poziv, da vedno bolj poživite dar svetega krsta. Posebno vam polagam na srce, da primerno skr-bite za duhovniške poklice, tako da bo imela slovenska Cerkev vedno dovolj gorečih duhovni-kov. Ne bom se spuščal v podrobnosti te vzvišene naloge, zanj ste odgovorni predvsem vi, dragi škofje in duhovniki. Zdi se mi vendar primerno poudariti temeljno vlogo družine, bodisi v kr-ščanski vzgoji otrok, bodisi v velikodušni skrbi za rast duhovniških in redovniških poklicev. Srčno spodbujam prav posebno vse duhovnike, da vztrajno, z navdušenjem in apostolsko preda-nostjo služite Cerkvi in se posvečate pastoralnim dejavnostim, ki so vam lastne, v popolnem obče-stvu in vdanosti škofom, ki so v prvi vrsti odgo-vorni za cerkveno organizacijo in versko življenje v škofiji. Le tako bo zavzetost posameznikov gotovo obrodila dobre in bogate duhovne sadove. Vem, da proslavljate letos četrstoletni obstoj

medškofijskega tednika Družina. Srčno želim, da bi to glasilo tudi v prihodnosti svobodno opravljalo svoje predragoceno vzgojno in informativno versko poslanstvo. Slovenci katoličani bodo ta-ko imeli ustrezno sredstvo, da se vedno bolj zavestno vključijo v življenje vesoljne Cerkve. Veseli me, da pri tem sodeluje s svojimi oddajami vatikanski radio. Vam vsem najprisrčneje želim za Cerkev v Sloveniji in za ves slovenski narod vedno večjega napredka s pomočjo vsemogočnega Boga in našega Gospoda Jezusa Kristusa ter pod materinskim varstvom božje Matere, kraljice Slovencev, tako na človeški kakor na krščanski ravni v blagor tudi celotne družbe, v katero ste vključeni. Vsak dan naj vas spremlja moj posebni apostolski blagoslov, ki ga iz srca podeljujem vam in vsem, ki so vam dragi.« Vsem romarjem bo ostalo to srečanje s papežem Janezom Pavlom II. v nepozabnem spominu, prav tako somaševanje vseh slovenskih škofov in ganljivo in mogoč-no slovensko petje v cerkvi.

Ivanu Trinku-Zamejskemu v spomin

Skupini spomenikov zaslužnim Slovincem v Erjavčevem drevoredu v Novi Gorici se je po prizadevanjih Kluba starih goriških študentov pridružil 15. oktobra 1979 kip Ivana Trinka-Zamejskega, buditelja beneških Slovencev. Trin-kov doprnski kip je delo kiparja Negovana Nemca. Slovesnosti odkritja se je udeležilo veliko ljudi iz SR Slovenije, s Tržaškega, z Goriškega in pred-vsem iz Benečije. Že nekaj dni pred odkritjem spomenika pa so v Goriškem muzeju v gradu Kromberk odprli zgodovinsko razstavo o življe-nju in delu pisatelja, pesnika, duhovnika, filozof-a, predvsem pa narodnega buditelja, ki je umrl pred 25 leti. Odkritje spomenika so spremljale recitacije, nastopi številnih pevskih zborov in govor župnika Emila Cenčiča, ki je med drugim dejal: »Trinkov glas, ki je budil brate, je utihnil, njegovo sonce je zašlo, nad njegovim grobom pa se dviga plamenica. Prižgimo ob tej plamenici tudi mi svoje bakle in nadaljujmo njegovo delo, da zasveti tudi nam Benečanom dan resnične svobode, ko bomo uradno priznani kot manjšina in bomo imeli svoje šole, v katerih se bo mladina vzgajala v Trinkovem duhu...«

Dne 24. novembra 1979 pa je bila ob 25-letnici smrti Ivana Trinka pomembna slovesnost v Čedadu. Tudi te slovesnosti so se udeležili številni beneški Slovenci, Slovenci z Goriškega in

Tržaškega in iz matične domovine. Poudarek tej slovesnosti pa so dali s pozdravnimi nagovori predsednik deželnega sveta Mario Colli, ki je podčrtal plameniti boj beneškega pesnika in duhovnika za pravice slovenskega prebivalstva in za mirno sožitje in prijateljstvo med narodi, videmski nadškof Alfredo Battisti, ki je v svojem pomembnem govoru zaobjel vso problematiko beneških duhovnikov in njihovo važno vlogo pri utrjevanju verske, narodne in kulturne identitete, kar je bistvene pomena za razvoj in obrambo dostojanstva ter kulture posameznikov in celotnega naroda; o liku in delu Ivana Trinka je govoril čedadski župan. Glavni govornik, profesor Marino Qualizza, pa je orisal predvsem lik Ivana Trinka kot politika in zagovornika pravic slovenske manjšine v videmski pokrajini. Odkritje spomenika Ivanu Trinku – tudi tega je izdelal goriški rojak Negovan Nemeč – je bil pomemben dan za beneške Slovence in za ves slovenski narod, ki želi hoditi po poti, ki jo je začrtal buditelj in voditelj beneških Slovencev; v poudarku te misli je potekla slovesnost ob 25. obletnici smrti Ivana Trinka v Čedadu.

Jubilej kartuzije Pleterje

Izmed nekdanjih cvetočih kartuzij na Slovenskem v Žičah pri Konjicah, v Jurjevem pri Laškem, v Bistri pri Vrhniki in v Pleterjah na Dolenjskem, se je ohranila v današnji čas samo pleterska, najmlajša med njimi, saj je bila ustanovljena skoro petdeset let za žičko. Napadi Turkov in luteranske homatije so jo popolnoma oslabile. Redovniki so deloma pomrli, deloma zapustili samostan, nikogar ni bilo, ki bi obdeloval posestva, zato je nadvojvoda Ferdinand leta 1596 pleterski samostan podaril ljubljanskim jezuitom, ki so v Pleterjah ostali do leta 1773, ko je papež razpustil jezuitski red. Tedaj je država prevzela jezuitsko imovino in ustanovila na njej državno posestvo. Od leta 1839 dalje je bil samostan s posestvom vred v zasebni lasti, leta 1899 pa je sklenil generalni kapitelj v Veliki kartuziji pri Grenoblu odkupiti Pleterje; sezidali so nov samostan in kartuzija je spet zaživela. V samostanu so se najprej naselili francoski redovniki, pozneje so se jim pridružili tudi menihi drugih narodnosti, danes pa šteje samostan 10 očetov; štirje so Slovenci, po eden je Hrvat, Avstrijec, Nemeč, Švicar, Nizozemec in Američan, bratov pa je dvanajst in so vsi Slovenci. Največ redovnikov je

imela kartuzija tik pred prvo svetovno vojno, ko je štela 35 patrov in 42 fratrov. Druga svetovna vojna je pomenila veliko in trdo preizkušnjo za pleterski samostan. Najprej so jo zasedli Nemci, nato pa Italijani. Zaradi svoje ugodne lege pod gozdnatimi Gorjanci je bila kartuzija velikega pomena za zvezo med partizani in terenom. Samostan je podpiral partizane z živežem in z raznim potrebnim materialom, z zdravili, predvsem pa je bil mnogim ranjenim partizanom varno skrivališče. Tako se je začelo sodelovanje med partizani in kartuzijo, ki je trajalo do konca vojne, čeprav se je proti koncu leta 1942 nasilno vselila vanj kvislinška formacija, imenovana »Legija smrti«. Februarja 1943 so partizani napadli samostan in pod njihovim pritiskom in ker je del križnega hodnika in več celic gorelo, so Italijani s tanki prišli po člane »Legije smrti« in jih odpeljali v Šentjerneji. Odslej so partizani spet prihajali v Pleterje na obisk in po pomoč. Nemcem to sodelovanje ni moglo ostati prikrito in so zaprli priorja Leopolda, ki so ga pa na posredovanje Vatikana izpustili, vendar je moral oditi v konfinacijo v Italijo. Po osvoboditvi se je prior vrnil in samostan je znova normalno zaživel. Prior je za svoje sodelovanje z osvobodilno fronto med vojno prejel več državnih odlikovanj in drugih priznanj. Danes vodi pletersko kartuzijo pater Janez Drolc. Ta je obnovil redovno disciplino in samostanska družina živi svoje običajno redovno življenje. Tako je kartuzija Pleterje 3. novembra 1979 praznovala 80-letnico vrnitve kartuzijanov in 75-letnico obnove redovnega samostanskega življenja. Na ta dan je namreč minilo ravno 75 let, ko je škof Jeglič posvetil novo pletersko cerkev Prestola sv. Trojice in se je s tem dnevom začelo redno samostansko življenje s strogim klavzuro. Ob teh dveh jubilejih je predsednik republike odlikoval kartuzijo z Redom zaslug za narod z zlato zvezdo.

Smrt nadškofa in prvega slovenskega metropolita dr. Jožefa Pogačnika

Dne 25. marca 1980, ravno na praznik Gospodovega oznanjenja, je zadet od srčne kapi nenadoma umrl dr. Jožef Pogačnik, nadškof in prvi slovenski metropolit. Komaj dvanajst dni je minilo, odkar je odložil bremena službe nadškofa na mlajša ramena, pa ga je Gospodar življenja že odpoklical. Umrl je, kakor je živel: mirno, zbrano in dostojanstveno. Odmaševal je – med mašo

je imel še kratek nagovor, ki ga je začel z besedami: »Danes je velik praznik!« – zmolil jutranji del brevirja, vzel v roke rožni venec in mirno odšel v svojo sobo. Sedel je še k zajtrku. Takrat je dobil srčni napad, se kmalu zatem zgrudil in obležal. Dva zdravnika, ki sta hitro prišla, sta soglasno ugotovila smrt zaradi srčnega infarkta. Tako je odšel dobri pastir, ki je zvesto služil ljubljanski Cerkvi 53 let, od teh sedemnajst let kot nadškof; odšel je dolgoletni urednik Mohorjeve družbe in do zadnjega njen veliki prijatelj, mož globoke vere in pobožnosti, izklesan značaj in asket. V zadnji objavljeni pesmi je zapel:

*Srce moje le na to še čaka,
da se čas bo v večnost mi prelil,
v večnosti pristan
čoln moj je naravnan.*

Dne 28. marca so ga ob vznožju oltarja Žalostne Matere božje položili v grobnico v ljubljanski stolnici. Pokopali so ga z najvišjimi častmi. Pogrebne slovesnosti je vodil apostolski pronuncij v Jugoslaviji nadškof Michele Cecchini, ob njem pa je bilo 18 nadškofov in škofov, somaševalo pa je okrog 330 duhovnikov. Nadškofov spomin so v cerkvi počastili tudi predstavniki republike Slovenije, Socialistične zveze, mesta Ljubljane, občine Tržič in krajevne skupnosti Kovor, pokojnikovega rojstnega kraja. V spomin na pokojnikovo urednikovanje Mohorjeve družbe objavlja Koledar poseben prispevek, saj mu je Mohorjeva dolžna veliko in se bo njegovega dela še spominjala, saj je zanjo živel ne le tista leta, ko je urejeval njene knjige in Mladiko, skrb za njen obstanek in razvoj mu je bila pri srcu do zadnjega.

Šest desetletij slovenske univerze

Leto 1919 je prineslo prvo možnost za uresničenje ene izmed osnovnih zahtev slovenskega narodnega programa iz obdobja revolucionarnih vrenj sredi 19. stoletja, čeprav je zamisel o slovenski univerzi dosti starejša. Tako smo na jesen pred šestdesetimi leti dobili Slovenci svojo univerzo s petimi fakultetami. Prvo študijsko leto njenega obstoja je bilo vpisanih okoli 900 študentov, danes jih ima čez 20.000, poleg nje pa se je razvila v Sloveniji še druga univerza v Mariboru, ki je 1979 slavila dvajsetletnico in ima tudi vpisanih okoli 9500 študentov. Ob tem jubileju slovenske univerze, ki je dobila ime po Edvardu

Kardelju, se je zvrstilo v dneh 11. 12. in 13. decembra 1979 več pomembnih prireditvev, od slavnostne seje univerzitetnega sveta do predavanj in razstav, od promocije častnih doktorjev do osrednje prireditve pod naslovom Univerza v združenem delu.

Kakor so viharji in burje vršali teh šestdeset let preko našega življenja in sveta, kot jih naša domovina še ni doživela, lahko rečemo, da je veliko tega preživela s svojim narodom tudi naša univerza. Težave so se začele že ob njeni ustanovitvi. Skoraj vsa leta od ustanovitve do začetka druge svetovne vojne so ji grozile okrnitve in celo ukinitve. Skoraj za vsako novo profesuro je bilo treba hudega boja na prosvetnem in finančnem ministrstvu v Beogradu. Unitaristično pojmovanje ni imelo posluha za slovensko univerzo, kakor ga za Slovenijo sploh ni imelo tudi v drugih pogledih; univerza je bila diskriminirana tudi v dajanju denarnih sredstev. Ni čudno, da je bil ta nenehni boj za obstoj slovenske univerze povezan z živim tokom političnih bojev, demonstracij proti centralističnemu Beogradu. Kljub okrnjenemu in skromnemu obsegu in skrbi za obstanek se je univerza ob odličnem profesorskem kadru morala razvijati in je dosegla visoko znanstveno raven in s tem tudi ugled. Njen boj za obstanek je bil povezan z vprašanjem naše narodne časti. Prav s tem bojem za obstoj je univerza na široko prebujala zavest naših ljudskih množic in jih pripravila za veliko preizkušnjo, ki jo je prinesla druga svetovna vojna z italijansko in nemško okupacijo ter narodnoosvobodilnim bojem. Ob njenem jubileju je bilo poudarjeno, da je kot ena najvišjih ustanov slovenskega duha bila sama po sebi simbol slovenstva in je med svojimi gojenci podžigala visoko zavest o tem. Zato je bilo povsem naravno, da se je močno žarišče narodnoosvobodilne borbe razgorelo prav na njej in nemajhen del zaslug za dejstvo, da se je klicu Osvobodilne fronte odzvala tako rekoč do malega vsa slovenska inteligenca, ima prav univerza, ki je k boju za našo stvar prispevala več kot dvesto žrtev.

Trideset let po osvoboditvi lahko spremljamo njen mogočni razvoj. Že jeseni leta 1945 sta postala popolna študij medicine in strojništva. Obnovljen je bil študij geodezije, začel se je študij farmacije, spomladi 1946 se je začel študij ekonomije, jeseni 1947 študij agronomije, leta 1948 je bil osamosvojen študij arheologije in astronomije kot glavnih predmetov, jeseni 1949 se je začel študij gozdarstva, jeseni 1950 študij

stomatologije, jeseni 1956 študij veterine in tekstilne tehnologije, leta 1960 samostojen študij sociologije, jeseni 1961 študij muzikologije in 1963 še študij novinarstva.

Danes obsega univerza Edvarda Kardelja dve veliki knjižnici, štiri velike inštitute, deset fakultet, kakršnih je nekoč imela samo štiri, vrsto manjših inštitutov, opremljenih seminarjev, v katerih se vzgaja več kot dvajset tisoč slušateljev, bodočih strokovnjakov vseh strok, ki jih potrebuje naša samoupravna skupnost, če hoče biti kos vsem nalogam, če hoče dohitevati nenehno napredujočo znanost na vseh področjih. Ob njenem jubileju ji je ves slovenski narod zaželel: naj univerza Edvarda Kardelja živi, raste in cvete za nove rodove in nove naloge.

Katoliška redovnica mati Terezija Nobelova nagajenka za mir

Nobelovo nagrado za mir za leto 1979 je petčlanski odbor te ustanove podelil jugoslovanski rojakinji, katoliški redovnici iz Kalkute kot priznanje nesebičnosti in ljubezni do bližnjega. Ko je 9. decembra 1979, torej dan pred slovesno podelitvijo nagrade v poslopju stare univerze v Oslu, prišla v spremstvu dveh indijskih sestra na letališče norveške prestolnice, je mati Terezija rekla, da se ne čuti vredna takšne nagrade. »Prišla sem ponjo v imenu najbolj revnih od vseh revežev, za katere skrbijo naše sestre po svetu. Dejstvo, da so mi podelili to nagrado, pomeni po mojem mnenju, da je ves svet, posebej pa še norveško ljudstvo priznalo, da delati iz ljubezni pomeni delati za mir.«

Profesor John Sanness, predsednik odbora za podelitev nagrade, je v pozdravnem govoru dejal, da leto 1979 ni bilo leto miru, saj smo bili vsepovsod po svetu priče razprtijam in oboroženim spopadom. Ko je delo matere Terezije primerjal z delom Alberta Schweitzerja, je med drugim dejal: »Značilno zanjo je, da spoštuje posameznika, da v vsakem človeku vidi najvišjo vrednoto in ceni njegovo dostojanstvo. Najbolj osamljene in najbolj nesrečne, umirajoče brez vsega, zapuščene gobavce je skupaj s svojimi sestrami sprejela s toplim sočutjem.« Nato je dejal, da bi se iz tega zgleda nesebične službe ljudem morali učiti vsi, tudi velika podjetja in nadnarodne družbe. Mednarodno prizadevanje za mir ne more roditi uspeha, dokler ne bomo mislili na narode, ki trpijo pomanjkanje.

Cistercijanski samostan v Stični je dobil novega opata

Dne 6. januarja 1980, na praznik Gospodovega razglašanja, so se v starodavni stiški baziliki zbrali vsi slovenski škofje k slovesnosti blagoslovitve novega stiškega opata dr. patra Antona Nadraha. Obred blagoslovitve je opravil zdaj že pokojni ljubljanski metropolit dr. Jožef Pogačnik. Poleg slovenskih škofov se je slovesnosti udeležilo šest opatov cistercijanskih samostanov iz inozemstva, dva iz Poljske, štirje iz Avstrije. Med štiridesetimi somaševalci so bili tudi višji predstavniki drugih redovnih skupnosti iz Slovenije, nekateri profesorji Teološke fakultete v Ljubljani in dekanjski duhovniki.

Stična je najstarejši samostan na Slovenskem; čez pet let bo obhajal 850-letnico. Stična s samostanom je bila pomembno duhovno središče od svoje ustanovitve leta 1136. Skoraj vsa Dolenjska je bila pod oskrbo stiškega samostana, v srednjem veku je bila cerkveno in kulturno središče naše dežele, še preden je bila ustanovljena ljubljanska škofija. Novi opat stiškega samostana si je izbral geslo: »Luč sveti v temi —«

Kulturni dom v Novi Gorici

Leta 1978 so mu položili temeljni kamen, po dveh letih so dokončali prvo fazo in ob slovenskem kulturnem prazniku dne 8. februarja 1980 so Kulturni dom v Novi Gorici odprli. Tako je to mesto po dolgoletnih prizadevanjih dobilo svoje kulturno središče in s tem jamstvo, da bo lahko pospešeno razvijalo svojo kulturo. Osrednje slovesnosti s simboličnim naslovom »Vrtnica za kulturni dan« se je udeležilo mnogo uglednih političnih in kulturnih gostov. Slavnostni govornik, pesnik Ciril Zlobec, je poudaril, da je »novogoriška vrtnica« praznična manifestacija zvestobe Prešernu, hkrati in predvsem pa je ta vrtnica za kulturni dan dom sam, ta čudovita dvorana, ki jo slovenska kultura tu, ob naši zahodni meji, podarja sama sebi kot plačilo za že opravljeno delo, za že izpričano kulturno voljo, in podarja si jo, nena zadnje, za vse tiste napore, ki jih bo ta dom še terjal od svojih graditeljev.« Nova Gorica ima kot obmejno mesto svojo posebno vlogo, saj je mesto na meji dveh držav, v stičišču dveh kultur, dveh civilizacij, mesto, ki je ustvarilo take pogoje, da se nezaupanje umika zaupanju, zaničevanje spoštovanju, sovražnost prijateljstvu, potrebi po sodelovanju in po višji ravni sožitja.

Sodoben človek in okolje

Menda še v nobenem spovednem obrazcu ni vprašan, kakor so na primer: »Ali sem spustil v potok strupene odplake, da so poginile ribe?«
»Ali sem odlagal kupe črepinj na tujo rodovitno zemljo?«
»Ali sem z avtom počival ob cesti, pri tem pa na sosednjo njivo odmetaval odpadke?«
»Ali sem z zračno puško streljal na ptice pevke?«
»Mečem po pločniku olupke banane, ob katerih lahko komu spodsrsne in se ponesreči?«

Danes je potrebnih še na stotine takšnih in podobnih spraševanj vesti, na kakršna še v prejšnjih stoletjih ni bilo potrebno opozarjati. Vsa prejšnja navodila in npravne zapovedi so se nanašale neposredno le na človeka in njegove pravice, kvečjemu še v odnosu do živali. Danes pa postaja vse bolj tudi nerazumna in nečuteča, zgolj rastlinska in celo neživa narava okoli nas predmet npravnih svaril in prepovedi.

Vzrok za to spremembo moramo iskati v naglo rastoči industrializaciji in mehanizaciji življenja. Posledica tega je namreč v tem, da človek iz dneva v dan uporablja vedno več umetnih sredstev za življenje ob enem s številnimi ovitki, vrečkami in posodami, ki jih nerabnih ne more sežgati in jih zato pač brezobzirno meče na »odpad«; s tem pa »onesnaži« okolico, rodovitno zemljo in polja, tako da take industrijske odpadke dobi med hrano vase ne samo živina, marveč večkrat tudi človek.

Kaj vse nam je že zaškripalo med zobmi, ko pijemo mleko ali uživamo kakšno drugo hrano, pripravljeno v lepih konzervnih omotih, škatlah ali steklenicah!

Kaj vse leži razmetano po njivah in travnikih ob naših gozdovih, da ne govorimo o tem, ob čemer se spotikajo naše noge in naši pogledi na cestah in ulicah!

Tako pa, kakor vidimo, tu ni prizadeta v človekovem življenjskem okolju samo lepota narave, ampak tudi naše zdravje. Ni torej samo lepota narave, marveč tudi naše lastno življenje, ki dviga klic odgovornosti do okolja.

Pri tem pa moramo poseči še mnogo dalje. Ne uničujemo lepote okolja in ne kvarimo si zdravja samo s pravkar naštetimi primeri brezobzirnosti v našem osebnem odnosu do okolja. Mislimo samo, kako smo skazili obličje porečij s številnimi elektrarnami, koliko rodovitnih polj uničujemo z vedno obsežnejšimi mrežami širokih cest, ki jih prevlečemo z asfaltom! Še mnogo huje si okužu-

jemo naravo okoli sebe z neštetimi tovarnami, s številnimi odplakami, ki nam zastrupljajo rečno in talno vodo, in dimom, ki ga oddajajo v zrak, avtomobilskim in letalskim prometom, ki nam noč in dan požirata kisik in zastrupljata ozračje.

Razvila se je celo nova panoga znanosti o okolju, ekologija; in ekologi zaskrbljeno ugotavljajo, da se je zlo v človeškem okolju začelo z iznajdbo motorja: le-ta požira snovi in »živi od njih«, ne da bi jih mogel sploh kdaj naravi vračati. Človek se je znašel v čudnem (dialektičnem) protislovju s sadovi lastne pameti: bolj ko si s tehničnimi iznajdbami dviga raven svojega življenja, bolj si prav s tem obenem izpodkopava zdrave temelje svojega obstoja.

Toda tu se nam prepad odpira še globlje in bolj grozeče. Človek je dosegel z znanostjo in tehniko celo to, da je začel razkrajati gmoto, v kateri in iz katere živi, tudi v njenih najmanjših, še drobno-gledu nedostopnih, nevidnih delcih, v atomih. Ni pa predvideval in ni mogel storiti nobenih prejšnjih varnostnih odločitev, da bi preprečil nevarne posledice tega početja. Ni se zavedal, da z atomsko bombo v roki nehote razkrajata tudi celice svojega lastnega telesa in obstoj človeštva sploh.

Človek atomske dobe je ob vsej svoji razviti znanosti in tehniki podoben neukemu otroku v roki z nevarno igračko, ki mu grozi, da bo vsak čas eksplodiral.

Saj vemo, da radioaktivno sevanje povzroča v človekovem telesu tudi genetske, se pravi dedno rodne posledice, da se nam utegnejo v prihodnosti roditi ob veleumnih tudi cele vrste čudnih spačkov. Pa že sodobni otroci po ugotovitvah strokovnjakov prihajajo na svet zastrupljeni s svincem. In če ameriški biolog, zdravnik S. C. Gilfillan trdi, da so celo stari Rimljani propadli vsaj delno zato, ker so se zaradi napačnih prehrabnenih navad zastrupljali s svincem, koliko bolj bo to veljalo za naše prihodnje rodove, ki ob množični uporabi nafte vsrkavajo vase le vse preveč svinca, in to ne samo iz zraka, marveč tudi posredno s prehrano (preko živine, ki se hrani z obcestno hrano, prepojeno z izpušnim svincem itd.).

Sploh pa je tudi naše neposredno prehrabeno okolje zmeraj bolj zastrupljeno s številnimi kemikalijami, tako imenovanimi ohranjevalnimi snovmi (konzervansi), ki jih dodajajo v tovarnah živil raznim hranilom, poživilom in pijačam, da se dlje ohranjajo ali pa dobijo lepšo barvo itd. Če k vsemu temu še prištejemo številne pesticide in herbicide pa umetna gnojila, vse kemikalije, ki so

slej ko prej če ne že pravi uničevalni strupi, pa vsaj sicer škodljivi našemu telesu, potem dobimo kar zastrašujočo podobo našega modernega okolja: živimo v hudo onesnaženem okolju, ki smo si ga sami zastrupili.

Na čigavo vest naj se tu sklicujemo?

Tudi če bi »greh zoper okolje« imeli v spovednem obrazcu, nihče ne bi vanj pogledal. Zakaj ne? Ker se nihče ne čuti odgovornega. Saj si vsak »mali človek« reče: »Jaz nisem sprožil tega usodnega poseganja v naravo, pa ga tudi ne morem ustaviti; od mene ni odvisno nič.« Tisti »veliki«, ki vodijo tok zgodovine, pa si zopet nič ne očita. Saj so vdano sledili njenemu povelju zadnjih štirih stoletij, ko je vse usmerjeno v čim večjo proizvodnost in storilnost; povsod se sprašujejo samo o tem, koliko je kdo dosegel, skoraj nič pa »kako«; pred očmi imajo predvsem to, kaj kdo »zmore«, ne pa tudi, kaj sploh »sme«.

Na tej uničujoči črti onesnaženja okolja pa ima glavno krivdo, zakaj se »veliki«, ki ta potek poganjajo, ne zavedajo svoje odgovornosti, delovni proces sodobne znanosti in tehnike sam. V tem delovnem procesu namreč noben človek ne posega v naravno okolje neposredno. Vse je le posredno prek številnih ustanov in podjetij, laboratorijev, raziskovalnih središč in organizacij. Zato tudi nihče neposredno ne vidi usodnih posledic, ki jih utegne imeti njegovo poseganje v naravo. V nikomer se vest ne prebujata prav; čut odgovornosti tu docela odpoveduje. Pa tudi če se začne zavedati, ne more zlepa več izstopiti iz sklenjene verige tega dogajanja. In končno, čeprav posameznik odpove svoje sodelovanje, stopijo takoj drugi na njegovo mesto in njegov odpor je le »glas vpijočega v puščavi«.

Tako se najdemo ob »varstvu okolja«, ki postaja v zadnjih letih zmeraj glasnejši klic časa, pred klavnim položajem: vse preveč smo razvijali znanost, premalo pa vest; poveljevali smo dejanja, njihovo storilnost in koristnost, podcenjevali pa smo odgovornost za vse to. Moderna družba je pospeševala samo kvantiteto, količino dela, kvaliteto ali kakovost človeškega ravnanja pa je zanemarjala, vse po Benthamovem načelu: doseči čim večje učinke (blaginjo) ob čim manjšem naporu. Višek naprednosti smo videli v znanosti in tehniki, medtem ko nam je bila etika neznanstvena in nazadnjaška.

Danes pa se ekologi, to so raziskovalci človeškega okolja, njegovega onesnaženja in varstva z vsemi usodnimi posledicami vred že močno zavedajo, da je ekologija normativna veda, to je taka,

ki raziskuje predvsem to, kaj smemo in česar ne smemo, da torej ni prave ekologije brez etike, to je nravnih predpisov vesti in odgovornosti. To še posebej poudarjajo ravno ekološko usmerjeni psihologi.

Usodno v poteku onesnaženja okolja in hkrati odločilno spoznanje glede varstva narave je potemtakem dejstvo: do te problematike, ki jo pozna samo moderna industrializirana družba, je prišlo le zato, ker je zahodna družba najprej onesnažila in zastrupila svoje notranje okolje, to je svoje mišljenje in hotenje; ob enostranskem pospeševanju znanja in uspehov je zanemarjala svojo vest in čut odgovornosti za svoje početje, se pravi za svoje brezobzirno poseganje v naravo zunaj sebe.

Anton Trstenjak

»Če je čas reka in mi potniki«*

Po štiridesetem letu nam postaja jasno, da je naš čas omejen in naša življenjska sila ni neizčrpna. Od nekdaj se priplazi spoznanje: odslej bo šlo navzdol: »Poleti jih bom imel petinštirideset. Lahko pričakujem, da me čaka še trideset let življenja, toda objektivno gledano sem že sedaj truplo. V naslednjih dvajsetih letih naj torej že samo s tem, da sem tu, zagrenim življenje sebi in drugim. Nisem nič več kot potratna, neproduktivna enota, ki bi jo morali spraviti proč. In to naj bodo najboljša leta, v katerih bi mogel biti zares koristen. V katerih bi lahko že nekaj nudil od svojih izkušenj. O ne, sranje! Proč s kupom starega železja. ... Tako neskončno utrujen sem, Marijana. Če bi le imel pogum, bi najrajši pustil vse in odšel na deželo ter morda zaprosil za mesto učitelja v kakšnem majhnem mestu. Včasih se mi zdi, da bi bilo lepo, če ...« (Szenen einer Ehe, 143–144).

V izpovedi čutimo dvojni strah: naravni strah pred staranjem ter strah, da te bo družba, ki

postavlja v vrh svoje vrednostne lestvice produktivnost, mladost, lepoto, kmalu porinila na stranski tir. Zato ugotavlja M. Frisch v Dnevniku: »Smrt je postala redkost. Strah pred smrtjo se spreminja v strah pred staranjem.«

»Tako gre življenje. Pridobili smo si zaklade, leta in leta smo sadili. Toda potem so prišli časi, ko je slabo vreme uničilo delo in razredčilo gozdove. Ena za drugo so padala velika drevesa, eden za drugim so nas zapuščali tovariši. In z našo žalostjo se tiho meša skrb, da se začenja staranje« (Exupéry, Wind, Sand und Sterne, 32–33).

Z isto intenzivnostjo in nezadržnostjo, kot je šlo do sredine življenja navzgor, gre sedaj navzdol, kajti »cilj ne leži na vrhu, marveč v dolini« (Jung). A tudi Jung pripominja, da se zavest težko sprizani s to »nedvoumno resnico«. Praviloma obvisimo na svoji preteklosti in obtičimo v iluziji o lastni mladosti. Toda misli na smrt kot na zadnjo postajo svojega življenja le ne moremo čisto potlačiti.

V življenju štiridesetletnikov pride do preobrata v računanju časa. Čas življenja se ne da več meriti izključno kot čas od rojstva do sedanosti, marveč ga moramo meriti tudi od sedanosti do smrti. Začne se »preostali del življenja«. To dejstvo spremeni predstavo, ki jo imajo štiridesetletniki obeh spolov o prihodnosti. Lahko se jih polašča strah kot pilota, ki mu pohaja gorivo in ne ve, ali mu bo uspelo doseči pristajalno stezo. Zlasti moškega spreleti: »Ne boš uspel vsega, kar si nekoč hotel!«

Pa tudi ženski postaja misel na starost in konec manj abstraktna: »Nekatere med vami so mi očitale, da nisem vprašala, kakšna je drža žensk do smrti med štiridesetim in petinpetdesetim letom. Vsak vprašalnik ima svoje vrzeli. Toda spontano ste mi pripovedovale o njej, kajti mlajše med vami se najbolj bojijo, da bi morale živeti ostarele in samotne, brez vseh perspektiv. Zato sem toliko poudarjala, da moramo kultivirati naše telo in našega duha, kakor tudi za vsako ceno navezati nova prijateljstva. Naša generacija je bila čudovito odprta. Ne zaprimo se same vase. Nadaljujmo z razumevanjem, z ljubeznijo, kljub svojim dvomom, razočaranjem in ranam. Ena izmed prijateljic, ki gre šarmantna v dvainšestdeseto leto, mi je dejala: 'Starati se, to je nekaj čudovitega...' Da, v času očal se naučimo bolj gledati v nas, okrog nas, in uživati srečo. Ženske, ki se znajo prilagoditi življenju, ohranijo privlačnost, ki jih dolgo – včasih vedno – varuje pred osamljenostjo. Potrebno je najti ravnotežje med

* Objavljamo odlomek iz knjige NAJDALJŠA POT, ki bo kmalu izšla pri založbi »NAŠE TROMOSTOVJE«, Prešernov trg 4, Ljubljana.

sprejemanjem starosti in smrti, ter voljo, da ohranimo zdrav duh v zdravem telesu» (Cressanges, n.d. 242–243).

Ne moremo izmeriti »dalje in nebesne strani«, dokler gojimo predstavo o lastni nenadomestljivosti, dokler se ne naučimo oddajati in prenašati odgovornosti na druge, ki sicer potrebujejo pomoč, spodbudo in nasvet, da bodo nekoč povsem dorasli svoji nalogi, vendar jih zato ne smemo obravnavati kot slepo vdane podanike ali otroke. Kdor do petdesetih let še ni uspel zaključiti svojih interesov, je v nevarnosti, da bo zagrešil specifične možnosti tega obdobja in ostal pri vedenjskih oblikah prejšnjih dob. Če se v poklicnem življenju znamo koncentrirati na deset, petnajst let, ki nam jih je še preostalo do upokojitve, imamo več verjetnosti za napredovanje, kakor če v slepem častihlepju divje mlatimo okrog sebe. Dan za dnem lahko opazujemo ljudi, ki se na tej življenjski stopnji spotaknejo prav zato, ker bi radi z nespremenjenim ali celo pospešenim tempom tekli dalje, dokler se ne začnejo dušiti. Zmanjšana hitrost ne pomeni popuščanja, marveč večjo intenzivnost in poglobitev delovnih nalog. Žal pa marsikje tudi vodstvo ne zna ceniti te koncentrirane, kritične intenzivnosti svojih zrelih sodelavcev. Ne spozna je za potrebno protiutež nepreudarnemu iskanju novosti in storilnosti, ki je pogosto povezana s kasnejšimi izgubami.

V tem obdobju radi gojimo iluzijo, da je možno poklic in privatno življenje povsem ločiti med seboj. Vendar pa se delo, prosti čas in spanje neločljivo prepletajo in medsebojno vplivajo, tako da ni mogoče potegniti ostrih meja. Tako bo na primer ženina nepojasnjena dolgotrajna bolezen vedno vplivala na poklicno življenje moža; na tej stopnji, ko je mož v mejni situaciji, pa še toliko bolj. Strah pred izgubo zakonskega partnerja, vprašljivost ponovne poroke, prikrita bojazen pred osamljenostjo in zaskrbljenost nad smislom nadaljnega življenja kljub najboljši volji vplivajo na njegovo poklicno delo. Tudi izguba staršev in z njo povezano soočenje z mnogimi otroškimi in mladostnimi spomini, ki smo jih sicer pozabili, se v poklicnem vsakdanu ne dajo enostavno odmisлити.

Zaradi starostne razlike med generacijami je verjetno, da bo prišlo do mnogih zarez prav v tem obdobju. Iz poklicnega življenja tako tudi ni mogoče izločiti skrbi za razvoj odraslih otrok, za njihovo iskanje svoje življenjske smeri, za njihove uspehe in spodrsaljaje, kar pogosto povzroča trpke dvome in samoočitanja glede lastne živ-

ljenjske poti in svojih vzgojnih prijemov. Ker se vsi otroci ne najdejo že takoj v začetku svoje odraslosti, se obžalovanje lastnih napak meša z občutki krivde: »Kaj smo storili narobe?«

Čeprav se starši zavedajo, da ne morejo izbirati življenjskih partnerjev svojih otrok, jim njihova iskanja in odločitve pogosto prinašajo skrb in nezadovoljstvo. Izkušnja kaže, da se oče le izjemoma povsem strinja z izbiro partnerjev svojih hčerk ali mati svojih sinov. Temu botrujeta dva dejavnika. Prvi dejavnik so spomini na lastno izbiro življenjskega druga, pri čemer ponovno vstanejo idealizirane predstave toliko močnejše, kolikor močnejša je v ozadju želja, naj bi otroci boljše izbrali. Starši malo mislijo na to, koliko je bilo kritike ali nezadovoljnosti z lastno izbiro pred nekaj desetletji.

Za matere je pogosto značilen drug dejavnik: vzvratna identifikacija. Mnogim so njihovi možni tasti tako zanimivi, da se sploh ne zavedajo, kako so podzavestno šle v neke vrste konkurenco s svojimi hčerkami. Istočasno pa se nagibajo očetje k nezaupnemu ocenjevanju izvoljencev svojih hčera. Pogosto so prepričani, da izbrani ni dovolj dober zanje. Podobni procesi se odvijajo med obojimi starši: saj se niso sami izbrali za družinske prijatelje, a sedaj se morajo soočiti morda s čisto drugačnimi gledanji na življenje.

Otroci ne spremenijo življenja staršev le s tem, da pripeljejo domov svoje prijatelje in znance, marveč tudi s tem, da jih nekega dne postavijo v položaj starih staršev. Tega opozorila na lastno staranje starši ne sprejmejo vedno s hvaležnostjo. (H. Böll govori o časih, ko se dedek in babica še nista sramovala biti stara starša.) Toliko bolj potem kritizirajo vzgojne metode svojih otrok. Zlasti tašče rade vse vedo in so imele boljše uspehe pri svojih otrocih kot snahe pri svojih. Družinski konflikti med generacijami in družinami v svaštvu pa običajno ne izvirajo toliko iz dejanske stvarnosti kot iz idealiziranih spominov na lastno otroštvo, mladost in zakon.

Žena potrebuje v tem obdobju močnejše zagotovilo, da jo še potrebujejo. Kolikor bolj je začel njen zakon v tolerantno ravnodušnost in dolgčas, toliko večja je skušnjava, da bi se vmešavala v življenje svojih odraslih otrok ter s tem pridobila na pomenu in stikih, ki naj ji izpolnijo praznino. Zlasti nezaposlene žene, katerih moške so poklicno močno angažirani ali pa posvečajo več pozornosti lastnim konjičkom in prijateljem kot njim, pogosto čutijo, da so »ostale na cedilu«. Zanje je še toliko pomembnejše, da poleg gospodinjstva

in otrok razvijejo nova interesna področja, kar jim bo težko uspelo brez pomoči vrstnic ali starejših, izkušenih žensk. Tako se bodo laže izognile omenjeni vzvratni identifikaciji s hčerkami ali snahami, ki vodi do nesporazumov in težav, kajti hčerke in snahe se morajo boriti za lastno pot, če naj izpolnijo naloge svojega življenjskega obdobja.

Madame de Beauvoir se norčuje iz ženske, ki začne pri petdesetih letih pisati, igrati na klavir, smučati, potovati ali se učiti tujih jezikov. V teh novih aktivnostih vidi le »ekscentrično, neskladno in prazno vrvenje, ki naj simbolično nadomesti življenjske neuspehe in pretekle zmote«. S takšno »psihologijo« lahko razvrednotimo vse človeške dejavnosti, razen pridobitniških. Zato je pomembno, da ji ne nasedamo, marveč zaupamo v svoja nova interesna področja.

Mož naj bi ne pozabljal, da je žena v težjem položaju kot on, ter bi ji naj nudil razumevanje in oporo. To je najlažje ob obujanju skupnih spominov. Vendar se možje neradi spominjajo prejšnjih čustev, mnoga čustveno poudarjena doživlja so jim le še »neumnosti«. V tem življenjskem obdobju možje še posebej slabo ravnajo s svojimi čustvi.

Življenje pa tudi možu ne prizanaša. Neredko ga v tem času prizadene razočaranje v poklicu: nenadoma stoji pred nalogami, ki so mu videti pretežke, ima sitnosti s podrejenimi ali nadrejenimi, nepričakovano izgubi prijatelja. Skrivno skrb zaradi popuščanja spolne moči smo že omenili. Težave v javnem in poklicnem življenju ter odtujevanje otrok porodijo v možu pripravljenost zapustiti stare, toge navade in poglobiti svoj odnos do žene. Žal pa mnoge žene zamudijo to pomembno možjevo hotenje, ker so same preveč okorele v svojih navadah. Pogosto reagirajo nezaupno, če pride po več letih mož domov z darilom ali s šopkom rož. Moževa sprememba se jim zdi tako nenavadna, da posumijo na drugo žensko, ki je pa v resnici ni. Žena, ki se je v dvajsetih ali v tridesetih letih navadila na redkobesednega in le malokdaj vedrega moža, bo nezaupna pri spremembi, katere pomen ji ni jasen.

Vendar je sedaj situacija bistveno drugačna kot v prejšnjem obdobju. Medtem ko je v srednjih letih hotel priti vsak partner sam s seboj na jasno, kar je morda pripeljalo do prehodne medsebojne odtujitve, pa se sedaj oba potihem sprašujeta, kaj bi morala spremeniti, da si ne bi po nepotrebnem grenila življenja. Prej bosta začutila potrebo po takih pogovorih, če živita v ugodnih

ekonomskih razmerah in nimata večje skrbi z otroki ali družinskimi konflikti. Pogovori bodo poglobili in utrdili njun zakon. Seveda nekateri možje tudi sedaj še letajo za mlajšimi ženskami v upanju, da jih bodo ozdravile strahov pred staranjem in monotono rutino vsakdana. Vsaka žena bi se naj blagovala, če se mož iz takih pustolovščin vrne skesan domov, kajti sedaj je dozorel za resen pogovor. Žal pa so mnoge žene prepolne očitkov in maščevanja, da bi lahko začutile, kako globoko je prizadet ponos teh erotičnih junakov, ki so morda sedaj prvič dojeli, kako dragocena je enakomernost in zanesljivost njihove zakonske skupnosti.

Tudi žene v tej starosti podležejo kdaj skušnjavi in hočejo izravnati preteklo moževo nezvestobo, ki mu je nikdar niso povsem odpustile. Pri tem se sklicujejo na emancipacijo in enakopravnost, v resnici pa je to pozno izkoriščanje spolnosti za agresivne cilje ali maščevalne potrebe.

Novjše raziskave so pokazale, da so v večini kultur dečki bolj agresivni kot deklice, vendar se razmerje z rastočo starostjo spremeni, tako da postanejo starejše ženske agresivnejše od moških. Kakorkoli že pojmuemo agresivnost, kot prirojeno nagonsko kvaliteto ali kot reakcijo na doživeta prikrajšanja, prav je, da zakonca računata s to spremembo razmerij.

Že na več mestih smo poudarili potrebo po zakonskem pogovoru in način, kako naj bi zakonca medsebojno različnost ne le prenašala, marveč tudi ustvarjalno oblikovala. Možje, ki so doslej bolj ali manj načelno odklanjali kuhanje in gospodinjska opravila, se bodo morda odpovedali tem načelom in spoznali, koliko se žrtvuje človek, ki to opravlja leta in desetletja vdano in brez godrnjanja. Ali pa bo šel mož z ženo v gledališče ali na koncert, čeprav je doslej s prizanesljivim nasmehom spremljal njena umetniška zanimanja. Žena, ki ni nikdar mogla razumeti, da mož zapravlja čas z ribolovom, se bo odpovedala brezmadežnemu stanovanju in se sama ogrela za ribolov. Lahko bi še naštevali primere, kako se da na obeh straneh popraviti, kar je bilo zamujeno. Vsekakor služijo te spremembe novemu zblizanju. Zakonci marsikaj, kar so prej odklanjali, si očitati ali obsojali, preizkusijo in to ali ono nazadnje sprejmejo. To prispeva k medsebojnemu zadovoljstvu, lahko pa vodi tudi k večji sproščenosti tudi na spolnem področju, ki temelji na globlji intimnosti, za katero prej ni bilo niti časa niti smisla.

Ker iz leta v leto pridobivata na pomenu razumevanje, zadovoljnost, ni več potrebno ohranjati lastna stališča, navade ali predprave. Karikature črnega humorja, ki predstavljajo priletne zakonce, obsedene od fantazij, kako se znebiti osovražene partnerja, potrjujejo, kakšen pekel lahko nastane med dvema življenjskima sopotnikoma, ki jima ni uspelo ustrezno obvladati notranjih zakonitosti življenjskega obdobja prejšnje in sedanje stopnje. Če zakonci ne izrabijo možnosti za stabilizacijo medsebojnih odnosov ter obtičijo v konfliktnih krize srednjih let, se ne smemo čuditi, če vidijo odrešenje le še v svoji ali partnerjevi smrti. Pri tem se porajajo vedno novi občutki krivde, ki dajejo spet pobudo za nove agresije in prepire – začaran krog se tako sklene. Večina ljudi si sama pripravi takšen pekel, ker se ne more sprijazniti niti s svojimi niti s partnerjevimi mejami. Zahtevajo vedno več, ne da bi se jim posvetilo, da je vzrok njihovi nezadovoljnosti in nemiru v njih samih.

V tej zvezi laže razumemo pozne razveze zakonov, kakor tudi rastočo lestvico samomorov. Zgovoren je obup moža, ki se ob upokojitvi odloči za samomor. Kolikor več tlačnih, podzavestnih agresij se usmerja proti partnerju, toliko bolj se bosta zakonca izogibala pogovoru, ki bi jima edini lahko omogočil skupno prihodnost. Preveč bi morala predelati, kar sta desetletja potiskala ob stran. To so tragične in žalostne usode.

Duh časa zavaja človeka k begu navzven in k veri, da bo svojo življenjsko pot laže obvladal s pomočjo tehničnega pritiskanja na gumbe, s pomočjo biokemičnih in kirurgičnih posegov ter socialnih sprememb. To praznoverje pripelje ljudi do nečlovečnosti do lastnega življenja, ko menijo, da je čisto vseeno, kaj napravijo iz njega. Odklanjanje nalog, ki jih življenjski razvoj postavlja pred človeka, prinaša več bolečin kot sprejem svoje danosti.

Za kmečkega človeka se problematika tega obdobja javlja v svojski obarvanosti. Kakor vsi drugi, tudi on čuti, da je življenjski vrh za njim, toda ni mu treba napeti vseh sil, da bi vzdržal ob mlajših sodelavcih, niti se mu ni treba bati (veseliti?) trenutka, ko se bo moral v moči zakona posloviti od delovnega mesta. Sam lahko pomalem izpreza in prepušča odgovornost svojemu nasledniku. Toda zakaj se toliko kmetov vsako leto močnejše oklepa svoje zemlje? Katere bojzani so rodile slovenski pregovor: Jaz tebi ključ – ti meni luč? Je to res edina alternativa?

Do nedavnega je moral kmečki človek od zore do mraka garati, da je obstal na zemlji. Nedeljsko popoldne mu je bilo edini dopust, občasni obisk gostilne in kmečki prazniki (koline, trgatav...) pa edino razvedrilo. To tlačanje na zemlji pa mu je tako prešlo v meso in kri, da si pogosto ne zna zamisliti drugačnega življenja. Notranji čuvaj, o katerem smo govorili v prvem delu, mu ne dovoli, da bi upočasnil korak, ko mu večno garanje ni več eksistenčna nujnost, ter pomislil na stvari, ki se jim je moral odpovedati v borbi za obstanek. Zato ne more spremljati razvoja svojih odraščajočih otrok, ki imajo ob samovoljnem očetu vedno manj veselja, da bi ostali doma.

V minulih letih je veliko kmetij propadlo zaradi družbenih procesov v zahodnoevropskem svetu, toda nemalo jih ostaja praznih tudi zato, ker so starši naivno menili, da bo njihov otrok čakal tudi do tridesetega ali štiridesetega leta na kmetijo. Tako pa se je zgodilo:

»Vsi so odšli, pod križe in po svetu, grunt je brez rok, sam je zdaj plug in oreh v zadnjem cvetu, sam v kotu Bog« (J. Menart, Kmečka balada)

Kmečki človek je doživel v zadnjih desetletjih hude obremenitve. Vzdržal je le tisti, ki je bil najbolj vztrajen, najbolj marljiv in najbolj prilagodljiv. Mnogi se niso mogli omejiti na nekaj kultur ter se odpovedati predstavi, da »mora kmet pač vse pridelati«; še več jih je povozil čas, ker so bili prestari ali preveč nezaupljivi in neprikladni, da bi začeli obdelovati s stroji. (Gотовo je tu igralo odločilno vlogo tudi pomanjkanje denarja.) Sedaj se zdi, da se razmere za kmeta ustaljujejo. Proces urbanizacije (prehoda iz dežele v mesto) je v sklepni fazi, prednosti življenja na deželi postajajo vedno bolj očitne (tudi brez reklame za kmečki turizem). Sedaj, ko mu ne gre več za goli obstanek, bo mogel in moral tudi kmečki človek razmisliti, kako naj čim bolj počloveči svoje življenje. Ne le v načinu življenja, tudi v razvojnopsihološkem oziru se bodo razlike med mestom in deželo še nadalje manjšale.

Cilj tega obdobja je, da postane človek povsem to, kar je, kar pomeni: graditi osebno substanco za ceno videza. Notranje bogastvo in zrelost se merita po tem, koliko zmoremo dati, ne da bi karkoli zahtevali.

Z določeno mero poenostavljanja lahko rečemo, da je interesno področje prvega odraslega obdobja **življenje**, drugega **stvar** in tretjega **človek**. Tudi s tem smo nakazali enkratne možnosti, ki jih ima človek v teh letih. Če mu prej ni uspelo,

se bo morda sedaj približal življenjskemu občutju Jonatana Galeba: »Jonatan Galeb je spoznal, da so naveličanost in strah in jeza krivi, da je galebovo življenje tako kratko, in ko je vse to izginilo iz njegovih misli, je živel zares dolgo, prijetno življenje« (Jonatan Livingston Galeb, str. 38).

Dvainšestdesetletna žena ga takole doživlja: »Starati se – to je nekaj čudovitega. Leta so mi sicer šteta, toda vsak trenutek doživljam z intenzivnostjo, ki je prej nisem poznala. Kar se mi je nekoč zdelo naravno, sončni žarek, nasmeh otroka, razcvet vrtnice, mi je sedaj čudovito. Ali ni zapisal Joubert: ‚Večer življenja prinese s seboj svojo svetilko?‘« (Cressanges, 243).

Janko Bohak

Alkoholizem – rak družin

»Naša družina je kot razsušen čeber, ki ga samo obroč še veže skupaj; želi si, da bi še kdaj držal vodo, pa ni nikogar, da bi ga namočil.«

To slikovito primerjavo je zapisala žena srednjih let. Bila je alkoholičarka in je poizkusila z zdravljenjem. Prav tako je bil alkoholik njen mož, toda na zdravljenje ni hotel. Odraščajoča otroka sta medtem zašla daleč na kriva pota... Res, zelo razsušena družina!

Če bi bila ta družina edini primer te vrste, bi morda lahko o njej napisali poučno novelo. Pa na žalost ni, tako da se moramo lotiti pisanja o alkoholizmu v naših družinah kar z nezanimivim ordjem velikih števil.

Ni jih treba iskati z lučjo

Raziskave in cenitve kažejo, da je v Sloveniji blizu 100.000 alkoholikov.

Ali to ne pomeni, da trpi zaradi te nadloge kakih 300.000 družinskih članov?! Da ima verjetno kakih 200.000 otrok zagrenjeno otroštvo?! Da se morajo pred sošolci sramovati svojega pijanega očeta ali matere, kot mi je nekoč skozi solze in kletev dejal desetletni deček v zavodu: »Največjega pijanca moram imeti za očeta!« Oče je bil namreč prišel pijan na roditeljski sestanek v zavod in je bil zelo neprijeten.

Ta neusmiljena številka pomeni tudi, da desetisoče slovenskih žena leže vsak večer razočara-

nih v posteljo, kjer jim skrb in bolečina napolnita oči s solzami, medtem ko se zaman tolažijo, da mož tokrat ne bo prišel domov pijan, da se bo spremenil, uvidel, postal pozoren, nežen, človeški življenjski tovariš...

Nekdaj so ljudje morda dobršen del takih težav skrili za neme stene svoje domačije. Danes pa je svet tako majhen, da v stanovanjskem bloku vsi sosede ne le vedo, kako je pri »onih hudo«, ampak skorajda dobesedno poslušajo vzdih, prepire in smrčanje pijanega soseda. Tudi v službi ob resnem, zaskrbljenem in otožnem izrazu sodelavke vsi kmalu vemo: njen mož preveč pije!

In seveda delamo, kot da ničesar ne vemo in ničesar ne vidimo: da ne bi, reve, spravljali še v »sramoto«!

Pokvarjenost, bolezen ali kaj?

Kaj je pravzaprav ta nesrečni alkoholizem: pokvarjenost, bolezen ali kaj?

Mislimo na alkoholizem, ne na pijanost. To dvoje moramo razlikovati.

Pijan človek je popil neko mero alkoholne pijače in je zato bolj ali manj omamljen. Morda je vesel, korajžen in kar prijeten za družbo, morda je prepirljiv in razbijaški, morda tih, morda polzavesten odsotno dremlje, morda nezavesten – do mrtvega pijan – leži... Lahko da se je opil prvič ali pa že večkrat. Če bi hotel, pa se ne bi bil napil. To je odločilno.

Alkoholik pa je od alkohola odvisen. Ne more trajno zdržati brez njega, četudi bi morda rad. Pil je toliko časa – morda zmerno, morda se je opijal – da se mu je alkohol vgradil v organizem kot cement v beton in zdaj ne more več brez njega. Še važnejše pa je, da ga to čedalje bolj spreminja: drugače se obnaša, njemu in še mnogo bolj njegovim svojcem se začno zaradi tega kopiciti težave. Alkoholik je torej alkoholik vedno, tudi če ni pijan, tudi če s skrajno silo cele mesece ne pokusi pijače. Njegovo obnašanje in njegov značaj sta spremenjena. Težak je in treznim je neznosno živeti z njim. Da mu bodo morda počasi zaradi pitja obolela tudi jetra, živci, želodec, srce... je skoraj postranskega pomena v primeri s tem, kako težko je s takim človekom živeti vsem, ki niso tudi sami alkoholiki.

Ali si sedaj lahko odgovorimo na vprašanje, ki smo si ga postavili: pokvarjenost, bolezen ali kaj?

Alkoholik je videti zelo pokvarjen: veliko laže, nenehno prelamlja obljube, se spreneveda, peha

najbližje v nesrečo, ne pozna nobene odgovornosti... To je res.

Res pa je tudi tole: odvisen je od alkohola, ne more brez njega. Odločitve, ali bo pil ali ne in kako se bo obnašal, niso več v njegovi moči. Suženj alkohola je, zelo nemočan in nesvoboden revež, pa čeprav morda sebi in drugim z razbijanjem posode, divjanjem in strahovanjem otrok skuša dokazati, da lahko naredi vse, kar hoče. »Kralj alkohol« je zakraljeval nad njim in ga napravil takega.

Čeprav se čudno sliši in mi sedajle marsikdo ugovarja, moram jasno povedati resnico, ki jo danes že dobro poznamo v alkoholologiji – znanosti o alkoholizmu:

Pokvarjenost je, če se opija človek, ki še ni alkoholik. Ta bi se namreč lahko zdržal, če bi se hotel. Še več moramo reči: pokvarjenost je vsako tako pitje, ki počasi človeka vklene v lisice alkoholizma, pa najsi izgleda »skoraj zmerno« ali pa še tako nedolžno občasno opijanje. Dokler človek ni alkoholik, se lahko pouči o sebi in alkoholizmu, lahko se še kontrolira. Ko pa enkrat postane alkoholik, je za vse to prepozno.

Iz tega zveni, da je alkoholizem bolezen. Je, neke vrste. Vendar v navadnem pomenu besede tudi bolezen ni. Pri nekaterih alkoholikih so posamezne bolezni (ciroza jeter, vnetje živcev, rane na želodcu, oslabelost srca, duševne bolezni...) le posledica alkoholnega razkrajanja organizma in duševnosti. Pri drugih pa zelo dolgo ni najti nobene take »prave« bolezni.

Torej ne smemo reči, da je alkoholizem moralna pokvarjenost – alkoholik ni hoté tak, kot je! Tudi ni bolezen v navadnem pomenu besede – organizem lahko deluje še zelo brezhbno!

Spada pa med bolezni v širšem pomenu, zato ga tudi svetovna zdravstvena javnost tako jemlje.

Pri alkoholiku je **»bolno« njegovo vedenje, obnašanje, značaj, predvsem pa njegovi odnosi z najbližjimi**. Ta ugotovitev je najvažnejša, če se hočemo lotiti reševanja katerihkoli težav, ki so povezane z alkoholizmom, ali pa »zdraviti« alkoholika.

Vsak je drugačen, vsi so pa težki

Najrazličnejša so pota, ki so teh skoraj 100.000 Slovencev pripeljala do tragične postaje: alkoholizma.

Ta množica je pisana v vseh ozirih: mladi so med njimi, ostareli in ljudje v najboljših letih,

moški in ženske, eni so razbijaški in napadalni, da vsi bežijo pred njimi in se jih izogibajo, drugi se dobrodušno smehljajo, kimajo, prepevajo in so veseljaški, eni kar naprej spijo, drugi prečevkajo cele noči in dneve, eni pijejo z družčino v gostilnah, drugi (zlasti ženske) samo skrivaj na samem, eni se lahko »kontrolirajo«, tako da le »dolivajo«, nikoli pa ne »nalijejo pretirano čez rob«, drugi pa po prvem kozarcu pijejo do »nezavesti«, nekateri pijejo stalno, drugi pijančujejo po nekaj časa v določenih časovnih razmikih, vmes pa so trezni...

Vsem pa je skupno dvojje:

1. so sužnji alkoholne ogame in se je sami ne morejo otresti,

2. z njimi je tako težko živeti, da na nek način oboli vsakdo, ki dalj časa živi v skupnosti z alkoholikom. Predvsem postane živčen, razdražljiv, nezaupljiv, vedno potrta, brezvoljen in podobno.

Zakonska in družinska skupnost z alkoholikom ne more biti skladna, ubrana in srečna. Alkoholizem je pravi rak, ki počasi – spočetka komaj opazno – razjeda družine, dokler jih popolnoma ne razžre in uniči. Značilno je tudi, da alkoholik že leta in leta doma uničuje družino in je v njej že morda pravi pekel, medtem ko se v službi in javnosti obnaša še čisto normalno.

Kako trepečemo pred vsako bulico v telesu, ko se bojimo raka! In vendar, če bomo oboleli za to boleznijo, bomo najbrž umrli, vsi naši najdražji pa bodo ostali za nami zdravi in normalni.

Če pa družinskega člana zažre rak alkoholizma, bodo desetletje trpeli vsi družinski člani, na koncu pa bodo ostali živčni, razrvani, nemirni, nesrečni in težki za sožitje z drugimi.

Pa je že kdo videl koga, da je trepetal v strahu, da bo postal alkoholik?! Leta in leta ljudje drug drugega posiljujejo s pijačo in se napijajo, ker je v deželi taka navada, da »ga moraš nekaj nesti«.

Tako se počasi in neopazno rojeva alkoholizem.

Malce sem bil piker ob teh žalostnih resnicah. Morda je to koga razjezilo. Nič hudega, zlasti če bo sam skušal pozorneje odpreti oči in preveriti, če vse to drži. Prav neznanje in slepota sta na tem področju največje zlo. Danes lahko že marsikaj preberemo, če hočemo spoznati »raka, ki razjeda družine«. Če se posebej ne poglobimo, je nevarno, da vseh teh stvari sploh ne vidimo takšnih, kot so. Preveč jih je in preveč so zakoreninjene v naših navadah. Na vse v zvezi z alkoholizmom smo tako navajeni kot podgane na gnoj – ne smrdi jim!

Alkoholizem zelo ogroža krščansko vero v družini

Posvetimo bežen pogled še vprašanju, kako se alkoholizem zrcali v veri. Resda je vera doma v zadnjih globinah srca, tako da jo lahko res pravično pozna in ocenjuje le Bog. Še človek sam zase mnogokrat ne more prav reči, kaj se godi v teh zadnjih globinah; preveč mu po površinah vsakdanjosti divjajo skrbi, nasprotujoče si misli, želje, hotenja in čustva.

Ko se bomo sedaj ozrli po zvezi med alkoholizmom v družini in njeno vernostjo, ne bomo nikogar obsojali niti razmišljali, kaj se godi v globini alkoholikove vesti pred Bogom. Nas zanima le na splošno, kakšen vpliv ima alkoholni rak na krščansko vero, kakršno naj bi živeli v družini.

Slika bo precej črna: rak alkoholizma iznakazi tudi vero v družini, tako da je malo podobna pristnim krščanskim idealom. Če malo pomislimo, je to razumljivo:

– Za zrelo vero je potrebna jasna človeška zavest in globoko doživljanje stvarnega življenja, alkoholik pa je omamljen, tako da so njegove misli in čustva megljena, doživljanje pa otplo.

– Vera se nazunaj izraža v vedenju in ravnanju družinskih članov: da živijo v zdravi ljubezni in razumevanju, da so njihovi medsebojni odnosi iskreni in pošteno, da so si svesti smisla človeškega življenja, da složno delajo za napredek v družini (vzgojo otrok, rast zakonske skupnosti, razvijanje sposobnosti, ki jih ima vsak posamezni član, materialni napredek...), da z vsem tem tudi zavestno slave Boga in si vzamejo čas za poglobljanje.

V družini alkoholika pa je vse ravno obratno: namesto ljubezni žalost, prepir in sovraštvo, namesto iskrenosti prikrivanje, nezaupanje in alkoholikove nenehne prazne obljube, namesto svetlega smisla življenja temna mora, ki vse tlači v jedko zajedljivost in kvečjemu še pehanje, da vsak sam zase nekaj doseže.

Morda člani iz družine alkoholika hodijo k maši, otroci k verouku, se držijo verskih predpisov, morda zelo veliko in goreče molijo, ko dolge večerne ure trepetaje čakajo, kdaj in kakšen se bo oče vrnil domov. Reči moramo: Bog gleda na srce in vest, zato vse sprejme, kot je prav. Tudi take bolne vzdihne. Ni pa ljudi ustvaril tako, da bi si želeli od nas bolnih vzdihov. Njegova volja je zapisana v človeško naravo, »na dnu srca«: človek naj se razvija in napreduje, medsebojni odnosi v družini naj rastejo v zdravo in osrečujočo

skupnost življenja, trpljenje po Jezusovem zgle-
du razumno sprejmemo kot križ le, kadar pride
kot nujnost, ne pa, da si ga sami kličemo z
zastupljanjem organizma... Tako smer kažejo
tudi ideali krščanskega življenja.

Zaključek tega bežnega pogleda na vero v
družini alkoholika: alkoholni rak zelo iznakazi
zdravo podobo krščanske vere v družini, da izgle-
da kot žalosten in iznakažen pohabljenec. Sicer
pa tu ni vera nobena izjema; prav tako je iznaka-
žena kot vse drugo v družini alkoholika.

Ozdravljiv ali neozdravljiv »rak« družin?

Prišli smo do odločilnega vprašanja: ali je
»rak« alkoholizma v družini ozdravljiv ali ne.

Stari pregovor, da se pijanec spreobrne, ko se
v jamo zvrne, se je izoblikoval po stoletni izkušnji
rodov. Tudi naša spontana primerjava z rakom bi
sama kazala, da slabo kaže na ozdravitev.

Vendar prav primerjava z rakom ni tako slaba
tudi glede stvarnih možnosti za »ozdravitev« al-
koholizma in vsega zla, ki je v družini povezano z
njim: človek mora biti zelo buden in če se pojavi
nevaren rakasti tumor, ga je treba takoj izrezati
in obsevati; mnogim takim bolnikom se več ne
ponovi. In druga izkušnja, ki velja za oboje: pri
današnji stopnji razvoja se izmaže sorazmerno
majhno število ljudi, ki jih je napadel rak, in prav
tako se malo družin loti in uspešno izpelje
»zdravljenje« svojega člana alkoholika in ponovno
uredi družino.

Vendar pa je to možno. Znani in preizkušeni
so uspešni načini zdravljenja družin alkoholikov.
Najbolje pa je, da o tem prisluhnemo uspešno
zdravljenemu alkoholiku. Njegovo družino pozna-
mamo zelo dobro, kot vse druge, ki so se zdravile v
naših terapevtskih skupinah. Ob zaključku glav-
nega dela zdravljenja je takole napisal:

»Če bi žena hodila pred devetimi leti v tako
skupino oziroma približno tako skupinsko zdravl-
ljenje, kot hodiva danes, bi verjetno že devet let
ne pil. Poročena sva namreč devet let.

Žena mi je prej večkrat prigovarjala, naj ne-
ham piti, in dostikrat sva se sprla. Neštetokrat
sem obljubil, da ne bom več pil. Tudi sam sem
vedel, da to ni prav, kar delam – toda le do prve
priložnosti, da sem se ponovno napil. Izgovorov
je bilo nešteto, obljub tudi, toda stanje se je samo
slabšalo. Skoraj ob vsaki priložnosti, ko sem šel
ven, sem pil in tako mi žena že ni več verjela, kam
pravzaprav grem in kdaj se bom vrnil. Govoril

sem, da me žena ne razume, da se bom odselil, da
sem nesrečen, bil sem ljubosumen, grozil sem, da
bom moral narediti samomor in podobno. Tudi
ona mi je v zadnjih letih večkrat grozila z razve-
zo, toda nisem je vzel resno, dokler me ni posta-
vila pred zid in sem videl, da se moram zdraviti ali
pa bo uresničila, kar mi je grozila.

V službi so vedeli, da pijem (kdo pa ne!),
nisem pa tam delal še kakih problemov.

Žena je prenašala devet let mojega alko-
holizma; koliko grenkih trenutkov, dni in noči
sem ji prizadejal, ne vem, verjetno veliko, od
začetka še ne toliko, zadnja leta pa veliko več,
kolikor sem globlje lezel v pogubo, ki jo rodi
alkoholizem.

Žena me je toliko let prenašala tudi zato, ker
ni vedela, kaj je alkoholizem, in se je tolažila, da
bom nekoč le sprevidel in se odločil, da ne bom
več pil.

Že pred leti me je nagovarjala k zdravljenju,
toda dokler sem čutil, da bo tako šlo naprej,
nisem hotel o tem ničesar slišati. Vsaka beseda,
članek v časopisu in podobno, vse je bilo zame kot
strup – nekaj, česar nisem hotel slišati, videti ali
sprehazati; čutil sem odpor, nekaj, o čemer
se nočem pogovarjati.«

Že precej let je sedaj ta družina zelo lepo
urejena, zakon skladen, tudi gmotno so dobro
napredovali, čeprav je to še najmanj važno.

Takle primer vzbuja pogum in veselje. Kako
pa človeka mnogokrat stisne pri srcu, ko po pre-
davanju mladim o alkoholizmu boječe pristopi
odraščajooče dekle in začne pripovedovati, kako
se ne more doma nikoli nič učiti... Seveda želi le
recept, kako bi očeta spravila na zdravljenje. In
človek vidi, da najbrž ne bo nič, ker se ne zavzame
njena mati – alkoholikova žena. Ali pa pride
že na daleč zelo propadel štiridesetletni možki in
izjeclja: Zdravil bi se proti alkoholu. Izkaže se,
da je v disciplinskem postopku na delovnem me-
stu in ga bodo odpustili iz službe, če se ne »ozdra-
vi«. – Naj pride žena z vami, mu pravimo. – Te pa
ne bo, reče. Pozanimamo se in izvemo: pred
dobrim letom je izgubila voljo in se je razvezala.
Pravkar se z dvema odraščajoočima otrokoma seli
v drugo stanovanje. In pojasni: Skoraj deset let
sem ga rotala, naj se gre zdraviti, pred šestimi leti
sem naštel po kakih sedem dni na mesec, ki so
bili v naši družini znosni za življenje. Vsi smo že
skoraj znoreli. Žalostna ugotovitev: prepozno je!
Ženinino srce je popolnoma otopelo, ne ljubi ga
več toliko, da bi bilo v njej dovolj odločnosti in

čustvene moči, ki je potrebna za uspešno zdravljenje moža alkoholika.

Zadnjih deset let se je kljub vsemu v Sloveniji nabralo že veliko število srečnih družin, ki so z velikim naporom in voljo ozdravile raka alkoholizma v sebi. Približno toliko let je namreč pri nas uveljavljena uspešna sodobna metoda za zdravljenje družin alkoholikov.

Jasno je, da se alkoholizma ne da zdraviti z nikakršnimi zdravili; z zdravili lahko zakrmpamo le razne morebitne bolezenske posledice na organizmu. Zdravljenje samega alkoholizma pa se odvija počasi v posebnih »terapevtskih« skupinah in skupnostih, kjer se večje število družin alkoholikov pod strokovnim vodstvom prevzgaja oziroma vzgaja za zdravo življenje v svojem vsakdanu. Prevzgoja in vzgoja za življenje je bolj prava beseda za to delo kot pa zdravljenje.

Tu ni prostora, da bi podrobneje opisovali, kakšno je to terapevtsko delo. Naj omenimo le, da ga je možno izvajati v posebnih »bolnišnicah« ali pa v ambulantnih skupinah, kamor prihaja alkoholikova družina enkrat do dvakrat tedensko za dve do tri ure. Danes strokovnjaki enoglasno trdijo, da je mnogo bolj primerno in uspešno ambulantno kot bolnišnično zdravljenje. Če pa se že odločijo za zdravljenje v posebni bolnišnici, sme biti alkoholik notri največ kak mesec – čimprej se mora iti učiti zdravega in treznega življenja ob svojem delu v vsakdanjem življenju. Obvezno morajo sodelovati v bolnišnici tudi drugi člani družine – vsi so na neki način bolni, zato se morajo vsi skupaj vzgajati za zdravo in skladno življenje.

Zelo važno pri zdravljenju družin alkoholikov je tudi, da podrobno preštudirajo sodobne ugotovitve o alkoholizmu. To mora seveda storiti tudi vsakdo, ki se hoče spoprijeti s tem rakom v svoji družini ali delovnem okolju. Najvidnejši slovenski in hrvaški strokovnjaki na področju zdravljenja alkoholizma so napisali dovolj knjig in knjižic, ki so dostopne vsakemu in poleg alkoholizma podrobneje opisujejo tudi bolnišnično in ambulantno zdravljenje.

Medsebojnih odnosov se ne naučimo čez noč

Namenoma nismo pri bežnem opisovanju zdravljenja omenili Klubov zdravljenih alkoholikov.

Alkoholikova družina se takoj ob začetku zdravljenja vključi v kakšen tak klub. To je sku-

pina ozdravljenih družin, ki so medseboj povezane, da nadaljujejo svoje življenjsko zorenje, imajo primerno prijateljsko družbo in pomagajo s svojim zgledom in besedo novodošlim družinam alkoholikov. Po svetu take skupine – »klubi« tudi čisto sami, brez vsakega strokovnega zdravljenja na začetku, zdravijo alkoholike in njihove družine.

Klubi – skupine bivših družin alkoholikov za samopomoč – so za družine zdravljenih alkoholikov življenjsko pomembni, ker so vse življenje ogroženi, da bodo recidivirali – se ponovno zapili in propadli. V klubu nimajo le primerne prijateljske družbe, ampak tudi najboljši ščit pred ponovno okužbo sredi vsesplošnega pitja.

Morda pa je najvažnejše tole: če hočemo, da bo alkoholik vztrajal v treznosti, mora postati družina zdravljenega alkoholika bolj skladna in

srečna, kot so navadne družine v našem okolju. Živeti mora na nadpovprečno visoki ravni medsebojnih odnosov. Šele ta sreča verjetno lahko res nadomesti silo odvisnosti od alkohola in pивske užitke.

Vsi dobro vemo, kako težko je živeti skladno življenje in nenehno vzdrževati zdrave, osrečujoče medsebojne odnose. Bivšemu alkoholiku, čigar vedenje je bilo globoko zverženo, in njegovim družinskim članom z razrahljanimi živci je to še mnogo težje. V dobrem klubu zdravljenih alkoholikov pa si sami naredijo to, česar danes ne uči nobena šola, je pa vsem družinam tako potrebno: nenehno in prijetno življenjsko šolo skladnih medsebojnih odnosov in zdravega načina življenja.

Jože Ramovš

Predzakonska spolna skupnost

Predmet tako imenovanega predzakonskega občevaranja (izraz je grd, čeprav je v rabi), ki ga obdaja toliko govoric, je vredno obdelati temeljiteje. Pri tem se da namreč veliko povedati tudi o zakonu samem. Tako je rečeno v branja vredni »Knjigi o ljubezni in zakonu«, ki jo je izdala založba Walter. Avtorjema Josefu Dussvon Werdtu in Georgesu Andréju Hausserju se je s tem delom posrečilo napisati resnično standardno knjigo. Povzemamo glavne misli knjige.

V današnjem razpravljanju prevladujeta dve skrajnosti: na eni strani propaganda za predzakonske stike, na drugi samo presojanje moralne vsebine in z njim grožnje in prepovedovanje. V obeh primerih radi uporabljajo besedo ‚naravno‘. Spolna skupnost je vedno naravna, pravijo eni; naravna je samo v zakonu, pravijo drugi. Že to zadostuje, da smo pred to besedo samo posvarjeni. Naravno lahko imenujemo samo tisto v človeku, česar sam ne more usmerjati, na primer presnavljanje, rast in staranje telesa, menstruacijo in nočni izliv semena. Spolnost ne pripada temu, saj je ne doživljamo pasivno, temveč jo živimo; in obstaja spolno ravnanje, torej nekaj, kar človek vodi, usmerja, oblikuje. Če skušamo spolnost ‚naturalizirati‘, jo samo popačimo. Za nas je tukaj vodilna beseda kultiviranje ali humaniziranje.

Ni potrebna

Naj takoj povem tisto, kar bom skušal dokazati na naslednjih straneh: po mojem mnenju predzakonska spolna skupnost ni potrebna, ne štejem je za zdrav razvoj (torej ne delam reklame zanjo) in razlogi zanjo se mi ne zdijo prepričljivi. Z druge strani pa tudi mislim, da tam, kjer je že uresničena, ne smemo nastopiti z obsojanjem vsega skupaj, temveč je potrebna preudarna in razumevalna presoja ter natančno poznavanje nagibov (če sploh obstajajo) in položaja. Razumeti je nekaj drugega kot presoјati, pa naj priporočamo ali ne. Zato ne mislim moralizirati in ne mislim slikati vraga na steno, temveč sem odločen odkrivati stvarne razloge. Ali ne obstaja ravno danes nevarnost, da bomo ob tem vprašanju nestvarni? Na ves glas razglašajo splošno spolno svobodo med mladostniki kot »znanstveno dokazano dejstvo«. Razlagajo jo kot upor proti pretirani sramežljivosti, dvojni morali, hinavstvu in nasilju vladajočih razredov. S psihološkimi razlogi skušajo dokazati njeno »neškodljivost« in »naravnost«. Ali naj obrnem plašč po vetru in se jim pridružim? Ali je vse, kar trdijo, tudi res? Takšna vprašanja pričakujem od tako imenovane kritične generacije, če naj se izkaže njena domnevna poštenost. Ali pa obstajata resnica in poštenost kratko malo v nasprotovanju do izročila? Ali ni to preveč preprosto?

Kdo sme prepovedovati

Za mnoge se vprašanje rešuje samo po sebi: »Ne smemo.« To stališče moram spoštovati pri tistem, ki misli pošteno, in naj ga tudi ne opušča, da bi postal ‚moderen‘. Kljub temu pa nekateri ljudje, med njimi tudi jaz, vprašujejo, zakaj pravzaprav ‚ne smemo‘? Kdo prepoveduje in sme prepovedovati? Mnogi menijo, da Cerkev. A tudi Cerkev morajo imeti razloge za to. Kje so ti razlogi? Če rečemo, da sodi spolno združevanje v zakon, ker je namenjeno samo spočenjanju, temu pa je prostor samo v zakonu, stoji ta utemeljitev na šibkih nogah. Kakor zakon ni samo spolno združevanje, tudi to združevanje ni namenjeno samo spočenjanju.

Sama gesla

Mnoge knjige, ilustrirani časopisi in javno mnenje so privzeli neko površno in lahkomisljeno obravnavanje tega predmeta – če rečemo hudobneje: sprejeli so ga zaradi udobnosti. »To dela vsakdo,« pravijo. Vendar se tu namišljeno ne ujema z resnico. »Saj to je naravno« – ali pa je tudi človečno, osvobajajoče, ali se dogaja iz ljubezni in ne samo iz ‚naravnega‘ gona, ki izkorišča druge? To izkoriščanje pa zasluži obsodbo prav tako kakor gospodarsko izkoriščanje. »Spolnost je prijetna.« Prijetna je res, a je tudi resna; resno je vprašanje: ali daje enemu ali obema resnično veselje, srečo in mir? »Vzdržnost je škodljiva.« To je preračunan argument, ki stvarno ne drži. »Saj vendar nismo več tako mračnjaški.« Tu govori modnost, moda pa ni merilo. »Saj morava vendar vedeti, ali se bova sploh ujemala!« Takšne besede slišimo vsepovsod. Sama gesla in glave, zmedene od njih. Zakaj bi se slepo pridruževali nekonformistom, namesto da bi skušali sami odkriti resnico? Vsa ta gesla vsebujejo nekaj resnice. Vendar pogledimo pogloblje. ‚Seks‘ je nekaj, kar naj konzumiramo, vroče ali mrzlo, s tekom ali brez užitka, kot nekakšno prisilno nujno. In vsekakor je čas seksusa brez erotike minil, čeprav ‚spolni revolucionarji‘ še niso opazili, kako reacionarni so sami že postali. Spolnosti se vdajajo mnogi, čeprav jih ni toliko, kot govorijo; po govoricah naj bi bili »vsi«. A tudi če bi bili vsi, zakaj bi se jim bilo treba pridružiti? Marsikdo sploh ni ‚spособen‘, temveč je samo sopotnik brez resničnega poguma. Potreba je res ‚navadna‘. Kdor je ne čuti, pri tem je nekaj narobe.

Spolnost je prijetna, vendar samo ob nekaterih okoliščinah: če daje obema resnično veselje in ne postaja enostransko izkoriščanje. Mračnjaški je lahko tudi tisti, ki nima pojma, kaj je človeška spolnost, in jo modno zamenjuje s seksom. Poskusni zakon ne daje poročstva, da bo mogoče prebiti preskušnjo zakona, in precenjuje spolnost. Vendar so tudi to spet le gesla, ne pripricljivi razlogi. Grebsti moramo globlje in se stviri še bolj približati. Pri tem ne gre za »dovoljeno ali ne«, temveč za »pravilno ali napačno utemeljeno«.

Zveza iz svobode

Zakon je svobodna odločitev, zveza iz svobode. Zato moramo delati tisto, kar to svobodo ohranja, in opuščati tisto, kar bi jo (že vnaprej) obremenjevalo. Vse, kar se zgodi, morata oba zakonca enako želiti in potrjati. Vse drugo je izkoriščanje. Če fant vpraša dekle: »Ali ne bi mogla storiti tega meni na ljubo?« in ona privoli, s tem še ni rečeno, da je to storila svobodno. Lahko jo je vodila bojazen, da bi fanta izgubila ali da bi jo imel za nazadnjaško. Če je podjetna, lahko to stori iz sebičnega namena, da fanta naveže nase. Praviloma je sicer moški tisti, ki skuša ‚osvajati‘ in sili žensko k temu. Morda pa hoče s tem dokazati samo svojo ‚moškost‘ (le v potrjanju samega sebe, ne nujno iz ljubezni). Potem naj svojega dekleta tudi ne zaničuje, če se mu vda.

Duševno-duhovni stiki

Spolnost je – to je menda postalo dovolj jasno – več kot spolno občevanje. Zato se tudi ne izraža samo v tem občevanju. Vsako menjavanje misli, vsak občutek, ki si ga moški in ženska zbudata medsebojno, njuna duševna povezanost in njuna skupnost na sprehodu, v kavarni, vse to je obarvano s spolnostjo. V duševni in duhovni sozvočnosti, v občutku razumevanja in razumljenosti se zato že napoveduje, ali se dva človeka ujemata, tudi spolno. In to duševno-duhovno razmerje je temeljni pogoj za to, da se more posrečiti telesni izraz spolnosti v skupaj doživljeni seksualnosti, da se bo v tem potrdila osebna sozvočnost in da bo tukaj vir veselja in izpolnitve, tako pred zakonom kakor v njem.

Premik sredine

Kadar dva človeka vse močnejše čutita spolno poželenje po drugem in je vsak zase že dosegel vrhunec nasladnega občutja, zraste želja po ponavljanju in po večji bližini. Prav hitro in pogosto bi rada spet imela priložnost za to in jo iščeta. Kdor se brez pridržkov vda temu koprnemu, pride v nevarnost, da se mu telesno-spolni izraz in stik premakne v sredino medsebojnih stikov, da dobi preveliko vrednost in človeku vzame možnost, da bi se spoznal in se razumel kot celega človeka. Ves čas skupnega bivanja je potem potegnjjen v tok seksualnosti in ga nimata več za druge reči.

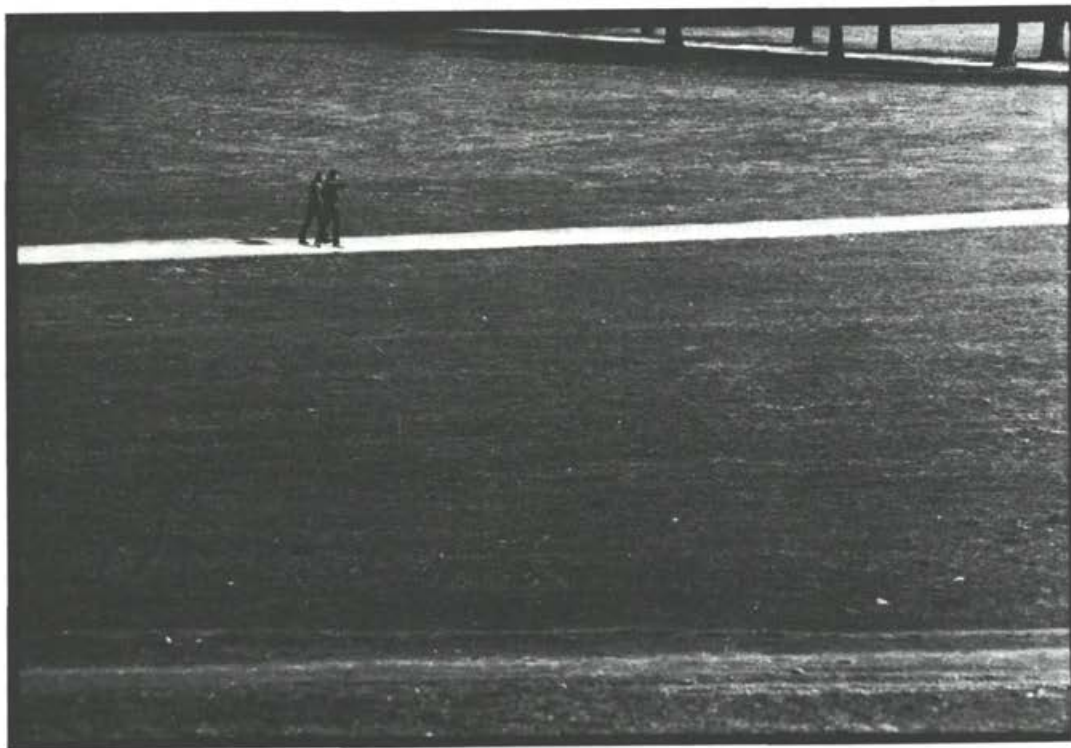
Neznanska izguba resničnosti! Seksualnost pride na napačno mesto. Temelj enotnosti med spoloma namreč tudi v zakonu ni spolna privlačnost in zadovoljitev, temveč dobrohotna ljubezen, ki govori od osebe k osebi, iz srca v srce, in ki vsako menjavanje nežnosti in izražanja ljubezni preoblikuje od znotraj in naredi resnično. Spolna skupnost ni ljubezen sama, lahko pa postane ena njenih najglobljih in najbolj osrečujočih oblik.

Ljubezen torej ni isto kot seks. Kakor rečeno, velja to pred zakonom in v njem.

Spolno poželenje in ljubezen je mogoče ponekod ločiti drugo od drugega. Potem postane seks nekaj neobveznega, sam sebi namen, in se vse prehitro obrabi. Zato je dobro, da se nikoli ne spuščamo v igračkanje. Moški se bo pokazal bolj možatega, če bo zadržan in se bo obvladoval, kot če bi hotel vedno znova dokazovati svojo spolno 'zmogljivost'.

Kritično razločevanje

Ne smemo pa zapirati oči pred stisko in problemi mnogih mladih ljudi, ki nastajajo zaradi čakanja pred sklenitvijo zakona; tega tudi ne smemo podcenjevati. Mnogi morda menijo, da bi jim to čakanje lahko škodilo, da bi se odtujili drug drugemu, postali žrtev izrivanja spolnosti. In tako se odločijo za spolno združevanje. Pri tem govorimo samo o parih, ki imajo bolj ali manj trden namen, da se poročijo, in ne o metuljkah, ki letajo s cveta na cvet. K temu bi pripomnil troje:

Zadržanost

Izrivanja spolnosti ne smemo zamenjavati z zadržanostjo. »Psihiater pravi k temu, da izrivanje spolnosti ne pomeni spolne vzdržnosti, temveč je tu mišljeno, da človek taji obstoj spolnega nagona. Zadržanost, zavestno nadziranje nagona je torej nekaj povsem drugega. Izrivanje je nezdravo, obvladovanje samega sebe je neškodljivo. Ni nujno, da spolno občevanje pred zakonom človeka reši njegovih zavrtosti in pregnane spolnosti. Nasprotno, njegove težave se lahko s tem še povečajo, ker se lahko pokažejo novi psihološki problemi, kot na primer občutek krivde (če človek misli, da se je pregrešil proti moralni postavi), strah pred nosečnostjo, bolezen. Čustvene posledice spolnega akta so vsaj tako pomembne kakor telesne, so pa tako različne od človeka do človeka, da ni mogoče posploševati« (Maxine Davis).

Vzdržnost

Kdor pravi, da je vzdržnost škodljiva in da ovira 'normalni' razvoj, povrh gleda stvari z zelo moškega stališča. Splošno je znano, da je spolni gon pri moškem močnejši. Pri moškem pride sam, pri ženski pa ga je treba 'zbuditi' (ko je zbujen, je lahko tudi zelo močan). Zato je lahko vzdržnost za moškega težavnejša. Če mislimo, da mu je spolno občevanje potrebno, da ga reši tega, pri tem pozabljamo žensko. Ali je njen namen samo ta, da bi preprečevala moževe komplekse in domnevne motnje v razvoju? Ali dobi ženska pri tem svoje? Ali pa ni morda samó povod, da moški sprosti svoj zajezeni prenapon? Če sta si oba edina, da začneta telesno skupnost, ju pri tem nihče ne bo mogel ovirati. Vendar ta medsebojni sporazum ne sme biti samó nekaj, kar je »potrebno«.

Tudi pri skupni odločitvi, ali naj se spolno združevanje začne ali ne, mora biti zadnja odločitev, jeziček na tehtnici, pri ženski. Ona mora »utelešati vest za oba« (Margaret Mead). Verjetno ženska teže prenaša vse mogoče posledice, tudi takšne, ki so duševne narave. In vendar bi morala biti odločitev skupna, s pogojem, da je na obeh straneh svobodna. Če fant sili dekle in pritiska z grožnjami, kakor: »Če se ne vdaš, te zapustim«, ji je tudi dal razumeti, koliko jo ceni: ravno pravšna mu je za posteljo. Lahko se tudi primeri, da bo prevzela pobudo ženska. Moški v

takem primeru verjetno privoli laže kot ženska v nasprotnem primeru.

Skupnost

In naposled tretjič, če dva človeka uresničita telesno skupnost, je položaj čisto drugačen, če je pri tem udeležena trdna volja, da bo to razmerje izključno in trajno (torej volja do zakona), kot pa če gre za začasno in omejeno epizodo. V prvem primeru je pri tem mišljena tudi oseba drugega; spolna ljubezen naj bi dobila obliko osebne ljubezni in ni vzeta le sama zase. Z drugimi besedami, tu je že uresničena ena izmed odločilnih stopenj zakona.

Nastajanje zakona

Zakon je nastajanje. Ne uresničuje se v vseh razsežnostih hkrati; »zakon nastaja« – in sicer ne šele s poroko, temveč že poprej. Zakon in poroka nista isto. Če je torej neko 'razmerje' mišljeno kot nekaj trajnega, zvestega in izključnega, ima temeljne poteze zakona. Spolno združevanje potem ni več pred-zakonsko, temveč je »pred poroko«; zakonsko je, čeprav mu manjka družbenopravna zagotovitev.

Po pravici vedno znova opozarjajo, da lahko imajo tudi začasna razmerja osebni značaj, prav tako kot nezačasne trdne zveze; da v njih spolna skupnost postaja človečna in kultivirana, kakor bi bilo samó želeti za mnoge zakone. To je sicer res, vendar to ni razlog proti zakonu, le očitke na njegov naslov in poziv. Krivično bi bilo vsakemu (v pravkar razloženem pomenu) predzakonskemu in zunajzakonskemu spolnemu aktu vnaprej odreči človeško vrednost in možnost, da je osebni izraz ljubezni. Če pa je osebna razsežnost uresničena, kliče po trajnosti, se pravi po zvestobi, in hkrati hoče iz telesne v popolno življenjsko skupnost, torej v zakon. Kolikor bolj je spolnost poseobljena, tako da postaja vidni izraz vse podarjajočega razmerja jaz-ti, toliko bolj zahteva zraven izključnost, to pa pomeni, da sta osebna oblika spolnosti in zakon pogoj drug drugemu. Kdor se odloči za telesno skupnost pred poroko, pa si naloži še dodatno težavo: da se mora načelno odpovedati nosečnosti oziroma skrbeti za zanesljivo uravnavanje spočetja. Če nosečnost vendarle pride, je podvojena obremenitev, ki naj bi se ji ognili z odlaganjem poroke. Manjkajoči gospodarski podlagi in nedokončani izobrazbi se pridruži še skrb za nastajajoče življenje. Splav gotovo ni prava razbremenitev.

Premišljevanja na deželi

Moja ušesa so v tridesetih letih gledališke službe slišala mnogo najmogočnejšega, kar je ustvaril človeški duh, a nič ni bilo silnejše od božje besede. Slišala so tudi mnogo umazanega in nasilnega, zato so toliko bolj prisluhnila skladju Njegove govornice.

Stojim pri novem betonskem poslopju Merkatortorja in gledam gor proti Kapeli: bela cerkev in vinogradi. Zavem se, kako je tam zgoraj način našega mišljenja, naš duh, naša sedanja in pretekla in najbrž tudi prihodnja zavest. Nekaj neuničljivega, trajnega – pa naj bo v dobro ali zlo, v pravo ali zgrešeno smer, naša zdrava dediščina ali naša obremenitev, vzlet duha ali plazenje po tleh, svobodnost ali cerkvenstvo vseh sort.

Sredi med hojo po štajerski zemlji sem začutil roko, ki je pristrčno stisnila moje prste. Med trtami in polji mi ni bilo težko uganiti, kdo je: nekdo, ki je Slomškovega občutja in duha. Bila je roka pokojnega škofa Držečnika, ki je ponovila stisk izpred nekaj let, ko sem bil tajnik Mohorjeve družbe. Takrat mi je rekel samo nekaj dovolj vsakdanjih besed, poglavitno mi je povedal s

toplo desnico. Prav je dejal o njem njegov naslednik škof Grmič: »Ugasnila je zvezda dobrote na nebu slovenske Cerkve in Slovenije nasploh, a ta zvezda bo zdaj sijala od tam, kjer ne bo nikoli več ugasnila.«

Dopoldansko branje. Huxley piše: »Blake je bil omikan. Omika je ubranost in popolnost. Razum, čustvo, nagon, življenje telesa – Blaku se je posrečilo, da je vse to vključil in spravil v sklad. Barbarstvo je, če si enostranski. Človek je lahko barbar razuma, prav tako pa tudi barbar telesa. Barbar duše in čustev, prav tako pa barbar čutnosti.«

Popoldne spet na sprehodu. Sedim v travi, vsenaokoli ravnina, obrobjena z gozdovi. Proti meni se požene rumena psička. Pogumna je, čeprav je je komaj za žep. Igrava se. Trije otroci, njeni gospodarji, naju gledajo. Nenadoma mi veter odnese kapo. Psička za njo, otroci v smeh. Lovim kapo, oni se še bolj smejejo. Poslušam koncert čistega smeha. Ko zdaj spet sedim v travi, se mi zdi, kakor da sem poslušal Mozarta. O, ko ne bi bilo treba vstati, ko ne bi bilo treba nazaj v asfalt. Saj ne morem vstati, ne morem se posloviti od čistosti, ki je vsenaokrog: pšenica, koruza,

krompir, zadaj drevesa, breza sredi polja, tam človek z motiko in tam križ.

Večer je deževen. Preživel ga bom z rajnimi, največ z očetom. Pogrešam njegovo modrost in mir, njegovo pokončnost. Morda bo tudi kaj priložnosti za obračun preteklega in za načrt, kaj in kako v prihodnje. Družina, ljudje, s katerimi sem se srečaval, domovina, služba, delo, osebno ravnotežje in vrednost, narava in milost.

Žena mi piše o najini starejši, ki potuje proti Vladivostoku: »Mislim nanjo. Ti otroci kar gredo v svet. Kako se jim mudi! Kot odžagana veja od drevesa se ločijo od nas. Samo čakamo jih še lahko, da se vrnejo.«

Pogovarjam se s kulturnim delavcem, ki je tu na oddihu. Pravi: »Rad prebiram zgodovino. Pri tem spoznavam, da je ob vsem dogajanju zmeraj zanesljivo obstajalo eno: kultura.« Postaja zgovoren in zmeraj bolj zanimiv. »Zgradili smo fantastične stvari,« pravi, »pri tem pa smo se pozabili ukvarjati s človekom. Nismo ga znali prav izkoristiti, ne prav nagraditi, ne prav kaznovati. In ker smo ga zanemarili, smo zanemarili tudi kulturo.« – Vrnil sem se v svojo sobo in zdaj premišlujem o njem, ki je res veliko naredil za našo kulturo. Kaj se to pravi: za našo kulturo? To se pravi za našo človeškost, za varnost našega dostojanstva, za naše sporazumevanje, notranjo radost, mir in svobodo, za življenjsko ravnotežje sredi zdivjanosti, požrešnosti in nasilja, za ohranitev vsega našega vrednega kulturnega in duhovnega izročila, za rast in utrditev naše umetnosti in knjige, za našo splošno in osebno omiko, za ohranitev narave, za čistost okolja.

Berem svetle, z našo preteklostjo neobremenjene misli frančiškanskega bogoslovca, ki ga tudi osebno poznam in občudujem njegove notranje veselje, znanje in vero. Pravi: »Mislim, vem, da ima naša družba večinoma pozitiven odnos do vere in verujočih ljudi, kljub temu da tu in tam beremo o tem, kako socializem odpravlja pogoje religioznosti. To, čemur socializem odpravlja pogoje, po mojem mnenju ni vera. Verujem, da sega vera v človekove temelje. Tam ji socializem ne more škodovati, lahko jo le prečiščuje. Tako se lahko skupaj z drugimi prizadevam zanj.« In kasneje: »Resnica je globalna, nikoli je ne moremo izčrpati. Vedno navdihuje. Zato imamo vedno nove oblike kulture, zato se znanost širi, zato se vernost poglablja.«

Danes godujeta sveta mučenca Mohor in Fortunat. Bil sem pri maši in slišal pohvalo iz mašne knjige: da sta vzgljedno skrbela za »duhovno bra-

nje«. Pomislil sem, kako bi se jima morali priporočati, ko nas vsak dan bolj zasipava blato smrdljive »umetnosti«. Pomislil sem tudi na Mohorjevo družbo, katere zaslug in pomena za naš obstanek, za urejenost naših duš, za čistost naših src in za širino in strpnost naše pameti se vse premalo zavedamo.

Pavel VI.: »Prepričani smo, da ni mogoče zagotoviti svobode, socialne pravičnosti niti miru, če si človek ne prizadeva za čisto srce in čiste namene.« In: »Naša resnica nas nagiblje k ljubezni.« Berem izjavo nekega novinarja: »Jezik iskrene dobrote razumejo vsi ljudje dobre volje – ne glede na svetovnonazorske razločke. Kjerkoli vidiš dobro, ga moraš biti vesel.«

Konec počitnic, vozim se domov. Poslušam pogovor moškega in ženske, ki mi sedita nasproti. Ona: »Sve smo zaboravili. Nema više nikakvog prijateljstva.« On jo pogleda in reče samo: »E!«

Brzi vlak mehko hiti proti Ljubljani. Berem Oosterhuisa. »Brez tebe je vse megla in tema, muka in bolečina, ti pa očiščuješ. Moj cvet vena – daj vode. Mazili moje rane. Neznosno lepa luč, napolni brezno mojega srca.«

Mirko Mahnič

Za mladino je šport priprava na življenje in delo

Ko razpravljamo o slovenskem športu, ne mislimo na vrhunske tekmovalce, ki jim je treniranje najvažnejše vsakdanje opravilo, marveč na tiste stotisoče otrok, mladine, odraslih in starih, ki jim je gibanje na svežem zraku – gibanje v obliki sprehoda, živahne hoje, kolesarjenja, plavanja, smučanja, lova, iger z žogo ali ljubiteljskega dela na vrtu vir zdravja, razvedrila in dobrega počutja.

Naš cilj je, da bi se vsakdo, mlad ali star, moški ali ženska, vsaj toliko razvijal in utrjeval tudi telesno, da bo kar najbolj čil in zdrav, veder in zadovoljen ter kot tak sposoben za delo vse do visoke starosti. Jasno moramo doumeti resnico, da človek ni ustvarjen za brezdelje in tudi ne za pretirano uživanje hrane in pijače. Znanost o športu temelji na dognanju, da delo razvija orga-

ne, jih ohranja in tudi upočasni procese staranja. Tako moramo razumeti slovitega antičnega zdravnika Galena, ki je zapisal: »Delo je najboljši zdravnik, ki nam ga je dala narava, in je za človeško srečo odločilnega pomena.«

Ko sem nekoč vprašal zdaj že pokojnega mari-borskega stoletnika Blaža Ranca, kakšno delo ga ohranja, da je še vedno tako čil in zdrav, je odgovoril: »Takšno delo, ki ga opravljam z veseljem, pri katerem delam z glavo in z rokami hkrati. To je moja medicina.« Umsko delo razvija in ohranja možgane, telesno delo razvija in ohranja srce in mišice. Kakor je potrebno človeku nenehno izobraževanje, tako mu je potrebno tudi nenehno telesno treniranje.

Če preveč sedimo, če se vsak dan vozimo, namesto da bi hodili, če je pri našem delu premalo gibanja, premalo telesnega naprezanja, je neogibno potrebno, da se ukvarjamo tudi s športom. Če se prav nič ne utrjujemo, postanemo mehkužni, neodporni, slabotni. Če použijemo toliko hrane, kakor da bi delali, se začnemo rediti in postanemo težki. Tega pa nečemo: nečemo se pomehkužiti, nečemo pridobivati na teži, raje se odločimo za športno vadbo, vsaj toliko, kolikor je za zdravje in razvedrilo zares potrebno.

Odločilnega pomena je šport v otroških letih

Odnos človeka do športa in zdravega načina življenja je odvisen predvsem od navad, ki jih je dobil v otroštvu, v mladosti. Vaja in igranje sta za otroke tako pomembna, da jim je narava sama vcepila potrebo po gibanju kot biološko potrebo, podobno kakor potrebo po hrani, toploti in svežem zraku. V starih časih, ko še nismo živeli v mestih, ko še nismo bili motorizirani, so imeli otroci več možnosti za spontano urjenje. Igrali so se na tratih, plezali po drevju, se gugali na vejah, skakali prek jarkov, metali kamenje prek vode in hodili peš. Tako so se telesno utrjevali in se v marsičem tudi gibalno izurili.

Danes živijo v urejenih naseljih, danes se vozijo, veliko sedijo pred televizijskimi ekrani, pa je zato lakota po gibanju tem večja. Ker si želimo najboljši duševni in telesni razvoj naših otrok, jim moramo pomagati. Raziskovalci so ugotovili, da so že prva leta življenja zelo pomembna za razvoj spretnosti. Malčke je treba pri gibanju vzpodbujati, razmeroma zgodaj naj dobijo športne igrače (Bojan Križaj je dobil smučiče že kot triletni otrok), zgodaj jih je treba napotiti na otroška igrišča.

Športna vzgoja se začne že v družini in vzgojno-varstvenih ustanovah. Zračunali so, da se giblje, vadi in igra zdrav otrok povprečno po šest ur na dan, kar znaša v prvih šestih letih življenja skupno približno 13.000 ur. Če je preživel vse te ure v higienskih razmerah in so mu bile na voljo ustrezne športne igrače in pripomočki za ustvarjalno reševanje gibalnih nalog, tedaj si je pridobil bogate gibalne izkušnje: postal je spreten. Pravimo, da je dobil gibalno (motorično) inteligenco.

Zdaj bo hitreje napredoval v tehniki novih športnih zvrsti, laže se bo prilagajal spremenjenim okoliščinam, preciznejši bo v gibih svojih okončin, bolje se bo orientiral v prostoru, manj težav bo imel z obvladanjem ravnotežja na primer pri smučanju ali kotalkanju. Največji vpliv na razvoj motorične inteligence je možen prav v predšolski dobi, pred sedmim letom, ko še ni dovršena mielinizacija živčnih zvez. Otrok tega obdobja ni treba učiti, kako se odbija balonček (da ostane v zraku), kako se je treba vzpenjati na zvirala, kako potiskati pedala. Samo omogočiti jim je treba take in podobne gibalne dejavnosti in poskrbeti za varnost. Po znanstveni raziskavi, ki je zajela 2000 predšolskih otrok (Köln, 1978), so psihologi in zdravniki s testiranjem ugotovili, da so postali otroci, ki so imeli dovolj priložnosti za igranje in vajo z elementi športa, bolj iznajdljivi v težjih situacijah, bolj zbrani, vztrajni in samostojni.

Zagovorniki svobodnega in usmerjenega igranja v otroških vrtcih zagotavljajo, da ne gre za kali športnih tekmovalnih dosežkov v poznejših letih, marveč za to, da postanejo otroci v vsakem pogledu spretni. Seveda pa je to v prid tako usposabljanju mladine za šport, kakor tudi usposabljanju za delo.

Za različne razvojne stopnje otrok veljajo različne metode dela. Predšolski otroci se predvsem igrajo – igraje se navadijo obvladati lebdeče balončke v zraku, premagovati razne zapreke, plezati, preskakovati in podobno. Igraje se navadijo tudi osnov plavanja in smučanja. Približno z osmim letom pa že preidemo tudi na učenje, ko učimo otroke pravilno ravnati z žogo, pravilno teči, skakati, metati. Posebno pozornost posvečamo osvajanju smotrne tehnike plavanja in smučanja. V Sloveniji si prizadevamo, da bi omogočili pravočasno znanje plavanja in smučanja vsem otrokom, ker si brez tega znanja ne moremo zamisliti usposobljenosti za rekreacijo v poznejšem življenju.

Pomagajmo mladim, da bodo razvili pozitivno predstavo o sebi!

Kaj pa športno tekmovanje? Ali naj fantje in dekleta tudi tekmujejo? Odgovor na to vprašanje je kratek: tekmovanje je sestavni del športnega treniranja, le-to pa mora biti prizadevno in prežeto z olimpijsko mislijo: hočem biti hitrejši, močnejši, vzdržljivejši! Imperativ »potruditi se moram, da bom boljši« velja tako za fante kakor za dekleta. Vsi si želijo uspehov in potrjevanja samega sebe. Vsi naj doživijo vsaj kdaj pa kdaj tisto, kar je nekoč doživel in zapisal v planinsko vpisno knjigo jeseniški delavec, ko se je prvič vzpel na vrh Triglava: »Samega sebe obračtam.«

Doživetje uspeha je za človeka kakor veter v jadra. Dekletom povejmo, da je občutek po dobro opravljenem delu najboljša kozmetika. Ko je človek srečen, mu to beremo z obraza. Seveda pa je prav, da mladi ljudje pravočasno zvedo resnico, da so športni uspehi v primerjavi z življenjskimi kakor cvet v primerjavi s sadom: cvet odpade, sad pa ostane. Ne gre za sekunde, centimetre in gole, marveč za to, da se tudi prek športa razvijamo v skladno razvito osebnost, v človeka, ki zna biti delaven in vztrajen, ki ima zaupanje v svoje sile in sposobnosti.

O lepoti človeškega telesa in lepoti gibanja

»Čim prej spoznamo, da naša usoda ni zapisana v zvezdah, da je odvisna od nas samih, tem bolje za nas,« je zapisal švedski zdravnik in pisatelj Axel Munthe. Po domače bi lahko rekli: Vsakdo je sam svoje sreče kovač.

Lahko postane močan – seveda, če sistematično dela kar najbolj učinkovite telesne vaje za mišično moč.

Lahko postane vzdržljiv, če se odloči za vztrajnostni tek v naravi, za kolesarjenje, plavanje ali na primer za planinstvo.

Lahko je uren in spreten, če se že v otroških letih odloči za namizni tenis, košarko ali kako drugo igro z žogo.

Lahko postane utrjen, če se odloči za športe v naravi v vseh letnih časih, če hodi v gore tudi pozimi, če smuča, če se navadi kljubovati vetru in mrazu.

Človek pa lahko postane tudi po svoje lep, prikupen in skladno razvit, če hoče. Ta trditev, da lahko postane tudi lep, terja kratko pojasnilo. Že antični Grki so se pri vzgoji mladine ravnali po

načelu kalokagatije, kar pomeni težnjo po lepoti in dobroti. Spomnimo se čudovitih starogrških kipov, ki prikazujejo lepoto človeškega lika, moškega in ženske.

Vsakdo si lahko razvije skladno razvito postavo, če pravilno vadi, se igra in trenira od otroških let naprej. Pogoj pa je, da je tudi zmeren v uživanju hrane in pijače. Seveda ne mislimo na lepoto manekenke ali filmskega igralca, marveč na kultiviranje vsega tistega, kar nam je dala narava, kar smo podedovali po materi in očetu, po prednikih.

Vsakdo je lahko prikupen po svoje, samo len ne sme biti. Razvijati mora svoje posebnosti, svoje talentne, duševne in telesne. Lepota namreč ni v oblačenju ali obutvi, tudi ne v ličilih – lepota je v skladno razviti postavi, vzravnani drži, eleganci gibanja in ne nazadnje v zdravju. Nekoč so nosili za vitkost v pasu posebno izdelane steznike, danes pa svetujemo, predvsem dekletom, da si z gimnastičnimi vajami tako okrepijo trebušne mišice, da bodo vitke v pasu in jih bo držal lepo vzravnane lasten »mišični steznik«. Za eleganco v gibanju pa je potrebno, da se mladi ljudje igrajo, da se vadijo v športu, ritmiki, plesu in zlasti v hoji po prožnem svetu, da bi dobili uglajene kretnje, ki izražajo lahkotnost in obvladnost.

Ne gre potemtakem za filmske lepote ideale ali kaj podobnega, marveč za to, da vsakdo napravi iz sebe največ, kar zmore. Pri tem mu lahko gibanje na svežem zraku, zmerno sončenje, telesna nega, prhanje in podobno veliko koristi. Nasprotnik telesne kulture ni revščina, marveč pretirana lagodnost, lenoba, preveč hrane, kajenje, alkoholne pijače.

Še o nekaterih razsežnostih športne vzgoje

Šport pa ni samo stvar zdravja, razvedrila in estetske vzgoje, šport je tudi način življenja. Predvsem je pomembno, da dobi človek veselje do slehernega gibanja, tudi do pešhoje in fizičnega dela – dela na vrtu, na njivi, v stanovanju itd. Otrok naj se navadi potruditi se, pri igri zmagati, pa tudi izgubiti. Navadi naj se na »pravila igre«. Pri igrah je neredko vznemirljivo in napeto, pravila pa terjajo lepo vedenje: obvladanje čustev, upoštevanje sodnikovih odločitev, spoštovanje nasprotnika. »Ni športa brez fair play«, je zapisano v mednarodnem športnem manifestu.

Često gre za čudovita doživetja, za pustolovščine. Naj omenim izlete v neznano, potovanja

po reki s čolni ali splavi, prvo noč otroka v šotoru, prvo nočno stražo, tekmovanje v orientiranju s svetilkami ali smučarsko turo po težjem svetu. To so za otroke in mladostnike nad vse mikavne stvari. Če jim ne organiziramo taborjenja, izletov v gore in drugih aktivnosti, če niso vključeni v društva in krožke, ki jih vodijo pedagoško usmerjeni vaditelji, rado pride do divjih klap, prekrškov in nezgod.

Po vsem razvitem svetu se danes širi novo gibanje – ne več šport za gledalce, marveč šport za vsakogar, tudi za odrasle, starejše in stare. Povsod razpravljajo o rekreaciji, o trimskih akcijah in podobnem. Gre za razvedrilo v prostem času, za bogatenje življenja, prav tako pa tudi za zdrav način življenja.

V ZR Nemčiji so razpisali veliko nagrado za najboljše trimsko geslo. Naj citiram nagrajeno geslo: »Ne kadi, pij zmerno, veliko hodi in teci, ne bodi požrešen.« Dejansko nič novega, tako je učil tudi Hipokrat, starogrški pobudnik znanstvene medicine: mera v vsem, zlasti pri delu ter uživanju hrane in pijače (kajenja še ni poznal). Danes pa velja tudi kajenje za pomembnega nasprotnika zdravja in športnega načina življenja.

»S športom se da najbolje boriti proti kajenju in alkoholizmu, posebno še, če gre za mladino«, je zapisal Sergej Pavlov, državni sekretar za telesno kulturo in šport v Sovjetski zvezi. Odrasle je težko prevzgojiti, mladini pa moramo pravočasno povedati vso resnico o škodljivosti inhalacije nikotina, posebno še o vdihavanju ogljikovega monoksida, ki v krvi izpodriva kisik. Športnik, ki redno kadi in se ne more vzdržati niti na dan treniranja niti na dan tekmovanja, je nesmisel, kakor je tudi nesmisel športnik, ki je alkoholik.

Šport pomeni težnjo po boljših dosežkih na raznih tekmovanjih, hkrati pa pomeni tudi težnjo po bolj zdravem načinu življenja.

Če upoštevamo življenjske izkušnje in pridobitve znanosti, je edino pravilno, da ne stojimo ob strani, marveč da se tudi sami potrudimo in odmerimo del prostega časa za hojo v naravi, balinanje, delo na vrtu, kar pač zmoremo. Zadostuje vadba trikrat tedensko po pol ure, s pogojem, da je načrtna in dovolj intenzivna. Šport za vsakogar, vsaj po malem, šport za zdravje, veselje, družabne stike s prijatelji in znanci, šport za dobro počutje, za potrjevanje samega sebe in končno tudi za zdravo starost – to ni utopija!

Drago Ulaga

Korist in škoda sončenja

Naj mi bralci ne zamerijo, če bom o tem vprašanju spregovoril predvsem kot dermatolog (zdravnik za kožne bolezni). Da je sonce vir življenja in zdravja, so vedeli že prastari narodi, saj so ga ravno zato po božje častili. Tudi naš kmetovalec ve, da je uspeh njegovega dela in truda odvisen predvsem od sonca, ugodnega vremena, ve pa tudi, da sončna pripeka (suša) lahko vse uniči. Iz vsakodneвне izkušnje nam je znano, da se dobro počutimo ob sončnih dneh, da smo pa mnogo manj dejavni ob dnevih brez sonca.

V tem stoletju, zlasti še po prvi svetovni vojni, smo se začeli mnogo bolj zanimati za naravnejše življenje in se znova spomnili izvora življenja in vsega dobrega, sonca. K temu je mnogo doprinesel šport, in to v vseh svojih panogah: peš hoji, planinstvu, telovadbi, plavanju, nogometu, tenisu, smučanju itn. Po drugi svetovni vojni je postalo zanimanje za zdravo življenje množično. Gibanje v naravi, na soncu in čistem zraku je že nekaj samo po sebi umevnega, svet se je zares v temeljih izpremenil! Kakor ima lahko celo dobra stvar svojo senčno stran, tako žal tudi naše prizadevanje za naravnejše življenje, za telesno utrjevanje, za naše zdravje.

Kdo se dandanes ne sonči! Milijoni in milijoni iščejo na soncu zdravja. Letovanju ob morju se že nihče ne more več odreči. Oglejmo si najprej *sončni spektrum* (žarkovje)! V njem je več vrst žarkov z različnimi lastnostmi in različnim učinkovanjem na kožno površino, posredno po njej pa tudi na ves človeški organizem.

Sončni žarek ima svojo *valovno dolžino*. Glede na valovno dolžino posameznih skupin žarkov v sončnem žarkovju razločujemo v njem *ultravijolično skupino A* z valovnimi dolžinami od 3150 do 4000 Ångström (1 Ångström = 10^{-7} mm, enota svetlobnega sevanja), nadalje *ultravijolično skupino žarkovja B* z valovnimi dolžinami od 2800 do 3150 Å, *vidno žarkovje* z valovnimi dolžinami od 4000 do 8000 Å in *ultrardeče sončno žarkovje* z valovnimi dolžinami daljšimi od 8000 Å. Najmočnejše učinkujejo žarki ultravijolične skupine B, ki jih vsrka *epidermis* kože (vrhnjica = vrhnja kožna plast). Ako količina takih žarkov prekorači *prag tolerance* (odpornosti), začno propadati posamezne celice v vrhnjih plasteh vrhnjice. Pri tem se sproščajo določene snovi (tako imenovani *histamini*), ki razširijo žile v koži in se zategadelj pokaže nekaj ur pozneje kožna

rdčina. Vse to pa obenem vzdraži celice *kožnega barvila* (pigmentne celice = melanocite) v vrhnjici, da se koža *obarva* (potemni, pigmentira).

Zdravstveno vplivajo posebno dobro ultravijolični žarki. Obilo teh vsebuje sončno žarkovje zlasti ob morju in na planinah (snežniki, ledeniki, s katerih se žarki odbijajo, reflektirajo), zato pa tudi tak naval zlasti kopalcev k našim rekam in še mnogo bolj na naše morje! Žal pojmujejo nekateri skrb za zdravje zgolj kot modo – glavni cilj jim je, da čimbolj porjavijo – zato pri sončenju kaj radi pretiravajo in nastane spricho tega vse polno okvar. In prav zato bi bilo dobro, da bi sleherni vedel **najosnovnejše o zmernem in pravilnem sončenju**, ki je vsekakor zelo koristno, prav tako pa bi naj vedel **najpotrebnejše o delovanju (fiziologiji) kože**.

Sončenje doprinaša k nekaterim kožnim opravilom (funkcijam). Med njimi naj omenimo, da nastaja ob učinkovanju naravnih (sonce) in umetnih (npr. kremenska luč) izvorih ultravijoličnih žarkov prva stopnja (t. j. več vrst tako imenovanih ergosterolov) vitamina D (antirahitični vitamin). Ob zmernem in ne predolgem sončenju oziroma obsevanju z ultravijoličnimi žarki nastaja iz ergosterola (predstopnje vitamina D) tudi vitamin D₂. Vitaminov iz skupine vitamina D je več, najpomembnejši med njimi je ravno vitamin D₂ (vitamin zoper angleško bolezen).

Če se kdo premočno in predolgo sonči, kaj rade nastajajo motnje v nastajanju sicer tako koristnega vitamina D₂. Ena takih je v tem, da se ob neustreznem sončenju sproščajo ob nastajanju vitamina D₂ strupene snovi, tako *tahisterol* in *sistosterol*, ki sta brez antirahitičnega učinka, pač pa dražita živčevje, posebno možgane. Zato pa tudi ni čudno, da se vračajo prevneti porabniki sončišč marsikdaj slabo razpoloženi, utrujeni, če že ne živčni, in si želijo edino in samo – miru. Že to nam pove, da pretirano sončenje prej škoduje kot koristi.

Kakor smo že rekli, je najprimernejše sončenje na planinah in ob morju. Pri nas je najugodnejše npr. na jadranskih otokih, če na njih zrak ni onesnažen z dimom in drugo nečistočo (torej na otokih s čim manj prometa in brez industrije!). Sredogorje je primerno za sončenje, če zrak tod ni prevlažen in če ni preveč megle, medtem ko je po ravninah zrak večidel nečist, nastajajo pa lahko tudi velike toplotne razlike in močni vetrovi.

Na planinah in ob morju je priporočljivo, da se sončimo v dopoldanskih in opoldanskih urah, ker

sončni žarki učinkujejo tem močneje, čim bolj navpično padajo na kožno površino. S sončenjem moramo biti vselej zelo previdni in ga pravilno odmeriti, prilagoditi pa tudi svojevrstni odzivnosti naše kože (in celotnega organizma), da more biti za nas zares koristno.

Najbolje je, da se **sončimo postopoma**, in sicer najprej noge (od gležnjev do prstov) vsega 5 minut, nato pa **po naslednjem redosledu**:

- a) noge (10 min.) in goleni (5 min.);
- b) noge (15 min.), goleni (10 min.) in stegna (5 min.);
- c) noge (20 min.), goleni (15 min.), stegna (10 min.) in trebuh (5 min.);
- č) noge (25 min.), goleni (20 min.), stegna (15 min.), trebuh (10 min.) in prsni koš (5 min.);
- d) noge (35 min.), goleni (30 min.), stegna (25 min.), trebuh (20 min.) in prsni koš (10 min.);
- e) noge (40 min.), goleni (35 min.), stegna (30 min.), trebuh (25 min.) in prsni koš (20 min.).

Glavo imamo med sončenjem vselej v senci, če smo pa občutljivi, zavarujemo tudi predel srca (vlažna brisača ipd.).

Pravilno sončenje je potemtakem v tem, da sončimo vsak dan večji del telesa, pri čemer pa čas sončenja dnevno previdno podaljšujemo. V zimskih mesecih čas sončenja podvojimo (pri nas na jadranski obali, na planinah ali ob umetnih izvorih žarkovja, ki do določene mere ustreza naravnemu sončenju).

Ob postopnem sončenju koža porjavi enakomerno in to celo tedaj, če je bila na različnih mestih svoje površine različno obarvana (pigmentirana). Z opisanim postopnim sončenjem preprečujemo hujšo *sončno rdečino* (erythema solare) in *sončne opekline*, dosežemo pa tudi, da porjavimo brez predhodne, včasih tako neprijetne rdečine. Zato svarim pred nezmernostjo in neučakanostjo. So kopalci, ki hočejo za vsako ceno že prvega dne dodobra porjaveti prav tako kot oni, ki se trudijo dneve in dneve, da bi potemneli enakomerno in brez neljubih posledic, ki so pa pri nezmernejih tako rekoč neizbežne.

Med drugim moramo pri sončenju paziti, da se nam ne bi opekla koža na nosu, ki je sončnim žarkom najbolj izpostavljen. Rdeči in venomer se luščenci nos ni posebno vabljen. Ko mineta rdečina in luščenje, navadno ostane neenakomerna obarvanost, ki kazi obraz. Če se že sončimo v obraz, moramo pri tem ravnati zelo previdno (še bolje pa je, da obraza ne sončimo, kakor smo že zgoraj nakazali!).

Še eno opozorilo posebno glede sončenja (tudi pri popolnoma zdravih) obraza! Ultravijolični žarki ne vplivajo ravno ugodno na lepoto obraza, je pa ravno zdrava in jedra koža tista, ki največ pripomore k lepoti. Sončenje obraza, posebno pa brezciljno in pretirano, razkrajja *elastična*, pa tudi tako imenovana *kolagena vlakna* v koži (prva pogojujejo *prožnost*, druga pa *trdnost* kože), tako da nastane zaradi tega na obrazu nešteto gub in gubic. Pretirano sončenje postara obraz. (Marsikatera nekdanja lepota se je o tem morala sama prepričati!)

Prav posebno se sonce rado prime kože na plečih, in to celo takrat, če prizadeti ne leži na soncu, marveč hodi okrog. To pa zato, ker se sončni žarki odbijajo (reflektirajo) od tal in vodne gladine, če smo v njeni bližini. Znanе so hude sončne opekline na že omenjenih (najbolj soncu izpostavljenih) mestih kožne površine. Koža se na njih močno vname, kmalu se pokažejo večji mehurji, ki popokajo, da je koža končno brez vrhnjice (= vrhne plasti kože), kar povzroča precejšnje bolečine. Tak opečenec se mora za dalj časa odreči sončenju. Na morju je tak dogodek za prizadetega še posebno neljuba zadeva, ker mu pokvari in skrajša dopust. Na opečenih mestih ostane koža razbarvana oziroma neenakomerno obarvana in to nemalokdaj celó po več mesecev.

Pretesna kopalna obleka odrgne pri ženskah kožo na prsih, posebno pa na »izrezu« (kolikor so še te vrste kopalke v rabi!). Sončni žarki in slana morska voda store pri tem svoje – koža se na takih mestih obarva neenakomerno in takšna neprijetnost traja marsikdaj občutno dolgo. Globoko izrezanih večernih toalet prizadete vsaj tisto zimsko sezono (na plesih, v gledališču, na koncertih itn.) ne bodo mogle uporabljati.

Zelo občutljive so za sončne žarke ustnice, se pravi ustnična rdečina. Ta se posebno rada vname pri planincih in to na visokih gorah pri hoji prek snežišč in ledenikov, ker se tu odbijajo ultravijolični žarki in učinkujejo malone brez vsake prepreke (čisti zrak!) na kožo in ustnično rdečino. Pri tem pa niti ni potrebno, da bi sijalo sonce, in vendar, npr. smučarjem, polt zelo potemni, to pa ravno zaradi ultravijoličnih žarkov, ki jih je tod v izobilju.

Pred sončenjem (ob rekah, bazenih, morju) se moramo skopati, da je koža čista, nato jo namažemo s kakšnim indiferentnim oljem, razume se, svežim in ne morda žarkim, npr. z oljčnim oljem,

vendar brez kakršnihkoli primesi (parfumi, barvila itd.).

O samem načinu sončenja odloča že koža sama, namreč po tem, kakšna je: debela, tanka, mastna, suha, izsušena, svetlopolta, temnopolta, zares zdrava, starostno izpremenjena ali s kakšnimi bolezenskimi spremembami (rdečina, vnetne odrgnine, razpoke, luske, bolezenska torišča neke določene kožne bolezni itd.), manj ali zelo občutljiva itn. Sončenje namreč le ni za vsakogar in če ne bi upoštevali že vsega doslej naštetega, bi taka opustitev utegnila prej škodovati kot koristiti.

Škodljivo utegnemo učinkovati sončni žarki na stanjšano ali zelo tanko kožo, kakor je to npr. pri *moški pleši*. Tu naj omenim, da nikakor ni dobro, če kdo pretirano izpostavlja svojo plešo sončnim žarkom, kakor sploh ni pametno, da hodijo taki moški ob vsakem letnem času gologlavi, saj tudi takó **LASJE NA PLEŠI PRAV GOTOVO NE BODO VEČ ZRASLI!** Moška pleša je stanjšana, zelo malo odporna koža, malone nekakšna »nežna«
brazgotina, ki je zelo ranljiva in jo zato lahko tudi sončni žarki hudo okvarijo, saj je dovolj dobro znano, da se na pleši zaradi sončnih žarkov marsikomu začne delati kožni rak. Zato je priporočljivo, da si moški s plešo pokrivajo glavo s primernim, posameznim letnim časom ustreznim pokrivalom. To pa tudi zato, da ne bi s svojo pretirano higieno pospeševali nastanka raznih vnetij, kakor vnetja čelne in obnosnih votlin, srednjega ušesa itn. – saj bi takšno »utrjevanje«
bilo prizadetemu prej v škodo kot korist.

Nadalje naj še vsaj na kratko omenimo, da izzove sončno žarkovje določene *kožne bolezni*, ki bi sicer brez njegovega učinkovanja morda ostale še dolgo prikrite ali se pa sploh ne bi razvile. To se dogaja praviloma ob posebnih pogojih, npr. posebno pri tistih, ki trpe na jetrnih okvarah, pri alkoholikih in ljudeh, ki iz gole navade jemljejo razna zdravila (tabletomanija!) itn. Marsikdaj krožijo v krvi takih razne snovi (fotosenzibilizatorji), ki lahko napravijo kožo *preobčutljivo* za sončno žarkovje, posledica tega pa je, da izbruhne ena od kožnih bolezni, ki jih (vsaj nekatere!) imenujemo *svetlobne kožne bolezni* (fotodermatoze). Med njimi so tudi tako imenovane *porfirije*, npr. porphyria cutanea tarda, ki pri nas niti ni tako redka, nadalje *metuljast lišaj* (erythematodes) in zadnja leta tudi pri nas pogostnejše *pelagroidno kožno vnetje* (dermatitis pellagroides). Pri večini takih bolnikov so jetrne okvare; navadno gre za alkoholike, tako

posebno pri bolnikih s pelagroidnim kožnim vnetjem, saj skoraj vsi ti izhajajo iz naših vinnogradniških pokrajin (Slov. gorice, Haloze, Dolenska, Goriška).

Ob vsem tem se nam vsiljuje vprašanje, kaj pa *varovala zoper sončno žarkovje*, ali jih imamo, ali sploh kaj koristijo? Prvo je, da moramo pametno živeti, razumno ravnati v vsem – pri delu, oblačenju, jedači in pijači. *Protisvetlobna varovala* sama ne morejo biti kak rešilni angel. Zato prihajajo v poštev drugotno.

Še pred dobrimi 25 leti smo se pred sončnimi žarki varovali z raznimi mazali (zeozon, ultrazeozon, delial, antiluks, kontraviol), ki večinoma niso več v rabi. Danes uporabljamo *zoper sončne žarke mazalna varovala*, ki filtrirajo tisti del sončnega žarkovja, ki škoduje koži. Izdelovati so začeli posebne pripravke, ki naj bi pripomogli h kozmetični potemnitvi kože, ne da bi poprej nastala kožna (vnetna) rdečina. Ena takih snovi, ki filtrira škodljive sončne žarke, je *karotin* (barvilo oranžne ali rdeče barve, najpogosteje v korenju). Iz skupine *protisvetlobnih varoval*, ki filtrirajo škodljive sončne žarke, so največ v rabi razne vrste *eskalolov* (escalol), *evsoleksov* (eusolex), *parsolov*, *uvinalov* itn. Vsa ta mazalna protisvetlobna varovala naj bi v kožni *roženini* (v vrhnji plasti vrhnjice) ustvarila tako imenovano *svetlobno brazgotino*, ki ne prepušča več sončnih žarkov.

Znana je tudi *protisvetlobna pilula*. Če bi se zares uveljavila, bi seveda odpadlo mazanje z raznimi protisvetlobnimi kožnimi varovali, vendar tega nista potrdila niti *vitamin A* niti *prolidin*, dve snovi, ki bi naj imeli to sposobnost, da bi napravili škodljive sončne žarke neškodljive.

Pri določenih svetlobnih kožnih boleznih uporabljamo posebne pripravke, kakor *beta-karotin*, *klorokin* in posebno spojino psoralena (kem. furokumarinova spojina = 8-metoksipsoralen) v obliki tablet, torej za notranjo rabo, vendar ti pripravki ne sodijo v roke vsakogar, niso za porabniško prodajo. Enako ne moremo uporabljati obsevanja s puvo (PUVA, iz psoralen + UVA, P + UVA = PUVA) za kozmetično potemnitev kože, ker naj rabi predvsem oziroma samo za zdravljenje kožno bolnih, v prvi vrsti pa *luskavično bolnih* (luskavica = psoriasis vulgaris).

Oglejmo si še sončenje z druge, čisto *zdravilne* strani! Spoznali smo že, da je sončenje zaradi higiene, sprostitev v naravi po utrujenosti in izčrpanosti, ali celo zaradi športa ali zgolj zaradi mode in njene muhavosti, da bi na soncu čimprej in čimbolj zagoreli, postalo nekak kult civilizira-

nega človeka v sedanjem stoletju. Tako nekako so sončenje pojmovali tudi stari *Rimljani*. V srednjem veku se je na vse to pozabilo in je pravzaprav zasluga švicarskega naravnega zdravnika Arnolda *Riklija* (1823–1906), da se je pri nas okoli leta 1855 znova zbudilo zanimanje ne samo za sončenje, marveč tudi za *zdravljenje s soncem*. A. Rikli je namreč na *Bledu* ustanovil nekak zavod za »atmosferično«
zdravljenje, pri čemer je bilo mišljeno predvsem zdravljenje s sončnimi žarki, čeprav je sončno zdravljenje združeval z vodnimi procedurami. In tako imamo dandanes za zdravljenje s sončenjem posebej urejena sončišča, tako imenovane *solarije* (sol, lat. = sonce, solarium = sončišče, solarij), torej zdravstvene ustanove, ki jih vodijo posebni zdravstveni strokovnjaki *helioterapevti* (helios, gr. = sonce, therapéin, gr. = streči, tudi zdraviti).

Pravilno sončenje, o katerem smo že spregovorili, je zdravilno pri razmeroma velikem številu različnih bolezni. Najprej naštejmo nekatere *kožne bolezni*, kakor navadno mozoljavost (acne vulgaris), nekatera kožna vnetja (med njimi tudi določene oblike navadnega lišaja ali ekcema), razpadno obliko kožne tuberkuloze (»škrofelnji«) in luskavico! Razume se, da naj *sončno zdravljenje* kožno bolnih določa zdravnik za kožne bolezni; svarim pred samovoljnim zdravljenjem s sončnimi žarki, saj moramo poprej bolnika tudi v celoti pregledati.

Glavno področje zdravljenja s sončnimi žarki so bolezni gibal (kosti, sklepi, mišice): izkrivljenost in razobličnost hrbtenice pri mladini, zlomi kosti, ki se težko zacelijo, pomanjkanje apna v kosteh (rahitis ali angleška bolezen), bolezni kolikov, revmatične bolezni, tuberkuloza kosti in sklepov itd.

Nadalje prihajajo v poštev še druge bolezni, vendar naj o sončnem zdravljenju takih bolnikov odločajo pristojni strokovnjaki, kakor kadar gre za določene živčne bolezni (posebno za neuravnoveženost drobovnega živčevja = distonia neurovegetativa), nadalje za motnje v nekaterih žlezah notranjicah, bolezni krvotvornega in limfotvornega sestava in končno, kadar gre za razne druge bolezni, še posebej za tako imenovane bolezni civilizacije, kakor tudi za oslabeleost mišic, okrevanje po različnih boleznih, splošno utrjevanje in posredno s tem obenem za preprečevanje bolezni nasploh.

Sončenje, bodisi naravno ali umetno, npr. s *kremensko lučjo*, lahko vpliva tudi neugodno ali celo škodljivo na potek določenih bolezni ali celo

povzročati hude zdravstvene posledice. Zato **sončenje (sončno zdravljenje) ni dopustno** pri naslednjih boleznih: pri vnetju trebušne mrene, povečanem krvnem tlaku zaradi zapelosti (arterioskleroze) odvodnic (arterij), živčnih depresijah, boleznih z vročino, boleznih sklepov z izcedkom (mokro vnetje sklepov), hudih srčnih bolezni, pljučnici, vnetju ledvic, nespečnosti, mokrem vnetju rebrne mrene, različnih kožnih, zlasti preobčutljivostnih izpuščajih itn.

Vidimo, da nam sončni žarki ne nudijo samo svetlobe in toplote, marveč da delujejo tudi *zdravilno*, če jih uporabljamo *umestno* (indicirano), previdno in v pravnih meri. Žal pri nas strokovno vodenih solarijev nimamo. Na *Malem Lošinju* deluje poseben zavod za zdravljenje luskavice ob souporabi sonca in morja (helio- in talasoterapija; talasa, gr. = morje).

Za *zaključek* naj še omenim, da poznamo razen sončnega tudi *radiativno sevanje*, ki smo mu izpostavljeni tam, kjer lahko dokažemo radon (radioaktivni žlahtni plin, ki nastaja ob radioaktivnem razpadanju radija (radium); nahajamo ga v globljih plasteh zemlje, izhaja pa tudi kot *emanacija* (lat. = izsevanje) iz vrelcev na površini zemlje, pri nas npr. v *Atomskih toplicah Podčetrtek*; enota te emanacije znaša 1 rad. 1 rad = 0,01 J, J = energijska enota, joule. Na splošno je rad enota ionizirajočega sevanja).

Največja naravna obremenitev po sevanju s 30 radi na leto je znana v Braziliji s sten, imenovanih *Morro de Ferro*, kjer ne more nihče živeti, medtem ko znaša v indijski zvezni državi *Kerala* sevanje tri rade na leto, torej mnogo več naravnega sevanja kakor kjerkoli na svetu. Čeprav presega tod naravno sevanje srednje svetovno vrednost za 5 do 20-krat, to ne vpliva niti na rodnost prebivalstva, pa tudi večjega števila spačkov ni, čeprav živi ondi stalno prebivalstvo.

Nadalje poznamo *kozmično sevanje* (iz vesolja), *terestično sevanje* (iz notranjosti zemlje) in *umetno sevanje* (rentgen, radium). Pri umetnem sevanju je v zdravstvu uporaba ionizirajočega sevanja iz radioaktivnih snovi zdaleč na prvem mestu. Kljub temu pa ta obremenitev le ni tako velika, če upoštevamo, da je bilo v ZDA (v enem letu na milijon prebivalcev) žrtev po srčnih in ožilnih boleznih 470, zaradi pogubnih novotvorb 1700, avtomobilskih nezgod in nesreč doma 370, samomorov 100, požarov, avionskih nesreč idr. 38, radioaktivnega sevanja pa 9.

Zanimivo je vedeti, da ima vpliv pri sevanju iz naravnih radioaktivnih snovi tudi okoliščina, ko-

liko se zadržujemo na prostem, koliko v stanovanju (zgradbah), iz kakšnega materiala so zidana in kdaj so bila zidana.

Več sevanja so namerili (v *remskih* enotah; 1 rem je količina ionizirajočega sevanja glede na biološko učinkovanje pri človeku) v stanovanjih (zgradbah), ki so bila pozidana v obdobju pred l. 1900 do 1948, manj pa po letu 1949. Razlika v odstotkih glede na izpostavljenost (ekspozicijo) sevanju v stanovanjih (zgradbah) in na odprtem prostoru ter glede na gradbeni material stanovanj (zgradb) pove, da je največja razlika v sevanju v stanovanjih iz plovca, najmanj pa v stanovanjih (zgradbah) iz prednapetega betona, tako rekoč nič pa v lesenih stanovanjih. Potemtakem so manj prizadeti tisti, ki se zadržujejo večinoma na prostem, bolj pa tako imenovani zapečkarji.

Eman Pertl

Kako so nastajale in kako nastajajo vremenske napovedi

Zračni ocean naše Zemlje je nenehno prizorišče različnih vremenskih procesov, ki jih imenujemo vreme. V življenju naše prirode je vreme izredno pomemben dejavnik. Uganka, kakšno bo vreme, pa je tako stara kakor človeški rod.

Že pračlovek je bil v močni meri odvisen od vremena. Zato je imel neverjetno izostren čut za opazovanje, da bi tako spoznal, kakšno bo vreme. Ugotovil je, da iz določenih predznakov, ki so mu v splošnem nakazovali vreme, lahko bere, kakšno bo vreme. Tako je ugotovil, da naraščajoči oblačnosti pogosto sledi padavine. Spoznal je, da snegu in mrazu sledi čas blagodejne toplote in oživiljene rasti vegetacije. Na podlagi razvoja vremenskih dogajanj je sčasoma pričel programirati svoj način življenja, zlasti ko se je pričel ukvarjati s poljedelstvom. Tedaj je postalo za primitivnega poljedelca zelo pomembno vprašanje, ali se bo nadaljevalo lepo, toplo vreme, ali bo dež ali sneg in mraz.

Eden najnaprednejših vzhodnih narodov so bili nekaj tisoč let pred našim štetjem Kitajci. Bili so dokaj umni poljedelci, zato so zelo vestno opazovali vremenska dogajanja, iz katerih so

pozvedali primitivne vremenske napovedi, da bi tako urejali svoja poljedelska dela. Zanimivo je, da so že poznali meteorološki cikel – oblaki, dež, izhlapevanje, ki je omenjen v Či-ni-tzmu, znamenitem delu, ki je bilo napisano v 4. stoletju pr. n. š.

Stari prebivalci Indije Hinduji so prav tako bili vneti opazovalci vremena. Napovedi so jim služile predvsem za razporejanja poljedelskih del.

Perzijci, nekdanj narod poljedelcev in sadjarjev, so vestno opazovali haloje, oblike oblakov, bliske in podobno že štiri tisoč let pr. n. š., kar je razvidno iz glinastih ploščic, ki jih je odkril v Babilonu R. Campbell Thompson. Namen teh opazovanj je bil deloma astrološkega značaja, deloma pa je služil napovedovanju vremena za poljedelce, sadjarje in vrtnarje.

V Palestini so že v času od tri do dvatisoč let pr. n. š. opazovali oblike oblakov in iz njih napovedovali vreme. To je razvidno iz biblije.

Egipčani so bili zelo vestni opazovalci in napovedovalci vremena, o čemer nam pričajo pisani spomeniki starega Egipta v hieroglifih in reliefih.

Grki, ki so bili dobri trgovci in mornarji, so bili na svojih pomorskih potovanjih zelo odvisni od vremena. Zato so ga oboževali. Ustvarili so si boga vetra Eola, ki so mu darovali prirodne dobrine, da bi jim ustvaril mirno morje za njihovo potovanje. Iz leta 100 n. š. so znani takoimenovani atmosferski koledarji starih Grkov. To so v kamnite plošče vklesani dolgoletni meteorološki podatki, ki so nakazovali splošni razvoj vremena za določena letna obdobja. Ti naj bi bili predhodniki stoletnih koledarjev, ki so bili v srednjem veku zelo razširjeni med ljudstvom. Že tedaj so namreč menili, da se vreme v določenih obdobjih ponavlja, in tako so lahko približno napovedovali vreme. V isto obdobje sodi tudi zgraditev stolpa vetrov, ki je bil posvečen bogu Eolu. Ta spomenik je imel na vrhu stolpa bronasto vrtljivo zastavo, ki je kazala smer vetra, in na podlagi tega podatka so mornarjem napovedovali, kakšno bo vreme.

Rimljani so vremenoslovje pojmovali kot praktično vedo, na podlagi katere je bilo možno ugotavljati in napovedovati ugodne pogoje za vegetacijo ali pa prihajajoče ujme zlasti na kulturnih rastlinah, med katerimi so gojili predvsem vinsko trto. Med vnetimi opazovalci in napovedovalci so med drugimi bili tudi slavni Rimljani, in sicer Seneka, Katon, Virgil, Plinij starejši, Cezar, Neron in drugi. Rimljani so svoja skrbna opazovanja vremena vpisovali v anale. Na podla-

Naslovna stran stare slovenske kmečke pratike iz l. 1741.

gi teh pa je napisal Kollumela praktični kmečki koledar (Calendarium rusticum), ki je bil predhodnik kmečkih pratik, v katerih je bilo napovedano vreme za vsak dan vsega leta.

Tudi Slovani so opazovali vreme in iz znakov na nebu, zlasti oblike oblakov, na primitiven način napovedovali, kakšno bo vreme, kar je bilo pomembno za njihovo poljedelstvo. Vendar so v znanju vremenskega opazovanja in napovedovanja daleč zaostajali za že omenjenimi kulturnimi narodi.

Sploh so primitivna ljudstva, zlasti tista, ki so gojila poljedelstvo, z veliko pozornostjo spremljala vremenska dogajanja in iz njih luščila vremenska pravila za napovedovanje vremena. V dolgih obdobjih so spoznali mnoge vremenske znake, ki so jim nakazovali, kašen bo razvoj in bodoče vreme. Pomembni so bili predvsem oblačnost, padavine, blisk in grom, veter, neurja, barva jutranje in večerne zarje ter podobno. Človekovo pozornost pa so pritegnile tudi spremembe pri rastlinah in živalih, zlasti pri pticah in divjadi, do katerih je prišlo pred večjimi vremen-

skimi spremembami. Dognanja teh primitivnih opazovanj so se ohranila dolga obdobja in se prenašala iz roda v rod najprej v govorni, pozneji pa v zapisani obliki ljudskega izročila kot vremenski reki in pregovori.

Slovenci smo zelo bogati s temi vremenskimi reki, mnogo jih je zapisanih in ohranjenih v naši književnosti od Trubarja dalje, mnogo jih je že zdavnaj pozabljenih ali pa čakajo na pozabo v oddaljenih hribovskih vaseh in zaselkih.

Polega omenjenih primitivnih vremenskih napovedi pa obstajajo tudi dokaj dobre vremenske napovedi, ki slone na pravilnem opazovanju vremenskih znakov in pojavov. Dobro izkušeni opazovalci vremena, ki so bili in so neprestano odvisni od vremena, znajo s pomočjo krajevnih vremenskih znakov zelo dobro napovedati vreme za določen kraj ali področje, zlasti za krajše obdobje. To so predvsem kmetje, ribiči, planinci, lovci, pastirji, popotniki in drugi.

»Pooblaščenec prihaja od zahoda, dež bo,« je rekel vremenar, ki je živel pred skoraj 2000 leti in mu je bilo ime Luka. Po poklicu je bil zdravnik in sopotnik apostola Pavla.

Ko zakikirika petelin na gnojišču, ko postanejo muhe nadležne, sol pa vlažna in se zidovi rosijo, ko se okrepijo vonji iz greznic in kanalov in lastovke nizko lete, ko je mesec obkrožen s kolobarjem, tedaj se bo vreme gotovo poslabšalo, pričelo bo deževati ali snežiti. Ta in še mnoga kmečka vremenska pravila so se ohranila vse do današnjih dni. Mnogi ljudje še danes trde, da res drže.

Ne smemo pozabiti, da so mnoga teh pravil nastajala na popolnoma drugih geografskih področjih, kot se uporabljajo danes. Kar velja za vreme v mestnih področjih, ne drži vedno na deželi in obratno. Obalni predeli kažejo drugačne vremenske značilnosti za bodoče vreme kot gorski ali celinski predeli.

Ljudje, ki so se preseljevali iz kraja v kraj, so vzeli s sabo tudi svoja vremenska pravila in jih uporabili v novih krajih. To pa je često privedlo v zmote. Še danes slišimo v ZDA ali v Kanadi nemška, francoska, španska, škotska, slovenska, hrvaška, srbska in druga kmečka pravila, ki so jih prinesli s sabo priseljenci. Zato malo teh pravil v novi domovini zares drži.

Veliko zanimanje za vreme, oziroma kakšno bo vreme, je porodilo misel o izdelavi in izdaji stoletnega koledarja. Ko je izšel stoletni koledar, je postal za najmanj dvesto let »bestseller« svetovne književnosti. Pisec tega dela, T. Mauritius

Knauer, opat samostana Langheim v okolici Kulmbacha, je že 35 let ležal pod zemljo, ko je bilo delo prvokrat objavljeno. Verjetno bi se obrnil v grobu, ko bi zagledal svoj Stoletni koledar. Zdravnik Hellwig iz Erfurta je v mnogočem spremenil in izmaličil piščev rokopis, ga skrajšal in po svoje dopolnil. Izdal ga je leta 1701.

Zanimivo pisanje o vremenu in njegovem napovedovanju predstavljajo kmečke pratike. V njih je vreme za določen dan napovedano z določenim znakom; to pa je bilo za kmete izredno važno pri načrtovanju poljskih del.

Veliki astronom J. W. Herschel je prav tako želel napovedovati vreme. Bil pa je v veliki zablodi, ker je mislil, da Luna podobno kot na morje vpliva tudi na ozračje oziroma na razvoj vremena. Izdelal je znani vremenski ključ, ki naj bi služil napovedovanju vremena na podlagi Luninih sprememb v času, ko nastopi prvi krajec, ščip, zadnji krajec in mlaj. Ker je Herschlov ključ dobro poznan, ga tukaj podrobneje ne bomo navajali. Znano pa je, da so napovedovanja po tem ključu zmotna.

Tudi naši dedje so verjeli v napovedovanje vremena po Luni. Mislili so, da je stota ura po mlaju odločilnega pomena za spremembo vremena. Menili so, da se vreme zaustavi ob ščipu in dalj časa ostane tako, kot je bilo ob polni Luni.

Vsa omenjena vremenska opazovanja, na podlagi katerih so slonele vremenske napovedi, pa so bila le vizualnega značaja, brez točnega merjenja vremenskih elementov, kot so zračni pritisk, temperatura in vlaga ozračja, oblačnost itd.

Veliko obdobje za znanost in tudi za vremenoslovje pa je nastopilo z italijansko renesanso in humanizmom. Humanistična filozofija je v drugi polovici petnajstega in v šestnajstem stoletju ponovno začela odkrivati zakonitosti narave. Leonardo da Vinci je trdil, da narava sloni na določenih zakonitostih, ki jih je možno odkriti s stalnim in instrumentalnim opazovanjem. Nikolaj Kopernik je odkril, da je Zemlja del sončnega sistema. Prirodoslovci so ponovno pričeli brati v veliki knjigi narave. Obnovilo se je široko raziskovanje narave, kakršno so gojili antični narodi z visoko kulturo.

Zato je naravno, da je tudi v vremenoslovju nastopila močna raziskovalna dejavnost na podlagi dejanskih opazovanj vremenskih pojavov, merjenja meteoroloških elementov. Na osnovi tega so poizkušali ugotavljati določena vremenska stanja in njihov razvoj. Tako so znanstveniki in raziskovalci iznašli prve meteorološke instru-

mente in z njihovo pomočjo pričeli meriti meteorološke elemente in pojave. Ugotovili so prve zakonitosti vremenskih elementov. Postavili so prvo mrežo meteoroloških opazovalnic po vsem svetu, ki je bila opremljena z meteorološkimi instrumenti, opazovanja pa so opravljali po točno določenih navodilih. Že konec 18. stoletja je bilo samo v Evropi že 57 meteoroloških opazovalnic. Opazovanja na teh vremenskih opazovalnicah so v določenem obdobju že dala nekatere realne slike o vremenskih procesih in fizikalnem razvoju bodočega vremena.

Da pa bi bilo možno vreme točneje preučevati in dojeti njegovo fizikalno zakonitost in predstaviti, ga je bilo potrebno prisposodobiti in naslikati. Na podlagi slike trenutnega stanja vremena je šele mogoče točneje ugotoviti vremenske procese. Iz teh mnenj meteoroloških strokovnjakov se je rodila misel o sinoptični vremenski karti, ki naj bi pokazala trenutno vremensko sliko, ta pa bi bila osnova za nadaljnji razvoj vremena.

Tako je H. W. Brandes leta 1817 na osnovi sinoptičnih vremenskih opazovanj narisal prvo sinoptično vremensko karto. Spoznal pa je, da takih kart ne more uporabljati za napovedovanje vremena. Ker je dobival meteorološke podatke po pošti, so bili zastareli z ozirom na vremensko stanje, kakršno bi služilo za napoved za naslednji dan. Spremembe vremena so namreč često hitrejše kakor pošta.

Leta 1851 je bila na razstavi v Londonu razstavljena prva sinoptična vremenska karta, narisana na podlagi brzobjavnih sporočil iz 22 sinoptičnih meteoroloških opazovalnic v Angliji.

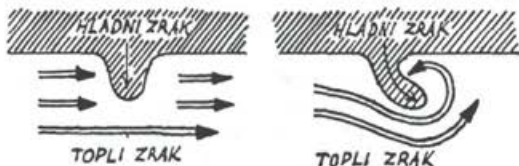
Odločilen dogodek za hiter razvoj sinoptične meteorologije pa je iz časa krimske vojne leta 1854. 14. nov. tega leta je silen vihar pri Balaklavi na Črnem morju potopil francosko bojno ladjo Hernik IV. Francoski astronom in meteorolog J. Verrier je izjavil Napoleonu III., da bi s točnimi meteorološkimi opazovanji in merjenji meteoroloških elementov ter s pravočasnim dostavljanjem teh podatkov v meteorološki center vihar lahko predvideli in bi se tako izognili veliki katastrofi.

Že leta 1855 je Napoleon III. izdal ukaz, da se takoj organizira v Franciji sinoptična meteorološka služba. Ta je dnevno izdajala prognozo vremena za vso Francijo za naslednji dan.

Temu so sledile sčasoma vse evropske države. Tako je vremenoslovje konec 19. stoletja prešlo v napovedovanje vremena po sinoptični metodi. Pripomniti moramo, da smo v Ljubljani pričeli

izdajati vremenske napovedi po omenjeni metodi šele leta 1945.

Kakor smo videli, dajejo osnovni meteorološki material za sinoptično metodo analize in prognoze vremena sinoptične meteorološke opazovalnice. Razporejene so po kopnem in morju in v njih opravljajo opazovanja za to izobraženi meteorološki opazovalci. Meteorološke opazovalnice na morju so na samotnih otokih ali na posebnih meteoroloških ladjah, ki stoje na določenih mestih na oceanih. Ta opazovanja opravljajo tudi linijske ladje, ko prečkajo določeno točko na

Sl. 1. – Začetek vdiranja hladnega zraka v toplega na polarni fronti

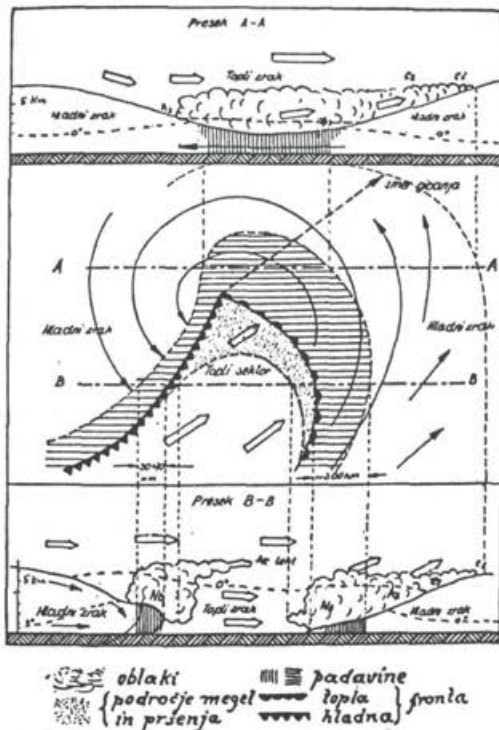
morju, ki je izbrana za meteorološka sinoptična opazovanja. Kopenske meteorološke opazovalnice so postavljene na višini 2 metrov nad zemljo. Poleg teh prizemnih opazovanj opravljajo tudi radiosondazna merjenja. Z radiosondami merijo glavne meteorološke elemente od višine 1500 m vse do tropopavze, včasih pa celo dosega gornjo mejo stratosfere. V novejšem času prispevajo dragocen material iz našega zračnega oceana meteorološki podatki, ki jih posredujejo meteorološke rakete in meteorološki sateliti. Mnogo pa pripomore k točnejšemu razvoju vremena tudi radarska slika vremena.

Ta ogromni meteorološko sinoptični material je šifriran v mednarodne meteorološke šifre. V evropskem vremenskem prostoru ga sporočajo s pomočjo radijskih oddajnikov in teleprinterjev v določenih časovnih terminih v mednarodne meteorološke centre, kot so Pariz, London, Rim, Moskva itd. Državni centri pa dobivajo njihov meteorološki material in jim posredujejo svojega. Pri nas so znani meteorološki centri v glavnih mestih republik in pokrajin (Ljubljana, Zagreb, Beograd in drugi).

Sistem izmenjave meteoroloških podatkov deluje tako hitro, da npr. rezultate opazovanj ob 1^h na Grönlandu že sprejmejo v zbirnem centru v Ljubljani uro pozneje.

V Sloveniji zbirajo sinoptično meteorološke podatke za analizo vremena iz naslednjih področij: vzhodni del severne Amerike in Kanade, ves

severni Atlantik, polarni predeli, vsa Evropa do Zauralja, del Male Azije in severni obrežni predeli Afrike. Omenjene podatke vnesejo v sinoptično karto v obliki mednarodnih simbolov, ki predstavljajo že omenjene glavne meteorološke elemente in pojave. Temu sledi fizikalna analiza meteoroloških elementov in pojavov v prizemnih plasteh ozračja na nižinski sinoptični karti. Višinske plasti ozračja pa analizirajo predvsem na višinskih kartah 1500, 3000 in 5000 metrov, na katerih so posebno važni podatki o višinskem baričnem polju, temperaturi in o smeri ter jakosti vetra. Na podlagi kompleksne analize vremenskih dogajanj v prizemnih in višjih plasteh ozračja izdajajo vremenske napovedi za dobo 24 do 48 ur ali celo za 3 dni z ozirom na stabilno ali nestabilno vremensko stanje v evropskem vremenskem prostoru. Pri analizi in prognozi vremena so v veliko pomoč analize drugih že omenjenih mednarodnih meteoroloških centrov, ki posredujejo dejanske in prognostične slike vremena. Poudariti pa moramo, da je pri analizi nižinske sinoptične karte izredno pomembno, da ugotovi-

Sl. 2 – Model razvitega ciklona ter vremenski pojavi v in ob njem

jo fizikalne osnove zračnih tvorb, kot so zračne mase, fronte, cikloni, anticikloni itd.

Da bomo bolje razumeli, kaj predstavljajo te zračne tvorbe pri napovedovanju vremena, si jih bomo ogledali v najbolj skopih obrisih. Ugotovljeno je, da ozračje ni enovito, ampak je sestavljeno iz ogromnih zračnih teles, ki jih imenujemo zračne mase. Te nastajajo nad posameznimi obširnimi predeli zemeljske površine, ki so neenako ogrevani in imajo različno podlago, pa tudi ohlajajo se različno. Zračne mase, ki nastajajo nad kopnim ali morjem, se med seboj razlikujejo po fizikalnih posebnostih in imajo zato tako imenovane kontinentalne ali pa morske posebnosti. V evropskem vremenskem prostoru se pojavljajo naslednje zračne mase: morsko arktična, konti-

Sl. 3 – Vertikalni prerez tople fronte (po T. Bergeronu)

entalno arktična, morsko polarna, kontinentalno polarna, morsko in kontinentalno tropska. Vsaka povzroča določen tip vremena, zato prognostik poizkuša določiti njeno fizikalno svojstvo in njen pomik v srednjeevropski prostor, kjer povzročata vreme tudi pri nas. Kakšne so lastnosti posameznih zračnih mas, bi bilo v tej razpravi preobširneje razpravljati.

Mejno območje, kjer se stikata dve zračni masi, ki imata različne prirodne lastnosti, predvsem glede na že omenjene glavne meteorološke elemente, imenujemo fronto. Frontalna površina sega v višino od 3 do 5 kilometrov, v dolžino okrog 300 km in v širino pri tleh 20 do 80 km. Obstaja več tipov front, vendar bomo tukaj omenili le tiste, ki so najpogostejše pri nastajanju vremena pri nas. Te so polarna fronta z izventropskimi cikloni, topla, hladna in okluzijska fronta.

Polarna fronta in izventropski cikloni: Na mejni površini med polarno in tropsko zračno maso

Sl. 4 – Vertikalni prerez hladne fronte (po T. Bergeronu)

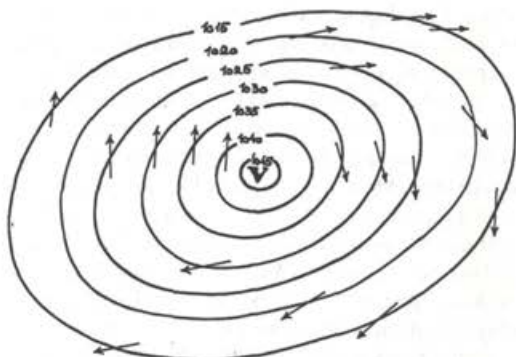
Sl. 5 – Vertikalni prerez okluzijske fronte (po Bergeronu)

nastaja polarna fronta. Prodori polarnega zraka proti jugu na polarni fronti, ki nastajajo zaradi določenih motenj v cirkulaciji ozračja, ustvarjajo val na polarni fronti in nato se prične na njej zračni vrtnec, ki ga imenujemo ciklon. Ta je nosilec oziroma povzročitelj slabega padavinskega vremena. Na sprednji strani ciklona je topel zrak, medtem ko je na zahodni strani hladen zrak.

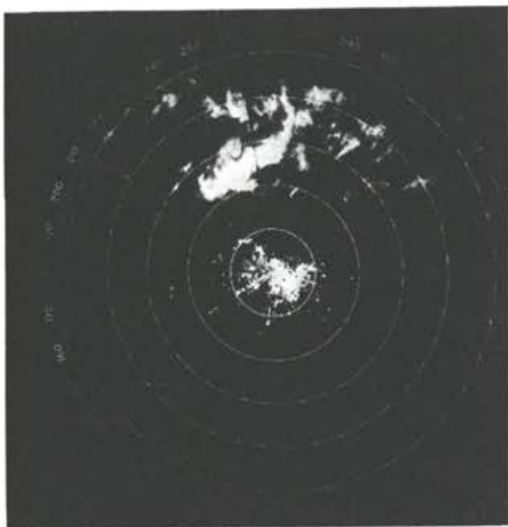
Mejna ploskev med toplim in hladnim zrakom na sprednji strani ciklona, kjer prodira topli zrak, se imenuje topla fronta, a na zadnji strani, kjer prodira hladen zrak, hladna fronta. Ko hladna fronta dohiti tople, nastane okluzijska fronta.

Topla fronta: Na območju tople fronte pihajo jugozahodni, južni in jugovzhodni vetrovi. Topla zračna masa, ki leži v omenjenem območju, se pomika v območje hladnejše zračne mase. Bistvo tople fronte je v tem, da je topli, specifično lažji zrak pri dotiku s hladnim, težjim zrakom prisiljen, da se dvigne nad hladnega, obenem pa se hladni zrak počasi umika pred toplim. Na topli fronti se pojavljajo navidezno vodoravno razviti oblaki na zelo širokem območju, in sicer od 1500 do 2500 km pred pravo frontalno površino. Padavine, ki padajo na topli fronti, so v obliki enakomernega dežja v toplem obdobju in sneženja v hladnem obdobju leta.

Hladna fronta: predstavlja mejno ploskev med polarnim in tropskim zrakom. Nekoč so jo ime-

Sl. 6 – Idealen model anticiklona

Radarska slika vremenskih celic na razdalji pribl. 300 km

novali področje močnih viharjev in ploh. V resnici so na tej mejni ploskvi močni vetrovi, ki pihajo na zahodni strani ciklona. Hladen gost in težak zrak, ki prodira v obliki topega klina, izpodriva topli zrak in ga s tem dviga. Pred hladno fronto in na njej nastajajo mogočni oblaki navpičnega razvoja, ki povzročajo plohe in nevihte, v toplem obdobju pa često pogubonosno točo.

Okluzijska fronta: Ko hladna fronta doseže toplo, se v prizemnih plasteh združi hladen zrak, topel zrak pa se dvigne v višje lege. V prvi fazi je na tej fronti še nekaj padavin. Po nekaj urah se oblaki razbijejo in nastane lepo vreme.

Pomembna barična tvorba, ki nam v glavnem prinaša lepo vreme, so področja visokega zračnega pritiska ali, kakor jih tudi imenujemo, anticikloni. Tako kot so cikloni in fronte nosilci slabega vremena, so anticikloni v glavnem znanilci lepega vremena. Kakor so cikloni glede na polje zračnega pritiska ogromni lijaki z najnižjim zračnim pritiskom v svoji sredini in se gibljejo v njih vetrovi v nasprotni smeri urnega kazalca, tako imajo anticikloni nasprotno obliko mogočnih kop v polju zračnega pritiska, a vetrovi v njih se gibljejo v smeri urnega kazalca. Najvišji zračni pritisk je v sredini. Zaradi sesedanja se zrak stiska, segreva, oblačnost se razbija in tako v glavnem nastaja lepo vreme.

Poleg kratkoročnih sinoptičnih vremenskih napovedi imamo tudi urne oziroma nekajurne vre-

menške napovedi, ki jih dajemo s pomočjo meteorološkega radarja. Posebno pomembne so v letalskem in pomorskem prometu, obrambi pred točo in podobno. Prav tako obstajajo dolgoročne vremenske napovedi, ki zajemajo obdobje enega ali več tednov, mesec dni, sezono ali celo leto. Delimo jih na dve skupini. Prve, znanstvene dolgoročne vremenske napovedi so izredno zapletene in slone na znanstvenih raziskavah, kako se spreminja splošno kroženje ozračja, in drugih važnih komponentah v ozračju celotne zemeljske oble. Vključena so tudi raziskovanja in pojavi peg ter perturbacij na Soncu itd. Obstajajo pa tudi druge vrste dolgoročnih vremenskih napovedi, ki jih izdajajo amaterji, ki uporabljajo zanje najbolj primitivne statistične podatke in se naslanjajo v glavnem na znano mnenje, da se vreme ob določenih datumih stalno pojavlja in podobno.

Napovedovanje vremena po sinoptični metodi je danes izredno velikega pomena na vseh področjih gospodarskega življenja: od zračnega, vodnega in suhozemskega prometa do agrikulture, vodnega gospodarstva, turizma in športa. Kljub velikim znanstvenim uspehom v zadnjih desetletjih je še vedno mnogo neznank na tem področju. Zato so tudi napovedi le 70 do 80% realne. Gotovo pa bodo nova raziskovanja in dognanja zvišala realnost vremenskih napovedi, kar bo v velik prid vsej človeški družbi.

Janko Pučnik

Nekatere značilnosti prvega obdobja odraslosti

Iz raja otroštva, z nalitim bencinom, z izključenim števcem poti in hitrosti, ob kamnih bežečih spominov mladosti, v predmestje življenja, z nezmanjšanim plinom.

J. Menart, Semafori mladosti

Stopenjski potek človeškega razvoja in zorenja so doslej še malo raziskovali. Dela, ki so nam na voljo, upoštevajo biološki in psihološki vidik. Mnoga umetniška dela pa predstavljajo človekovo življenjsko pot v upodabljalno umetnosti in pesništvu (Shakespeare).

V psihologiji nimamo enotne razdelitve življenjskih obdobij odraslega. Vendar se moramo zaradi praktične usmerjenosti našega pisanja izogniti vprašanju, katera razdelitev je najbolj utemeljena. V vseh razdelitvah pa zasledimo tri velika obdobja: obdobje rasti (otročstvo in mladost), zreła ali odrasla doba in čas staranja.

Prvo odraslo obdobje lahko zakoličimo med končano adolescenco in tridesetim ali dvaintridesetim letom.

To je obdobje prekipavajočih življenjskih sil, zato pomeni v mnogih ozirih vrh vitalnosti. Vendar se človek še ne čuti »končanega«; harmonijo lahko pričakuje nekje ob koncu dvajsetih let. Ta čas morda najbolj opredelimo, če ga označimo kot čas iskanja, uresničevanja tistega, kar bi naj dalo življenju najvišji smisel. V tem času se človek, kakor v nobenem drugem, zanima za problematičnost svojega bivanja. Po naravi je metafizik in nobeno vprašanje mu ni pretežko, da bi se ga ne lotil. Njegove vitalne potrebe bodo zasičene šele v prihodnjem obdobju.

Guardini poudarja, da doseže človek v tem obdobju svojo polnoletnost, saj se ujame tako v svojem mišljenju kot v resničnosti. Sedaj oblikuje svoj značaj v smeri osebnostne trdnosti. Zanesljivost, zvestoba in vztrajnost pridejo šele zdaj do izraza. To je čas zakoreninjenja v duhovnem in socialnem življenju.

Zgraditi in preskrbeti – sta gonilni sili tako za materialne kot duhovne vrednote. Ena za drugo prihajajo v interesno področje in eno za drugo si jih človek osvoji, pridela, prihrani, pribori.

Ena izmed nalog tega obdobja je, da mlad človek zaokroži svoje individualno in skupno (zakonsko, družinsko) življenje v smiselni krog, v katerem so vse stvari včlenjene v presežnostni red. To prizadevanje daje življenju značaj načrtnosti. Zlasti v prvih letih obdobja si mlad mož rad daje račun o svojem početju; mlade žene rade kontrolirajo izdatke za gospodinjstvo, v dnevniku spremljajo razvoj svojega prvorojenca, pa tudi pismo in pogovor sta lahko uspešno sredstvo za polaganje računa samemu sebi. Od tod tudi pozornost na urejeno zunanost in notranjost. Pri tem imajo tudi malenkosti svojo težo: manjše zakonske konflikte lahko jemljejo preresno – znamenje, da so ideali še visoki!

Naslednja poteza tega obdobja je želja po harmoniji s soljudmi. Razumljivo je, da zakonca v prvih letih omejita svoje socialne stike navzven, da bi utrdila svoj notranji odnos. Intimni stiki postanejo močni in intenzivni – tako v družin-

skem kot v ožjem prijateljskem krogu. Različnost temperamentov, značajev in nagnjenj lahko vodi do napetosti, ki jim v tem času posvečajo resno skrb.

Biti hkrati mlad in odrasel – je velika priložnost tega obdobja. Sedaj ni več napetosti zaradi razhajanj med telesno in duševno-duhovno zrelostjo, kar je bilo značilno za puberteto in adolescenco, hkrati pa človeka še ne mori filistrstvo in skepsa naslednje dobe. Sile so napete, a uravnanne. Kar človek počne, počne z užitek in zdi se mu, da z življenjem ni težko rokovati. Zato je to obdobje družbi manj v breme kot katerokoli drugo. To dejstvo ima tudi političen pomen: od te starostne skupine ni pričakovati nemirov in revolucionarnih vrenj. Po eni strani si človek zadošča, po drugi strani pa regenerira smisel življenja in red na mnogih družbenih področjih.

V tem obdobju je človek zelo odprt za nadaljnje izobraževanje. Poleg poklica in družine še najde čas za šolo. Želi poklicno napredovati ali nadoknaditi, kar ni uspel v mladosti zaradi omejenih možnosti oziroma neizoblikovanosti lastnih zanimanj. Zanima pa se tudi za predavanja in seminarje, ki ustrezajo njegovi metafizični usmerjenosti in obvladanju posameznih življenjskih področij. Pri tem daje prednost skupinskim metodam učenja pred frontalnim poukom.

Premagati notranjega čuvaja

V otroških letih so nas starši učili, kako naj prečkamo cesto, da nas ne bo povozil avto. S prepovedjo: »Ne prečkaj ceste pri rdeči luči!« in s tisoč drugimi prepovedmi, smo sprejeli vase sopotnika, ki ga lahko imenujemo notranji čuvaj. Čuva nas pred nevarnostmi, obenem pa omejuje našo svobodo. Starši so nas v otroštvu pogosto svarili: »Glej name in bodi takšen kot sem jaz!« ali pa: »Ne bodi takšen!« Tako je lahko oče posredno ali neposredno posredoval vtis svojemu otroku: »Če ne boš študiral in postal zdravnik, te ne bo nihče spoštoval!« Ali nezadovoljna mati: »Če hočeš, da se ti ne bo godilo kot meni, se uči!« Tako se nas lahko poloti notranji nemir, tudi če nam gre na zunaj vse gladko.

Elizabeti je v začetku pubertete umrla mati. Z mačeho se ni mogla prav ujeti. V stalni rivaliteti z njo jo je prevzel občutek, da lahko obstane, da se lahko uveljavi le, če se brani. In ker je napad najboljša obramba, je Elizabeta razvila agresivne obrambne mehanizme. Njen notranji čuvaj jo je v kasnejšem življenju spodbujal, da se je branila

tudi takrat, kadar ni bilo zunanje potrebe; brez objektivnega povoda se je čutila ogroženo. Sedaj je Elizabeta samozavestna in simpatična ženska srednjih let, a ločena. Njen notranji čuvaj ji je razdrl družinsko gnezdo.

Vrnimo se k prečkanju ceste. Ko smo jo prvič prekoračili na lastno pest, je notranji čuvaj izgubil svojo izključno pristojnost. Najprej smo se ozirali za bližajočimi avtomobili, dokler se nismo naučili pravilno ravnati tudi takrat, ko smo sredi ceste in se prižge rdeča luč. Polagoma zaupamo lastnim ukazom in lastni čuječnosti in se nazadnje znajdemo v največjem prometu sveta. Ne slišimo več materinega glasu, ki nam kliče: »Stoj!« Globinska psihologija govori o integrirani identifikaciji.

Vsakokrat ko zamenjamo prastare opomine in ukaze z našimi lastnimi izkušnjami, izgubi naš notranji čuvaj del svoje moči in mi se počutimo notranje svobodnejše, samostojnejše, trdnjše. Pri prečkanju ceste je vse relativno preprosto. Zapletenejša je, ko se učimo ravnati s tako težavnimi stvarmi, kot so spolnost, intimnost, rivaliteta, izbira prijateljev, kariera, svetovni nazor, vrednote. Tudi pri tem nam je lahko naš notranji čuvaj v blagoslov ali v prekletstvo.

Praden smo zapustili starše, smo se naučili uporabljati zaščitne ukrepe notranjega čuvaja in si sami dajati navodila. Ti ponotranjeni zaščitni ukrepi ali naš nad-jaz nam posredujejo neko varnost, da nas življenje ne povozi, da se ne izgubimo. To je pozitivna funkcija našega notranjega čuvaja. A po drugi strani se še vedno vede kot diktator: »Smeš! – Ne smeš!«

Od staršev se ločujemo v želji, da bi odložili stari družinski model – kolikor ga občutimo kot pretesen oklep – in pri tem se počutimo izpostavljene in negotove – kakor kača, ki se je pravkar olevila. Novo varnost iščemo tako, da nekritično sledimo glasu svojega notranjega čuvaja. Trdimo sicer, da se svobodno odločamo in da se razlikujemo od drugih, zlasti od staršev. Videli pa bomo, da lahko pomeni takšno ravnanje korak nazaj v razvoju. Mladi ljudje, ki indirektno ali direktno prevzemajo identiteto staršev, se nazadnje doživijo kot ujetniki in se hočejo za vsako ceno osvoboditi njihovega vpliva. Vendar zapadejo v novo, nič manjšo odvisnost od klike, kroga vrstnikov, vodilne ideologije. V skrajnem primeru se lahko pridružijo fanatični sekti ali teroristični skupini, ki zahteva od njih popolno vdanost in prekinitvev dosedanjih vezi. V zameno pa jim nudi

»absolutno resnico«, osvoboditev od staršev in nadomestek za varnost očetove hiše.

Zgodi se, da se šele ob krizi v življenjski sredini zavemo, da doslej nismo živeli svojega, marveč tuje življenje, ker smo se bolj ali manj suženjsko podrejali notranjemu čuvaju.

N. je bil dovolj uspešen v svojem poklicu in bran pisatelj poljudno-psiholoških del. Napaka, ki jo je ponavljal, je bila, da je pred svojimi problemi bežal v delo, ki mu je prinašalo notranjo polnost in zunanje priznanje. A to mu je vedno manj uspevalo. Ko se je učil prisluškovati sebi, je vse bolj čutil, da ne usmerja sam svojega življenja, da ne živi iz nekega notranjega jedra, marveč se pusti od življenja gnati. Spoznal je, da ni sam izbiral svoje življenjske poti, marveč je sledil diktatu notranjega čuvaja. Ko se je po nekaj letih notranjih bojev odločil, da jo spremeni, je neke noči sanjal: »Zunaj je noč; sem v domači vasi. Pri dveh sosedih izbruhne požar. Pomagam sovaščanom reševati prvega soseda. Ko hočem pohiteti na pomoč k drugemu, mi branijo: 'Ta sosed se je nekaj pregrešil, zato mora umreti.' Nekaj časa oklevam, nato grem proti volji vaščanov reševati. Zbudim ga in se pomenkujem z njim ob postelji. Pogledam okrog sebe in vidim, da ogenj ni več nevaren; polagoma ugaša.«

Ko je N. razmišljal o sanjah, se je najprej spomnil Antigone. Tudi ona je prekršila zunanji zakon in sledila svoji vesti ter pokopala svojega brata: »Živim, da ljubim,« si je zatrdila. Postajalo mu je jasno, kaj mu sporočajo sanje: če hoče slediti sebi – kot Antigona – če hoče zaživeti svoje življenje, mora prekršiti določila svojega otroštva. Hkrati so mu sanje povedale, da je ogenj njegovih podzavestnih sil toliko manj nevaren, čim bolj je buden, čim bolj je domač sam s seboj, čim bolj se pomenkuje sam s seboj. Sanje so mu potrdile pravilnost njegove nove poti, na katero se je podal z negotovimi koraki otroka, ki še ni doobira shodil.

Kadar storimo korak, ki nam omogoča, da za spoznanje močnejše zaživimo iz svojih globin, smo zmanjšali vplivno območje našega notranjega čuvaja. To je proces individualizacije, ki ga lahko le postopoma uresničujemo, a ne brez notranjih konfliktov.

Moč iluzij

Omenili smo že, da se v razgibanih dvajsetih letih osredotočimo na stvari, za katere menimo,

da bi jih naj počeli. V prejšnjem obdobju smo vedeli, česar nočemo, in šele trideseta leta nam prinesejo spoznanje, kaj zares hočemo.

Naloge tega obdobja so v rastoči sposobnosti za prevzem odgovornosti za ljudi in zaupane ti stvari. Naučiš se ločevati med svojimi in tujimi interesi in s tem v najglobljem pomenu besede postajaš gospodar samega sebe. Uresničuješ svoje sanje, svoje lastne možnosti. Pripravljaš se na življenjsko delo. To se pogosto dogaja v sodelovanju s starejšim mentorjem, ki se bliža upokojitvi. Pri tem drug drugega potrjujeta. Mlajši srka bogate izkušnje, pa tudi njegove potrebe po očetovskem vodstvu in avtoriteti pridejo na svoj račun. Pri mentorju pa so zadoščene njegove generativne potrebe, sodelovanje z mlajšim človekom mu prinaša tudi prijetno zavest, da še ni za staro šaro, da še lahko drži korak z mlado generacijo. Vendar pa to sožitje ne traja dolgo. Mentor prej ali slej začuti, da se še sicer lahko nauči novega mišljenja mladih, ne more pa se vživeti v njihovo življenjsko občutje. Tu so meje njegove prilagodljivosti. Pa tudi mlajši čuti vedno manj hvaležnosti in potrebe po mentorstvu. Ko mu polagoma postaja jasno, kaj hoče, spoznava hkrati, da tega ne bo mogel uresničiti v senci svojega mentorja. In ko ne vidi druge možnosti, se mu odpove, čeprav je ločitev za oba boleča.

Pri tem ni nujno, da gre vedno za individualen odnos. V nekem podjetju, ustanovi ali skupini lahko ti procesi potekajo med mlajšo in starejšo generacijo: mlajši pripravijo neke vrste zaroto do svojih starejših predstojnikov. Če starejši ne poznajo teh procesov in jih »upor« mlajših povsem preseneti, se lahko čutijo preganjane (in reagirajo temu ustrezno) ali pa se užaljeno umaknejo. Rešitev konflikta je odvisna od splošnega ozračja in vodstvenih teorij podjetja ali ustanove in razvojnih možnosti. Pogosto pride do radikalne pomladitve vodilnih delovnih mest, ki ji prej ali slej sledi ustrezna mešanica mlajših in starejših. Druga rešitev je v novi razdelitvi področij, ki dopušča mlajšim večji razmah in samostojnost. Po tej spremembi se lahko prejšnji mentorski in predstojniški odnosi razvijejo v novo spoštovanje in prijateljstvo, če prevelika nepotrpežljivost ni storila nepopravljive škode.

Vse raziskave v industrijskih deželah kažejo, da je zadovoljnost z delovnim mestom odvisna od treh dejavnikov: od sposobnosti posameznika, od ustreznosti težavnosti delovnih nalog in od ustreznega plačila za storjeno delo. Prevelika nagrada za prelahko delo vodi v površnost in neodgovor-

nost, kar se lahko negativno izraža tudi v privatnem življenju. Premajhno plačilo za pretežno delo vodi v resignacijo in živčni zlom. Visoko plačilo za delo, ki presega dejanske sposobnosti posameznika, pa poraja **sindrom inkompetence**, kar je lahko ozadje mnogim psihosomatskim bo-

leznim: želodčnim čirom in infarktom. Konflikti, ki se porajajo iz neustreznega sorazmerja navedenih treh dejavnikov, povzročajo bolezen, alkoholizem, ločitve, depresije in samomor. Zaenkrat smo še zelo malo pozorni na konflikte, ki nastajajo iz nasprotij med organizatorskimi nujnostmi in osebnimi potrebami. Tovrstno družbeno osveščanje bi moralo biti v pristojnosti psihologov in socialnih delavcev v podjetjih.

Mlad zakon

Mislimo na prva leta zakona, ki so večinoma najaktivnejše zakonsko obdobje. Mladi par mora najti svojo identiteto kot par. Mora si ustvariti svoje mesto v družbi in sprejeti številne odločitve, ki mu postopoma dajo jasno začrtano pobudo. Medtem ko je bila mladost le sanjavo in megleno usmerjena v prihodnost, je sedaj čas, ko ti mora postati jasno, kako boš živel. Življenjski slog mora dobiti osebno značaj, bodisi ko gre za ureditev doma, poklicni položaj, prosti čas. Ti dejavniki odločilno prispevajo k socialnemu položaju mlade družine in njeni identiteti.

Skupno življenje zahteva notranjo razdelitev vlog in funkcij. Zakonska dvojica je sicer od začetka jasno opredeljena navzven, navznoter pa vloge še niso porazdeljene. Iskanje lastnega življenjskega sloga zahteva intenzivno in dolgotrajno soočenje. Partnerja se borita za soglasje glede norm in vrednot, toda ne abstraktno in teoretično, marveč v vsakdanji stvarnosti: za razdelitev nalog in odgovornosti, za oblikovanje poteka dneva, za ravnanje z denarjem, s socialnimi stiki in prijateljstvi, za konkretne cilje njune skupnosti itd. Skupno življenje zahteva odločitve in vzpostavitev osebnega odnosa z ozirom na vsa področja človeškega življenja. Skupno iskanje lastnih rešitev doseže v tem obdobju edinstveno intenzivnost in je lahko izredno pozitivno za oblikovanje skupne identitete. Številne konkretne zahteve, obremenitve in preizkušnje pa pospešujejo tudi osebni razvoj obeh partnerjev.

Ker sta v večini primerov oba zaposlena, je pošteno, da si družinsko delo primerno porazdelita. Zdravniki ugotavljajo, da žene veliko pogosteje kot moške zbolijo za izčrpanostno depresijo, ki pogosto ni posledica izrednih življenjskih udarcev, marveč vsakdanjih obremenitev in daje slutiti, da žena kljub emancipaciji »podpira tri vogle pri hiši«.

Theodor Lidz meni o prilagoditvi v zakonu: V vsakem srečnem zakonu pride do globokega preoblikovanja osebnosti obeh partnerjev, ki vpliva na njun nadaljnji razvoj. Nekatere funkcije si zakonca delita, druge opravljata ločeno; tako se vsak odpove temu ali onemu vidiku svoje individualnosti. S tem ko se osebnost strukturira v odnosu do partnerja, pridejo posamezne poteze ali lastnosti močnejše do izraza, medtem ko druge izgubijo nekdanji pomen. V dobrem zakonu postaja zakonski partner nekakšen drugi jaz, čigar želje in potrebe so deležne enake pozornosti kot lastne.

Ta proces prilagajanja narekuje človeku, da zapusti to ali ono, kar si je pridobil v adolescenci, ker partner na to ne odgovarja, marveč zavira ali odklanja. Zakonec marsikaj odstopi ali preda partnerju, kar lahko vodi do delnih regresij ali pospešuje obojestransko odvisnost. Po drugi strani pa skupno življenje v mnogih ozirih pospešuje osebni razvoj in zrelost, ne le, ker to zahtevajo skupne naloge, marveč tudi, ker drugi partner zahteva to zrelost.

Če je bilo v adolescenci področje možne osebnosti, se pravi tega, kar bi bil mogel postati, še tako široko, stopijo sedaj nekdanje možnosti v ozadje. Nekatere teh možnosti dobijo konkretno podobo; človek si oblikuje novo identiteto s tem, ko usklaja to, kar čuti o sebi, s tem, kako ga gleda in ogovarja okolje, zlasti partner.

Ta obojestranski prilagoditveni proces je težaven in nevaren. Pogosto ne uspe zaradi globljih osebnih težav. Pri tem zlahka pride do zmaličenih oblik medsebojnih odnosov. Do problemov lahko pride na področju bližine in razdalje: do kakšne mere se lahko prilagodiš, ne da bi se pri tem sam izgubil? V tesni intimnosti lahko pride do različnih oblik zlitja dveh osebnosti z vsemi destruktivnimi posledicami. Posebno boleče je lahko občutje, da ostajaš v ljubezni ločen, da se ne moreš zares predati drugemu. Mnogi so užaljeni, če se partner v svojih mnenjih in občutjih razlikuje od njih. V ugodnem primeru se partnerji polagoma učijo, da spada k ljubezni tudi ločitev (Caruso) in da lahko pomeni partnerjeva drugačnosta očarljivo razširjanje lastnih izkustev. V začetku zakona lahko nastopi strah, da si izgubljen za vse življenje, če sedaj podležeš v nekem konfliktu. Če se sedaj ne boš uveljavil, te bo partner vse življenje zatiral. Če boš sedaj popuščal, boš obveljal za slabiča. Iz tega strahu se lahko razvijejo boji zakoncev za premoč. Po drugi strani pa obstaja tudi nevarnost, da v konfliktu prehitro

popustiš, samo da bi ne prišlo do razlik in napetosti.

Vsi ti osnovni problemi zahtevajo od partnerjev, da se naučijo, kako bodo fair ravnali z različnimi mnenji, in če situacija zahteva skupno rešitev, kako jo bodo dosegli, ne da bi »povozili« partnerja in ne da bi se »pustili povoziti«. To je prava umetnost, ki se je partnerji lahko naučijo na raznih treningih s pomočjo iger vlog, pa tudi iz lastnih napak, če se znajo o njih iskreno pogovoriti: **Solidarnosti se lahko naučimo!** Uspešnost takih treningov pa zadene na meje tam, kjer nevrotične oblike odnosov ovirajo pristne rešitve nekega konflikta.

Mlada zakonca pa morata na novo vzpostaviti odnose do svojih družin, zlasti staršev. Zaradi strahu ali občutka krivde nekaterim ne uspe, da bi vzpostavili jasno mejo do svojih staršev: bodisi da jih popolnoma zanemarita, bodisi da se njuni starši vmešavajo v vse zadeve njunega zakona. Tako pride do boja za pravico posesti med starši in enim partnerjem, do boja za odvisnost in ločitv.

Situacija se bistveno spremeni, ko pridejo otroci. To velja zlasti za ženo, saj je mlada mati v primeri s svojim možem – kljub vsem sodobnim prizadevanjem – z ozirom na poklicno kariero še vedno na slabšem. Tako je možno, da nosečnost in vzgoja otrok budijo v ženi negativna čustva do »moških« privilegijev.

Otroci pa tudi spremenijo odnos med možem in ženo. Partnerja nista več toliko sama kot prej. Nista več toliko usmerjena drug k drugemu. Zlasti v možu – redkeje pri ženi – se poraja ljubosumnost, ker je sedaj dovršen del prejšnje pozornosti žene usmerjen k otrokom. Čuti se prikrajšana v nežnosti, pozornosti in zavarovanosti. Če pa je moža ali ženo strah pred intimnostjo, lahko doživita nove naloge kot olajšanje. Problem se znova pojavi, ko otroci odrastejo. Možno je tudi, da prihod otrok poveča medsebojno odvisnost, kar v negotovih zakonih zmanjšuje strah pred ločitvijo. Te bojazni pa znova stopijo v ospredje, ko odraščajoči otroci ne morejo več v zadostni meri povezovati staršev.

Janko Bohak

Starši in otroci

Otrok ne porajamo zato, da bi nas ljubili, temveč da ljubimo: skoraj bi človek rekel, da zato, da bi vse življenje trpeli zaradi nevrtačne ljubezni. Ko ljubimo ljube, žene, brate in sestre ali prijatelje, pri tem upamo, da nam bodo vračali ljubezen; ali vsaj mislimo, da je vračanje ljubezni mogoče. Ljubezen do otrok je morda najmočnejša ljubezen; ta namreč ve, da nima ničesar upati. Ta ljubezen ima svojo prapodobo v ljubezni Boga do njegovega stvarstva; človeku je morala biti ljubezen do Stvarnika zaukazana z zapovedmi.

Četrta zapoved je dana otrokom. Nesmiselno bi bilo naložiti podobno ljubezen staršem. Človekova ljubezen do tega, kar je spočel, je namreč naravna, in tudi živalski svet pozna podobne reči. Ljubezen spočetega do spočetnika pa sicer ni protinaravna, je pa nenaravna, se pravi: ne zagotavlja je nobena naravna zakonitost. Zato jo je bilo treba zaukazati z zapovedjo. Vendar ljubezni ni mogoče ukazati. Zato tudi zapoved ne pravi »Ljubi očeta in mater«, temveč pravi: ravnaj tako, kakor da ju ljubiš, če ne zmoreš ljubezni, jo nadomeščaj s spoštovanjem. Ta zapoved nam obuja spomin na strašne čase trdote in sebičnosti. Opominja na staro šego, proti kateri je bila morda izdana: starega človeka, ki je postal nekorišten, so ubili ali ga vsaj izročili prežeči smrti.

Četrta zapoved se izpolnjuje teže kot tiste, ki prepovedujejo malikovanje, ubijanje, tatvino in krivo pričevanje. Da je težko izpolnljiva, kaže tudi poudarek, s katerim je razglašena. Vsebuje veliko obljub, in za tistega, ki jo zavrže, vsebuje tudi grožnjo hude kazni.

Ker so vsi starši ljudje, poznajo zakonitost o nasprotstvu med rodovi, ki si sledijo. Skoraj vedno pa upajo, pogosto celo trdno verujejo, da to ne bo veljalo za razmerje med njimi in njihovimi otroki. Nekega dne morajo spoznati, da so se zmotili. Njihovi otroci jih bodo sodili enako neusmiljeno, kakor so nekoč oni sami sodili svoje starše. To spada med potrebne bolečine, in tudi otrokom je namenjeno, da bodo to nekoč sami izkusili.

Skoraj vsakemu očetu pride kdaj na misel, da bi postal prijatelj svojih otrok, včasih to celo izreče, pa je kmalu razočaran. Otroci dobro čutijo nasilnost, protinaravnost takih poskusov. Zdi se jim nekaj čudnega, ko si starši skušajo pridobiti njihovo ljubezen. Včasih to spominja na človekove poskuse, da bi si pridobili ljubezen ljubljen

mačke. Katerikrat se to sicer posreči; vendar gre potem na račun prave mačke narave. Mačka namreč ni rojena za to, da bi ljubila človeka.

Vse to velja za otroke, dokler so mladi. Staršem je v tolažbo, da se ljubezen njihovih otrok lahko obrne k njim, ko so otroci odrasli in starši stari. Ampak te ljubezni se starši ne morejo več dolgo veseliti.

V. B.

Bolnik in zdravnik – partnerja v boju proti bolezni

Podoba zdravnika, ki ob bolnikovi postelji govori skrivnostno, nerazumljiv jezik, ki suvereno predpisuje zdravila, ki točno vse ve o bolniku in njegovi bolezni in je prepričan, da je ves uspeh zdravljenja njegova zasluga – takšna podoba je zbledela. Vedno bolj spoznavamo, da kljub ogromnemu napredku tudi medicina ni vsemogočna, da zdravniki niso nobeni »bogovi v belem« in da zato od nje ne smemo pričakovati preveč. Spoznati moramo njene meje. Čim več vemo o človeku, toliko večja skrivnost nam postaja.

Vedno bolj prihaja do zavesti tudi spoznanje, da je bolnik sam kot oseba odločilen faktor pri poteku bolezni. Že dolgo vemo, da se telesno in duševno področje v človeku tesno prepletata, da eno vpliva na drugo in da pri nobeni telesni bolezni ne smemo zanemariti bolnikove duševnosti. Pred nami mora biti vedno bolnik, ne bolezen. To pomeni, da je za potek zdravljenja bistvenega pomena, kakšen je bolnikov odnos do življenja, do bolezni, in sicer ne samo nasploh, ampak do svojega življenja, do svoje bolezni. Ali se bo bolnik pasivno predal v roke zdravniku ali pa bo do konca aktivno sodeloval v boju proti bolezni in bosta bolnik in zdravnik enakovredna partnerja. Ob takšnem aktivnem sodelovanju pri zdravljenju ostane bolnik kljub bolezni, ki ga telesno morda zelo prizadene, v svojem jedru zdrav, ohrani svoje človeško dostojanstvo do konca in tudi če v tem boju podleže, je to zanj manj boleče, kot če bi samo pasivno čakal na izid bolezni.

Dolžnost resnico povedati – in resnico hoteti sprejeti

Resnica ni vedno prijetna. Včasih boli in traja nekaj časa, da jo človek sprejme. Ta proces sprejemanja traja lahko tudi zelo dolgo in sproži v človeku krizo, ki ga lahko pripelje na rob obupa. Tega se verjetno boji zdravnik, ki se zato raje skriva v svoj skrivnostni jezik in pove bolniku le malo o njegovem dejanskem stanju. Za to so gotovo še drugi razlogi, včasih tudi resnično pomanjkanje časa, saj zahteva takšna prava informacija precej časa, zahteva ponavljanje in ponovno pojasnjevanje tega, kar je že nekajkrat povedal. Kajti bolnik, ki se težko sprijazni s svojo boleznijo, razvija v sebi obrambne mehanizme, ki ga ovirajo pri tem, da bi stvari dobro slišal in jih pravilno razumel.

Dejansko je dolžnost vsakega zdravnika, da bolniku razloži vse, kar ve o njegovi bolezni, seveda v jeziku, ki mu je razumljiv. Prav tako mu mora natančno razložiti vse načine zdravljenja in vse morebitne posledice tega. Saj gre končno za bolnikovo zdravje in ima on edini pravico zares vse vedeti o sebi.

Po drugi strani pa je tudi bolnikova dolžnost, da povpraša zdravnika, kako je z njim. Mnogi tega ne storijo, večinoma zato, ker raje živijo v negotovosti, kot pa da bi izvedeli resnico, ki morda ne bi bila prijetna. Toda ravno zaradi tega prihaja do mnogih nesporazumov. In bolnik se tako nikoli ne postavi na realna tla, od koder bi se edino mogel kot enakovredni partner boriti proti bolezni. Strahu se pač ne otreseš tako, da zamižiš, ampak le tako, da mu pogumno pogledaš v oči in vidiš, da ta strah od blizu sploh ni tako strašen.

Če bolnik in zdravnik ne bosta naredila tega koraka vsak s svoje strani, bosta hodila po dveh različnih poteh in govorila dve različni govorici in bosta vedno manj razumela drug drugega.

Zaupati zdravniku – in bolniku, da bo končna odločitev njegova

Zdravljenje, ki ne temelji na zaupanju, je že od vsega začetka obsojeno na neuspeh. Če bolnik zdravniku ne zaupa, je bolje, da si poišče drugega zdravnika. Vsakdo bi lahko našel veliko drobnih in večjih dogodkov iz svojega življenja, ki bi to potrdili. Ravno zaupanje je tista osnovna podlaga, ki je nujno potrebna za vsak dober potek bolezni, pa naj bo to zaupanje v zdravnika, v zdravila, v dobro nego, prijazno okolico itd.

Prav tako pa mora zdravnik zaupati bolniku. Če mu je razložil vse o bolezni in vse o zdravljenju, mora prepustiti bolniku, da se on sam odloča za zdravljenje. Ta odločitev je večinoma v skladu z zdravnikovim najboljšim prepričanjem. Včasih pa se bolnik odloči drugače, po svoje. In vso pravico ima do tega, saj gre končno za njegovo zdravje, za njegovo življenje. Včasih ima za takšno odločitev razloge, ki jih pove, včasih pa gre samo za neko nezavedno slutnjo v njem, zaradi katere se pač odloči tako. Tudi takšno odločitev mora zdravnik s spoštovanjem in brez užaljenosti sprejeti, še naprej ostati bolnikov prijatelj in mu stati ob strani.

Ne pričakovati preveč – in kljub temu vedno upati

Če bolnik zaupa zdravniku, to ne pomeni, da od njega pričakuje čudež. Zaupa, da bo skušal zanj storiti najboljše. Toda oba, zdravnik in bolnik, se zavedata, da bo morda bolezen kljub najboljšim zdravilom, najboljši negi, najboljši oskrbi in najboljšim željam potekala slabo. Zato je potreben velik realizem, pripravljenost na vse, tako da ju nič ne more presenetiti.

Ob tem realizmu pa je potrebno upanje. Čeprav bolezen poteka slabo, je vedno nekje upanje, da se bo še obrnilo na bolje. Primeri iz prakse nam vedno znova kažejo, da smemo tako upati. Kolikokrat se je že zgodilo, da smo nad bolnikom že naredili križ, pa si je opomogel in nam je v jasen dokaz, da medicina pač ne more vsega vnaprej napovedati in ne vsega razložiti.

Važno je, da v tem življenjskem realizmu in v tem upanju vztrajata oba, zdravnik in bolnik, in da se o tem tudi pogovarjata.

Skušati drug drugega razumeti

Zelo važno je, da se zdravnik in bolnik ne srečujeta samo po strokovni plati, ampak čisto po človeško, in da si skušata drug drugemu pokazati, da razumeta položaj drug drugega.

Če da zdravnik bolniku čuti, da razume njegovo človeško stisko, njegov težki položaj v družini, v službi ..., bo s tem navezal z bolnikom pristen človeški odnos, ki je končno tudi važen pri zdravljenju, pri graditvi zaupanja. In končno, če vsa zdravila odpovedo, je ta pristni človeški stik še vedno tisto, kar ostane, kar kljub vsej teži

človeku pomaga, da ne obupa. Pomaga mu čutiti, da ni sam, saj je občutek osamljenosti nekaj najtežjega za človeka.

Pa tudi bolnik naj bi skušal razumeti zdravnikov položaj. Tudi zdravnik je človek, ki reagira po človeško in včasih težko vzdrži ob tolikem trpljenju, ki ga srečuje. Včasih se mora skriti za svoje obrambne mehanizme (omeji se samo na strokovno delo, ne najde časa za pogovor itd.), da lahko vzdrži. Bolnik mora tudi razumeti, da je za zdravnika veliko breme, če bolnik od njega preveč pričakuje, on pa že vnaprej ve, da ga bo moral razočarati.

Pogovarjati se kot enakovredna partnerja

Če bolniku in zdravniku uspe, da sta razvila med seboj zares pristen človeški odnos, bosta znala vsak trenutek izkoristiti za resničen pogovor. Za to niti ni potrebno ogromno časa. Vsako srečanje, tudi kratko, jima bo dobrodošlo, da se bosta pogovorila kot dva partnerja, morda celo kot prijatelja, ki imata skupen cilj in točno vesta, kaj hočeta. S tem bosta ustvarila ozračje, ki je zelo osvobajajoče tako za bolnika, kot tudi za zdravnika – in takšno ozračje vodi zares k odrešenju – pa naj bo izid bolezní na zunaj pozitiven ali negativen.

M. Kl.

Mladi in droge

Človeka kar stisne pri srcu, ko se npr. zastrmi v popačeno in izdelano telo mladega drogiranečega človeka. Še bolj nenavadno se nam zdi, ko slišimo, da med take vrste zaidejo otroci iz zelo dobro situiranih in povprečno dobrih družin. Sprašujemo se: zakaj ne segajo po drogah ljudje, ki jih življenje tepe; zakaj teh pojavov ni bilo opaziti v prvih povojnih letih...?

Takoj moram priznati, da v življenju še nisem srečal človeka, ki bi bil resnično uničen zaradi uživanja drog. Med narkomane namreč ne moremo prištevati tistih mladih, ki ob raznih praznikih pokadijo »pipo miru«, kako »ekstra cigaro«...

Kot socialnemu delavcu so mi priporočili nekatere, naj bi se z njimi malo pobliže spoznal, češ da pripadajo »tisti klapi«, ki se ob večerih zbira v neki hiši in se drogira. Tudi pri mladinskem verouku neke v središču Dolenjske so mladi med tri glavne skušnjave današnjega mladega človeka poleg alkohola in spolnosti všteli tudi mamila. Torej je ta pojav živ tudi med slovensko mladino.

Drugo rojevanje za življenje je boleče in nenavadno

Razne analitične študije nam kažejo, da mladi sežejo po drogah v obdobju osamosvajanja. Iti se spolnost, opijati se – to več ne »pali«, to se lahko gre vsak. V klapi se lahko bolj uveljaviš, če si prepikan od injekcij za vbrizgavanje »čudežne tekočine«, če je tvoj obraz zmaličen in razoran od drog; če te malo zanaša zaradi bujne fantazije; če živiš in počenjaš nenavadne stvari.

Na tak način se pač nekateri mladi »postavljajo na svoje noge.« Starši so jim sicer pripravili vse, da bi lahko dobro in lepo zaživel kot odrasli ljudje (stanovanje, možnost šolanja, materialne dobrine, dobro okolje za vzgojo...). Mladi pa kot iz kljubovalnosti ponavljajo grehe starih in poleg klasičnih omam spolnosti in alkohola iščejo nove, ki so jim poleg alkoholnih in spolnih izkušenj »vstopnica« med odrasle.

Včasih so se ljudje uveljavljali z delom, pridnostjo v študiju, samoobvladanjem, spoštovanjem moralnih norm – danes biti »piflar« ni prijetno, biti priden pri delu je »grebatorstvo« za stolček, biti moralen je staromodno in terciarsko, obvladovati se je nenormalno in diši po zakompleksanosti...

Nekateri mladi se želijo uveljaviti in zaživeti polno življenje po čisto novi poti. Nočejo se ozirati na stare prekaljene vzorce zorenja staršev-vzgojiteljev; nočejo hoditi po stopničasti poti zorenja. Preskočiti razne ovire na poti, zavreči stare poti, končno preskočiti sebe in se vreči v življenje, saj samo enkrat živimo. Bo ta čudna pot mladih, ko se postavljajo na lastne noge, vrgla svet s tečajev? Ali smo res s tem dejstvom, ko smo našim otrokom dali vse, ulovili mačka v žaklju? Ne, nikar ne nasedajmo kričačem, ne nasedajmo reklamam spolnih, alkoholnih, denarnih omam, temveč raje pogledjmo, kdo zares nasede.

Kdo zapade v svet drog

Mladostnikov odnos do drog in vedenje v zvezi z njimi je povezano s štirimi dejavniki, ki so povezani tudi med seboj:

a) – s širšim ozadjem socialnih in kulturnih sil družbe; to je načeli družbe do drog. Že otrok kaj hitro spozna, kakšne so sankcije, spodbude v zvezi z uživanjem drog, še bolj pa se s tem sooči mladostnik.

b) – z družino, v kateri je dozoreval. Če družina ne nudi mladostniku samozaupanja, spodbud, topline, bo kaj hitro segel po drugih »krepčilih«.

c) – z vrstniki, s katerimi živi, deluje. Pritisk vrstnikov je lahko tudi tak, da je uživanje drog vstopnica v skupino ali lestvica za uveljavljanje.

č) – z dinamičnim dogajanjem v njegovem lastnem razvoju. Negotovost, želja po neodvisnosti, rezanje popkovine z domačimi, upor proti staremu, vse to lahko botruje, da se mladostnik zateče v skupino, kjer iščejo utehe v drogah. Našteli bomo nekaj primerov odraščajočih mladih, ki često zapadejo:

– mladi ljudje, ki kažejo posebno ranljivost in s tem tudi večjo možnost duševnih motenj;

– nevrotični ali osebnostno moteni ljudje, ki v svojem ožjem okolju ali družini nimajo pravih razvojnih spodbud in opore ali primernih vzornikov, ki bi jih posnemali;

– mladi ljudje, ki nimajo dovolj spoštovanja do samega sebe, ki so čustveno napeti in se ne znajo obvladovati;

– mladostniki, katerim postane droga način reševanja problemov, ki izvirajo iz čustvenih konfliktov ali iz pritiska okolice;

– mladostniki, ki nosijo v sebi izrazito željo, da bi se uveljavili ali zrasli v očeh drugih, pa imajo premalo lastnosti ali odlik, ki bi pri drugih vzbudili občudovanje; taki sicer več govorijo o svojih izkustvih, kot je pa resnica, in tako z nalepko »narkoman« večajo svoj ugled;

– mladostniki, ki z občasnim uživanjem drog rešujejo svoje sicer objektivno nevelike težave, vendar je že majhna preobremenjenost zanje prehuda, ker so nezreli za napore in tudi nestrpni; to so ljudje, ki še rabijo veliko topline in spodbud, pa v svoji okolici tega niso bili deležni;

– hipiji – ljudje z značilno neagresivno ideologijo, pasivno protestnim odnosom do potrošniške družbe, z značilno nošo in vedenjem, značilnim zanimanjem za glasbo in daljnovzhodno filozofijo.

Kakšne droge uživajo mladi

Gre za kemična sredstva (trde ali mehke droge), katerih škodljivi učinki se kažejo na telesnem zdravju, duševnem stanju in socialnem statusu posameznika. Beseda »mamilo« ne opredeli v celoti pojma, ker ne gre samo za omame, ampak večkrat tudi za poživatev.

Uživanje drog povzroča določeno spremembo človekovega razpoloženja ter doživljanja sveta in lastne osebnosti. Razen alkohola, ki je pri nas najbolj razširjena droga, uživajo mladi razne medikamente (zdravila), zlasti analgetike (sredstva proti bolečinam, kot so npr.: plivadon, optalidon...), vendar se bomo nekoliko zadržali le ob tipičnih samostojnih drogah: depresorjih, stimulantih in halucinogenih.

Depresorji (posebna psihična stanja)

Sem štejemo opij in njegove izpeljanke, kot so: morfij, heroin, kodein... Uporabljajo jih v tako imenovanih klasičnih narkomanijah, kjer gre za hudo odvisnost, nagel telesni, moralni in socialni propad.

Med depresorje sodijo tudi razni analgetiki in narkotiki, ki se med prebivalstvom množično uporabljajo kot pomirjevalna sredstva proti nespečnosti ali proti bolečinam, vendar pretirane doze kvarno delujejo na živčni sistem, krvne organe, ledvice. Po prenehanju jemanja analgetikov se često pojavljajo glavoboli, nemir, tresenje rok.

Razen psihične in fizične odvisnosti sprožijo ta mamila tudi potrebo po zvišanju doze. Najpogosteje jih vbrižgavajo v žilo, vendar zaradi nestabilnih sredstev pride često do vnetja s sepso in zlatenico. Možno pa jih je tudi kaditi. Droge te skupine povzročijo nekaj ur trajajoč občutek samozavesti in prijetnega razpoloženja, a okolica in družba izgubita vsak pomen.

Po prenehanju se ob abstinenčnih težavah pojavlja grozljivost, razburjenje, strah, slabost.

Stimulansi (sredstva za poživljanje)

Pri nas so nekoliko manj v rabi. Znan je predvsem kokain, preludin, efedrin, amfetamin. Ta sredstva človeka vzpodbudijo, zbistrijo in mu zbuje občutek posebnih sposobnosti. Pretirano uživanje povzroča razburljivost, nemir, nespeč-

nost, razdražljivost. Po prenehanju pa človek zapade v slabo razpoloženje, potrtost in utrudljivost.

Halucinogeni (prividi, iluzije, spremembe v doživljanju realnosti in samega sebe)

Marihuana ali hašiš je ena najbolj razširjenih drog te vrste med mladimi. Običajno jo dajejo v tobak, lahko pa se primeša slaščicam ali pivu.

Kajenje marihuane daje občutek brezskrbnosti, zadovoljstva; oblike in barve predmetov se spreminjajo; uživalec ima razna mistična – onostranska doživetja. Manj znana med temi drogami sta pejotl in meskalin.

Pomembno je, da halucinogeni ne ustvarjajo odvisnosti. Po prenehanju ni večjih težav. Prevelike doze pa povzročajo slabost, nespečnost, zvišanje krvnega pritiska. Zanimivo je, da so te vrste drog poznala že stara ljudstva (Skiti, Iranci, Indijci) in so uživanje mamil povezovali z religioznim življenjem.

Čisto novi laboratorijski produkt, odkrit med drugo svetovno vojno, je LSD (halucinogen). To sredstvo že v mikrogramskih dozah sproži posebno duševno stanje, ki traja nekaj ur. Vse, kar človek vidi, sliši, vonja, česar se dotika, dobiva drugačen značaj. Barve so žive in intenzivne, ure minevajo v sekundi, predmeti spreminjajo obliko, okus dobi nove kvalitete, doživljanje je intenzivnejše in bogatejše. Po prenehanju posebnega stanja človeka obidejo neugodni občutki, duševna zmedenost.

Pojavi, ki so povezani z uživanjem drog

Fizična in telesna odvisnost: Pokaže se pri prenehanju uživanja droge z abstinenčnimi težavami v obliki vrtoglavice, slabosti, nemira, znojenja, tresenja... Ponovno uživanje motnje prekine, zato pa mnogi iz strahu pred reakcijami organizma in duševnega stanja po prenehanju zauživanja droge sploh ne poskusijo prenehati.

Zvišanje tolerance: Gre za postopno zmanjševanje učinka droge, zato pa mora narkoman jemati večjo dozo droge, da doseže zaželjeni učinek. To velja predvsem za trde droge, kot so opiat in medikamenti.

Psihična odvisnost: Čuti se v nepremagljivi želji po ponovnem in ponovnem jemanju droge, tudi če gre za kaznivo dejanje. Edini cilj takega

človeka je priti do droge, pa naj stane, kar hoče. Vsa druga zanimanja, želje, dejavnosti, ki niso v zvezi z drogo, so izključena.

Zdravljenje

Klasična metoda v psihiatričnih zavodih, ki je slonela na odvajalni kuri in delu s posamezniki, se ne obnese več. Vse bolj se uveljavlja skupinska terapija, kjer je v ospredju medsebojna pomoč, ki človeka dvigne do občutja lastne veljave, pacientu lajša težo krivih občutkov in ga vrača v normalno življenje. Nujno pa je, da v tem procesu sodelujejo zdravnik, psiholog, socialni delavec, delovni terapevt in bivši narkoman.

Sorazmerno slabe uspehe pri zdravljenju pripisujemo dejstvu, da pacient čisto nima dovolj trdne volje opustiti drogo. Da bi lahko dobil samozaupanje, bi njegova lastna družina, pa tudi okolica, morali odigrati odločilno vlogo, saj more pacientu vrniti samozaupanje le to, da ga sprejmeta nazaj v svoje okolje, ko ga ne obravnavata več kot »črno ovco«, ko znata čakati »izgubljenega sina«, da se vrne domov, in mu pripraviti tudi resnični sprejem – »gostijo« ter se znata veseliti in upati proti upanju.

Običajno zdravljenje se prične s prenehanjem uživanja droge. Zato pa je potreben nujen sprejem v bolnišnico, kjer se začne tudi individualna in skupinska terapija, ki je bistvenega pomena za nadaljnje zdravljenje.

Skupinska terapija je pri mladih velikega pomena, saj se del življenja mladih odvija v skupini. Mnogi problemi mladih se rodijo v skupini, zato se tudi morajo reševati v skupini. Narkomanija pa je itak že skupinski pojav in prav skupina vsebuje mnoge mehanizme, ki ta pojav odpravijo. V raznih klubih odprtega tipa se mladi srečujejo ob poslušanju glasbe, pogovorih, meditaciji, predavanjih, strokovnem pouku. Ta družba omogoča bivšim narkomanom, da se spontano umaknejo bivši »klapi« in začnejo ustvarjalno izrabljati prosti čas z dejanji, ki jih bogatijo in veselijo.

Človek izhaja iz družine in se vanjo vrača. Vključevanje družine v terapevtski proces je nujno predvsem zato, ker imajo začetki narkomanije često svoj izvor v domačem ognjišču. In kako važno je, da najprej domači, to je ožji člani družine, odkrijejo klice izvora in potem skupaj iščejo rešitve in poti v svetlejšo prihodnost.

Jože – Imre

Angleška čajanka na Krasu

»Telefon za vas,« priteče sluginja v razred, »vaša prijateljica iz Amerike.«

Tečem v pritličje in ugibam, kakšno prijateljico bi lahko imela onkraj Oceana.

Iz slušalke nežen, rahlo zategel glasek s pogrkujočim »r«.

»Ne vem, če se me še spomniš, Mojca sem.«

Kot v preblisku zagledam veliko fizikalno predavalnico filozofske fakultete v Ljubljani pred četrto stoletja; nabitno polno, kakih stopetdeset študentov vseh letnikov primerjalne književnosti, kolikor nas je takrat obiskovalo predavanja dr. Ocvirka.

Moj dobri vizualni spomin mi brž najde neke slamnato rumene kite, ozek blede obraz z velikimi, začudenimi, melanholičnimi sinjimi očmi.

Mojca.

Nekje s Koroškega je bila doma. Večkrat je odhajala za dalj časa v Avstrijo in diplomsko nalogo je pripravljala na Dunaju. To je vse, če pridam še kak nasmešek ob srečanjih na hodniku univerze in morda kakšen literarni pogovor v odmorih na dijaškem stojišču v Drami ali Operi.

Mojca si torej želi obnoviti staro znanstvo; v Ljubljani je zvedela, da sem v Trstu, pa jo je mahnila na Licej. Začudena je, da sem na nižji srednji šoli na Opčinah. Tako je, pravim, zamejstvo, osimski sporazum je glede tega še na papirju, ljubljanska slavistika ne velja tu niti točke na službeni lestvici.

»Pridi kar takoj k nam. Dobiva se na vogalu Proške ulice.«

Mojca. Ugibljem.

Že po telefonu mi je povedala, da je poročena z univerzitetnim profesorjem, Slovincem; da sama poučuje na kolidžu; da ima štiri hčere med dvajsetimi in trinajstimi leti; da je v črnini, ker je pred kratkim na Koroškem pokopala mater; da se zdaj vrača v Ameriko.

Zagledam jo na vogalu; v črnini, z damskim klobučkom in v krznu. In s širokim nasmehom. V sinjih očeh ni več melanholije; veliki svet jo je nekam depoetiziral. Zdi se stvarna, bistra, podjetna, skratka tip srednjih let, ki mu pravimo »uresničena ženska«. Od nekdanje koroške deklice je na prvi pogled ostalo bore malo; ob meni hodi bostonska dama, ki prav tako perfektno organizira čajanke za moževe prijatelje, kot samozavestno poučuje v izbrani angleščini; in ki zna zaslužiti toliko, da eno hčer pošlje študirat muziko na Dunaj, drugo pa jezike v Pariz.

Pri kosilu njena velikosvetska maska počasi dobiva vse bolj človeške poteze. Domačnost je vse tesnejša in njena visoka slovenščina se razneži v vse bolj tople kadence; tu pa tam že obarva svojo govorico po koroško, da je vse bolj pojoča. Bežna kolegica z univerzitetnih hodnikov postaja sestrsko blizka: pogovor je vse bolj ubran na isto valovno dolžino.

Ker imam na žalost popoldne sejo, od vsega srca povabim Mojco na večerjo, ponudim ji posteljo. Odpotuje lahko šele naslednje jutro.

Brani se, a pravzaprav samo zaradi mojega moža; skuša uganiti, ali bi res tudi on ne imel nič proti. Salomonsko odloči, da bo morda prišla zvečer. Ko se vrnem s seje, niti ne pomislim, da bi je ne bilo.

Res jo najdem že doma. In ko po večerji srečno spravim moža v kraj, je ves večer najin! Bolj ko raste noč, bolj se nama odpirajo novi razgledi na vseh ravneh. Tako podobni usodi in zanimanja imava, da bi bilo že to dovolj za prijeten razgovor. Toda Mojca je tudi tenkočutna, nenavadno občutljiva, pa tudi razgledana. A tisto, kar mi je najbližje, kar ustvarja čar prijateljstva, je ljubezen do poezije in do ustvarjanja. Sama piše drame. Pove mi eno svojih dram skoraj na pamet.

Kar zavidam ji imenitno idejo. Potem preskočiva na njena štiri dekleta, Veroniko, Metko, Lijo in Milevo, ki vse odlično govore slovensko in vse igrajo že od rosnih let po en inštrument. Proti polnoči pa sva spet pri umetnosti. Mojčine oči so spet velike, otožno zastrte, lica rdijo pod še vedno slamnato rumenimi, zdaj kratkimi lasmi – in ko ne bi bilo vrste drobnih gubic in trudno upognjenih ramen, bi skoraj mislila, da je pred menoj mala devetnajstletna Korošica, tista, ki je sredi stopetdesetih študentov nisem pozabila prav zaradi teh oči. Takrat sem morda menila, da so sinje oči zastrte od kdovekakšne skrite žalosti. Zdaj vem, da je bil to le pogled poetične duše v svet, ki je tako drugačen od sanj. In dasiravno ji je ta svet navrgel moža-znanstvenika, štiri zdrave, lepe in bistre hčere, izbran poklic, lastno hišo in poklicni uspeh, ji v teh očeh še vedno ni ugasnila otroška zamaknenost. Zaljubljenost v umetnost. In ko odhaja z željo, če se sme ob letu vrniti čez ocean v to moje opensko zatišje, v zbranost polnočnih ur, vem: prišla bo! In vem tudi to: od jutra do večera je glas znanke iz telefona postal glas prijateljske duše.

Ko se ločiva spodaj na pločniku radijske pala-

če na ulici Fabio Severo, odhaja, kot je prišla; s klobučkom in v krznu, s kretljivo svetlosti in odločno stopinjo uspešne ženske.

A pod vsem tem zdaj vem, da je Mojca ostala mala koroška deklica z zamaknjenimi sinjimi očmi in zasanjano dušo. In njena žalna črnina se zdaj v mojem spominu zliva s podobo iz njene drame, o kateri mi je toliko pripovedovala: »Scena s spomenikom padlim pod Ljubeljem. Pred njo klopa in na njej mati v črnem, ki vso dramo ne spregovori. V ospredju pa študent s kitaro, pesnik, ki se navdihuje ob spomeniku in ob nemi ženi v črnem, in si utrinke zapisuje, pa ga na koncu obmejna stražnika zaradi zapisovanja v notes aretirata.« Poezija in stvarnost. Preteklost in sedanost.

Sedanost je tudi to, da leži zdaj med Mojco in menoj Ocean. Pravi in simbolični. Da je ona zdajle na svojem kolidžu ali sredi gosposke čajanke v predmestni vili ali ob novem prizoru svoje drame. Jaz pa tule ob stroju za svoj petkov radijski dnevnik, v katerega vdirajo skrbi, saj je v sobi na ogled vse, kar me še čaka: davčni obrazci, fakture za davčno prijavo IVA, mapa s prispevki za oddajo »Mladi pisci«, spominska knjiga za nekega učenca. Pa 22 šolskih nalog, kovček za moža, ki gre jutri predavat v Ljubljano in pojutrišnjem v Celovec; kavbojke za hčerko, ki jim je spet počila zadruga, zakaj ta mladina kupuje kdove zakaj vedno za številko premajhne hlače, uboge zadрге pa seveda niso dolžne prenesti tolikšne obremenitve.

Toda v nečem sva si z Mojco tudi ta večer podobni, čeprav je moj kolidž na Bazoviški, na čaj pa vabim kar v bar Central na Narodni ulici.

Tako njen veliki kot moj mali svet se končata tja proti polnoči z majhnim poklonom umetnosti. Prebereva pesem ali stran ali pa snujeva neko povsem najino umetnino, ki pa je ne bova najbrž nikoli zares napisali. Preveč imava namreč radi najine ljudi in svoj poklic in preveč polno živiva, da bi si kdaj vzeli dovolj časa in dovolj energij – pa bi se šli umetnici. Ni res, Mojca?

Ampak sanjati nama vendar nihče ne brani! Biti ženska – najina generacija je to znala razumeti le na en način: živeti za druge. Najina dekleta bodo morda uresničila delček najinih snov.

Ali ti to verjameš, Mojca?

Zora Tavčar

Cerkev sv. Frančiška Ks. na Stražah (Radmirje)

V zgornji Savinjski dolini se nad vasjo Radmirje dviga na griču Straže cerkev sv. Frančiška Ksaverija. Danes je to župnijska cerkev, njena bogata zakladnica pa dokazuje, da je bila v XVIII. stoletju to znamenita božja pot, znana daleč preko meja Slovenije. Za razumevanje njene nastanka moramo poseči še nekaj več kot 250 let nazaj v zgodovino.

Leta 1715 je bila v gornjegrajskem okolišu velika beda in lakota; veliko ljudi je tedaj umrlo. Zaradi slabe letine so ljudje pekli kruh iz drevesne skorje in iz mladik vinske trte; razsajala je tudi živinska kuga. V taki stiski so se ljudje zatekali k praznoverju in k čarovnijam. Duhovščina v Gornjem gradu, kjer je bil sedež župnije za ves okoliš, si je prizadevala, da bi pri ljudstvu izkoreninila praznoverje in vero v čarovnice, želeli so pa tudi pomagati ljudem v materialnem oziru. Najprej so nameravali uvesti pobožnost h kakšnemu od že znanih svetnikov, končno pa je duhovnik Janez Mihael Mačeradnik iz Gornjega grada predlagal pobožnost k sv. Frančišku Ksaveriju. Ta španski jezuit, ki je deloval kot misijonar v Aziji in je umrl 1552 na otoku Sancian pred mestom Kanton v južnem kitajskem morju, je bil v naših krajih dotedaj neznan. Zato je Mačeradnik domneval, da bo pobožnost k doslej neznanemu svetniku pritegnila pozornost vernikov. Ahacij Stržinar, dekan v Gornjem gradu, je pozdravil ta predlog in je z odobrenjem ljubljanskega škofa (Gornji grad je bil tedaj v ljubljanski škofiji) naročil pri ljubljanskem slikarju Janezu Mihaelu Reinwaldtu sliko umirajočega sv. Frančiška Ksaverija. Slika je prispela v Gornji grad 2. decembra 1715 in dekan Stržinar jo je v spremstvu duhovnikov Mačeradnika in Jožefa Šeteja takoj odnesel na Straže, kjer je tedaj stala manjša podružna cerkev sv. Barbare. 3. decembra je god sv. Frančiška Ksaverija, ljudje pa so prišli v cerkev k sv. Barbari, ker je 4. decembra njen god. Navzoči duhovniki so ljudstvu pridigali o življenju in delovanju sv. Frančiška Ksaverija; tako je nastala božja pot pri sv. Frančišku Ksaveriju na Stražah.

Iz leta v leto je prihajalo vedno več romarjev, ki so molili pred Reinwaldtovo sliko. Cerkvica sv. Barbare je kmalu postala pretesna. Romarji so tudi prinašali darove in tako so lahko že začeli misliti na večjo cerkev. 8. junija 1721 je ljubljans-

© Typon DIVI Morlenis Xaverii obitVrgI beneſICI CVIVs ope ad VItaM noVoCatePerſone vgluta qVaeVox. Warhafftige Abbildung der gradtzeichen bildweis derſelben ſtenderen Francis ci Xaverii wie dieſelbe im Jahr 1715. den 27. Auguſti ſich Oberſting Copiret worden.

Stara podobica umirajočega sv. Frančiška

ski škof Leslie položil temeljni kamen za novo cerkev, ki naj bi bila posvečena sv. Frančišku. Cerkev so gradili nad staro cerkvijo in ko je bila nova cerkev 1725 gotova, so staro cerkev podrli. Novo cerkev je 28. oktobra 1728 posvetil ljubljanski škof Schrattenbach. V spomin na staro cerkev je en stranski oltar v novi cerkvi posvečen sv. Barbari.

Takšna nova cerkev je lahko sprejela veliko romarjev, ki so na Straže prihajali iz treh dežel: s Štajerske, s Kranjske in s Koroške. Štajerski romarji so prihajali s celjske strani, kranjski preko Gornjega grada, koroški romarji pa so prihajali čez Ljubno. Podjetni dekan Stržinar je s pridiganjem doma in v sosednjih deželah širil ksaverijansko pobožnost in s tem privabljal nove romarje na Straže. Romarji so prihajali iz vseh

Slikar Janez Mihael Reinwaldt

poklicev in stanov, glas o cerkvi na Stražah je prišel tudi do cesarskega dvora na Dunaju in do drugih vladarskih dvorov, kjer so bili v sorodu s Habsburžani, do poljskega (oz. saškega), francoskega, portugalskega in neapeljskega dvora. Da bi tudi tisti verniki, ki niso mogli na romanje v Radmirje, počastili sv. Frančiška Ksaverija, so pri mnogih cerkvah na Slovenskem prizidali posebne ksaverijanske kapele, kjer so bile tudi slike svetnika posnete po Reinwaldtovi (npr. v Ljubljani pri sv. Jakobu, v Celju, v Laškem, v Konjicah itd.). Tudi v drugih deželah so hoteli imeti kopije Reinwaldtove slike: poljska kraljica je dala posnetek postaviti v dvorni kapeli v Dresdenu, neapeljska kraljica v svoji poletni rezidenci, meščani iz Prage so naročili kopijo za jezuitsko cerkev, kopijo so imeli tudi jezuiti na Kladskem v Šleziji in v Duchovem na Češkem (kopiji za Dresden in Prago je izdelal ostareli slikar Reinwaldt sam).

Ahacij Stržinar se je leta 1733 odpovedal službi dekana v Gornjem gradu in se je naselil pri cerkvi sv. Frančiška Ksaverija na Stražah, da se je lahko popolnoma posvetil delu za to cerkev in za romarje. Leta 1729 je izdal knjigo »Katoliš kersanskiga vuka peisme...«, to je pesmarico z notami, kjer v naslovu posebej poudarja, da so to

pesmi, ki jih koristno pojejo pri Sv. Frančišku na Stražah. Ta knjiga je prva cerkvena slovenska pesmarica po reformaciji in je vplivala tudi na druge pisce cerkvenih pesmaric. Stržinar je umrl 1741 in je pokopan v cerkvi na Stražah.

Od romarjev, ki so prihajali v Radmirje, je cerkev dobivala darove po njihovem premoženju. Kakor pri drugih romarskih cerkvah, so bile tudi tukaj zahvalne (votivne) slike, ljudje so darovali denar, prstane, verižice in drugo zlatino. Kar pa je pri Sv. Frančišku posebnost, so bogati darovi evropskih vladarskih dvorov. Kot primer lahko navedemo dar neapeljskega dvora. Neapeljska kraljica Marija Amalija je bila hčerka poljskega kralja Avgusta II. in vnukinja cesarja Jožefa I. Habsburškega; njen prvorojenec Filip je v enajstem mesecu starosti zbolel zaradi božjasti. Zdravniki otroku niso mogli pomagati, zato je mati naredila zaobljubo, da bo poslala k Sv. Frančišku Ksaveriju na Straže zlato dete, ki bo tehtalo toliko kot njen sin, če se mu zdravje povrne. Filipu se je stanje zboljšalo, zato je kraljica izpolnila zaobljubo in poslala v Radmirje zlato dete. V času reform cesarja Jožefa II. je morala cerkev to zlato dete izročiti vladi. Lahko si mislimo, kako je po tem dogodku šel po evropskih vladarskih dvorih glas o ksaverijanski božji poti v Radmirju in so člani vladarskih rodbin (večinoma žene in matere) darovali mnogo dragocenosti.

Med člani vladarskih rodbin je nastalo pravo tekmovanje, kdo bo poslal k Sv. Frančišku večjo dragocenost. Nadvojvodinja Marija Ana, sestra cesarice Marije Terezije, državna namestnica na Nizozemskem, je v oporoki volila cerkvi v Radmirju dragoceno srebrno monštranco, delo znamenitega dunajskega zlatarja J. J. Würtha. Marija Jožefa, mati francoskega kralja Ludvika XVI. in sestra neapeljske kraljice Marije Amalije, je darovala cerkvi dragocen kelih s pateno, oboje iz zlata, delo francoskega dvornega zlatarja R. J. Augusta. Oboje je izjemna in enkratna umetnina. Kelih ima na nogi in kupi reliefe s prizori iz Kristusovega življenja, patena ima na spodnji strani relief zadnje večerje. Ta kelih s pateno in monštranca sta tako izredni mojstrovini, da zasenčita vse druge cerkvene posode, ki jih ima cerkev še veliko.

Posebna dragocenost te cerkve so tudi razkošna mašna oblačila. Cesarica Marija Terezija je podarila cerkvi mašni plašč iz rumene svile, prešit z vezanimi trakovi in s svilenimi izvezanimi cve-

tovi (plašč naj bi cesarica sama izvezla). Poljska kraljica Marija Jožefa, žena kralja Avgusta II. in hči cesarja Jožefa I. Habsburškega, je darovala mašni plašč, ki se izogiba barv in učinkuje le v srebrno-zlatem sijaju: na zlatem brokату je vzorec izvezen s srebrnimi ploščicami; plašč uporabljajo pri polnočnici. Poljska kraljica je podarila cerkvi sv. Frančiška tudi mašni plašč, 2 dalmatiki (za asistenco) in pluvial (večernični plašč), vse iz tkanega brokata (ne vezeno); njen sin Ksaver August je daroval cerkvi vezen plašč, ki velja za najlepšega. Mati francoskega kralja Ludvika XVI. je poslala cerkvi v Radmirju mašni plašč, 2 dalmatiki in 3 pluviale iz zlatega brokata, izvezene s cvetnimi vejicami in z zlato vezzenino; zaradi tega so oblačila izredno težka (11–15 kg). Kako so posamezni vladarski dvori tekmovali med seboj v darovanju mašne obleke, vidimo iz tega, da so morali poslati mašni plašč od francoske oprave in pa mašni plašč za polnočnico na cesarski dvor na Dunaj, da so si ju tam ogledali cesarica Marija Terezija, plemstvo in cerkveni dostojanstveniki.

Glavni oltar v cerkvi je dolgo časa čakal na dovršitev, ker so zanj zbirali denar na Dunaju in so želeli, da bi od tam prišli tudi načrti. V letih 1764/66 je izklesal spodnji del oltarja z oltarno menzo ljubljanski kipar in arhitekt Franc Rottman, pomočnik in naslednik znamenitega kiparja Francesca Robba. Pod menzo je Rottmanov kip ležečega sv. Frančiška iz belega marmorja. Za zgornji del oltarja, ki naj bi bil iz črnega marmorja, je začelo primanjkovati denarja in končno so zaradi jožefinskih reform oltar dokončali šele leta 1801, vendar iz lesa. Delali so mizar Matej Gorčnik, kipar Janez Stimer in zlatar Leopold Layer, vsi iz Kranja. Središčno mesto v tem delu oltarja zavzema Reinwaldtova slika umirajočega sv. Frančiška iz leta 1715.

Dušno pastirstvo pri Sv. Frančišku je vodil »direktor« cerkve (prvi je bil Stržinar) s 5 duhovniki; podrejeni so bili gornjegrajskemu župniku. Kadar je bilo veliko romarjev, je prihajala na pomoč gornjegrajska duhovščina in še okoliški duhovniki. Leta 1782 je ljubljanski škof Karel Herberstein ustanovil pri Sv. Frančišku župnijo. Jožefinski dekret je leta 1783 ukinitel romanja; veliko število duhovnikov je postalo nepotrebno, ostala je samo župnijska duhovščina za potrebe župnije. Leta 1786 so zaradi jožefinskih odlokov popisali dragocenosti in jih nekaj tudi odnesli. Tako je cerkev v Radmirju stopila v XIX. stoletje: iz znamenite romarske cerkve je počasi postajala običajna župnijska cerkev, sv. Frančišek

Ksaverij ni bil več modni svetnik, množice romarjev so usahnile, ostale so le dragocenosti.

V takem stanju je cerkev dočkala nemško okupacijo leta 1941. Župnika Ivana Vogrinca so nacisti 24. aprila 1941 aretirali in zaprli v Celju pri kapucinih, 5. julija pa preko Rajhenburga izselili na Hrvaško. Večino dragocenosti iz cerkve so pravočasno umaknili in skrili v kripti kapucinske cerkve v Celju. Ostala pa je dragocena monštranca in kelih. 36-letna domačinka Anica Kosićnik-Hojnikova je fingirala vlom v cerkev ter odnesla kelih in monštranco. Monštranco je zakopala pod prešo, kelih pa na njivi; k sreči je še lahko povedala, kje je obe dragocenosti skrila. Nemci so za dejanje izvedeli; Anico so zaprli v celjskem Starem piskru in jo mučili, vendar skrivališča ni izdala in je zaradi mučenja umrla.

Po vojni se je v Radmirju naselilo nekaj trapištov, ki so izgubili samostan v Rajhenburgu (Brestanica). Leta 1975 je župnijski urad s pomočjo družbenih sredstev uredil za radmirske dragocenosti razstavni prostor v zakristiji, kjer so te dragocenosti na ogled, obenem pa so zavarovane pred tatovi. Knjižica Radmirje, ki sta jo 1979 napisala Sergej Vrišer in Marjetica Simoniti (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 92), lepo predstavlja ta izjemni spomenik slovenski javnosti. Ko govori Vrišer o dragocenih darilih iz cesarskih in kraljevskih hiš, nadaljuje takole: Komaj lahko verjamemo, da smo še vedno v slovenski podeželski fari. Nehote nam pri tem misli spet uhajajo k podjetnemu Ahaciju Stržinarju, ki počiva v kripti pod kapelo sv. Barbare. Kakorkoli so se v zgodovini sukale stvari okoli Frančiška Ksaverija in njegove cerkve na Stražah pri Gornjem gradu, daljnovidnemu načrtovalcu gre vsekakor zasluga, da je povzdignil zakotno vasico in da imamo sredi zelene Štajerske baročni spomenik, za katerega nam marsikdo zavida. Simonitijeva pa tako zaključuje opis v knjižici: Srečanje z radmirsko zakladnico naredi na gledalca močan vtis. Pisane in bleščeče mašne oprave ter dragocenost in enkratnost umetniško izdelanega cerkvenega posodja so odsev miselnosti, pa tudi stilne usmerjenosti baročnega življenjskega občutja. Za današnjega obiskovalca je tako srečanje vselej vznemirljivo doživetje. Mik redkosti, sijaj in dragoceni lesk žlahtnih kovin in dragih kamnov na cerkvenem posodju ter barvna razkošnost vezenin še vedno učinkujejo tudi danes z neopredelljivo magično močjo – podobno kakor nekoč na vernega romarja baročne dobe.

Miloš Rybář

Svetina nad Celjem – 500-letnica Marijine cerkve

Pred 500 leti, natančno 14. februarja 1480, se po na novo odkritih arhivskih podatkih nekdanjega oglejskega patriarhata prvič omenja svetinska romarska Marijina cerkev. Ob tako visokem jubileju se nam zdi prav, da o tem Marijinem kraju in njenem gotskem arhitektonskem biseru v celjski okolici seznanimo širšo slovensko javnost.

Naselje Svetina

Idilična gorska vasica Svetina stoji nedaleč od Celja, nad Štorami, na prijazni planoti med Svetinskimi in Velikimi vrhom, na 683 m nadmorske višine.

Odkod ime Svetina ali, kot pravijo starejši domačini, Svétje? Na to vprašanje zasledimo več odgovorov. Domneva, da prihaja ime Svetina iz dejstva, da je to svet kraj zaradi dveh cerkva in zaradi božje poti, gotovo ne bo držala. Tudi Orožnova razlaga, ki izhaja iz zapisa v celjskem urbarju iz leta 1480, kjer je omenjena vas Pri vseh svetnikih in jo razlagalec istoveti s Svetino, je le ugibanje. Zdi se, da ime SUVETINA, ki ga tako zapisanega najdemo že leta 1480 v dekretu oglejskega generalnega vikarja, izhaja od staroslovanskega boga Svetovida, katerega so častili naši predniki v »šentoščevih« gajih (O. Hajnšek). Saj ljudstvo še danes imenuje glavni praznik na Svetini »šentoščeva nedelja«.

Naselje je bilo cerkvenopravno povezano z laško pražupnijo in je spadalo najprej pod oblast Ogleja, pozneje nekaj desetletij pod goriško nad-

škofijo in slednjič od leta 1751 pod lavantinsko, zdaj mariborsko škofijo. Do leta 1775 je bila Marijina božjepotna cerkev podružnica laške nadžupnije, z ustanovitvijo nove župnije sv. Ruperta nad Laškimi pa je postala njena podružnica. Leta 1971 pa je Svetina postala samostojna duhovnija, ki jo vodijo celjski kapucini.

Seveda pa je naselje Svetina z okolico menjavalo tudi sicer svoje gospodarje. Leta 1393 odstopi oglejski patriarh Ivan patronat nad laško župnijo s pripadajočimi posestvi celjskemu grofu Hermanu. Po smrti zadnjega Celjana Ulrika II (1456) so vsa nekdanja posestva celjskih grofov prešla v roke Habsburžana Friderika III. kot notranjeavstrijskega deželnega kneza; tako tudi patronat nad laško župnijo. Proti koncu 15. in v prvi polovici 16. stoletja je imel laško župnijo v užitku tržaški škof, ki je bil obenem laški župnik in je imel v Laškem svojega vikarja. Tako je bilo tudi leta 1480, iz katerega je ohranjen že prej omenjeni dokument oglejskega arhiva, kakor tudi v tistih letih, ko je bil tržaški škof Peter Bonomo (1502–1546), vzgojitelj in pokrovitelj Primoža Trubarja, avtorja prvih slovenskih knjig, ki ga je posvetil za duhovnika in poslal v laško župnijo (kateri je pripadala tudi Svetina) za svojega vikarja (1530–1535). Lahko bi še naštevati, pa raje sklenimo, da je zgodovina Laškega tudi del zgodovine Svetine, kar velja posebno za prejšnja stoletja. V novejšem času pa je Svetina postopoma zgubljala nekdanjo povezanost z Laškimi in se končno prevesila k Štoram, Teharjem in Celju, s katerimi je povezana družbenopolitično in cerkveno.

Romarska Marijina cerkev

Vse bolj je vprašljiva nekdanja domneva, da je zgradil gotsko Marijino cerkev na Svetini ali nekdanj imenovano Naša ljuba Gospa na gori pri Celju celjski grof Friderik II. Res je sicer, da so celjski grofje imeli svojo pristavo na Svetini in v njej urad za upravo posestev, kakor tudi to, da so verjetno tu postavili cerkev za svoje uslužbence, kjer so tudi vzdrževali svojega duhovnika. Ni izključeno, da je prvotna cerkev na Svetini tista, ki sedaj stoji poleg velike Marijine cerkve. Bila je posvečena sv. Ani, zdaj pa je posvečena sv. Križu. Obstaja celo dokaj zanesljivo mnenje, da je blizu sedanje Marijine cerkve stala še ena starejša. Toda nas tokrat zanima sedanja gotska cerkev, posvečena Mariji Snežni.

Kljub temu, da ni znan točen datum graditve omenjene cerkve na Svetini, se lahko po novih podatkih iz oglejskega arhiva (sedaj so v Vidmu) njenemu nastanku zelo približamo. Dne 14. februarja 1480 je namreč generalni vikar oglejskega patriarha Marka Barbo, Butius de Palmulis, prepovedal duhovnikom, da brez dovoljenja laškega župnika, tržaškega škofa Antona de Gobbo ali njegovega vikarja mašujejo v »novo pozidani kapeli sv. Marije na Svetini v laški župniji«. Marijina cerkev na Svetini, ki je imela spočetka veljavo kapele, je bila torej sezidana malo pred letom 1480.

Po mnenju umetnostnega zgodovinarja dr. Ivana Stoparja se slog arhitekture in njenih kamnoseških členov ujema s sporočeno letnico. Okras prezbiterija, ki ga pripisujemo kamniški kamnoseški delavnici, kaže na nastanek v osemdesetih letih 15. stoletja. Za to govorijo gube oblačil upodobljenih figur na konzolah in sklepnikih, njihovi realistični obrazi, poznogotsko krogovičevje, ohranjeno v vzhodnem oknu prezbiterija, in profil reber. Na enem od sklepnikov je upodobljena dvojna sekira, grb ugledne rodovine cesarskega oskrbnika celjskega gradu po izumrtju celjskih grofov Andreja Hohenwartra. Ta grb je za nas posebno zanimiv, saj vemo, da so Andreja, znanega mecena cerkvenih ustanov, na šentjernejski dan 1475 ob porazu notranje-avstrijske vojske pri Kunšperku ob Sotli zajeli Turki. Iz ujetništva so ga odkupili za 6000 forintov, zato domnevamo, da je svetinska cerkev v dobršni meri njegova ustanova, sezidana v zahvalo za rešitev. Tako misli Stopar. Že Valvazor in za njim Gajšnik poročata, da so Turki leta 1487 Marijino cerkev na Svetini požgali in onečastili, že istega leta pa so jo znova posvetili. Zato ni čudno, da so zaradi turške nevarnosti stavbo obdali s tabornim obzidjem, ki je bilo debelo 80 cm, in prvotni kapeli – današnjemu prezbiteriju – še prizidali zvonik, ki je bil s strelnimi linami tudi obrambni stolp. Tudi zakristija in prostor nad zakristijo sta povsem obrambne narave. Tako je celotna svetinska Marijina cerkev lep primer taborne, t. j. utrjene cerkve.

Tudi potem, ko je minila turška nevarnost, Marijini cerkvi na Svetini ni bilo prizaneseno. Med binkoštnim torkom in sredo leta 1714 je cerkev znova pogorela. Tako je morala dobiti novo streho in opravo. Od originalne gotske opreme je ostal le Marijin kip, ki pa je žal bil barokiziran. Sedanji oltar, ki ga je izdelal laški kipar Anton Ivšek, je nastal v drugi polovici 18.

stoletja, ko so cerkev zelo obiskovali, posebno še ob določenih romarskih shodih. Nekaj časa je znova stanoval duhovnik na Svetini, kjer je stala že od prej posebna hiša za duhovnike. Kronika poroča, da je bilo tudi za duhovnike romarje primerno poskrbljeno. V hiši za duhovnike so lahko prenočevali in 5. avgusta je vsak duhovnik, ki je pripeljal procesijo k cerkvi, dobil od Andreja Videca iz Velešic 36 kron in potico, na račun

cerkve pa še kosilo. Zanimivo je, da je ob 500 letnici cerkve prav tako Andrej Videc iz Kanjuc odigral od domačinov najpomembnejšo vlogo pri obnavljanju cerkve. Bil je dolga leta cerkveni ključar in predsednik krajevne skupnosti. Nekaj tednov pred zgotovitvijo zvonika ga je zadela kap.

Božja pot

Največji romarski shod je na Svetini vsako leto na praznik Marije Snežne, 5. avgusta oz. na nedeljo po 5. avgustu. Prva stoletja obstoja Svetine je

bil god Marije Snežne zapovedan praznik, ki so ga ljudje obhajali še dolgo potem, ko je bil praznik odpravljen. Še pred sto leti so ga v okolici Svetine splošno praznovali. Takrat so prihajale procesije iz materine pražupnije iz Laškega, Trbovelj, Celja, Žalca, Šentjurja. Romarske pobožnosti so se pričele že na predvečer praznika. Že popoldne so spovedovali pozno v noč. Bila je tudi večerna služba božja s pridigo, petimi litanijami, blagoslovom in procesijo z lučkami. Javne procesije so prišle h glavni ali pozni sv. maši, ki je bila slovesna. Zbrali so se vsi okoliški duhovniki, iz Celja pa so prihajali pomagat najprej minoriti, pozneje pa kapucini.

Veliko romarjev je tudi prihajalo na Svetino na peto nedeljo po veliki noči, ko je bila »lepa nedelja«. Romarski shod je bil še v nedeljo pred sv. Ano, na veliki in mali šmaren in 25. marca. V torek po četrti nedelji v postu so na Svetini obhajali tako imenovani »spovedni dan«. Bila je dvojna služba božja in veliko duhovnikov je spovedovalo za veliko noč. Okoličani, tudi Celjani, so ta dan radi opravili velikonočno spoved na Svetini. Romarska shoda sta bila tudi 3. maja in 14. septembra na praznika najdenja in povišanja sv. križa.

Odkar je Svetina samostojna duhovnija, je v Marijini cerkvi sv. maša vse nedelje in praznike ter ob sobotah.

Spomeniško-varstvena akcija

Pred nekaj več kot desetimi leti se je začela na svetinski Marijini cerkvi spomeniško-varstvena akcija, ki skuša stavbi v kar največji meri vrniti njeno prvotno podobo.

V tej obnovitveni akciji so najprej odstranili dotrajano kapo zvonika in jo nadomestili s provizorično streho. Zamenjali so ostrešje cerkve in obnovili skriljasto kritino. Zatem so odprli strelne line, gotska okna in gotski portal, ki so bili ob predelavah cerkve v pogotem obdobju zazidani. Hkrati z obnovitvenimi deli je potekalo raziskovalno delo, ki je pri čiščenju ometa v notranjosti cerkve odkrilo stropne freske, stari nadstropni vhod v obrambni stolp nad zakristijo in klesane gotske sedilije.

Ob petstoletnici cerkve je, z dokončno obnovo zvonika, spomeniško varstvena akcija končana. Zvonik dobiva nekdanjo mogočno kapo, krito s škodlami, in cerkev svojo prvotno zunanjo obliko, ki bo tako s svojo zunanostjo še bolj vabljliva

za romarje in še lepši okras Svetini. Zanimivo je, da se skozi vsa leta obnove čuti posrečeno sodelovanje Zavoda za spomeniško varstvo v Celju, krajevne skupnosti Svetina in vernikov, ki jim je cerkev razen dragocenega kulturnozgodovinskega spomenika tudi bogoslužni prostor.

Sklep

Svetina je poleg romarske tudi krasna izletniška in rekreacijska točka poleti in pozimi. Razen asfaltirane ceste iz Celja skozi Štore in vozne poti iz Laškega se okoličani radi podajo na Svetino tudi peš, posebno na »šentoščevo nedeljo«, ki je 5. avgusta oz. prvo nedeljo po prazniku zavetnice cerkve Marije Snežne, kakor tudi ob drugih Marijinih praznikih in romarskih shodih.

Vinko Škafar

To ni zasebna stvar

Vedno več je ljudi, ki menijo, da sta ljubezen in zakon njihova zasebna stvar. Njihovo razmerje da ni mar ne državi ne družbi ne Cerkvi. Ravno mladi ljudje dokazujejo to. Pozabljajo pa eno: ljubezen in zakon, partnerstvo in tudi intimnost so vedno v nekem razmerju do družbe. Nihče si ne more splesti gnezda v oblakih, nikjer ni otoka blaženih. Vedno živimo skupaj z drugimi ljudmi. Ljubezen in zakon sta vedno nekaj družbenega, sta tudi vedno religiozna: v neki odvisnosti od drugih ljudi in tudi od Boga.

Mnogi mladi ljudje danes zastopajo mnenje, da zadeva njihova ljubezen samo njé same in da se zato morejo in smejo v njej osamiti. Ostro zametujejo vsako zavzemanje stališča celo v lastni družini in zavračajo kritiko partnerja ali oblike svojega razmerja do njega, pa naj bo ta kritika upravičena ali ne. Mnenje, da je ljubezen med moškimi in žensko nekaj, kar zadeva samo ta dva, je sicer močno razširjeno, pa je vendarle zmotno.

Razmerje do okolnega sveta

Če se dva imata rada, je normalno, da svoje povezanosti ne želita ohraniti zase. Nasprotno: hočeta, da drugi to dejstvo priznajo in spoštujejo.

To se kaže že v tem, da ne marata, da bi se kak tretji človek vmešaval v njuno razmerje in si lastil pravice, ki gredo zdaj samo še izbranemu partnerju. Tu se kaže, da je ljubezen med dvema človekoma povezana z njunim razmerjem do okolnega sveta. Ljubeča se človeka imata poseben položaj znotraj skupine ali skupnosti, ker njuno medsebojno razmerje ne ostaja brez učinkov na njuno razmerje do sveta okoli njiju. Da bližnje razmerje med dvema človekoma zadeva tudi druge ljudi, pa se ne kaže samo v odporu do vsakega vdiranja od zunaj, temveč tudi v pozitivni želji obeh, da ju ljudje poznajo in priznajo kot partnerja. Naravna je njuna želja, da bi ljudje, ki so jima blizu in katerih sodbo cenita, sprejeli izbranega partnerja in s tem potrdili njuno izbiro: saj se naše veselje poveča, če drugi potrdijo vrednoto, ki smo jo našli. Ravno tam, kjer še nimamo nedvomne gotovosti, da je bila izbira pravilna, potrebujemo kar se da široko in neomejeno pritrditev drugih.

Potrjevanje po drugih

Razmerje med dvema človekoma, ki so ga potrdile družina, prijatelji in znanci, Cerkev in družba, prinaša na raznih področjih osebnega, verskega, javnega in družabnega življenja nekatere prednosti, pravno varstvo in finančne ugodnosti. Tu se razločno kaže, da ima skupnost pozitivno stališče do ljudi, ki se povezujejo med seboj, da skupnost kot taka potrjuje to povezanost in jo želi, kolikor je mogoče in potrebno, podpirati in varovati. Okoli ljudi, ki se ljubijo, tako nastaja celo območje razmerij, ki ne učinkujejo samo na obliko njihovega skupnega življenja, temveč tudi na njihovo ljubezen samo. Brez potrjevanja pri drugih se bo ljubezen na daljši čas le težko obdržala. V kriznih časih, ki se jim pač ni mogoče povsem ogniti, se to kaže posebno razločno. Nedvomno bi se razšlo še dosti več mladih zakoncev, ko si ne bi Cerkev in družba prizadevali, da take zakone varujeta in na najrazličnejše načine podpirata njihov obstoj.

Skupnost mora biti udeležena

Ljubezen med dvema človekoma torej ne zadeva samo njiju, temveč tudi skupnost. To pa ne pomeni samo tega, da so tisti, ki sklenejo takšno zvezo, upravičeni pričakovati nekaj od skupnosti;

tudi skupnost lahko enako upravičeno pričakuje nekaj od njih. Velike skupnosti Cerkve in družbe so sestavljene iz manjših jeder, ki vedno znova nastajajo s sklepanjem zakonov in z rastjo družin; nastajajo iz skupnosti, v katerih se mladi ljudje vedno bolj zbližujejo, v katerih se učijo, kaj je medsebojna skrb in odgovornost, v katerih se porajajo otroci in vstopajo v življenje. Mreža prepletov med posamezniki in skupnostmi je tako raznotera in tako gosta, da posameznik ne more biti ravnodušen do skupnosti in skupnost ne do posameznika: tudi posameznik lahko živi samó kot del skupnosti, kakor je skupnost pač nujno sestavljena iz posameznikov. To gre za medsebojno razmerje dajanja in sprejemanja. Brez zdravih zakonov in družin ne moreta obstajati ne Cerkev ne država; zato so jima življenjskega pomena in morata skrbeti za nedotaknjeno zakonsko in družinsko življenje. In če ljubezen med dvema človekoma ne dobiva priznanja in pomoči Cerkve in države, ne bo dolgo ohranila življenjske moči, zakaj ljudje so ustvarjeni tako, da potrebujejo stalno in raznotero povezovanje, spodbudo, menjavo in pomoč. Zato je zmotno mnenje, da bi bila ljubezen in zakon nekaj zasebnega.

H. B. M.

Se bodo naši otroci še poročali?

V Veliki Britaniji se danes vsak deseti zakon konča z ločitvijo. Desettisoči parov živijo skupaj, ne da bi bili poročeni. Velik odstotek studentov, zlasti v Londonu, eksperimentira s tako imenovanim 'poskusnim zakonom'; vrsta mladih ljudi povsem odklanja zakon v njegovi sedanji obliki. Kot starši naslednjega rodu si zato vedno znova zastavljamo vprašanje, ali bo zakon čez dvajset let sploh še obstajal.

Ali bodo čez dvajset let časniki še objavljali sporočila o zarokah in porokah in ali bodo v izložbah fotografov še razstavljene slike nevest, ki se smehljajo nekoliko v zadregi, vendar ponosno? Bodo otroci, ki danes vrvijo po igriščih, jutri z enakim upanjem in samozavestjo stopali pred oltar, kakor so stopali njihovi predniki iz rodu v

rod, ali pa bodo vse izročilo zavrgli kot preživelo in staromodno? Kdor pozna ženske in njihove skrivne želje in sanje, lahko da na to en sam odgovor: »Da, zakon bo obstajal še naprej.«

Za to poznamo dva razloga, ki sta tako velikega pomena, da zakona nič ne more resnično ogroziti, temveč kvečjemu lahko spremeni njegovo obliko. Prvi razlog je ta, da se pravzaprav vse ženske želijo poročiti. Naj bodo še tako emancipirane ali še tako konvencionalne – želijo si splesti svoje gnezdo in imeti moža, ki jim vedno znova govori: »Ljubim te.« Mlado dekle, ki to trditev zanikuje, slepi sama sebe.

Drugi razlog za nadaljnji obstoj zakona je čisto praktične narave. Če pustimo ob strani čustvo in ljubezen, ostaja dejstvo, da je zakon blaginja otrok. Nič ne more nadomestiti očeta in matere, ki dajeta otrokom varnost in preskrbljenost v krilu družine. Popolnih staršev verjetno ni, a tudi najrevnejši starši se še žrtvujejo in dajejo svojim otrokom nekaj, česar ne bi mogla nadomestiti nobena reč na svetu.

Žrtev ni lepa beseda; ne zveni posebno obetavno. Pa vendar ne moremo tajiti, da ima v zakonu pomembno vlogo. Nič čudnega, da so se ljudje od nekdaj vpraševali, do katere mere in za koga so se pripravljene žrtvovati.

Mlada zaljubljenca, ki si sedita nasproti v soju sveč, držeč se za roke, bosta v tem romantičnem občutju brez pomislov prisegla, da bosta drug drugemu žrtvovala vse – tudi denar, posest in ugled. Neredko mladi ljudje čakajo priložnosti, da bi mogli dokazati svoje ljubezen. Nobena žrtev ne bi bila prevelika in nič ne bi bilo pretežko. V bistvu toliko ljudi doživi polom v zakonu, ker zakon, potem ko je minila prva strast, stalno terja žrtve. Zakonski partner mora vse življenje stati na prvem mestu. To je resnični problem in vzrok za to, da se vsak deseti zakon razide, a mnogi zakonski pari zabredejo v težave in se naposled vprašujejo, ali zakon pravzaprav zasluži, da se trudijo za njegovo ohranitev s tolikšnimi naporji in v stalnem napenjanju sil. Stvar je še bolj zapletena s tem, da ljudje dvajsetega stoletja od samih sebe in od svojih soljudi pričakujejo popolnost. Kakor rastline v rastlinjaku naj bi bili večji, imenitnejši in lepši, kot je pravzaprav hotela narava. Naši domovi naj bi bili enaki sijajnim modelom, ki jih lahko občudujemo na razstavah, in naš okus je vedno bolj pretanjen.

Moški morajo biti dovolj častihlepni in samozavestni, da splezajo na lestvi uspeha do vrhnjega klina, ob tem pa naj seveda kažejo živo zanima-

nje za svoje otroke in za svetovno dogajanje, in naj bodo ognjeviti ljubimci.

Od žene pričakujemo, da bo videti mladostna, da ostaja tudi v duši mlada, da vse ve in da je za svojega moža očarljiva še tedaj, ko se že bliža srebrna poroka. Če s tem ni dovolj zaposlena, lahko skuša še dognati razloge, zakaj hodi mladi na svoja pota, drugačna, kot so ji bila namenjena, zakaj demonstrira ali obrača hrbet domači hiši.

Ker smo si sami postavili nemogoče cilje, je postal zakon nekakšen maratonski tek, katerega se mnogi ne upajo več udeleževati. Največja ovira je pri tem morda to, da ženske danes bolj ko kdaj prej terjajo neodvisnost in enakopravnost. In to ne samo terjajo – to tudi dobijo.

Deloma gre pri tem za gmotno neodvisnost. Če skrbijo za gospodinjstvo, jim gre neki odstotek moževega zaslužka. Lahko pa delajo tudi same in obračajo svoj prihodek, kakor hočejo. Niso več na milost in nemilost izročene volji drugih ljudi, kakor je bilo še z našimi babicami, ki so morale vedno prositi in se zahvaljevati, če so potrebovale novo obleko ali kaj drugega.

Tej gmotni neodvisnosti se pridružuje želja po splošni samostojnosti. To ne pomeni v vsakem primeru, da bi vsaka ženska za vsako ceno hotela opravljati poklic ali imeti doma prav toliko besede kot njen mož; vendar ženske zakona nimajo več za kletko.

Pravice vsakega človeka so stvar zase. Kjer pa te pravice posegajo v zakon, se tudi družba živahno zanima zanje. V Veliki Britaniji npr. plačda država sedem izmed devetih ločitvenih pravnih v mnogih primerih mora država še nositi stroške za posledice ločitev: za ogrožene otroke, manjše prestopke, kriminalnost. V nekaterih državah se je razločno pokazalo, da slabitev zakona učinkuje na družino in končno tudi na državo. To spoznanje je v Sovjetski zvezi pripeljalo k temu, da so ločitve znatno otežili; če so od tega prizadeti otroci, lahko sodišče tudi kaznuje. Oba starša sta odgovorna za denarno preskrbljenost svojih otrok in če eden izmed njiju ne izpolnjuje svojih obveznosti, mu odtegnejo ustrezen del plače. Če bi kakemu mlademu Rusu prišlo na misel, da bi se ognil zakonu in živel po svojih lastnih pogledih, bi moral ugotoviti, da se država s tem ne strinja. Orjaški lepaki in gesla vedno znova opozarjajo, kako blagodejna ustanova je zakon. Od kar je država spoznala, da je zakon najboljši recept proti mnogim problemom, postavlja vsako družino, ki ostaja skupaj, za zgled; vse druge veljajo uradno za dekadentne.

Naj bodo njihovi osebni pogledi na ta predmet kakršni koli – odločilne osebnosti v vladah vseh držav zastopajo v javnosti enako gledišče. Zakon je namreč še vedno edina podlaga za stabilno družbo. Še vedno je tudi najboljša šola za otroke, tu se lahko učijo, kako naj živijo skupaj, ko se igrajo, in kako bodo prevzeli smiselno vlogo v družbi. To je ena izmed poglobitvenih nalog zakona. Če se dva človeka ljubita in skleneta, da bosta skupaj stopala skozi življenje, tako rekoč ustanovita šolo zase in za svoje otroke. Tu eksperimentirata in se učita, kako naj dajeta in jemljeta. Nikjer drugje se otroci – ali tudi odrasli – ne morejo tako dobro naučiti te umetnosti.

Zakon se utegne v marsikakem pogledu spreminiti, vendar se bo obdržal. Nekateri ljudje bodo morda skušali za nekaj časa prebiti s 'poskusnim zakonom', prej ali slej pa bodo tudi oni spoznali, da utegne biti kratko skupno življenje čisto zanimivo, v bistvu pa ne vodi nikamor. Ljudje potrebujejo občutek trdnosti, da se lahko razvijajo in v vedno večji meri prevzemajo in nosijo odgovornost. Prej ali slej se skoraj vsi ujamemo v mrežo zakona in dokler smo odvisni drug od drugega, se pri tem ne bo dosti spremenilo.

G. S.

Godila se je ena ohcet v Kani Galileji...

(Iz pridig Janeza Svetokriškega)

Zahteva tridentinskega cerkvenega zbora, da morajo duhovniki govoriti ljudem vsako nedeljo in praznik, v velikonočnem času in adventu pa po možnosti vsak dan, je imela za posledico razmah pridigarke literature. Najpomembnejši slovenski pridigarški pisatelj tistega časa je bil kapucin p. Janez Svetokriški, od Sv. Križa na Vipavskem. Rojen kot Tobija Lionelli v tamkajšnji plemiški družini l. 1647, je že mlad stopil v kapucinski red. Živel je več let pri Sv. Križu, bil gvardijan tudi v Trstu, Ljubljani in Novem mestu, nazadnje pa v Gorici, kjer je 1714 leta umrl. Zgodaj se je začel udejstvovati kot pridigar in tako zaslovel, da so ga naprosili, naj svoje pridige objavi. S pomočjo

mecenov, ki so ga denarno podprli, je v letih 1691–1707 izdal pet knjig pridig z naslovom »Sacrum promptuarium singulis per totum annum dominicis et festis...«. Prvi dve knjigi sta izšli v Benetkah, druge tri v Ljubljani. V vseh petih je 233 pridig za nedelje in praznike pa še za posebne priložnosti. Vsaka pridiga ima po tedanji navadi uvod, jedro in sklep, govori pa o grehih in krepostih, o pogubljenju in zveličanju, opominja in poučuje. Njegove pridige so v marsičem odsev življenja na Slovenskem ob koncu 17. stol., ker omenja dogodke tistega časa (npr. turške vpade, vojske, kugo, lakoto), vpleta primere iz vsakdanjega življenja, govori po domače, včasih šaljivo in se trudi biti čim bolj neposreden. Za jezik ni posebno skrben, ker mu je glavno, da bi ga poslušalci razumeli, da bi pritegnil njihovo pozornost. Kljub temu pa obilno uporablja latinske citate, kot je bila v njegovem času navada, ter se sklicuje na dela cerkvenih očetov in raznih drugih nabožnih piscev. Čeprav torej ni v celoti izviren, pa ga slovstvena zgodovina (M. Rupel, J. Glonar) šteje za najiminitnejšega pisatelja 17. stol. pri nas. Njegov »Sacrum promptuarium...« pomeni »znatno pridobitev za slovensko slovstvo, ker je v primeri z našo nabožno literaturo tistega časa najbolj izvorno, najbolj domače in zato najbolj zanimivo delo. Svoj pomen ima tudi kot pravi zglede baroka v domači besedi, a odlikuje se z neusahljivo zgornostjo in z gladko prozo« (M. Rupel na str. 291 Zgodovine slovenskega slovstva I., Ljubljana 1956).

Za drugo nedeljo po treh kraljih je ob evangeljskem odlomku o svatbi v Kani Galileji napisal pridigo, ki je med najbolj zgornimi in najbolj domačimi. Objavil jo je v 5. knjigi na str. 79–91. Ker je vsaj uro dolga, jo prinašamo tu skrajšano (prepisano iz bohoričice v današnjo pisavo), ne toliko za zglede baročnega načina pridiganja kot zaradi vsebine, ki je na več mestih kar etnološko zanimiva.

»Jest sicer malu ali cilu neč ne daržim na sajne inu štimam¹ za norčije, kar nekateri od sajn pišejo, namreč, de kadar enimu se sajna, de se v špegu² gleda, de žena mu bo eniga sinu rodila, kadar se enimu sajna od potresa, de bo ogolufan; kadar se sajna od čebilic, de bo dobičik imel; kadar se sajna, de gre čez en restargan most, de se bo ustrašil; kadar se sajna, de je en šac³ našal, de bo žalosten ratal; kadar se sajna, de lasje iz glave so njemu padle, pomeni, de en prijatelj bo umrl; kadar se sajna, de Boga moli, pomeni, de bo enu veliku veselje imel; kadar se sajna, de vidi

zajca teči, pomeni, de bo skorej umrl; kadar se sajna, de z železam andla,⁴ pomeni, de bo daugu⁵ živil; kadar se sajna, de trde orehe grize, de skorej se bo oženil; kadar se sajna, de jo križajo, de skorej se bo omožila. Le-te so fabule⁶ inu babje vere. Vener najdem, de večkrat se je zgodilu, kar nekaterem se je sajnal... Ptolomeus, Aleksandra Macedonskiga krajla general, je bil z eno strupeno streljo prestrelen, taku de je imel umrejeti. Aleksander je bil žalosten, de mu se nej mogli pomagat. V tej žalosti zaspil ter se njemu sajna, de edn mu pokaže enu gvišnu zelišče, dobru za ozdravit Ptolomeusa. Krajl pusti iskat taistu zelišče ter na rano danejo inu Ptolomeusa ozdravijo... Inu gdu ne vej, de Jozefa, patriarha Jakoba sinu, sajne se so bile dopolnile? Gdu ne vej, de se je bilu zgodilu, kar enkrat faraonu se je sajnal?... Le-ta, kateri sv. pismu je bral, dobru vej, do se je bilu dopolnilu, kar se je le-tem sajnalu.

Nocoj, potem kir sim premišloval ta današni sv. evangeli, sim bil zaspal ter se je meni sajnal, de hodem po placi⁷ ter vidim eno veliko mizo perpravleno. Na vsaketeram talerju⁸ je bil en pušilc, v skledah pak nej bilu družiga kakor cukar inu marcapan.⁹ V eni skledi so bile cukrene jabauka, v drugi cukrene gruške, v tretji cukrene mandelne, v četrti cukrene češne, v peti cukrene fige, v šesti ta slatki marcapan, z eno besedo je vse bilu cukrenu inu medenu. Ter slišim po vsih gasah¹⁰ gosti, citrat inu trobentat inu videm, de vdovci inu hlapčiči, dekelce inu vdove so h tej mizi za vadle¹¹ tekli inu nekatere vduve, desi lih stare, so dekelce pretekle inu od mize odrinile inu mejstu prevzele, taku de žalostnu so gledale, taiste katere h tej mizi nejso mogle: vsakteri svoj pušilc vzame, nanaglem k nosu pertisne inu nekateri se so opekli inu zbodli ter so proklinali tiga, kateri je ta pušilc sturil, zakaj pod rožami so bile skrite koprive inu knofilce.¹² Začnejo v skledo segat inu po cukri se pulit, kadar ga začnejo grizti, eni si zobe polomijo, drugi vun pluvajo, zakaj pod cukram je bil pelen, gnile gruške inu jabauka.

Na le-tu se prebudim ter začnem mislit, kaj bi mogle le-te sajne pomenit? Ter sim želel, de bi en Daniel prišal le-te sajne meni rezložit. Inu dokler nej bilu obeniga Daniela, sim spumnil na današni evangeli, kir govori od ohceti ter sim sajne taku rezložil: Plac pomeni ta svejt, miza pomeni zakonski stan, v kateriga stopit taku močnu želje vdovici inu vduve, hlapčiči inu deklīče; pušilci, cukar inu marcapan pomenijo te trošte¹³ inu

veselje, katere v tem stanu živat mēnijo inu večkrat se pergodi, de namejsti ene lepe rože eno bodečo koprivo, namejsti cukra inu marcapanu pelen inu trde kosti všafajo,¹⁴ de kaunejo¹⁵ tiga, kateri h temu jim je pomagal. Ah, Bug hotel, de bi večkrat le-tu se ne zgodilu! Za tiga volo te ledeg peršone nimajo na naglim h tej mizi sestit inu svojo rokò stegnit, de se ne bodo opekli inu kasali. Zatoraj takoršnem danas ene lepe nauke bom dal, kateri jim bodo nucni,¹⁶ ter začnem.

Plutarcus je djal, de dvej reči vsi ludje želè doseči inu kadar jih dosežejo, se grevajo.¹⁷ Namreč vsakteri želi dolgu časa živeti inu se sestarat, kadar pak star rata, bi rad mlad bil. Drugi želè v zakonski stan stopit, kadar pak stopijo, bi radi spet ledig bili, pa naj več mogoče. Zatoraj edn je djal, de se jim godi kakor ribam, katere vsih vižah¹⁸ iščejo v raušil¹⁹ priti inu to postavleno špižo²⁰ požreti, kadar noter pridejo, bi spet rade vun perše, pa ne morejo, dokler ribiči jih vun ne potegne. Glihi viži te ledig peršone vse viže iščejo v raušil tiga stanu priti; kadar dosežejo tu, kar so iskali, bi spet radi ledig bili, pa ne morejo, dokler smrt jih ne odreši. Za tiga volo imajo dobru poprej premislit, poprej kakor edn se zaveže... Kadar so vže pred altarjam, je prepoznu mislit. Inu dokler veliku njih poprej Boga za svit ne prosjo, ampak samovolnu se obljubo, potle pride, de besedo nazaj potegnejo inu pred duhovno inu deželsko gospodo se pravdajo, edn tiga družiga v špot²¹ inu v škodo perpravjo inu v savraštvu so persileni se vzeti, iz kateriga malu dobriga se je troštat.²²

Uni mladenič je bil pametniši sturil, kateri je mislil ženo vzeti, gre v cerku, poklekne pred sv. Rešnu telu, dolgu časa moli, k zadnimu je djal: »O moj vsmileni inu dobrotlivi Gospud!... Pokaži mi, katero imam za mojo ženo vzeti, zakaj jest ne vej, katero bi imel zbrati. Če vzamem eno mlado, ne bo znala gospodinit. Če vzamem eno staro, bo vseskuzi kreh²³ inu godernajne v hiši. Če vzamem vduvo, bo vso skuzi ranciga naprej gnala. Če vzamem eno bogato, bo ofertna²⁴ ter ji bom mogal streči kakor en hlapec. Če vzamem vbogo, bom težku vun šajal.²⁵ Če vzamem lepo, se bom bal, de bi kateri drugi jo ne motil. Če vzamem grdo, majhinu veselje bom imel. Če vzamem eno jezično, sama bo hotela govorit inu me bo oglušila. Če vzamem eno mutasto, ne bo znala mene potroštat.«...

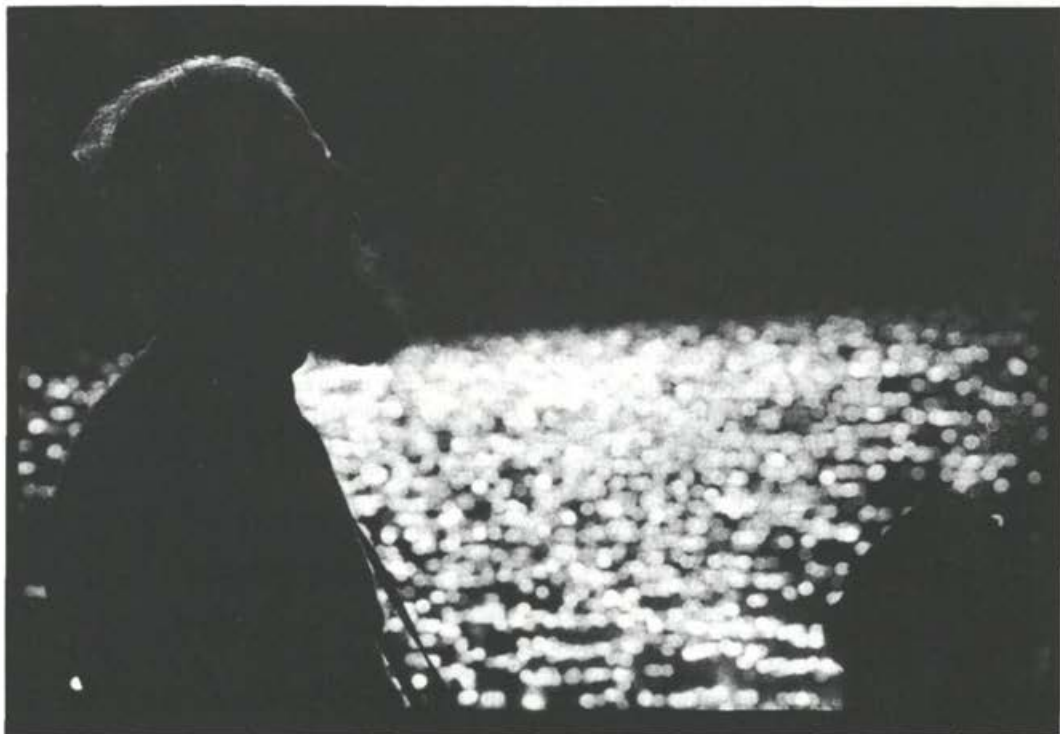
Če težku pride enimu možu se dobru oženit, desi lih zamore si zberat inu iskat, kadar hoče,

kaku veliko težej pride eni vbogi ženski peršoni²⁶ se dobru omožit, v tem kir more na druge se zanesti inu verovat, kar drugi ji pravjo, desi lih večkrat so lažjé. Ona sruta ne more reči, kateriga hoče za moža vzeti, ampak more čakati inu gledat, gdu bo njo za ženo hotel imeti ter si svojo doto ga more plačati inu še na vrh njegova dekla ratat, zakaj sv. Ambrož je djal: *Sua pecunia mulier servitute emit*. Ima tedaj gvišnu uržoh²⁷ Boga prosit, rekoč: »*Qualem virum emam?* Če vzamem eniga mladiga, bo norčast inu morebiti bo zapravlil le-tu, kar mu bom pernesla, de potle revnu bom živel. Če vzamem eniga stariga, bo z mano ajfral,²⁸ de ne bom smela s človekam pregovorit. Če vzamem eniga skopiga, se ne bom smela enkrat prav najesti. Če bo radodavic, bo vse rezdal, kar je v hiši. Če vzamem vdovica, otroci te prve žene bodo moja smrt. Če vzamem eniga kupca, bo tulikajn opravila v hiši, de na Boga bom pozabila. Če vzamem antverharja²⁹, kar bo celi teden zaslužil, v praznik bo zalebal.³⁰ Če vzamem kmeta, bo več skrbi za voli inu krave, kakor za ženo.« Za tiga volo ima uržoh Boga prosit, ... zakaj Bug da dobro ženo inu moža.

Le-tu je dobru spoznal Henricus III., ta bogaboječi cesar. Kadar si je bil naprej vzeli se oženit,

dolgu časa je Boga prosil, da bi ga resvetil, inu veliko maš je pustil brati, velike almožne³¹ deliti inu za dar sv. Duha molit, de bi takoršno izvolil, s katero v strahu božim inu v miri bi živeti mogal. Za tiga volo g. Bug ga je bil uslišal inu dal to bogaboječo firštnjo³² Agnes, aquitanskiga firšta hčer. Inu kadar je imela ohcet biti, nej špendal³³ danarje na komedianta, kauklarje³⁴, trobentarje, muzikante inu na druge posvejtne reči, ampak taiste danarje je tem vbozim dal inu same petlarje³⁵ je gostil. Za tiga volo g. Bug veliko srečo inu žegin je bil taistemu dal. Le-tu imate vi ledig peršone sturiti, nerporej ta dar sv. Duha prosit, pogostim se spovedat, obhajati, postiti inu molit, de Bug vam bo dal eno tovarišico ali tovarša, s katero bote mogli na tem svejti potroštani živeti inu Bogu služiti inu nebesku veselje si zaslužiti. Boga, Boga imate za to gnado³⁶ prosit, njemu se imate perporočiti inu nikar ne zaupat v prijatele inu v prijatelce! ... Z Bugam andlajte, poprej kakor v ta težki stan se podate! ...

Gorje takoršnem, kateri po svoj nori glavi inu hudih željah se ženjo! ... Nej čudn, de obeniga žegna inu sreče nimajo, ampak de leben³⁷ inu dušo zgube, kakor iz tiga eksempelna³⁸ bodo dol vzeli.

V portugalski deželi, v tem mestu Linares, je bil en kovaški hlapec. Le-ta se je bil znan sturil z eno deklo inu taku dolgo sta vasaovala, de ona je bila široka ratala inu dokler je bil obljubil od začetka tiga grešniga lebna taisto poročit, če bo znosila. Posili je mogal to loterco³⁹ poročit. Inu dokler nejsta Boga za svit, ampak njih grešnu mesu inu hudiča vprašala, sta potle kakor pes inu mačika živela inu obene sreče nejsta imela.

Ob taistem času je bila v taistem mestu ena gospa s preimkam Lopez. H tej gospej je bil prišal hudič v ženski podobi ter je per tej gospej za klučerico⁴⁰ 14 lejt služil inu le-to gospo v tem času v velike grehe perpravil. Inu desi lih ona je grešn živela, vener k sv. Frančišku inu h sv. Antonu eno veliko andoht⁴¹ imela. Zbolj močnu ta gospa začne preišlovati nje gardi grešni leben, začne cagovati⁴² inu se spovedat sramovati. Sv. Frančišk inu sv. Anton se le-tej gospej prikažejo, potroštajo, h pravi grevingi⁴³ inu h spuvidi perpravjo. Potem ona vmerje. Taisto uro hudič se prikaže enimu hišnimu hlapcu, kateri je v mestu šal inu še nej vejdil, de njegova gospa je umrla. Le-temu povej, da gospa je umrla, kateri 14 lejt za klučarico je služil, de bi nje dušo vdubil, ali sv. Frančišk inu sv. Anton de so jo njemu oduzeli. Ter je djal: »Neč ne falj⁴⁴, pa dvej drugi duši v pakù sim perpravil, namreč eniga kovača inu njegovo ženo, katero ravnu zdaj je vbil, njega so vlovili ter ga bodo obesili. Skuzi moj svit sta se bila vzela inu zdaj obedva bodo z mano v pakli gorela.« Ta hlapec je bil našal, de je vse rejs, kar hudič je bil njemu povedal. Taku, vidite, se godi taistom, kateri skuzi nečistost inu svit tiga hudiga se vzamejo....

Sv. pismu pravi, de Izak je imel 40 lejt, kadar je bil Rabeko vzela... Zdaj pak nej več taisti svejt, de bi čakali do 40 lejt, temuč še mleku se jim iz ust cidi inu hočejo ženo inu moža imeti, hočejo sami gospodarit inu gospodinit, nočejo pod pokoršino svojih stariših živeti. Inu ti ubogi stariši so persileni pervolit. Kakor uni oča, kateri je djal enimu, kateri je hčer snubil, de ona je premlada za možitou, dokler ima še li 13 lejt. Hči le-tu sliši, poskoči, rekoč: »Oh, kaj mislite, moj oča, de mene taku mlado delate? Li po pravici povejte, de imam trinajst lejt, štiri mesice, dva tedna inu pet dni. Druge še mlajši so moža vzele, zakaj bi ga jest ne vzela?« Kadar le-tu je oča slišal, je mogal pervolit, de bi se njemu ne zgodilo kakor unimu očetu, katerimu se je zdela, de hči je premlada za možtvu... H zadnimu jo možu da, ta tretji mesec je porodila. Mož inu žlahta so

marmrali. Oča gre hčer obiskat, rekoč: »Ti si en velik špot sturila, zakaj prehitru si porodila.« Odgovori ona: »Jest nejsim prehitru porodila, ampak vi ste mene prepoznou možu dal.«...

Zdaj pak zamerkam, de malukateri na čednost gledajo, ampak li na blagu. De li dobro doto ima, za drugu ne marajo. Bodi huda ali dobra, bodi lepa ali garda, bodi ofertna ali pohlevna, de li je bogata, je vže dobra. Uni mladi vzame eni hudo babo, če je li bogata, inu ž njo dela kakor z enem starem oslam, kateri en žakel kron nese. Tiga osla z veseljam v hišo pele, ga odloži, krone v skrinjo postavi ter osla na gmajno požene, de orli ga snedo... Una mlada vzame eniga stariga dedica, če je li bogat, desi lih se ni grauža⁴⁵ ga pogledat inu perteknit ter vsako uro čaka, de bi zbolel inu umrl. Kadar ena takoršna bi po resnici mašniku odgovorila, kadar jo per altarju vpraša, če ga hoče za svojga moža, bi gvišnu odgovorila, kakor ona, katera je djala: »Gospud duhovni, rajši njegovu blagu kakor njegovo peršono.« Nej tedaj čudn, de nej potle obeniga trošta, ampak de ta rogati hudič po hiši skaka. Inu de ona takošne misli ima, kakor ona, katere moža so bili vsiga raneniga damu pernesli. Padar je bil poklican, le-ta uprašá gospo, če ima rute za flajštre⁴⁶. Odgovori gospa: »Moj lubi padar, Bug hotel, de bi moj gospud tulikajn ran na svojm životu imel, kulikajn rutic jest imam v moj skrinji.«

Uni vzame eno zavolo dobre žlahte, menejóč de žlahta bo njemu veliku pomagala inu na strani stala. Ali vse drugači se njemu godi. Zakaj žlahta družiga njemu ne pomaga, ampak njegovu blagu snejsti. Ona pak ga neč ne štima,⁴⁷ tasta inu taščo zašpotuje, po hiši kakor en prevzetin pav se obrača, za obenu delu ne prime, rekoč, de ona nej nevajena delat, taku de stu žalost v hišo pernese... Ah, kulikajn takovšnih eksempelnov se na svejti vidi inu sliši!...

Zdaj k časti boži se ne ženjo, ne vprašajo, kaj z ene trme inu nature je inu kaku je nevajena, za tiga volo malukadaj so potroštani ter se jim godi, kakor unimu nesrečnimu, od kateriga Georgius Stengelius piše.

De on je poznal eniga, kateri je bil eno žlahtno inu lepo nevesto si izvolil, le-to je bil z velikem veseljam svoje žlahte poročil, poročil. Kakor je bil taisto na dum perpelal, ona vse klučje je bila tašči vzela, vse je hotela po svoji glavi imeti inu ona sama v hiši gospodarit. Moža nej neč štimala, vse hišne pod nogami je hotela imeti, taku de nej bilu v hiši slišat drugu, ampak šraj⁴⁸, krik inu klogovajne.⁴⁹ Žlahta je moža svarila, de vse le-tu

on ženi perпусти ali ona naj hotela drugači, ampak de bi tu nje velala, k zadnimu vener so jih bili zglihali, de bi mož en mesic gospodaril, ona pak tudi en mesic. Ali kadar je ženo zadelu, on je bil persilen cel taisti mesic se iz hiše pobrati, aku je hotel zdravo glavo odnesti. Taku se godi, kadar Boga za svit ne uprašajo, na brumnost inu čednost ne gledajo, ampak po svoj nori glavi se ženjo inu le-tu posvejtnu inu mesenu iščejo. Takoršnu ženitovanje nikuli dobriga konca nima. . . .

Bug zna pomagat taistom, kateri njemu se perporoče inu pravo sveto misu imajo, kadar v zakonski stan hočejo stopit. Bug vam daj vsem eno dobro srečo inu vas rejši od hude žene, zakaj je hujši z eno hudo ženo prebivat, kakor pak z enem lintvornam.⁵⁰ Bug vas rejši od hudiga moža, zakaj je bulši petlati, kakor s hudem možam stanovati. Premislite, de ženo ali moža vzeti nej eno harino⁵¹ ali kojna kupiti, kateri, če vam ne dopadejo, jih morte spet predati, od moža inu žene pak do smrti se ne morte ločit. Zatorej prosite Boga, de vas bo rezsvetil, de se ne bude kasali. «

- 37 leben = življenje
 38 eksempl = zgled
 39 loterca = razuzdanka
 40 klučerica = hišna oskrbnica
 41 andoht = pobožnost
 42 cagovati = obupavati
 43 grevinga = kesanje
 44 ne fali = nič ne stri, ni narobe
 45 se grauža = se gnusi
 46 flajštri = obliži
 47 ne štima ga = ne ceni ga, ne mara ga
 48 šraj = vpitje
 49 klogovajne = toženje, jadikovanje
 50 lintvorn = zmaj
 51 harina = slabo konjsko meso

Ljudje na dopustu

Tudi na dopustu se ljudje med seboj razlikujejo. Gostinci jih delijo v dve skupini: v takšne, ki imajo denar, in takšne, ki denarja nimajo. Drugeče razvrščajo dopustnike sociologi. Njih zanima predvsem, kako se ljudje različnih družbenih vlog obnašajo med dopustom. Razlikujejo pet različnih tipov dopustnikov.

Prva skupina so ljudje, ki iščejo med dopustom predvsem **oddih**. To so družbeno dobro prilagojeni ljudje, lepo vzgojeni, disciplinirani in delovni. Dopust jim pomeni priložnost za nabiranje novih moči, za resničen oddih, po katerem se spet lahko zadovoljni vrnejo na delovno mesto.

Ljudje, ki s svojim delom niso zadovoljni, iščejo med dopustom priložnost, da bi **bili drugačni**, da bi se izmaknili vsakdanji odtujenosti. Zanimajo se za znamenitosti in kulturo, spreminjajo se v zapravljivce, zaigrajo drugačnega človeka, kot v resnici so.

Spet tretjim je poglavatna sestavina dopusta **iskanje samega sebe**. Medtem ko prva dva tipa iščeta razvedrilo in se raztresata, išče ta vrsta dopustnikov zbranost, skušajo se približati preprostim ljudem in ob njihovem pristnem življenju podoživeti tudi svojo pristnost.

Četrty gredo še dalje. Niso zadovoljni samo z opazovanjem, ampak skušajo resnično tudi zaživeti neko novo, **drugačno obliko življenja**. Zanje je dopust nekakšen poskus, da bi kak mesec živeli povsem drugače in odkrili še neznane možnosti lastnega bivanja.

- 1 štímam za = imam za
 2 špegu = ogledalo
 3 šac = zaklad
 4 andla = kupčuje
 5 daugu = dolgo
 6 fabula = basen, izmišljena zgodba
 7 plac = trg
 8 taler = krožnik
 9 marcopan = marcipan, slaščica
 10 gasa = ulica
 11 za vadle = kot za stavo
 12 knofilca = igla, bucika
 13 trošt = tolažba
 14 všafajo = pridobijo
 15 kaunejo = kolnejo
 16 nucni = koristni
 17 se grevajo = se kesajo
 18 vsih vižah = na vse načine
 19 raušil = ribiška mreža
 20 špiža = hrana
 21 špot = sramota
 22 se je troštat = se je nadejati
 23 kreh = prepir
 24 ofertna = gizdava
 25 vun šajal = izhajal
 26 peršona = oseba
 27 uržoh = vzrok
 28 bo ajftral = bo ljubosumen
 29 antverhar = rokodelec, obrtnik
 30 bo zalebal = bo zapravil
 31 almožna = miloščina
 32 firštinja, firšt = kneginja, knez
 33 nej špendal = ni razdal
 34 kaukler = glumač
 35 petlar = berač
 36 gnada = milost

Najdlje v tej smeri gre peta skupina, ki novi, dopustniški način življenja doživlja kot **edini pristni način**. Ti ljudje se vsako leto za en mesec vračajo k svojemu »pravemu bistvu«. Njihov dopust ima prav nasprotno vlogo kot pri prvi skupini, kjer je »pravo bistvo« vsakdanje življenje, dopust pa le oddih.

Dopustniki, ki v počitnicah iščejo rešitev za svojo odtujenost, pa pogosto postanejo plen turističnih organizacij, ki enim ponujajo »počitek in mir«, drugim pa »dogodivščine in zanimivosti«.

J. M.

Biserna školjka

Po hudem viharju je šel ribič na obalo, da bi videl, kaj vse so nanesli valovi na suho. Bile so najrazličnejše naplavine: kosi lesa, steklenice, alge in pisano kamenje. Tudi školjk je bilo dosti. Bile so bele, sinje, rdečkaste, svetle in blesteče. Ribiču niso bile mar, dokler ni ugledal školjke, ki je bila drugačna od drugih. Ni bila ne tako bela, kot so bile druge, ne tako sinja, niti rdečkasta in ne tako svetla in blesteča. Če ne bi imel dobrega očesa, je še opazil ne bi. Bila je take barve, da jo je ta hip videl, drugi hip pa spet ne, ko da se izgublja med kamenjem.

Ribič je takoj uganil in si rekel:

»To je biserna školjka.«

Vzel jo je v dlan in se zazrl vanjo. Navadnemu očesu ne bi nič kazalo, da bi bila biserna. Obdala se je bila v sivkasto lupino. Le ribičevo oko jo je prepoznalo. Jel ji je prigovarjati:

»Odpri se, školjka, odpri!«

Školjka pa se ni hotela odpreti.

Ribič je postal nestrpen.

»Odpri se, školjka, odpri, če ne, ti hišico strem!«

In res ji je hotel hišico streti.

Takrat pa se je oglasil iz školjke tih glas:

»Če mi boš hišico strl, boš tudi sam umrl.«

Ribič se je začudil školjki, ki govori, in jo je položil nazaj med prod. Vedel je, da se mu je primerilo nekaj nenavadnega, kar se primeri človeku le enkrat v življenju ali pa sploh nikoli.

»Kako naj živim brez tebe, zdaj ko vem zate?« jo je vprašal.

Takrat se je začela školjka počasi počasi odpirati in ko se je čisto odprla, je vstala iz nje deklica rjavih oči in bele polti, z dolgo temno kito in v zlati halji.

»Ujemi me!« je zaklicala, se zasmejala, zabliškala z očmi in stekla po obali.

Ribič je stekel za njo, jo lovil za zlato haljo, za roko, ona pa se dolgo ni dala ujeti. Smejala se je in tekla, tekla. Nazadnje pa se je le dala ujeti in potem sta se dolgo, dolgo pogovarjala.

Ko je prišel večer, mu je rekla:

»Zdaj moram domov.«

In tisti hip je že ni bilo več.

Ribič se je vrnil domov žalosten, ker ni vedel, če bo deklico še kdaj videl.

Drugo jutro je šel navsezgodaj spet na obalo in tako dolgo iskal, dokler ni našel svoje školjke.

»Biserna školjka, odpri se!« jo je spet prosil. In ponovilo se je vse kakor prejšnji dan. Vzel je školjko v dlan, ji prigovarjal, potem pa spet postal nestrpen.

»Odpri se, školjka, odpri, ali pa ti hišico strem!«

»Če mi boš hišico strl, boš tudi sam umrl.«

Ribič se je premislil, položil školjko na prod, školjka se je odprla in iz nje je spet vstala deklica rjavih oči in bele polti, s temno kito čez hrbet in v zlati halji.

Lovila in pogovarjala sta se kot dan poprej, potem pa jo je povabil na svoj dom.

Pogledala ga je začudeno in ribič se je zbal, da jo je užalil in da se ne bo več hotela z njim pogovarjati.

Rekla je:

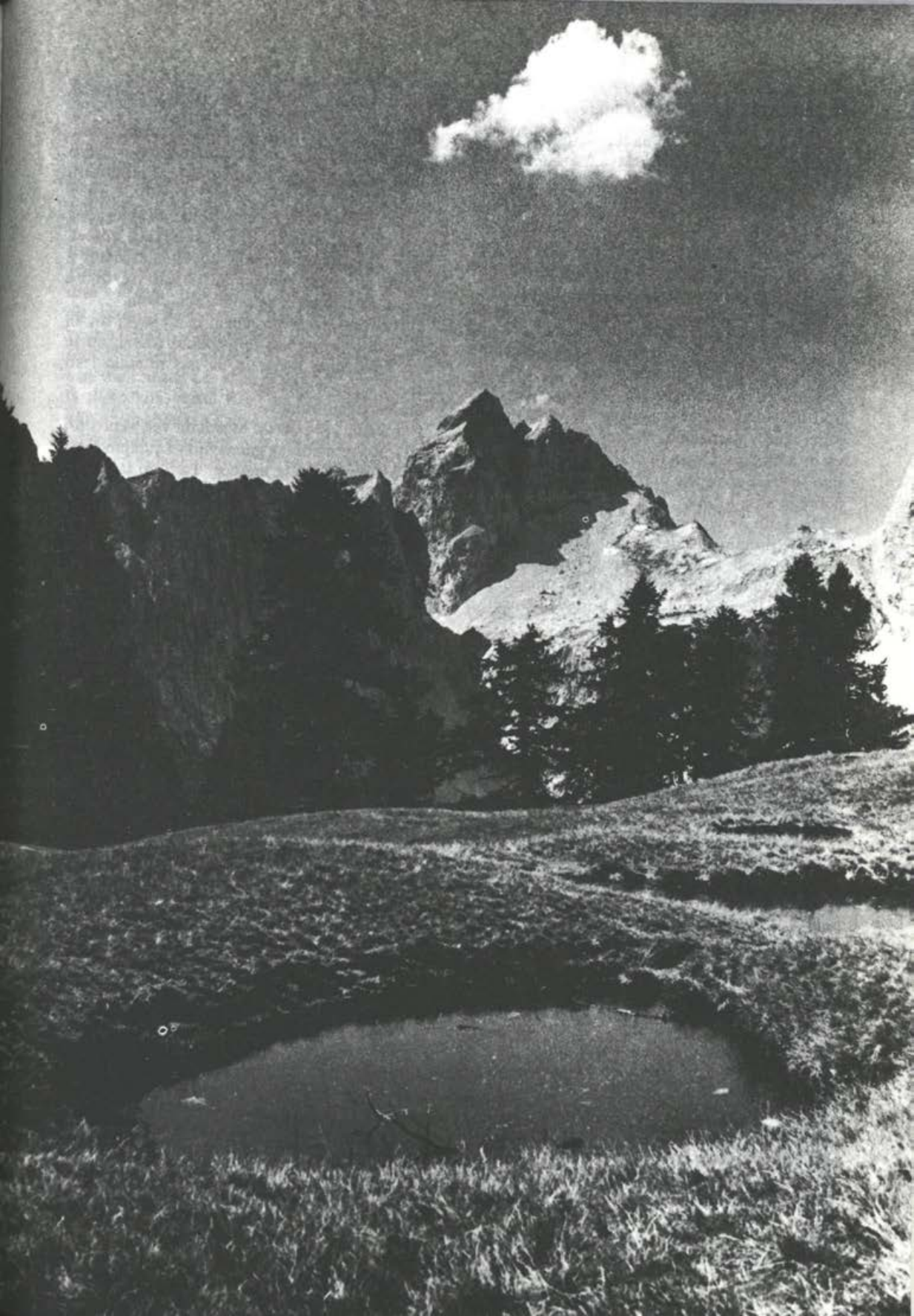
»Če ne boš nikoli več pomislil na to, da bi mi hišico strl!«

Ribič ji je obljubil in šla je z njim.

Poslej se je skrivala v školjko le, kadar so prišli v hišo tujci, nakupovalci rib, prekupčevalci ali krošnjari z lišpom in drugim malovrednim blagom.

Ribiču pa ni prišlo nikoli več na misel, da bi školjki hišico strl.

Cvetko Zagorski

Kruh iz ciganove malhe

Pred časom sem gledal na televiziji ruski film z naslovom Kruh mojega otroštva, pa sem se spomnil na cigana Miha in njegovo malho.

Dejal sem si: še jaz bom napisal zgodbo o kruhu mojega otroštva, zgodbo, ki je popolnoma resnična, nič izmišljena, nič olepšana. Tako pripovedujem, kako je bilo v tistih dnevih mojega otroštva.

Deset nas je bilo v naši družini. Ker se je menda ljubemu Bogu zdelo prav, je štiri poklical k sebi v rani mladosti. Vedel je, da ni tako lahko nasititi deset lačnih ust. Šest pa nas je raslo v naši revščini, vsi do polnoletnosti. V letih 1941–1945 smo bili – po spletu dogodkov in usode – vsi s starši vred v partizanih. Vsekakor redke primer, vsi do zadnjega. Osem ljudi iz ene družine. In vsi smo se vrnili iz vojske in prišli vsak izmed nas do dobrega kosa kruha.

Da, kruh mojega otroštva.

Ko je prihajal naš deseti brat – Ivan, smo se ga kar malo zbal: kaj pa je še njega treba, saj nas je dosti. Pa je oče, Bog mu daj dobro, odločil: »Še eno žlico bomo kupili, pa se bo tudi Ivanček iz skleda najedel!«

Res, v moji mladosti nismo dostikrat jedli s krožnikov. Mama je postavila skledo na mizo, iz miznega predala vzela žlice, oče je zmolil očenaš in mlatali smo po skledi, dokler je kaj bilo v njej.

Velika lončena skleda je bila to. Če smo jo kdaj razbili, tudi to se je primerilo, nam je naš sosed lončar Jakob Unetič naredil drugo. Včasih z velikimi modrimi rožami, velikim robom in zvezdo na dnu.

Večerjali pa smo iz latvice z majhnim rilčkom močnik ali pa žgance z mlekem. Močnik je bil tako gost, da je žlica sama stala pokonci, če si jo zasadiš na sredo latvice. Nadvse dobra je bila mlečna kaša, rumeno zapečena, s skorjo na vrhu, da se je kar topila v ustih.

Pod košato jablano na koncu hiše smo imeli veliko okroglo mizo. Poleti smo kosili in večerjali vedno pri tej mizi in potem še dolgo v lep topel večer kramljali. Za vrtom so šumeli vrhovi mogočnih hrastov, daleč za vasjo pa so se širili zaloški travniki in mogočen krakovski gozd z vsem svojim čarom.

K nam je redno zahajal cigan Miha. Odkod je izhajal njegov rod, kako se je pisal, nam ni nikoli povedal. Mož srednje velike postave, z lepo veliko brado, vso sivo, z malho čez ramo. Še danes ga vidim po tolikih letih pred seboj. Bil je dober

kakor bel kruh. In nikoli ga nismo videli slabe volje. Otroci smo ga imeli radi.

Kadar je prišel, naj je bil petek ali svetek, smo ga obstopili in čakali, da bo razvezal svojo malho in nam delil dobrote, ki jih je nabral pri dobrih ljudeh.

Veliki in mali kosi črnega kruha, pa belega, pa potice ob praznikih, dobre sirove. Tudi košček slanine za mamu, da nam je zabelila solato z velikimi mastnimi ocvirki ali pa jih vse dobre natresla na žgance in še polila z mlekem.

Otroci smo hvaležno jemali iz njegovih rok in jedli, jedli. On pa nas je gledal in užival, ko je videl, kako nam tekne in da nas ni sram jesti kruha iz ciganove malhe.

Da, ta cigan Miha.

Bog vedi, kje počiva. Morda ni več »kosti pri kosti«. Ko sem odšel v gimnazijo v Ljubljano, me ni bilo doma po cele mesece. Tudi on je vedno bolj poredkoma prihajal. Starost mu je zlezla na grbo in naduha ga je mučila.

Dober je bil in tudi Bog je bil z njim dober. Vedno je z nami molil. V cerkev pa ni mogel, ker ni imel »zakmašne obleke«, kot je navadno pripomnil in se namuznil: »Saj mi cigani vendar ne moremo v cerkev! Bog vedi, če bo kakšen prostor za nas v nebesih.«

Tudi ni cigan Miha nikoli sedel med drugimi cigani in berači pred cerkvijo na božjih poteh ali na žegnanjih in beračil. Dostojanstveno je šel skozi vasi in ljudje so ga imeli radi. Radi so mu kaj dali in vse, kar je dobil, je spravil v svojo malho. Rad je popil kozarec vina, nikdar pa ga nismo videli pijanega ali nerodnega.

Mirno je sedel med nami otroci, ko so prišli orožniki skozi našo vas in se navadno oglasili tudi pri nas. Mirno jim je odgovarjal: »Še nikoli nisem ničesar ukradel, pa čeprav sem cigan. Bog mi je priča in moja rajna mati. Vedno me je učila: Miha, prosil boš celo življenje in beračil. To je pač usoda nas ciganov bila in bo. Toda Bog te varuj, da bi kaj ukradel. Roka se ti bo posušila. Še za jabolko pod drevesom vprašaj, če ga lahko pobereš in poješ.«

Orožniki so cigana Miha poznali.

Nič žalega mu niso rekli.

Mlajši mu je ponudil cigareto.

Miha je odklonil: »Gospodje, kadim pipico. Če bi mi pa ponudili ščepec tobaka, da bi nabasal tale moj vivček, bi vam bil pa na moč hvaležen.«

Kadar se je proti večeru oglasil pri nas, je prosil za otep slame, da bi se na njem odpočil. Mama so mu prinesli po večerji koš slame. Stresli

so jo kar na tla ob javorovi mizi v kotu. Ko je z nami odmolil večerno molitev, se je zvil v klobčič, se pokrnil s sukničcem in v soju petrolejke z nami dolgo v noč kramljal. Otroci smo ga poslušali z odprtimi usti, globoko v dušo so se nam vcepljale njegove zgodbe. Kaj vse je v dolgih letih doživel, kaj vse se mu je pripetilo, kaj vse je videl.

»Veste, mi cigani smo skromna bitja: nič nismo zahtevni. Kar nam Bog da, s tem smo zadovoljni. Prenočeval sem vse življenje zunaj. Navadno v listnjakih, v hlevih, tu in tam tudi na podu ali skednju. Kadar so me kje sprejeli, sem moral vedno odložiti v hiši na mizi vse, kar sem imel pri sebi. Še posebej pipico, tobak in žveplenke, pa tudi mali nožič. Le mali mošnjček sem imel noč in dan okoli vratu. Kdaj pa kdaj je bil v njem kakšen drobižek. Glavna stvar pa je bila spomin na mojo revno mater: rožni venec, ki ji ga je Bog ve kateri župnik poklonil, in pa aluminjast poročni prstan, ki mi ga je izročila na smrtni postelji: Vidiš, na mene nikar ne pozabi. S seboj v grob vzemi tale skromni spominček.«

Čevlje je imel vedno sedemkrat zakrpane, nogavic ni imel; velike platnene onuče mu je mama oprala, seveda pa tudi srajco, če jo je le mogla izvleči z njega. Nosil je samo to, kar mu je kdo dal. Sicer pa je bil mož snažen in vsako jutro se je umil, počesal brado in lepo zravnal malho.

»Bogme, uši nisem imel nikoli, pa čeprav sem cigan,« je vedno poudaril, kadar je prosil kjerkoli za prenočišče. »No ja, kakšnega klopa sem že kdaj ulovil v kakem listnjaku, pa sem ga kmalu, ko si je privoščil moje krvi, likvidiral. Tudi ne bi trdil, da se me ni kdaj lotila kakšna bolha. Ali kaj hočete, na reveža gre vse rado. Glavno je, da skrbiš za snago in red! Tega me je tudi naučila moja rajna mati, Bog ji daj v miru počivati.«

Ja, kruh iz ciganove malhe!

Ko bi še kje bila, bi jo spoštljivo poljubil. Nesel bi jo domov in jo obesil med svoje spomine in slike in diplome v velikem salonu kroparskega župnišča, kjer sem sedaj na pozna leta kot upokojeni župnik tako neskončno srečen in zadovoljen.

Daleč je že moja mladost. Bog vedi, kje je končala ciganova malha, kolikokrat so že prekopal njegov grob. Pripovedoval nam je tudi o svoji mladosti. Imel je čudovito lepo ženo. Črne, dolge kite je nosila in je veljala med cigankami za lepoticco. Ob poletnih večerih je bila vsa zaljubljena v mesečino in je pela, pela, kar naprej pela.

Ni imela sreče. Na porodu je umrla. Kmalu za njo je umrlo tudi dete.

Kadar nam je pripovedoval – to je bilo redkokdaj – o svoji lepi ženi, mu je prišla solza v oči. Še glas se mu je raznežil kot otroku.

»Sama sva bila v šotoru. Noč je bila mirna, mesečina je lila z neba. Pri težkem porodu je krčevito jokala. Do zdravnika je bilo silno daleč. Ja, pa kdo bi šel pomagat ubogi ciganki? Vse ciganke rodijo doma. In tudi h krstu kmalu kar same nesejo. Težko je dobiti malemu ciganskemu črvičku botroco. V šotoru je uboga mati izkravela v mojem naročju. Na srečo je šlo tudi dete hitro za mamo. Vidite, od takrat dalje sem vedno žalosten, vdan v božjo voljo.« V mojem spominu živi dalje ciganova malha, kruh mojega otroštva. Saj so za nas otroke naša rajna mati dobro skrbeli, vendar nam je prav prihajal bel in črn kruh iz malhe, pa čeprav je bila vsa oguljena in nič kolikokrat zakrpana.

Nič se nismo bali, da bi se okužili s kakšnimi bacili, zakaj kruha revežev se ne držijo bacili ali druge kali bolezni. Otroci smo imeli tako močno slo po življenju, da nam ni moglo nič škoditi, kar smo lačni pojedli.

Kruh iz ciganove malhe.

Kdo bi ga danes hotel pokusiti, danes, ko je vsepovsod toliko kruha vseh vrst in na vse načine pečenege. Isti kruh, ki je prav tako iz več zrn, kot je bil tisti v dnevih moje mladosti, »dar zemlje in delo naših rok«, »naš vsakdanji kruh«, za katerega nas je tako lepo naučil prositi sam naš Gospod Jezus Kristus v očenašu.

Nič kolikokrat, ko grem mimo smetnjakov ali posod za smeti in vidim kose kruha nametane med smeti, kar po pol štruce ali več, se spomnim na ciganovo malho in na kruh mojega otroštva. Globoko v srce me zaboli, ko tako grdo ravnamo z božjim darom in ga tako malo spoštujemo.

Kadar so nam mama odrezali kos kruha, sami si ga nismo nikoli upali vzeti, smo morali skleniti roke in prositi: »Mama, lepo prosim, kruha!« In ko so nam ga dali vsem šestim po vrsti, smo mami poljubili roko in rekli: »Bog bodi zahvaljen in sveta božja mati Marija!«

Naša mama je nosila v svojem srcu nekaj božanskega. Bila je del božje ljubezni. Podobna angelu, ki neutrudljivo skrbi za otroke. Žena, ki nam je odkrivala skrivnostne globine srca bolj učinkovito kot misleci in psihologi. Radostna nam je razdajala svoje srce. Vse premalo smo jo znali ceniti. Ko nam je umrla, smo hrepeneli in bi dali vse, da bi se nam še enkrat nasmehnila in nas srčno objela.

Lojze Jože Žabkar

Blazinjak

Dereši!

Sam Bog ve, kdo si jih je izmislil. K nam jih je prinesel madžarski nadučitelj Rozgonyi. Po njegovem zatrjevanju so za razvajeno in nevzgojeno otročad, kakršna smo takrat bili mi, edino pripravni in edino primerni. Delil nam jih je na veliko, tako rekoč razsipniško, dan za dnem. Nekajkrat na dan. Dober učitelj, kakršen je Rozgonyi bil, zmeraj najde za to primeren trenutek. Pri tem smo mu tudi sami v dobršnji meri pomagali. Zamujali smo pouk, pozabljali napisati domače naloge, si ne umivali rok, grdo govorili, se pretepali, skratka počeli vse, le učili se nismo in ne obnašali, kot je želel nadučitelj Rozgonyi.

Ker se je pouk z njimi začel in končal, so bili za nas nujni del pouka. Kakšen bi naj bil pouk brez njih, si ni znal nihče predstavljati. Brez njih bi bila šola pusta kot meglen jesenski večer, bila bi brez vsakršne vsebine in nič zanimivega se v njej ne bi zgodilo. O čem bi govorili in s čim bi se lahko ponašali?

No, in kako je s temi dereši?

Nič hudega za tiste, ki prizor opazujejo iz klopi in ki jih ne dobivajo, pa seve za učitelja. Usmiljenije in občudovanje tistemu izbrancu, ki jih je prepognjen preko klopi dobival po zadnjici.

Na učiteljevo zahtevo, največkrat je le z roko pokazal na nesrečneža kar s sedeža za katedrom, je le-ta moral priti k njemu. Postavil ga je tik ob klop prve vrste, tako da je gledal v smer proti razredu, ga prijel za tilnik in ga že prepognil preko roba klopi tako močno, da je prsi prilepil na leseno ploskev. V takem položaju so se nesrečnežu hlače na ritnicah napele in prilepile na kožo. S palico, ki jo je imel zmeraj v roki je izpraševal hlače ravno na tistem delu, kjer so se sprijele s kožo. Včasih jih je kar daleč preštel. Pačenje obraza v odmev udarcem po zadnjici ni nič pomagalo, saj učitelj tega ni videl, še manj pa pobrcavanje vznak, ker je stal bolj ob strani. Obraz pa je še dobro videl razred. Nihče ni hotel pred razredom veljati za cmero in bojazljivca. Nismo jokali. Ob udarcu, še posebno če je bil močnejši, je morda kdaj kateri le boleče trznil z očmi, več pa ne, kajti cmerjenja si nobeden ni smel privoščiti. Že če je zaradi prehudih bolečin na zadnjici preveč stiskal in kremžil ustnice, je pred razredom obveljal za razvajenega cartleža. Takemu učencu pa smo dereše kar privoščili.

Navadili smo se derešev. Česar pa se otroci enkrat navadijo, za to prosijo. To je njihovo.

Razume se, da sem tudi sam dobival dereše. Ne preveč poredko in ne premalo. Nisem jokal in ne s kremženjem pačil obraza. Prisilil sem zadnjico na to, da ni preveč bolela. Tudi sicer nikoli nisem bil cmerav otrok in sem znal tegobe tiho prenašati.

Vsa spretnost je bila v tem: ko me je učitelj prepognil preko roba klopi in so pretesne cajgaste hlače stisnile ritnici, sem močno napel mišičevje, da se je zadnjica napela kot koža na bobnu in da se je palica od nje odbijala, ter otrpnil. Tako sem lahko brez strahu čakal na udarec, na več udarcev, na lepo število udarcev. Stiska, v kateri sem se znašel nategnjen čez klop, me je prisilila, da za to spoznanje nisem porabil preveč časa. Že prve dni je učitelj pričel s takim načinom poučevanja, mi pa smo morali začeti pridno trenirati. Morali smo hitro ukrepati in izkušnje sproti izmenjavati.

Moj učni dan je potekal takole: zjutraj je učitelj najprej ugotovil, da nimam domačih nalog, zatem, da mi branje dela težave, da ne obvladam računanja, da sem pri prepisovanju s table strašno počasen in površen. Tudi v odmoru je bilo zmeraj kaj narobe in še in še je učitelj našel pri meni kaj narobe, s čimer ni bil zadovoljen, in vedno me je nagradil z dobršnjo mero derešev.

Nekega jutra, medtem ko smo čakali učitelja, smo razbili šipo v glavnem razredu. Učitelju se ni ljubilo z nami paglavci razpravljati, kdo in zakaj je razbil šipo, ampak je vso stvar rešil preprosto po svoje. Postavil nas je vse dečke pred tablo v vrsto, poiskal šibo in velel, naj se vrsta prepogne preko roba klopi prve vrste. Začel je s tiste strani, na kateri sem jaz bil drugi. Medtem ko sem čakal, da pridem na vrsto, sem opazoval tovariša, ki je bil prvi v vrsti in kateremu je učitelj s še svežimi močmi nalagal na nategnjeno zadnjico dereše. Ob vsakem udarcu je fant resnično nagajivo zažvižgal in izzivalno pobliskaval z očmi. Nič takega nisem mogel opaziti na obrazu, po čemer bi sklepal, da ga udarci bolijo. Zazdelo se mi je, da se fant želi pomeriti z učiteljem, kateri bo več prenesel in kateri bo prej odnehal. Gledal sem ga, spoštoval njegovo junaštvo, s katerim je ravnodušno, naravnost posmehljivo prenašal učiteljeve udarce. Bil je ubogo oblečen. Kakšne so bile v začetku cajgaste hlače, ni bilo mogoče ugotoviti. Bile so prekrpane na vseh koncih in delih. Največkrat in najdebeleje ravno na tistem delu, kjer je učitelj udrihal po njih. Ko se je prva krpa

raztrgala, to pa se je hitro, so fantu preko nje prišli drugo in potem še vse naslednje, ne da bi prejšnje odstranili. Na barvo krp niso pazili, le da je bila močna in da hlače zadaj niso kazale luknje.

V tem trenutku se je v meni porodila genialno odrešilna misel.

Veličastna in praktična misel, vredna otroške duše.

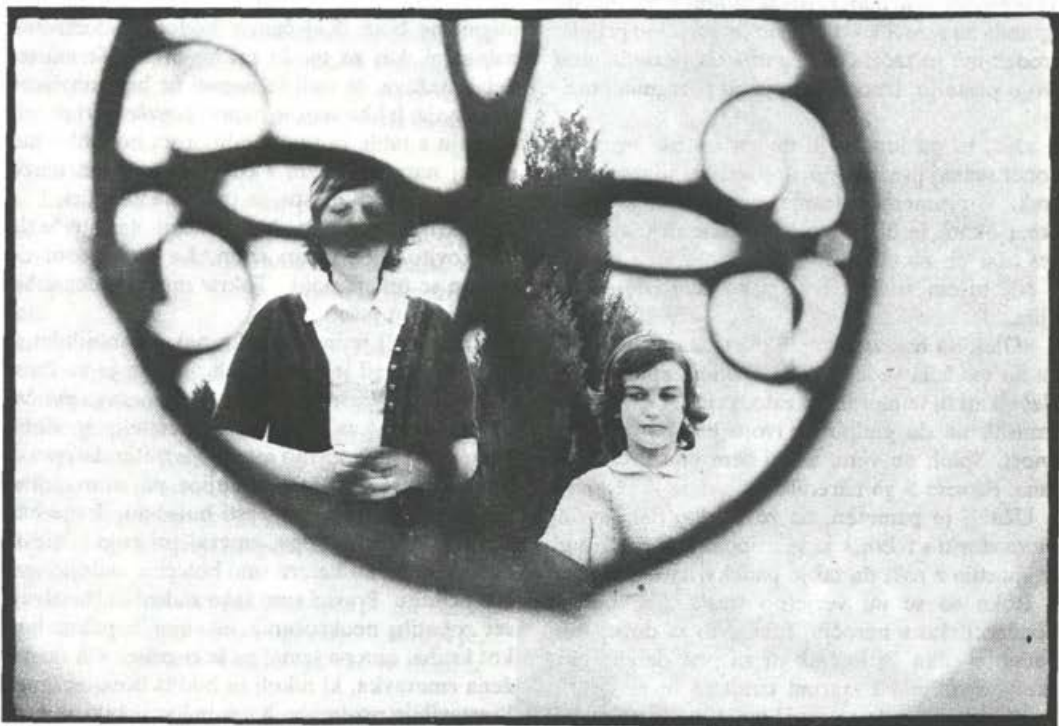
To, da nas učitelj v šoli več pretepa, kot uči, za domače ni bilo nič novega in posebnega. Doma tega niti nismo pripovedovali, saj so domači že tako to imeli za nepogrešljiv del pouka in si pravzaprav brez tega niso znali zamišljati pametnega dela v razredu. Kako naj sicer učitelj drugače kroti poln razred razvajenih porednežev, ki nočejo delati domačih nalog, se slabo učijo in sploh počnejo vse po svoji glavi?

In moja mati? Tudi moja mati! Po njenem pobožnem in preprostem mnenju je učitelj že tako pametnejši kot mi domači vsi skupaj in zato ve, kaj dela. Vsekakor mora biti prav, kar on počne, tega ona ne more in ne sme spreminjati. Če sem ji kdaj potožil, da me je učitelj v šoli pretepel, je vedno potegnila z njim in mu dala prav, mene pa, ker sem pač po njenem prepriča-

nju v šoli že kaj narobe napravil, še za dodatek premlatila. Vsekakor sem bil poreden ali len, to pa morata oba izganjati iz mene.

Utrinek moje misli, porojen izpod učiteljeve palice, mi je bil tako svetel, da sem ga moral zaupati materi. Našel sem pravi trenutek. Zaupal sem ji ga tik pred skupno večerno molitvijo. Nič ni rekla, ampak me je vdano poslušala do konca. Iz povsem vsakdanje podobe njenega obraza nisem mogel ugotoviti, kako je sprejela to mojo vročo prošnjo, saj je njen obraz kazal enako podobo, ko me je pretepala ali pa me vodila pri večerni molitvi. Globine njenih čustev ni bilo mogoče razbirati z obraza. Čustev ni kazala nikoli na zunaj. Ni jih obešala na krinko obraza.

Zvečer, ko smo opravili vsa opravila, je nas otročad mati prve spodila spat. Imel sem stalno ležišče za pečjo. Naša hiša je bila namreč v celoti cimprana. Da se cimper ne bi vžgal in ne bi prišlo do požara, ko se je kurilo v peči, so jo postavili za dobra dva pednja stran od lesene stene. Tako je med steno in pečjo nastal ozek prostorček, kot nalašč primeren za ležišče za enega otroka, to se pravi ravno prav za mene. In res, za mene je bilo to prečudovito ležišče! Tu sem se lahko mirno zakopal v svoje otroške misli in tu sem sanjal

prečudovite otroške sanje. V zapečku je bila tema, tako da me mati tu ni videla. Potuhnul sem se in opazoval po sobi. Ko je mati popravila v kuhinji in bi morali po njenem otroci že vsi globoko dremati, je prinesla na mizo polno naročje starih cunj – le kje jih je vzela – poiskala škatlico s šivalnim priborom in primaknila petrolejko. Preden si je nataknila očala, je še pogledala, kako smo pozaspali, ter popravila odeje in vzglavja. Prišla je naokoli in se nazadnje spet ustavila za mizo, popravila stol in pričela z delom. Sedela je tako, da je bila s hrbtom obrnjena proti meni, zato nisem mogel videti njenega obraza in pridnih rok, ki so tako kot že toliko večerov šivale. Slutil sem, da me je uslišala in da šiva blazinjak za mene. Ob tem spoznanju me je po vsem telesu veselo spreletelo in bilo mi je, kot bi se po njem sprehajalo na tisoče mravelj. Sklenil sem, da ne bom zaspal in bom počakal, da bom, ko bo končala z delom, skočil k njej in ji obljubil, da bom v bodoče priden in da ji nikoli več ne bo treba česa takega šivati. Mati je delala počasi in šlo je že krepko v noč. Premagal me je spanec in zaspal sem proti svoji volji. Tako nisem počakal, da bi mati dokončala delo, da bi govoril z njo in ji karkoli obljubil.

Zjutraj, komaj sem se še ves krmežljiv potegnul iz zapečka, je mati prišla iz kuhinje, me močno zgrabila za ramena – tako me je običajno prijela, preden me je začela pretepati – ter porinila pred svojo posteljo, izpod vzglavja pa potegnila blazinjak.

»Na, tu ga imaš!« je dejala osorno in ga za dober seženj pred mojim nosom dvignila visoko v zrak. V pramenu jutranjega sonca, ki je padal skozi okno, je bil videti kot prikazen olajšanja, ves ožarjen s soncem in mehak.

Nič nisem znal reči, le roko sem iztegnil za njim.

»Glej, da boš vse skupaj obesil na veliki zvon, da bo vsa šola vedela, kako neumno mater imaš. Našeškati bi te morala že zato, ker si si kaj takega izmislil, ne da podpiram tvojo lenobo in porednost. Sploh ne vem, zakaj sem bila tako neumna, da sem ti ga naredila.

Učitelj je pameten, on že ve, kaj dela in kaj mora storiti s teboj,« je še pripomnila, preden ga je spustila z rok, da mi je padel v naročje.

Roke so se mi verjetno tresle, ko sem ga končno držal v naročju. Bila je to za dober moj pedenj velika štirioglasta in za prst debela ploskev, natlačena s starimi cunjami in nekajkrat navkriž prešita, da se cunje v njej ne bi premika-

le, ko bo učitelj udrihal po njej. Česa se je mati še spomnila!

Zataknil sem si ga med spodnjice in zgornjice tako, da je pokrival celo zadnjo plat. Ker je ob zgornjem koncu mati prišla še dve mali zankici, sem si ga lahko privezal za pas, da mi med hojo ni lezel navzdol med hlačnice. Vse sem uredil tako lepo in previdno, da nihče, niti učitelj ni mogel odkriti prevare. V zadnjem delu so se mi hlače napele in na zadnjici sem občutil prijetno mehko-bo blazinjaka. Stekel sem iz sobe in zdirjal proti šoli. Zdaj sem bil varen in neranljiv. Nič več ne bom za odmev učiteljevim udarcem po zadnji strani požmigaval z očmi, nič več se ne bom pretvarjal in se po neumnosti šel korenjaka. Nič več ne bom lažno zatrjeval, da dereši ne bolijo, kot sem moral to pred razredom zatrjevati do sedaj, v resnici pa me je bolelo, da nisem smel pošteno sestiti, če je le učitelj pošteno zamahnil, zgodilo se je pa prepogosto, da sem komaj prišel do svoje klopi. Od danes naprej nič več kaj takega. Torej veselo v šolo!

Tekel sem proti šoli in ko sem jo rezal skozi gozd, sem sklenil, da bom blazinjak preizkusil že pri prvi uri. To bodo učenci zijali! Še učitelja bom ujezil, ko bo upehan spoznal, kako mirno in junaško prenašam njegove udarce. Ampak naj le udriha, naj le divja, lahko se tudi izdivja. Niti mignil ne bom. Kaj čem v bodoče z domačimi nalogami, kaj za to, če mi bo branje še naprej delalo težave, če tudi še naprej ne bom obvladal računanja, lahko sem še naprej površen pri prepisovanju s table in tudi z odmorom bo lahko kar naprej narobe. Imam s cunjami nabasan blazinjak na pravem mestu, se pravi na zadnjici.

Odkril sem način, kako lahko najhitreje in učinkovito preizkusim izum. Le da pridem do šole in se prične pouk. Tokrat mi je pamet delovala hitro in jasno.

Naš učitelj je imel hčerko nekako mojih let in še v isti razred je hodila. Klicali smo jo za Piroško. Bila je strašno razvajena in cmerava punčara, kot se pač za hčer vaškega učitelja spodobi. Učitelju seveda nismo mogli povrniti udarcev, se pravi derešev, boleče zadnjice pa smo morali nekako maščevati in otresti bolečino. Tu je bila Piroška, pa nič uboga, zmeraj pri roki. Ona je bila tista, preko katere smo bolečine zadnjic vračali učitelju. Pravici smo tako zadostili. Nas dvajset robotih, neukročenih in vajenih palice bolj kot kruha, ona pa sama, pa še razvajena in raznežena cmeravka, ki nikoli ni hodila bosa, ni imela krastavih in razdrapanih rok in kar je bilo najhuj-

še, še nikdar ni vpricho razreda dobila po zadnji plati. Učitelj je seveda ni smel in ni maral enačiti z nami. Vse, kar smo počeli med odmorom, je povedala očetu in preden smo nadaljevali prekinjeni pouk, se nas je pred prvo vrsto klopi nabralo toliko, da smo se morali pošteno stisniti, da smo se lahko vsi hkrati razvrstili. S takim obredom se je pouk na naši šoli začel in končal, in jaz sem bil redno med tistimi tam pred prvo vrsto klopi.

Ko sem pritekel v razred, je Piroška že sedela v klopi na svojem mestu in gledala v čitanko. Mučila se je s predvideno vajo. Stopil sem k njej, jo zgrabil za lase in jo potegnil iz klopi. Tekel sem okrog po razredu in v roki kot pes boksar čvrsto držal njeni obe kiti. Bili sta mehki in fini.

F. M. Saško

Njen dan

Slutila sem.

Vse od takrat, ko se je odločil za potovanje z letalom.

Morala bi odločneje protestirati. Morala bi ga pregovoriti. V imenu najine mlade ljubezni. V imenu tretjega, ki prihaja in je že navzoč. Le nekaj dni pred odhodom sem mu povedala. Kako je zažarel – oče.

Toda slutnja ni védenje.

Iz Leningrada mi je takoj po srečnem doletu svoje ekipe tehnikov poslal telegram, poln topline in veselja in pričakovanja za štirinajst dni življenja, ki jih čaka v tujem mestu in nepoznani deželi.

Potem se je oglašal s pismi. Obiskovali so razne tovarne, poslušali predavanja, imeli pogovore. Mnogokaj so spoznali. Kot mlad inženir slovenskega podjetja je bil vesel teh stikov, načrtov, dogovorov. Da, prišlo bo do sodelovanja. Sam se bo z vso vnemo zavzemal zanj. Še se bodo obiskovali in si izmenjevali izkušnje. Toda drugič bi rad imel njo s seboj, Magdo. Zato komaj čaka vrnitve.

Dvakrat jo je zvečer poklical tudi po telefonu. Dolgo sta se mogla v miru pogovarjati. Bilo ji je, kot da ji telefonira iz sosednjega mesta in ne iz daljne Rusije.

Danes bi se moral vrniti. Že sredi popoldneva.

Ves dan ga čaka.
Ali ga res čaka?
Zjutraj jo je poklical. Sredi spanja. Slišala je z
vso razločnostjo.

Zbudila se je. Vstala je in prižgala luč.

Ja, Silvo, tu sem, klical si me.

Tišina.

In vendar si me klical. Trikrat zapovrstjo. Kje
si, Silvo? Kaj se je zgodilo?

Ni več legla. Umila se je in oblekla temno
obleko. Tisto, ki jo je imel Silvo najrajši, češ da je
v črnini najlepša.

Pred sveto podobo, spominom svoje pokojne
matere, je prižgala lučko.

Vse bolj je začela drhteti. Zajela jo je tiha,
globoka, vseobjemljiva žalost.

To ni bila več samo slutnja. Bilo je neke vrste
védenje. Kakšno?

Nekaj se je z njim zgodilo. Nekaj nepopravljivega,
usodnega.

Skuhala si je kavo. Ni je pomirilo.

V službo ji ni bilo treba, bila je sobota, zato je
obiskala njegove starše.

Začudeno so jo gledali. Niso razumeli njene
zaprepaščenosti.

»Saj ni nič, Magda. Le kaj se vznemirjaš.
Popoldne se vrne. Pogovorili se bomo. In praznovali.
Jutri prideta k nam na kosilo. Vabimo.«

Odšla je hladna. Morala je v park. Bilo je kot
druge dneve. Sonce. Pomlad. Petje ptic. Kriki
otrok. Mirni sprehodi upokojencev.

Ali naj sede? Ali naj s kom spregovori?

Sami tujci. Nikogar ni, ki bi mu lahko rekla
človek.

Samo on bi jo mogel potolažiti.

Silvo.

Vse življenje je pred nama. Komaj pol leta sva
poročena. Najela sva novo stanovanje. Oba imava
službo. Razumeva se. Rada se imava. Srečna
sva.

Bila sva. Nisva več. Nikoli več ne bova.

Zdaj sem sama.

Kam ste ga poslali?

Zakaj ste izumili letala?

Popoldne je telefonirala direktorju njegovega
podjetja. Nobenega posebnega sporočila ni dobil.
Najbrž se je polet zakasnil. Treba bo počakati.
Tudi nekateri drugi ga sprašujejo. Če bo kaj
izvedel, jo bo obvestil.

Kam naj se dene do večera?

Sicer pa, vsak hip lahko pride. Kaj pa sploh
počne, norica! Nobene pravice nima, da bi se
predajala obupu.

Odpreti mora vsa okna. Še enkrat obrisati
prah. Rožam bo prilila vode. Pripravila bo nov
šopek. Na vrt pojde ponj. Izbrala bo rože, ki jih
ima Silvo najrajši. Rdeče vrtnice, prav temne. In
žareče nageljne. In nekaj rožmarina vmes. Da
bodo vonji pristni, domači.

Premisliti mora, kako naj ga pozdravi, ko bo
vstopil.

Kaj naj mu reče? Katere besede so najlepše?

Ah, objela ga bo, poljubila ga bo, zajokala bo.

Potem ga bo poslušala ves večer. Vmes bo
pripravila večerjo. On se bo skopal. In se bosta
smejala, smejala, smejala.

Ne, Silvo ima rad tudi tišino.

Objeta bosta ležala na divanu in si gledala v
oči.

Morda bosta zapela kakšno pesem. Tudi ru-
sko.

»Večernij zvon, večernij zvon,
kak mnogo dum navodit on...«

Občemela je na divanu. Tisoč misli in sanj ji je
šlo skozi srce.

Za drevesom na vrtu se je skrivalo večerno
sonce. Zahajajoče. Tiho, brez besed je legalo
niže in niže. Nenadoma ga ni bilo več. Ostala je le
rdeča žarina, ki je polagoma začela prehajati v
spreminjavo neopredeljivih temnejših barv.

Potem je sobo zajel mrak.

Magda je zaprla okna in odprla televizijski
sprejemnik.

Obstala je kot okamenela. Glas napovedoval-
ca jo je zadel naravnost v srce.

»Davi se je iz nepojasnjenih vzrokov nad Če-
hoslovaško zrušilo letalo na poti iz Leningrada v
Zagreb. V letalu je bila tudi skupina slovenskih
inženirjev in tehnikov. Nesreče ni preživel nobe-
den od potnikov...«

Kot izpodkopana je padla po tleh.

Da, prav to je pričakovala ves dan.

Vse od tistega poklica v zgodnjem jutru.

Kako se je le mogla sprenevedati.

Takrat se je poslovil od nje.

Silvo, Silvo...

Nem ležiš v razbitinah. Zgorel si in te ni.

Zakaj nisem s teboj?

Nekoč sva se pogovarjala o smrti. Ti si imel rad
take pogovore. Nisi se bal smrti. Jaz pa sem že
takrat trepetala pred njo. Bolj pred tvojo kot
pred svojo.

Veroval si v življenje.

Silvo, ali res živiš?

Drugače, na nekih drugih obrežjih?

Ne morem si misliti, da te ni več.

Saj to bi bila blaznost.
Biti in potem nenadoma ne biti več.
Silvo, si, si. Čutim, vem.
Zato bom živela.
In z menoj on, ki si mu dal življenje tudi ti.
Ne, ne smem jokati.
Nosila bom črno obleko. V njej sem najlepša.
Za tebe. In bom za njega, ki bo prišel.
Nosil bo tvoje ime.
Da, tvoje, Silvo.
Silvo, danes sklepam novo zavezo s teboj.
In s tvojim sinom.
Zavezo življenja.
Ostali bomo povezani.
Ostali bomo eno.
In vendar, dovoli, da se izjokam.
Vso noč bom jokala. Tukaj na tleh. V črni obleki.
Toda samo zato, da bom jutri vstala – v novo življenje.
Silvo, ti si z menoj. Ti si v meni. Kot je v meni tvoj sin.
Ne bojim se.
Ostali bomo skupaj.
Za vedno bomo eno.
Silvo, rajši te imam kot kdajkoli poprej.
Silvo, Silvo – moje življenje.

Stanko Janežič

Baraba ob praznem grobu

Sključen je ležal za tamarisko na drugi strani poti, nasproti grobu. Pri belem dnevu bi imel prost razgled na drugo stran. Potem bi od tam lahko vse dobro videl. Ko bi vsaj sonce že hotelo vziti!

Da mrtvi ne bo vstal od smrti, je seveda vedel. Vendar je hotel na svoje oči videti, da bi bil čisto na jasnem v sebi. Zato je vstal navsezgodaj, dolgo pred sončnim vzhodom in se je tukaj za grobom ulegel kakor na prežo. Vsekakor je bil nekoliko začuden nad tem, da je bil to storil, da je tukaj ležal. Zakaj se je sploh toliko brigal za vse to tukaj. Kaj mu je bilo mar vse to?

Pričakoval je namreč, da jih bo veliko prišlo semkaj, da bi bili priče velikega čudeža. Zato se je skrtil, da bi ga ne videli. Vendar tukaj povsem očitno ni bilo nikogar drugega razen njega. To se mu je zdelo čudno.

Pač, zdaj je bil opazil nekega človeka, ki je nekoliko dalje od njega pokleknil, verjetno še na cesti sami. Kdo bi to bil in kako se je moglo to zgoditi? Saj ni nikogar slišal prihajati. Verjetno je bila to neka ženska. Sivo postavo je bilo komaj razpoznati, kakršna je klečala tam v enaki barvi kakor cestni prah.

Zdaj se je jelo svitati in le trenutek zatem je posvetil prvi sončni žarek in se vrgel proti skalni steni, v katero je bil vsekan grob. Vse to se je dogajalo tako hitro, da ni mogel prav slediti – ravno zdaj, ko je to zares hotel. Grob je bil prazen. Kamen je bil odvaljen na stran, ležal je na tleh pod grobom, in vdolbina v skalni steni je bila prazna!

Najprej je bil tako osupel, da se ni ganil z mesta, kjer je ležal, in je strmel v odprtino groba, v katero so položili Križanega, kakor je tudi sam videl, in v velik kamen, ki so ga pred njegovimi očmi zavalili pred odprtino. Potem mu je bilo kakopak vse jasno, kako se je vse to ujemalo. V resnici se sploh nič ni zgodilo. Kamen je odvaljen na stran ves čas ležal tam, že ko je on prišel semkaj. In tudi grob je bil že takrat prazen. Kdo je odvalil kamen in kdo je mrtveca odnesel, pač ni bilo težko uganiti. To so seveda ponoči storili njegovi učenci. V varstvu teme so ugrabili svojega ljubljenelega in oboževanega učitelja, da so potem lahko govorili, da je vstal, natanko tako, kakor je bil napovedal. Nobena umetnost ni bila, da so si to preračunali. Zato jih zdaj v tem jutru, ob sončnem vzhodu, ko bi se čudež resnično moral zgoditi, ni bilo tukaj videti. Zdaj so bili kdove kje.

Baraba se je priplazil iz svojega skrivališča, ker si je hotel grob natanko ogledati. Ko je šel mimo klečeče sive postave na cesti, je za trenutek uprl pogled vanjo in v svoje začudenje opazil, da je bila to ženska z zajčjo ustnico. Nenadoma se je ustavil, obstal in strmel v klečečo. Njen blede, izstradani obraz je bil obrnjen k praznemu grobu in zamaknjena vanj ni videla nič drugega kakor praznino. Ustnici je imela narazen in vendar je komaj dihala, brazgotina na zgornji ustnici, ki jo je kazila, je bila čisto bela. Ona ga ni opazila.

Bil je to nenavaden občutek in hkrati nesramen, da jo je tako gledal. Ta hip se je nečesa spomnil, nečesa, česar se ni hotel spominjati – takrat je imela tudi tak obraz. In tudi takrat ga je obšel občutek nesramnosti... Skomizgnil je z rameni in se otrešel spomina. Naposled ga je opazila. Bila je verjetno prav tako začudena nad srečanjem, nad tem, kako se je on znašel na tem

kraju. Pa saj dalje to ni bilo več tako čudno – saj se je on sam sebi čudil, da je to storil. Kaj njemu vse to mar?

Baraba bi se najraje tako delal, kot da je povsem slučajno prišel po tej cesti, kot da je čisto po naključju prišel tod mimo in da sploh ne ve, kakšen kraj je tam in da je tukaj sploh kakšen grob. Ali se je mogel tako delati? To morda ne bi učinkovalo tako prepričljivo, ona bi mu morebiti ne verjela, a vsekakor jo je vprašal: Zakaj takole klečiš tukaj?

Žena z zajčjo ustnico ga ni pogledala in se tudi ganila ni; klečala je mirno dalje in upirala pogled v odprti grob, vsekan v skalno steno. Komaj da je slišal, ko je šepetala predse:

»Božji Sin je vstal!...«

Bilo mu je čudno pri srcu, ko je to slišal. Proti svoji volji je imel ta občutek – ne bi mogel reči, odkod. Nekaj časa je stal tam in ni vedel ne kaj naj reče ne kaj naj stori. Potem je šel h grobu, kakor je to že prej nameraval storiti, in se je prepričal, da je bil prazen – a to je že poprej vedel, zato mu to spoznanje ni nič pomenilo. Potem se je vrnil h klečeči ženi. Njen obraz je bil tako poln pobožnosti in zamaknjene sreče, da se mu je naravnost smilila. Kar je njo tukaj osrečevalo, sploh ni bilo resnično. Lahko bi ji pripovedoval, kako je bilo s tem vstajenjem, vsaj kakor si ga je sam predstavljal – pa, ali ji ni že dovolj hudega prizadejal? Ni se mogel premagati, da bi ji povedal svojo resnico. Previdno jo je vprašal, kako se je po njenem mnenju primerilo, da je Kristus vstal.

Trenutek ga je začudeno gledala. Ali on tega ni vedel? Potem pa mu je z nosljajočim glasom opisala natančno in v polnem zamaknjenju, kako je angel – roke je imel iztegnjene kakor konico kopja in na hrbtu plašč, podoben ognjenemu plamenu – priletel iz nebes. Konica kopja je predrila med skalno steno in vanjo zavaljeni kamen in ju ločila narazen. To se sicer sliši preprosto kot le kaj, in tako se je tudi zgodilo, čeprav je čudež. Ali on tega ni videl?

Baraba je povetil pogled in rekel, da ni videl, na skrivnem pa si je mislil, da je zelo zadovoljen, ker tega resnično ni videl. To mu je bilo dokaz, da so njegove oči zdaj prav gledale, da zdaj ni videl več nobenih obrazov, marveč le resničnost samo. Ta človek tukaj ni imel nobene moči več nad njim in on sam tudi ni doživel nobenega vstajenja ali česa podobnega. Žena z zajčjo ustnico pa je še vedno klečala na tleh žarečih oči in spominjajoč se tega, kar je videla.

Ko je naposled vstala, da bi odšla, sta se znašla spet skupaj in sta šla skupaj kos poti proti mestu. Nista se dosti pogovarjala, vendar je on vsekakor toliko zvedel, da je ona, odkar sta se tamkaj ločila, začela verovati v tistega, ki ga je imenovala božjega Sina, on pa ga je imel za mrtvega. Ko pa jo je vprašal, kaj je ta človek pravzaprav učil, mu na to vprašanje ni hotela odgovoriti. Gledala je proč in se je izogibala srečanju z njegovim pogledom. Ko sta prišla do mesta, kjer se je pot odcepila, in je bilo videti, da ona namerava iti po poti, ki je držala v dolino Gehene, on pa se je bil namenil po cesti, ki se je končala pri Davidovih vratih, jo je še enkrat vprašal, kakšen je bil nauk, ki ga je oznanjal ta človek in je ona verovala vanj – čeprav mu za vse to ni bilo dosti mar. Tedaj je nekaj trenutkov stala in gledala v tla, potem ga je plaho pogledala in z nosljajočim glasom rekla: Ljubite drug drugega!

Potem sta se razšla.

Baraba pa je še dolgo stal tam in gledal za njo.

Pär Lagerkvist

Ministrantski utrinki

Stolni mežnar Jurij Škerbinek je bil zelo strog. Poznali smo ga pod vzdevkom Boksi. Ne vem, kdo mu je nadel ta smešni pridevek, vem pa zaradi česa, vsaj tako so mi pojasnjevali moji predhodniki: zaradi ogromnega nosu, ki mu res ni bilo para v vsem mestu. Boksi svojega imena ni smel slišati. Gorje mu, kdor bi ga bil izrekel naglas.

Zgodilo se je nekoč, da se je novinec hotel pritožiti mežnarju, ki je delil pravico s »španišem«, kakor smo imenovali njegovo žezlo pravice. Nagovoril ga je seveda zelo spoštljivo: »Gospod Boksi, ta pa je...«. Dalje ni mogel, ker ga je že zgrabila trdna roka mežnarjeva, ga pošteno zlasala in mu »navila uro«, živo uro, nam seveda v veselje, dečku pa v solzno žalost.

Gospod Boksi je bil sila strog mož. Posebno hud je bil na tiste, ki so zjutraj zamujali. Neko nedeljo smo bili ob petih že vsi zbrani, le enega še ni bilo. To je bil pobič, ki se je učil v trgovini. Prišel je šele ob četrtna sedem. Boksi ga je pogledal dokaj neprijazno in takoj smo vedeli, da ga bo poklical na odgovor. Toda na naše veliko

začudenje mu je rekel precej prijazno, naj gre v cerkev poslušat nemško pridigo, ki je še v tistem času ostala za Nemce. Seveda fantu ni bilo mnogo do nje, ker ne bi ničesar razumel, in se je precej časa ustavljal. Ko pa se le ni spravil, mu je pomagal Boksi z nekaj krepkimi sunki iz zakristije. To pa je fanta tako razburilo, da se je kmalu vrnil od pridige, odprl je vrata in na ves glas zaklical, tako da so ga slišali tudi v cerkvi: »Boksi, idi se solit!« Seveda potem ni čakal, da bi gospod Boksi sprejel ta prijazni pozdrav, ampak je pravočasno odnesel pete. Od takrat ga ni bilo več.

Med počitnicami je bil v mestnem parku pevski koncert. Seveda smo se ga ministrantje vsi udeležili. Peli so tudi pesem Žabe svatbo so imele. Ta nas je posebej navdušila. Pa ni ostalo le pri navdušenju. Že drugi dan smo ustanovili ministrantski pevski zbor. Jaz sicer nisem bil poleg, ker sem ministriral stolnemu kaplanu. Pobudnik in dirigent je bil neki novi ministrant, ki je bil poln domislic.

Glede pevske sobe si niso delali težav. Izbrali so si kar zakristijo, in to med 6. in 7. uro, ko je šel gospod Boksi že na prvo okrepcilo v zadružno gostilno. Društvo je obstajalo samo en dan. Bila je prva in zadnja pevska vaja, vse obenem. Konec je napravil stolni kaplan, ker je vaja bila med njegovo mašo.

Zgodilo pa se je tako: pred povzdigovanjem, glavnim delom sv. maše, so orgle igrale čisto tiho in prav nežno. V cerkvi je bila sveta tišina. Tudi tisto jutro je bilo tako. Med tem svetim in tihim pričakovanjem se utrga huronsko vpitje po vsej cerkvi, po kateri je kar odmevalo: »Rega, rega, kvak, kvak.« Pobožne duše so se zgražale nad tem motenjem službe božje in gospod kaplan se je ujezil. To sem takoj spoznal, ker mu je vsa kri udarila v glavo, nakar me je poklical k sebi in mi dejal, naj grem v zakristijo in povem, da jih bo vse skloftal, če takoj ne utihnejo. Šel sem izvršit ukaz. Toda ko sem odprl zakristijska vrata, se je zaslišal še vse krepkejši: »Rega, rega, kvak, kvak...« Opominu in grožnji, da jih bo gospod kaplan skloftal, so se smejali in »dirigent«, ki je bil do mene sovražno razpložen, je svoj zbor še bolj bodril. Ko sem odšel, so se čuli novi akordi, še vse močnejši kot prej, da je kar odmevalo od samih rega rega, kvak kvak.

Nikdar še nisem videl gospoda kaplana tako razgretega od svete jeze kakor tedaj, ko je prišel od oltarja v zakristijo. Komaj je odložil mašni plašč, že se je pričela sodba. Poklical je vse pevce

in ne da bi kaj rekel, je primazal vsakemu nekaj krepkih okoli ušes. Tako je bilo konec pevskega društva »Žaba« in pevske vaje se niso nikdar več ponovile.

Naš ministrantski kotichek je bil pod železnimi stopnicami, ki so vodile v prostor, od koder se je videlo v prezbiterij. Te stopnice z ograjo vred so se dale krasno pobarvati z ogljem, ki je bilo spravljeno prav pod njimi. Spominjam se dvakratnega takega »barvanja«. Profesorju verouka je hodil ministrirat sin nekega urarja. Mamica ga je vedno skrbno počesala in ga čedno oblekla. Imel pa je navado, da se je naslanjal in obešal na ograjo železnih stopnic. To so drugi seveda takoj izrabili. Neko jutro so ga videli, da prihaja v snežno beli mornariški oblekici. Hitro so namazali ograjo in stopnice z ogljem prav na tistem mestu, kamor se je običajno naslanjal. Uspeh ni izostal. Do maše je bilo časa še dobrih deset minut, ki so popolnoma zadostovale, da se je deček umazal in bil bolj podoben dimnikarju kakor pa mornarčku. Seveda sam tega ni opazil, pač pa mi, ki smo se mu od srca nasmejali, ne da bi on vedel zakaj. Ko je prišel domov, je gotovo razumel naš skrivnostni smeh. To spoznanje ga je drago stalo.

Drugo tako barvanje se je izvršilo še isto leto za sveti večer pred polnočnico. Ob večjih cerkvenih slovesnostih so prihajali vedno k službi božji svečarji. To so bili že starejši možje, ki so opravljali službo nekdanjih akolitov. Bili so navadno obrtniki, mojstri in poštni uslužbenci. Za take slovesnosti so si še posebej zavihali »junačke brkove«, na rokah pa so nosili snežno bele rokavice. Mežnar Boksi jih je gledal dokaj neprijazno in imel njihovo parado za popolnoma nepotrebno. Seveda so se tega naziranja oprijeli tudi ministrantje in nič čudnega ni, če so jim zato na sveti večer pripravili posebno presenečenje, in to še tem raje, ker so dobro vedeli, da jih bo mežnar kvečjemu podpiral, ne pa kaznoval.

Svetilke in sveče, ki so bile lepo okrašene, so imeli svečarji spravljene nad zakristijo, tako da so morali ponje po železnih zavojnih stopnicah, ki so bile precej ozke in strme, tako da se je bilo treba starejšim, obilnejšim gospodom krepko oprijemati, kadar so šli navzgor ali navzdol.

Na sveti večer so bili ministrantje zbrani polnoštevilno že ob enajstih. Zato so imeli še dovolj časa, da so vso ograjo krepko namazali z ogljem in se že vnaprej veselili svoje potegavščine. Proti poldvanajstih je prišel že prvi, pravili so mu komandant. Bil je visok, suh, mrkega obraza, z

naravnost junaškimi brki, ki so ta večer sršeli, kakor da so iz žice. Dolgo se ni hotel dvigniti po stopnicah in vsi smo postajali nestrpni. Prišli so še trije drugi svečarji in pričelo se je slovesno oblačenje belih rokavic. Kar kihali smo od smeha. Nato so se napotili vsi štirje po stopnicah, krepko drsaje z rokami v belih rokavicah po namazani ograji, ne da bi kaj opazili. Ko so prišli nazaj, so prav tako drsali z rokami in ograja je bila zopet lepo osnažena, in to kar mimogrede. S seboj so prinesli tudi svečnike za druge. Šele ko so začeli prižigati sveče, so opazili, da imajo rokavice na dlani bolj črne ko bele, in vsi so se čudili, kako je to mogoče, se jezili in skušali snažiti, pa zaman. Mi smo seveda uživali in še danes se mi zdi čudno, kako da niso prišli »na trik« ti tako modri možje.

Za ta sveti večer so nekateri prinesli od doma precej praskalic za drevesčke. Pred polnočnico so jih v zakristiji prižigali in se igrali. Nekomu je padlo na misel, da bi bilo imenitno odlučiti tisto snov z žice in jo pomešati med kadilo, da bi se pri slovesni službi božji vse blesketalo od zvezdic. Ogenj za kadilnico smo pripravili sami, zato smo ga to noč še prav posebno razpihali.

Pri slovesnem opravilu, ko je župnik vsipal kadilo v kadilnico, je kar odskočil v grozi in strahu. Nebeške zvezdice so kar padale po stopnicah, mi pa smo nemo občudovali svojo domisljico. Bolj ko je kadil, bolj je prasketalo, ljudje pa so strmeli nad slovesnim kadilom.

Čudil sem se, da se niti župnik niti vikar niti kaplan po polnočnici niso spomnili na to novo vragolijo in niso iskali krivca. Najbrž jih je prevzela slovesnost svete noči in obilen obisk vernikov, da so na pripetljaj pozabili.

Izmed duhovnikov, ki smo jim stregli pri maši, smo imeli najraje stolnega prošta. Njemu smo izkazovali še posebno čast, katere ni bil zlepa deležen vsak. Ko je odhajal iz zakristije, sta dva, včasih kar štirje skočili k vratom, da mu jih odprejo in se mu globoko priklonijo. Gospod je navadno poiskal nekaj drobiža in ga dal najbližjemu, da kupi zemlje za vse. Naročilo se je moralo izvršiti takoj in pravično. Imeli smo svojega peka, h kateremu smo stalno hodili po zemlje, in ob posebnih priložnostih nam je še kaj navrgel. Zgodilo se je včasih, da je gospod prošt že med potjo k vratom iskal po žepu drobiž, pa ker ga ni našel, je potegnil robec in se useknil. Takrat smo se smejali in strigli korenček tistemu, ki je prvi skočil k vratom po zaželeni »bakšiš«.

Naša navihanost je iskala vedno novih oblik in

žrtev. Tiste dni smo zopet dobili novega »zelenca«, ki je moral skozi kruto šolo zafrkanc in potegavščin. Ena se nam je posebej posrečila.

Duhovnika, ki je šel na prižnico, je navadno spremljal ministrant. Pri vratih v cerkev je pozvonil, nato je šel pred duhovnikom do križeve kapele, kjer sta oba pokleknila, nakar se je ministrant obrnil, se poklonil gospodu in se vrnil v zakristijo. To spremljanje, ki je veljalo za posebej častno službo, so opravljali samo starejši ministrantje in ljubosumno so pazili, da ni tega opravil »zelevec«.

Seveda »zelenci« s tem niso bili zadovoljni. Ministrant Tonček je veljal tiste dni za popolnega »zelenca«. Silno je prosil, da bi smel vsaj enkrat spremljati pridigarja... Po hudomušnem posvetu starejših mu je bilo to dovoljeno, še prej pa so ga poučili, da se bo pravilno vedel. Seveda so ceremoniji pridejali še eno točko, ki je nesrečnega »zelenca« osmešila.

Rekli so mu, da mora po predpisanem poklonu pridigarju nastaviti desno roko, v katero pade vedno bogat »bakšiš«. Potegavščina se je posrečila. Nesrečni Tonček se je vrnil v zakristijo ves zmeden, drugi pa so se mu smejali, da je bilo veselje.

K nedeljskim večernicam, ki so bile navadno zelo slabo obiskane, ker so bile morda ravno ob neprikladnem času, namreč ob treh popoldne, ko so šli vsi iz mesta na sprehod, so prihajale navadno le stare ženice, ki jim ni bilo mar pisanih livad ne poletnega sonca ne sprehodov. Pred večernicami so se zbrale in prepevale razne nabožne pesmi. Toda kakor je bilo to petje morda pobožno, tako je bilo neubrano in neprijetno. Človeka je jelo ščipati po črevesju. Tudi gospodu Boksiju to petje ni bilo všeč in je večkrat dokaj zanimivo kritiziral pevke. Mi smo mu tudi navdušeno pritrjevali.

Neke nedelje je prišel g. Boksi k večernicam precej natrkan in dobre volje. Tudi takrat so ženice, ali kakor smo mi pravili babe, »krulile«. Boksi je bil tako navdušen, da poiskal najbolj pogumnega, da nese »babam deset par ter naj jim dirigira, da bo bolje šlo.« Paglavec se seveda ni pomišljal in izvršil je povelje, tako da je petje mahoma zamrlo.

Najbolj pa smo se veselili, kadar je bil kak pogreb s sprevedom od doma. Na pogrebe smo se seveda vozili, in to z imenitno kočijo, ki sta jo vlekla dva brhka vranca. Eden od ministrantov je sedel z gospodi v kočiji, drugi pa je bil poleg kočijaža. Imenitnejše mesto je bilo za nas na

kozlu. Večkrat se je zaradi tega vnel med nami hud prepir, kdo bo sedel na kozlu. Le kadar je padal dež, smo se kregali, kdo bo sedel v kočiji. Ob neki taki priložnosti sva šla na pogreb tovariš Ivan in jaz. Lilo je curkoma. Ivan se je potožil g. Boksiju, da bo ves moker, ker ne more vzeti s seboj dežnika.

Boksi, ki je bil tudi vedno pripravljen na kako norčavost, je svetoval Ivanu in meni, da dava kape na glavo. Midva sva se seveda čudila. Kakšne kape? Saj sva vendar v strežniški obleki! No, on naju je hitro potolažil, češ da so za take priložnosti pripravljena posebna ministrantska pokrivala. Poiskal je v enem izmed številnih predalov dve kapi. Bili sta iz črnega žameta, podobni majhnim kapicam, kakršne nosijo redovniki. Midva z Ivanom sva bila takoj navdušena in sva vzela vsak svojo. Zunaj je še vedno deževalo, kar naju je seveda veselilo, ker bova lahko nosila čepice. Ko je prišel voz, se tokrat Ivan ni prav nič prepiral z menoj, da bi šel jaz na kozla, ampak se je kar sam pognal na ta vzvišeni prostor, samo da je lahko obdržal kapo na glavi. Tega pa si jaz seveda nisem upal spričo duhovnikov v kočiji. Ko smo prispeli na pokopališče, je lilo še prav tako neusmiljeno kakor prej. Tudi jaz sem se ojunal in dal kapo na glavo.

Duhovniki niso še ničesar videli. Ko pa so se pri prvem Kyrje odkrili, sva tudi midva z Ivanom potegnili svoje čepice z glave. Takrat naju je opazil stolni kaplan in naju mrko pogledal. Toda med obredom naju ni mogel okregati. Postal me je kar strah, toda ker je Ivan vztrajal, sem obdržal kapico še jaz. Po končanem pogrebu pa sva čula od gospoda pesem, ki ni bila prav nič prijetna za najina ušesa. In če ne bi zvalila krivde na Boksija, ne vem, ali se ne bi gospod kaplan še bolj pozanimal za najina ušesa.

Lepega junijskega dne je odkril naš najmlajši ministrant, klicali smo ga Dudi, na župnikovem dvorišču visoko naložen voz sena, ki so ga šele prejšnji večer pripeljali s travnika. Stal pa je tik pod senikom in to nas je zapeljalo, da smo takoj začeli z jutranjo telovadbo. Postavili smo se v vrsto in jo mahnili po lestvi na senik, od koder smo s precejšnje višine skakali na voz s senom. Razume se, da je bilo to dovolj zabavno in da se nismo prav nič spomnili, da bi bilo treba streči pri mašah. Mežnar nas je sicer iskal, a zaman. Po poldrugi uri treninga v padalskih skokih pa nas je radost popolnoma minila. Zakaj? Za vogalom se je namreč prikazala drobna, suha postava takratnega kornega vikarja. Ta je imel izredno dobro

srdce, kar smo spoznali tudi po tem, da nam je večkrat delil bonbončke.

Ko je videl, da smo ga opazili, nas je prijazno povabil, naj pridemo k njemu v sobo. Nihče se ni zavedal kake krivde, zato nismo slutili, kaj nas čaka. Meni je bilo kar žal, da se povabilu nisem mogel odzvati, ker sem se spomnil, da moram prav tedaj iti ministrirat stolnemu vikarju.

Tovariši so se kar prerivali pred vrati v stanovanje. Sprejel jih je kar lepo, da, prijazno, le to se jim je zdelo nekoliko čudno, da je zaprl vrata za njimi s ključem. Nato jim je dejal že z nekoliko resnejšim tonom, da se naj postavijo po vrsti, in to po starosti. Ko je bila vrsta postrojena, jim je rekel, naj pokleknejo. Vse to se je izvršilo v največjem redu.

Nato pa je gospod potegnil izza omare »španiš« (bambusovo palico) in pristopil k slehernemu, mu dal ta dragoceni les v poljub, nato pa se je moral grešnik globoko skloniti in »španiš« je slovesno zapel po grešnikovi zadnji plati. To je storil g. kaplan v opomin, da se ne bi naša brezbriznost za službo božjo ponovila.

O tej kazni so skrbno molčali vsi, le Tonček, ki je bil do mene najbolj zaupljiv, mi je povedal to štorijo, ki jo po njegovi zaslugi tudi opisujem.

Podoba stolnega mežnarja bi bila vredna kar celega romana. Vsekakor pa bi bila njegova podoba nepopolna, ko bi ne omenil še nekaj anekdot.

Bilo je nedeljsko popoldne v tisti avgustovski vročini, ki človeka vsega prevzame, da je kakor pijana muha.

Večernice so bile sestavljene iz krščanskega nauka in kakih litanijs. Zaključile so se z blagoslovom. Skoraj redno jih je obiskoval frizer, ki je imel svoj lokal za prezbiterijem stolnice. Ta mož je znal bolj nemško ko slovensko, ker je bil njegov šef še trd Nemeč. Bil je majhne postave, a zelo zajeten, in ker se je tudi podpiral z rujnim vincem, ga je monotona molitev kmalu zazibala v tisto prijetno pobožno spanje, ki je delež vseh dobrosrčnih kristjanov. Ker se mu je verjetno sanjalo o nebeški glasbi, je podpiral zemeljsko molitev z enakomernim glasnim smrčanjem. Boksi, ki sicer ni bil toliko pobožen, da bi sam molil, se je vendar čutil poklicanega, da dela red v božji hiši. Šel je v zakristijo in vzel aspergil, ki so ga uporabljali samo za blagoslov zvonov. Pri tem obredu se zvon tako rekoč umije z blagoslovljeno vodo, zato je tudi aspergil bolj podoben košatemu omelu. Boksi, ki ga je dobro namočil v blagoslovljeni vodi, se je podal med korne klopi

in začel vneto škropiti glavo spečega frizerja. Temu pa je zaradi hude vročine škropljenje celo prijalo in se je le počasi prebujal iz sladkega sna. Gledal je z odprtimi usti v hudomušno se smehljajoči obraz svojega dobrotnika in požiral kapljice blagoslovljene vode. Da ob takem človekoljubnem delanju niso ostale resne niti najbolj zadržane pobožne ženice, je razumljivo.

Stolnemu kaplanu je bilo nerazumljivo, kako da skoraj nihče ne odgovarja. Frizer je krepko stresel glavo – kakor pes po kopanju – in osvežen posegel v molitev, ki je spet zaživela kakor žuboreč potoček.

Dozdeva se mi, da se je brivec svoji redni stranki nekoč za ta nedeljski asperges »zahvalil«. Boksi se je namreč nekega dne prikazal z brki, ki so bili na eni strani krajši kakor na drugi. Ves čas jih je potegoval na krajši strani, da bi le kako uskladil dolžino.

Vsako leto enkrat se je v paradi razkazala jugoslovanska vojska, ki je prikorakala iz vojašnice in se postrojila po trgu okoli stolnice. Razpostavili so se vsi »rodovi vojske«, težka in lahka artilerija s konji, pehota itd. Višja vojaška gosposka, višji civilni uradniki in zastopniki oblasti so zasedli rdeče pogrnjene korne klopi v cerkvi. Bogoslovci so stali med kornimi klopami, nekaj gasilcev v paradni uniformi je stalo v glavni ladji. Ministrantje so se podali na podstrešje zakristije in skozi okno zlezli na streho. Tam so bili dokaj širok žleb in stolpički, za katerimi so se poskrili »ostrotrelici«. Po trgu se ni mogel nihče sprehajati, saj je bil poln vojaštva. Zato ni bilo mogoče pregledati celotne postavljene armade. Tako smo bili mi na najbolj idealnem prostoru, od koder je bilo mogoče videti veliko.

Ker so se v tistem žlebu nabrali neštevilni kamenčki, smo imeli dovolj municije, s katero smo obstreljevali vojaške konje in mule ob salvah, ko je grmelo iz pušk in topov in so vojaki že itak komaj krotili nemirne živali. Ob povzdigovanju je bilo dano povelje: »Skini kape!« In takoj so zdrsele z na balin ostrizanih glav. Le nekateri so bili nepokorni in jih niso sneli. To so bili muslimani, ki častijo Alaha s pokritimi glavami. Nam to ni bilo všeč in smo obstreljevali »nejevernike«, ki so se težko branili teh nadležnih »muh« kot Turki čebel na Muljavi.

Ker je tudi vsakega državnega praznika in slovesnosti konec, bi se vse mirno izteklo, ko ne bi bistro oko takratnega kornega vikarja odkrilo našega protidržavnega udejstvovanja, ki je žalilo samo njegovo kraljevsko veličanstvo. Naš zločin

je sporočil Boksiju, ki ga pa ta ni imel za politični delikt, ampak za arhitekturi nevarno početje. Prilomastil je s svojim »španišem« pred edino odprtino, skozi katero se je dalo priti nazaj. Podstrešna tla se je dalo doseči le tako, da se je človek oprjel line in zadenjski spustil navzdol. To dejstvo lazenja navzdol pa je bilo za Boksija najugodnejša priložnost, da je naklestil nepridiprave po zadnji plati. S položaja sem se umikal poslednji in pomagal svojim sobojevnikom z zakristijske strehe, in ker se mi je posrečil skok v daljino, me Boksijeva palica ni več dosegla.

Nikoli več se nismo poslužili tiste idealne galerije, pa tudi vojaški konji in vojaki s šajkačo so imeli poslej mir pred napadalci, vse dokler ni vkorakal Adolf Hitler s svojimi oboroženimi silami, katerih se ni mogel ubraniti niti Boksi.

Boksi je bil po eni strani strog janzenist. Bil je prepričan, da je treba ljubega Boga pustiti pri miru in le enkrat v letu prejeti sv. Rešnje Telo, in to vedno samo na veliko noč. Leta in leta ga nisem videl pri maši. Vselej je bil le v zakristiji, iz katere pa se v cerkev niti videlo ni. V tem je bil diametralno nasprotje nekemu slugi Jožku v malem semenišču, ki je v počitnicah moral ministri-rati v semeniški kapeli predstojnikom in prefektom ves dopoldan. Pa je potem prosil nekoga, da ga je zamenjal pri zadnji maši, da bi lahko še sam »opravil svojo nedeljsko dolžnost«. Očitno je zanj veljala samo frančiškanska maša ob pol dvanajstih, vse druge pa so bile neveljavne.

Boksi je bil sicer tudi strog liberallec in klerikalne stranke ni podpiral. Ko je postal Marko Natlačen ban, je izjavil: »Seveda je temu klerikalcu dobro, ker je narod lačen, on pa je z vsemi dobrotami natlačen!«

Pravili so, da pred nastopom mežnarske službe ni hodil v cerkev, bil je namreč finančar, in se je bal, da bi se nanj zrušil cerkveni strop. Vendar je treba pibiti, da se ni nič sramoval svoje nove službe, saj je hodil ob nedeljah kar v talarju med deseto mašo v zadružno gostilno, kjer so se zbirali hudi liberalci, ki so ga zaradi tega zbadali. Toda Boksi jim je dajal take odgovore, da so morali pohlevno obmolkniti, ker so bili njegovi dokazi za bivanje božje tako državotvorni in strogo monarhistični. »Če je kralj Aleksander zaukazal, da morajo vsi generali in najvišji uradniki 1. decembra (na državni praznik) k službi božji, potem že mora biti Bog. Če pa vi trdite drugače, sem vas dolžan naznaniti in penzije ne bo.«

Če ga je kdo vprašal: »Ti hodiš zapirat cerkev. Povej, ali si že kdaj videl, da se Bog sprehaja po

stolnici?« mu je Boksi odgovoril mirno in stvarno: »Ne.« Zoprnik mu je dejal: »Torej, če ga nisi videl, potem ga pa ni.« Takrat pa je Boksi zafrknil sobesednika: »Ali si ti že videl svojo rit? Ne! In vendar jo imaš!«

Contra factum non est argumentum.

Cankar je nekje zapisal: »Čim temnejša je noč, tem svetlejšje so zvezde.« Tako se mi je zdelo vse Boksijevo bistvo. Bil je surova, trda lupina, ali za njo je bila pravičnost, ki bi jo človek redko kje našel. Tudi njegov odnos do Boga je bil takšen, kot je med vojakom in generalom – Bogu, kar je božjega, cesarju, kar je cesarjevega. Njegova molitev je bila, kakor da stoji v pozoru pred generalom in raportira v vsej vdanosti zvestega kaprola. Ni pa prenašal pobožnega »babjega petja« ne presladkih pobožnosti in osladnosti v izražanju.

Svoje dolžnosti je izvrševal tako natančno, da ne verjamem, da bo kje kdaj kdo kaj takega zmogel. Tudi liturgiko je poznal in znal brati latinski direktorij, kar je bilo tedaj zelo zahtevno celo za mladega duhovnika.

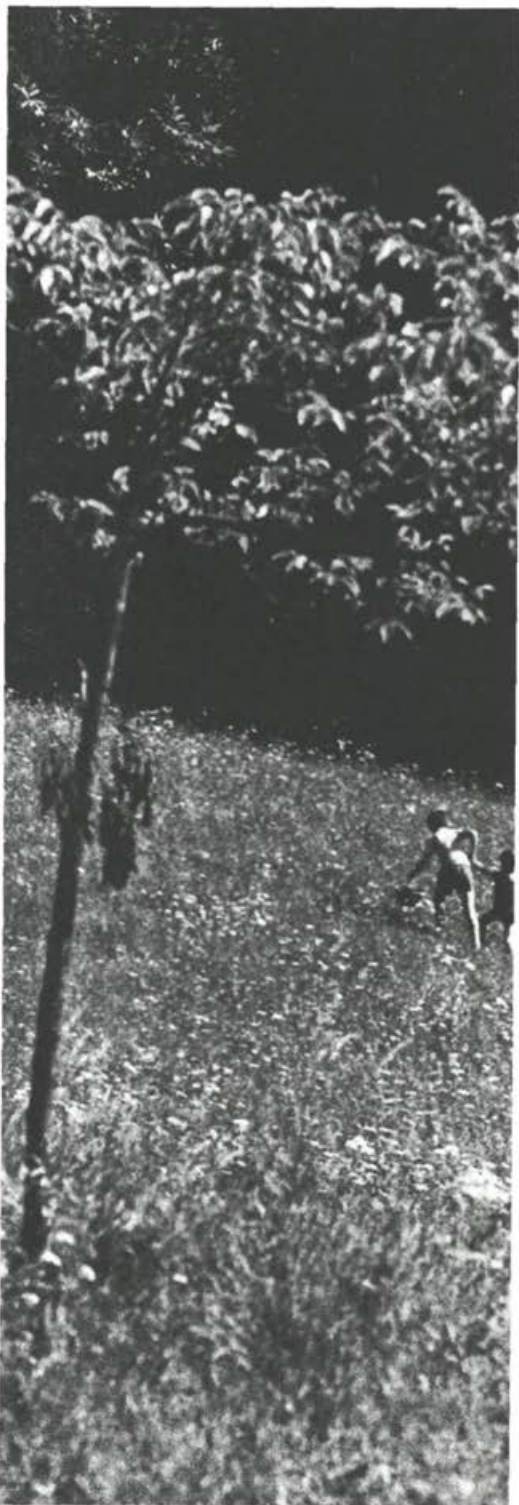
Doživel je prvo svetovno vojno na soški fronti, kjer so padali slovenski sinovi kot listje v jeseni. Toda vse to je razumel. Mehanizem te pošasti vojne je poznal, vedel je za cilje in za upanje. Ko pa so prišli Nemci, ni razumel ničesar več. Videl je, kako to brezobrazno leto strahote razseljuje in uničuje ter drobi cele skupine ljudi, ki se v novih razmerah in v popolnem osiromašenju nikoli več ne bodo znašli. Čakal je na uro in dan in še v noči, kdaj bosta zaropotala nemški škorenj in sovražna pest po njegovih vratih ter ga odpeljala kdo ve kam.

Še je prihajal vsako jutro v zakristijo in pripravljal za sv. mašo, a videl sem, kako gine, usiha in kako je onemel. Nikomur ni storil krivice in zdaj so se tej preprosti duši, ki je doživela strahotno razdejanje ob stolnici, okrog omizja v zadruhi in v mestu, zaprla vrata razuma.

V. Hugo je v svoji knjigi Leto strahote zapisal: »Preprostim dušam, ki so doživele vso globino boli, je molk svoje vrste potreba... Obupanemu obup preko določene meje ni več razumljiv, in to je zanje rešitev, da se popolnoma ne zrušijo.«

Boksija in njegovo ženo je vzela noč, iz katere se ni več vrnil. Nikoli se mi ni posrečilo od izgnancev, ki so se vračali domov, izvedeti, kje in kako je ugasnil.

J. K.

Pravljica o skorjici kruha in rdečem stekelcu

Nekoč je živel zidar, ki ni imel nikogar na svetu. In ko je bil tako sam, je veliko premišljeval o ljudeh in življenju. In je želel, da ne bi bil nihče tako sam, kakor je bil on.

Bil je dober zidar in podjetja so ga rada jemala na delo. Ni pa hotel zidati palač in hiš za pisarne, marveč samo velike stanovanjske hiše. Najraje je zidal bloke za dvajset, trideset in več družin.

Imel pa je svojo skrivnost, čudno navado, za katero ni smel vedeti nihče. Sram ga je bilo te navade, saj je izviral iz dna srca: preden je položil v steno kakšnega stanovanja zadnjo opeko, je spravil tja skorjico kruha in košček rdečega stekla. Potem je v steno zazidal opeko in jo ometal z malto.

V sleherno stanovanje, ki ga je pozidal ta zidar, sta se vselila zadovoljstvo in sreča. Srečne so bile družine, ki so prišle v ta stanovanja, srečni so bili celi okraj, kjer je delal ta zidar. In srečen je bil zidar sam, ko je gledal srečne starše in srečne otroke.

Prav tako srečna je bila nova hiša na oglu Dolge ceste in Strme ulice. To je bila visoka in dolga hiša v pet nadstropij in v njej je bilo dvajset stanovanj, v katerih je stanovalo dvajset družin. Iz hiše je bilo slišati smeh, petje in glasbo. Otroci so se učili harmonike, vadili na klavirju, violini ali flavti, risali so in barvali, izdelovali lutke in zmaje. Poleti je travnik za hišo odmeval od njihovih vriskov, ko so se lovili in skrivali, pozimi pa se kepali, sankali in smučali. Jok je bil v hiši redek: samo če je koga hudo bolel zob ali če si je zvil nogo. Skratka, v hiši sta bila doma zadovoljstvo in sreča.

Nekoč pa se je zgodilo nekaj nezaslišanega: iz nekega stanovanja v četrtem nadstropju so prdrli na cesto kriki in jok. Ljudje v hiši so se čudili. Vedeli so, da stanujejo tam trije ljudje in da so dotlej živeli mirno in srečno: oče, mama in Verica. Zdaj pa sta se starša na ves glas prepirala in Verica je presunljivo jokala. Nihče ni vedel, zakaj se je to zgodilo. Še starša sama ne. Le to so vsi vedeli, da v tistem stanovanju v četrtem nadstropju ni več sreče. Odšla je. Pa veste, zakaj? Samo zato, ker je skopala miška luknjico v steno, kamor je bil položil zidar skorjico kruha in rdeče stekelce. Oboje je izkopala, skorjico pojedla, stekelce pa pustila na tleh in zbežala v klet.

Verica je našla stekelce, šla na balkon in se skozi stekelce razgledovala po dvorišču. Čudila se je, kako je zdaj vse rožnato: klopi in gugalnica, celo otroci, pa pes in mačka. Na nesrečo pa ji je zdrknilo stekelce iz rok in padlo na dvorišče. Stekla bi ponj, ampak bila je zaklenjena v stanovanje: mama je bila malo prej odšla na delo, oče pa se še ni vrnil z dela. Morala je čakati. Ko pa je prišel oče in je stekla na dvorišče, stekelca ni več našla. Hišnica je bila medtem pometla dvorišče in vrgla stekelce obenem z drugimi odpadki v posodo za smeti. Potem je prišel smetar, izpraznil posodo v svoj voz in odpeljal smeti na mestno smetišče. Tako sta izginila iz stanovanja skorjica kruha in rdeče stekelce, v dom pa sta se naselila prepir in nesreča.

Najbolj nesrečna je bila Verica. V nekaj dneh se je stanjšala in zbledela. Ni več pela, ni risala, ni se igrala. Sedela je pri oknu ali na balkonu in mračno gledala na cesto, na ljudi, na hiše onkraj dvorišča. Naj je sijalo sonce ali lil dež – zanjo ni bilo veselja. Mama ni vedela, kaj naj ji prinese, s čim naj ji ustreže, da se ji bo zjasnil obraz, da ji bodo oči spet svetle in modre kot čisto nebo.

Nekoč je slišala Verico, kako se je pogovarjala sama s seboj:

»Oh, ko bi imela vsaj tisto rdeče stekelce, takoj bi bilo vse lepše! Gledala bi skozenj in svet bi bil lepši.«

Tisti košček stekelca!

Mama je vprašala hišnico, če je mogoče ona našla kje na dvorišču tako stekelce.

Hišnica je odgovorila:

»Videla sem ga, ležalo je na dvorišču med peskom. Nisem vedela, čigavo je, in bala sem se, da se ne bi kak otrok urezal, pa sem ga vrgla v posodo za smeti.«

Mama je prebrskala posodo za smeti, stekelca pa ni našla. Potem je šla na konec mesta, kjer so bile globoke jame. Tja so odvažali smetarji smeti iz vsega mesta.

»Ste mogoče videli kje majhno rdeče stekelce, ki ga je izgubila naša Verica?« je spraševala mama smetarje, može v visokih gumastih škornjih in sivih haljah. Smetarji so se čudili in odkimali. Odgovorili so:

»Stekelce? Takšno majhno stekelce, skozi kakršno gledajo otroci in vidijo svet potem lepo rdeč, ko da ga zmeraj obseva zarja?«

»Stekelce? Bodite no pametni! Vsak dan pripeljemo po sto voz smeti, pa bi na vaše stekelce pazili!«

»Stekelce? Črepinj nič koliko, stekla, porcela-

na, celo kristala, rdečega, modrega, belega, črne-
ga, rožastega... Kar pobrsajte in si ga nabe-
rite!»

Mati pa ni odnehala:

»Verica je hudo žalostna in samo tisto stekelce
si želi.«

Prišla je do smetarja, ki je odvažal smeti iz
njihove hiše. Dobri stari mož se je zamislil in
rekel:

»Čudne stvari se gode, po svetu. Mogoče bi
Verico res pozdravilo njeno stekelce. Pobrskal
bom, mogoče ga najdem.«

Mama se je vrnila domov in vse povedala
Verici. In potem je Verica nestrpnost čakala. Sme-
tar je prihajal vsak teden dvakrat. Par krepkih
konj je vleklo voz, smetar je jemal iz več zaboje
in posode, polne smeti, in jih stresal v voz. Vsaki-
krat je prišel v četrto nadstropje ali pa ga je
pričakala Verica pred hišnimi vrati. In vsakokrat
ji je stresel v predpasnik cel kup steklenih košč-
kov in črepinj, ki jih je izbrskal na smetišču:
zelenih, modrih, rumenih, belih, prozornih, črnih
in tudi rdečih... Verica je doma prebirala stekel-
ca, toda nobeno ni bilo pravo. Že so vsi obupali,
mama in smetar in Verica, dokler ni nekega dne
Verica zavriskala:

»Mama, mama! Moje stekelce!«

Bil je majhen rdeč košček brez prave oblike,
odlomljen od kdove kakšnega večjega kosa. To-
da bilo je prav tisto stekelce, ki ga je bil zidar
vzidal v stanovanje v četrtem nadstropju.

Verica je spet presedela po cele dni na balkonu
in gledala skozi stekelce. Svet je bil spet čudovit,
ko da ga zmeraj obzarja zarja.

Ampak Verica še ni bila srečna: stekelce se je
bilo resda našlo, toda kam se je zgubila skorjica
kruha, ki jo je bil položil zidar v steno, da bi bila
družina zmeraj zadovoljna in srečna? Kdaj bosta
očka in mamica spet prijazna drug z drugim in
zadovoljna? Kje je tista miška, ki je skorjico
pojedla?

Pa se je tudi to uredilo:

Nekoč je Verica spet sedela na balkonu in
skozi stekelce občudovala svet. Deževalo je, toda
skozi stekelce je bilo tudi to lepo. Zagledala je
muco, kako se je plazila ob zidu onkraj dvorišča.
Skozi stekelce je bila videti muca rdeča in čudovi-
ta. Muca pa se je ustavila in vsa njena drža je
govorila o žalosti. Ni sedla, stala je in pogledova-
la desno in levo, kakor bi premišljevala, kam naj
se obrne. Bila je shujšana – kdove kako dolgo že
ni dobila nič za pod zob, in mokra – gotovo je bila
brez gospodarja in doma.

»Mamica, ali grem lahko po muco?« je vpraša-
la Verica.

»Po muco? Saj veš, da ni za v stanovanje.«

»Prosim, prosim, samo muco bi rada! Pogledj,
kar trese se, tako je lačna in mokra.«

Mama je slednjič privolila.

»Saj res,« se je spomnila, »že nekaj časa opa-
žam, da je v hiši miš. Celó luknjo je že skopala v
steno.«

Verica je stekla po muco. Obrisala ji je blatne
tačke in mokro dlako in ji dala toplega mleka.
Muca je predla. Hitro si je opomogla in kmalu je
odšla na prvi potep po hiši. In kakor že imajo
mačke navado, je šla najprej pogledat v klet.
Dolgo se ni vrnila, vse popoldne, ves večer in vso
noč. Verica je bila že v skrbeh zanjo. Šele drugo
popoldne se je vrnila in Verica ji je hitela nalivat
mleka in drobit kruha. Muca je srkala mleko,
žejna je resda bila, lačna pa prav nič. Samo
predla je in že stojé dremala.

In zakaj je bila muca sita? V kleti je bila
staknila mišjo luknjo in čakála, dokler ni pomoli-
la miš iz luknje svojega smrčka. Potem je še malo
počakála, dokler ni prišla miš čisto iz luknje. Miš
je bila previdna, ovohavala je zrak in tla, prisluš-
kovala, toda mačka je bila premetena, mirovala
je nekaj korakov stran od luknje in prežála. In ko
je prišla miš že dovolj daleč od luknje, čisto na
prosto, na sredo hodnika, je skočila muca nanjo –
hop! Miš je zajokala z visokim i-i-i... potem pa
se je zgodilo, kar se pač dogaja med mačkami in
mišmi, odkar stoji svet. In to niti ne bi bilo nič
posebnega, če ne bi ujela mačka prav tisto miš, ki
je zgledala v četrtem nadstropju steno in pojedla
skorjico kruha...

Tako se je vrnila v stanovanje v četrtem nad-
stropju, na oglu Dolge ceste in Strme ulice, z
muco vred tudi pojedena skorjica kruha. In v hišo
sta se obenem vrnila zadovoljstvo in sreča, z
njima pa pesem, smeh in veselje. Samo kadar je
koga hudo bolel zob ali kadar si je kdo izpahnil
nogo, je bilo slišati jok. Ampak to ni bila taka
nesreča, da bi zaradi nje človek drugi dan spet ne
prepeval in se smejal.

Zidar o vsej tej nesreči ni zvedel ničesar. Ne o
Verici, ne o hišnici, ne o dobrem smetarju, mački
in miški. Bil je že daleč, daleč na drugem koncu
sveta. Zidal je in zidal, polagal med stene skorjice
kruha in košče rdeče barvanega stekla, jih zazida-
val in hitel, da bi pozidal čimveč velikih stano-
vanjskih hiš, za starše in njihove otroke.

Cvetko Zagorski

Beg pred križem

Prišla sta na pogovor pred poroko. Mihael je končal svoj študij, Marija je bila na drugi stopnji šolanja za učiteljico v posebni šoli. Oba sem poznal iz šolskih let. Povrhu sem Mihaela še posebej podpiral. Iz vsega svojega sorodstva je bil prvi, ki je z dodatnim šolanjem dosegel akademsko diplomo. Moje razmerje do obeh je bilo zaupljivo, odprto.

Želela sta se cerkveno poročiti. Vendar sta že dve leti živela skupaj kakor zakonca, ne da bi bila poročena v matičnem uradu ali cerkveno. Vprašal sem ju, kako da se želita zdaj cerkveno poročiti, ko vendar že živita skupaj kakor zakonca. Vendar sta ugovarjala trditvi, da bi bila že kakor poročena. Res, imela sta skupno stanovanje; res sta živela spolno kakor zakonca. To pa po njunem še ni pomenilo, da bi bila poročena.

Opozoril sem ju na cerkveni nauk, na najnovejšo papeževo besedo, da skupno življenje moškega in ženske spada v zakon, če naj bo v celoti človeško. Rekla sta, da to vesta. Ni jima pa hotelo v glavo, da se ne bi smela imeti spolno rada tudi že pred cerkveno poroko. To da vendar spada k skupnemu življenju. Povrhu da ju je izkušnja naučila, da sta lažje zrasla v celoto, ko sta živela skupaj z možnostjo, da se vsak trenutek brez večjih zapletov razideta. Na moje vprašanje, ali se to ne bi zgodilo enako tudi po poročnem listu, sta odgovorila nikalno. Tedaj da bi ob preprih vedno čutila nad seboj pritisk, da morata v vsakem primeru ostati skupaj.

Dolgo sem mirno poslušal, kar sta ta dva dobro hoteča mlada človeka, vernika in uda Cerkve, poročala iz svoje izkušnje. Ob tem sem spoznal, da so se družbene razmere v našem stoletju, kar zadeva zakon in poroko, zelo spremenile. Ali morda še nismo našli pravega duha, kakšna naj bo glede na to spremembo priprava na zakon.

Pripomoček, da najdeš sam sebe

On – Jožef – je prihajal k meni od svojega 16. leta. Spremljal sem ga v njegovih šolskih letih, med njegovim študijem, ko je končal prvo stopnjo študija, vse do danes. Svoje spolnosti ni znal osebno navezati. Da, nekaj časa se je zdelo, da bo ob tem doživel življenjski polom. Potem je srečal Kristo. Razvilo se je dobro razmerje. Postala sta prijatelja in sta kmalu zaživela kakor zakonca.

Jožef je bil ves srečen ob spoznanju, da se je njegova spolnost osebno navezala. Sprostile so se mu moči, da je lahko marljivo študiral.

V prijateljstvu s Kristo je našel zmožnost, da se je lahko osredinil na neko nalogo, da ga ni notranje gnalo v vedno novo zadovoljevanje spolnosti; prav ta zmožnost pa je ogrozila prijateljstvo samo. Pokazalo se je, da ima to prijateljstvo naravno pomoči. Jožef je Kristo potreboval, da je našel svojo osebnost, bolj kot je ona potrebovala njega. Krista je bila polna ljubezni do njega. Jožef pa je našel sebe in čutil, da je bila Krista zanj – nezaveden – pripomoček, da se je lahko našel. Njegovo razmerje do nje je postalo tovariško. Prvine zakonske ljubezni so se vedno bolj umikale v ozadje. Kristo je to zelo bolelo in oklepala se je Jožefa, da ga ne bi izgubila, on pa se je otepal tega oklepanja. Potem sta se prostorsko razšla, vsak je šel v svoje stanovanje. Krista Jožefa vendarle ni hotela pustiti, on pa se je je hotel otresti, poniževal jo je. Ona je bila zelo navezana nanj. Iz naklonjenosti je nastal odpor, čeprav še ne dokončna ločitev. Jožef je namreč vedel, koliko dolguje Kristi. Izid tega razmerja je negotov, odprt. Mogoče sta si bila vendarle več kot bergli, s katerima naj najdeta sebe? Mogoče bosta oba odkrila, da sta si bila v medsebojno pomoč, zdaj pa ta pomoč ni več potrebna. Mogoče odkrijeta v sebi ubranost src, ki je temelj zakonu? Mogoče?

Ne drug ob drugem

Ko se je kmečki fant ženil, se je vnaprej vedelo, kakšen bo zakon. Nevesta je zapustila domačo hišo in se preselila v moževo družino, v njegovo sorodstvo. Tam mu je stala ob strani v hiši in na dvorišču. Če je šlo dobro, sta stopala skupaj složno in z veseljem, in če ni šlo dobro, redkobe sedno in trpeče. Če izrazimo to poudarjeno, nista si gledala iz oči v oči, stala sta si ob strani. Podobno se je godilo tudi obrtniškem ali trgovskemu sinu. Življenjski okvir se je dal pregledati in je bil trdno sestavljen. Oblike občevaranja so bile določene s konvencijo in z gospodarskimi danostmi. V tem okvirju se je gibal, kdor je hotel kolikor toliko obvladovati svoje življenje. Jasno je, da so ob tem nastajale duševne okvare in komaj znosne obremenitve za ljudi. Visoka cena za to so bila dostikrat pijančevanja in togotne sovražnosti in tudi robate oblike vedenja.

Že možnost, da si je mogel mladi človek služiti kruh kot delavec, ne da bi bil navezan na zemljo, na rokodelsko delavnico ali trgovino, je spremenila okoliščine za poroko. Izbira zakonskega druga je postala svobodnejša. Gotovo še ni bila povsem svobodna. V tem območju, ki sega globoko v človeška čustva, se konvencije spreminjajo le zelo počasi. Spremenile pa so se vendarle. Mož in žena nista stala več drug ob drugem, temveč vedno bolj iz oči v oči. Povsem se je ta razvoj razmahnil v naših časih, in sicer najrazločnejše pri študentih. Ti zapuščajo domove in z različnimi načini družbene podpore postajajo sorazmerno neodvisni od staršev. Zato so tudi prvi izpostavljeni novejšim miselnim tokovom in spremembam življenjskih oblik. Mnogoterost današnjih pripomočkov za preprečevanje spočetja povrh pospešuje spolno združevanje, ne da bi bilo treba prežgodaj prevzeti odgovornost za otroka.

Kadar dva človeka živita bolj obrnjena drug k drugemu, ne toliko drug ob drugem, se tudi bolj spoznata, vesta več drug o drugem. Zvesto, še bolj pa nezavedno čutenje daje svoj pečat skupnemu življenju, ločuje ga ali ga povezuje. Kar dva človeka čutita kot povezujoče, ju osrečuje, to čutita kot krepilno vez. Kar čutita kot ločujoče, pa učinkuje kakor eksploziv. Bolj ko kdaj prej je zdaj pospešeno sprejemanje drugega in sprejemanje samega sebe. Povrh dajejo ta nova, nepredvidena srečanja v osebnem življenjskem razvoju zveneti novim strunam v duši. Vsak človek odkriva nove možnosti, ki ga osrečujejo ali strašijo. Kako se te možnosti včlenjajo v skupno življenje? Kako učinkujejo na prijateljstvo, na skupno bivanje v zakonu? Vodijo morda celó k ločitvi, ne da bi jo spočetka kateri hotel ali vedel za to? Ali ni človeku naloženo, da se mora uresničiti, tudi če je pogoj za to ločitev od drugega človeka? Če je uresničevanje samega sebe postavljeno za najvišje, edino zavezujoče vodilo, kako naj se človek potem še uresničuje, če spozna, da je skupno življenje moškega in ženske v danih razmerah težko mogoče? In kaj, če se zdi to uresničenje samega sebe mogoče samo z drugim partnerjem?

Dajanje samega sebe

Eden izmed ključev, ki odpirajo prostor mogočih odgovorov na mnoga vprašanja, na nove življenjske oblike mladih ljudi, se mi zdi: potrebno

ni uresničevanje, temveč dajanje samega sebe. Prvo je individualistično-pogansko, drugo je osebno-krščansko. Človek, ki hoče uresničiti samega sebe, je obrnjen vase, k sebi. Kdor je obrnjen k sebi, je kakor luč, ki ne sveti, je kakor ogenj, ki ne greje. Človek, ki daje samega sebe, pa je podoben Kristusu na križu. Udeležuje se najvišjega dejanja ustvarjalne ljubezni, ki jo je Jezus podaril svetu. Res pa križ je in ostaja resničen križ. Kdo bi se že rad dal razpeti na križ? Vendar ne drži nobena pot mimo njega, če hočemo biti deležni ustvarjalne ljubezni. Kdor ljubi ustvarjalno, ta ne uresniči, temveč najde samega sebe.

Naročilo in poslanstvo

Mihael in Marija pa Jožef in Krista še vedno preveč iščejo sami sebe, premalo še vidijo naročilo, ki ga prinaša Kristus: naj živimo v poslanstvu, v volji nebeškega Očeta. Kristus deluje v ustvarjalni ljubezni, ker ne izpolnjuje svoje volje, temveč voljo svojega Očeta v nebesih. Zato se je mogel Kristus na križu v temi greha in krivde popolno darovati, ker je živel v ljubezni do svojega Očeta. Človek mora svoje življenje pojmovati kot naročilo, kot poslanstvo od Boga. Potem je rešen tega, da bi moral ves čas gledati nase. Če hoče človek najti srčni mir in dušno vedrost, mora biti pripravljen in voljan nositi križ dajanja samega sebe, križ zatajevanja samega sebe. To je težavno. K svetu je namreč obrnjena bolečina križa, njegov sijoči blesk pa k nebu. Mnoge ljudi to odbija. Zato nočejo ničesar vedeti o križu. Zato izrivajo križ iz svojih javnih poslopij, iz svojih stanovanjskih sob, iz svojega življenja. Želja po uresničevanju samega sebe razkraja skupnost, prazni cerkve. Želja po uresničevanju samega sebe razganja družine, ločuje zakone. Želja po uresničevanju samega sebe ubija ljubezen, mori človeka.

Mir nam prinaša samo križ. Izpolnitev nam daje samó popolno in brezpogojno sprejemanje volje nebeškega Očeta. Skupnost je trajna samo v ljubezni, ki je križana.

A. S.

Priprava na osamljenost

»Osamljenega se počutim,« ali: »Že leta in leta sem sama in osamljena,« so besede, s katerimi mnogi opisujejo svoje stanje in svojo življenjsko zgodovino. Samota in osamljenost sta neizogibni sestavini življenja. Vsakdo se sreča z njo in vsakdo ji mora sam biti kos.

Čudno pa je, da o samoti in osamljenosti slišimo zelo nasprotujoča si mnenja. Včasih pomenita nesrečo, udarec usode, ki stre človekovo osebnost za vse življenje. Drugič govorimo o blaženem miru in samoti, o osamljenosti kot nujnosti za razvoj zrele osebnosti.

Bolj podrobno proučevanje pa hitro pokaže razlike med takšno in drugačno samoto, med takšno in drugačno osamljenostjo.

Nekateri ljudje so osamljeni, ker jih je zapustil nekdo, ki so ga imeli radi. V njih živi spomin nanj, vrsta prijetnih doživetij, ki so minila in se ne povrnejo več. V tej osamljenosti vendarle tiči pozitívno jedro, ki lahko vsak čas postane nosilec novega upanja.

Hujša je osamljenost, kjer tega dobrega jedra ni. Doživljajo jo ljudje, ki so bili že zelo zgodaj prikrajšani za pristne stike s sočlovekom in kjer se občutek osamljenosti veže z občutkom nesmisla in življenjske praznine.

Osamljeni človek pomanjkljivo doživlja svojo lastno vrednost. V psihoterapevtskih pogovorih se izkaže, da je osebnostna struktura osamljenih preveč vezana na druge, vezi do drugih vežejo tudi njih same in jih ovirajo pri uresničevanju svojega življenja. Osamljenemu ne manjka samo drug človek, še veliko bolj mu manjka spoštovanje samega sebe, pozitivno doživljanje lastne osebnosti in lastnih zmožnosti.

Tako se izkaže, da je zdravilo za osamljenost prav samota. Preveč se vezati na druge, iskati v družbi razvedrila in pozabe, ne privede človeka do njega samega. Le v samoti se lahko sreča s seboj. In to je tista druga vrsta osamljenosti, tista, ki ji pripisujemo zdravilno vrednost. Če kdo reče: »Želim si miru in samote,« si pravzaprav želi okrepiti svojo osebnost. Njegova samota ni prazna, ne navdaja ga s strahom, nasprotno, daje mu pobude, da se na novo vključuje v medčloveške odnose.

Kdor se nauči biti sam, bo tudi zavarovan pred uničujočim občutkom osamljenosti. Kaj vse pa sodi k tej šoli samote?

Vzemimo za primer zakonsko skupnost. Med zakoncema niso redki trenutki, ko se eden ali

drugi, ali pa oba hkrati počutita osamljena, nesrečno osamljena. Tudi v zakonu se mora partner naučiti biti sam. Vendar ne v zagrenjenosti, užaljenosti in razočaranju. Naučiti se mora, da od svojega partnerja ne pričakuje preveč, da se ne sklicuje na pravice, ki si jih je z zakonom pridobil, da ne čaka, kdaj ga bo drugi osrečil. Spoznati mora, da mu partner ne more v vsem ustreči, ne zaradi hudobije ali pomanjkanja ljubezni, ampak zaradi svoje lastne človeške omejenosti in ujetosti v pogoje, ki ne dopuščajo vsega, kar bi ljubezen želela.

Šola samote v zakonu pomeni neko notranjo razdaljo do partnerja, opiranje na lastne sile pri iskanju življenjske sreče in spoštovanje partnerjeve drugačnosti. Še vedno gre za življenje v dvoje, za medsebojno zaupanje, medsebojno nežnost in pomoč. Le da partnerja, ki imata vsak svoje osebnostno jedro, ne prelagata drug na drugega odgovornosti za lastno srečo. Drugega ne obremenjujeta z dolžnostjo, da skrbi za srečo zakonca.

V življenjskih trenutkih, ko se človek začuti samega in osamljenega, se ne bi smel ustrašiti tega občutka, ampak mu prisluhniti, postati pozoren tudi na to življenjsko možnost. Pot v razočaranje in obup ni edina izbira v takšnem trenutku. Ostane še odprta pot k zrelejši presoji lastne osebnosti, k zavesti o lastni odgovornosti za lastno srečo. Okoliščine nas redkokdaj vzpodbujajo, da bi razvili sposobnost konstruktivnega doživljanja osamljenosti. Vendar je razvoj v tej smeri za vsakogar mogoč.

In nazadnje se sposobnost pozitivnega vrednotenja samote in opiranja na lastne sile spremeni v občutek, ki je nasproten občutku samote: v občutek življenjske polnosti in medčloveške solidarnosti.

J. M.

O zatiranju bolezni in škodljivcev na jagodičevju

Jagodičevje je zelo priljubljeno sadje. Vendar pri nas ni posebno razširjeno. Vzrokov za to je več. Eden je gotovo v tem, da ga napada precej bolezni in škodljivcev, ki včasih tako zmanjšajo pridelek, da se gojitev skoraj ne izplača. Med jagodičevje štejemo pri nas ribez, kosmuljo, maline in jagode.

Ribez

Ribez ima nekaj škodljivcev, ki pa na splošno, razen ameriškega kaparja (*Aspidiotus perniciosus*), niso posebno nevarni.

Spomladi, ob času brstenja ribeza (v začetku marca), škropimo proti ameriškemu kaparju in jajčecem listnih uši z 1% oleodiazinonom ali 0,15% ultracidom.

Ko se pokažejo cvetni popki, je priporočljivo škropiti proti ribezovemu listnemu ožigu (*Pseudopeziza ribis*) z 0,3% cuprablaumom ali 0,2% dithanom M-45 ali 0,2% antracolom. Če se pojavijo pršice ali listne uši, npr. šiškasta ribezova uš (*Cryptomyzus ribis*), ki povzroča na listju rumene in rdeče odebelitve, tedaj dodamo omenjenemu škropivu 0,2% anthio ali 0,20% dimercron ali 0,15% ekatin. Vendar to dodajamo le, če se škodljivci zares pojavijo, ne kar za vsak primer.

Na ribezu imamo več glivičnih bolezní. Najpogostejša je ribezova rja (*Cronartium ribicola*). Opazimo jo konec junija ali v začetku julija, ko se na spodnji strani listov pojavijo živorumene drobne pegice, na katerih so letni trosi. Te trose raznaša veter in tako se širi bolezen po nasadu do zgodnje jeseni. Tedaj se prav tako na spodnji strani listov pojavijo rjave kosmate prevleke, ki predstavljajo zimske trose. Ribezova rja je zanimiva bolezen, ker ji za življenje ne zadostuje le ribez, temveč rabi še eno rastlino, tako imenovana nega vmesnega gostitelja, ki je v tem primeru zeleni ali gladki bor (*Pinus strobus*), doma iz Amerike, ki ima za razloček od naših domačih vrst borov pet iglic.

Iz zimskih trosov vzkale silno nežne spore (bazidiospore), ki jih veter prenese na zeleni bor. Tam prodrejo skozi reže v iglicah v notranjost in po iglici navzdol v les. Čez dve leti se pojavijo na debelejših vejicah ali debelcih bora rakaste odebelitve, na njih pa posebna plodišča. V njih nastanejo posebne spore (ecidiospore), ki jih veter prenese nazaj na ribez, kjer vzkale in povzročijo nastanek živorumenih peg na listih. Na ta način je krog sklenjen. Ta rja v naših razmerah posebej rada okužuje črni ribez, na rdečem pa se pojavi le redkokdaj.

Ker se pojavlja skoraj povsod, jo moramo redno zatirati, sicer lahko ribezovi grmiči resno oslabiljo. Proti njej začnemo škropiti takoj po obiranju (konec junija, začetek julija). Uporabimo lahko ista sredstva, kot so omenjena proti ribezovemu listnemu ožigu.

Ponekod se pojavlja na ribezu tudi pepelasta plesen (*Sphaerotheca mors uvae*). Zelo lahko jo je spoznati, ker so listi in zlasti poganjki sivkasti, kot bi bili posuti s pepelom. So pa zaradi te bolezni tudi iznakaženi. Kjer se pojavlja ta bolezen, je škropivu proti rji treba dodati 0,10% karathane WP in grme vsakokrat temeljito poškropiti tako, da z njih kar teče. Kjer se pojavlja jo listne uši ali ameriški kapar, je tudi pri teh škropljenjih priporočljivo dodajati že omenjena sredstva proti tem škodljivcem.

Kosmulja

Na kosmulji se sicer tudi pojavljajo nekatere bolezni, vendar navadno ne povzročijo večje škode. Pač pa je na kosmulji lahko nevshečen škodljivec kosmuljeva grizlica (*Pteronus ribesii*), ker zelo naglo, v nekaj dneh obje grmiče do golega. Proti njej lahko uporabimo sredstva, ki so zgoraj omenjena za zatiranje listnih uši poleti, vendar je pri tem odločilne važnosti opazovanje. Če grmičev kosmulje skrbno ne opazujemo in jih ob prvem pojavu škode ne poškropimo, nam jih grizlica lahko tako naglo obje, da čez nekaj časa najdemo od listov samo rebra. Kdor želi kosmulje skrbno varovati pred boleznimi in škodljivci, naj škropi tako, kot je opisano pri ribezu.

Jagode

Na jagodah je nevarnih več škodljivcev: ogorčice v tleh, stonoge, polži, zlasti pa pršice, ki zvijajo listje. Proti polžem uporabimo običajna sredstva, za zatiranje preostalih škodljivcev pa se je potrebno posvetovati z ustreznim strokovnjakom za varstvo rastlin.

Tudi bolezni je na jagodah več, vendar je najpomembnejša siva plesen (*Botrytis cinerea*), ki povzroča gnitje jagod. Bolezen napreduje tako naglo, da v dveh, treh dneh jagode lahko v celoti zginejo. Ko jagode začnejo zoreti in se na njih pojavlja gniloba, je za zatiranje že prepozno. Pri tej bolezni moramo preventivno – varovalno škropiti trikrat. Prvič škropimo ob začetku cvetenja, drugič škropimo, ko je polovica cvetov odprtih, in tretjič, ko so vidne prve zelene jagode. Škropimo približno v presledku enega tedna.

Za škropivo uporabimo 0,25% euparen ali 0,06% benlate ali 0,07% enovitmetil. Škropiti moramo zelo temeljito, da s škropivom rastline dobro prepojimo.

Maline

Na malinah je znanih precej bolezn in škodljivcev, vendar na splošno niso posebno nevarni. Opozoriti pa bi želeli na najpomembnejšo bolezen – sušico malin (*Didymella applanata*). Prva znamenja bolezn se pokažejo v zgodnjem poletju. Na letošnjih rozgah se pri tleh pojavijo modro vijoličaste pege. Te pege lahko objamejo celo rozgo. V poznem poletju odmre skorja na območju pege in se loči od lesa. Pege sč tedaj videti srebrno bele. V prvem letu obolele rozge še niso posebno prizadete, kvečjemu listje jim prezgodaj porumeni. Naslednjo pomlad, ko bi morale cveteti in roditi, pa ne odženejo več ali le skromno.

Okoliščine, v katerih pride do bolezn, so sorazmerno zapletene in jih podrobno ne moremo obravnavati. Vendar je vsaj toliko gotovo, da v

velikem obsegu pospešuje bolezen neustrezna gojitev, npr. pregosta saditev, neustrezno gnojenje in zapleveljenost. Ker je malina po svojem izvoru gozdna rastlina, ne prenaša neposredne osvetlitve in izsušitve tal. Zato je potrebno tla okoli malin pokriti s hlevskim gnojem ali preperelimi rastlinskimi ostanki, npr. z listjem. V malinjakih, ki so tako oskrbovani, se bolezen redko pojavlja. Priporočljivo pa je tudi spomladansko škropljenje z bakrovimi pripravki, tedaj ko rozge odganjajo. Potrebno pa je dodati sredstvo za oroševanje, npr. sandovit.

V nasadih jagodičevja moramo skrbeti za ustrezno obdelavo, skladno gnojenje in seveda za izbor primernih sort. Tedaj se bodo v njih tudi bolezn in škodljivci manj pojavljali.

Jože Maček

NAVADNO LETO 1981

ima 365 dni, začne se s četrtkom in konča s četrtkom.

Premakljivi prazniki:

Pepelnica	4. marca
Velika noč	19. aprila
Vnebohod	28. maja
Binkošti	7. junija
Sv. Rešnje Telo	18. junija
1. adventna nedelja	29. novembra

Zlato število	VI
Sončni krog	2
Epakta	24
Nedeljska črka	D
Rimsko število	4
Letni vladar	Mars

Začetek letnih časov:

Začetek pomladi:	Dne 20. marca ob 18. uri 03 minute; Sonce stopi v znamenje Oвна (pomladansko enakonočje).
Začetek poletja:	Dne 21. junija od 12. uri 45 minut; Sonce na Rakovem povratniku.
Začetek jeseni:	Dne 23. septembra ob 04. uri 05 minut; Sonce stopi v znamenje Tehtnice (jesensko enakonočje).

Začetek zime: Dne 21. decembra od 23. uri 51 minut; Sonce na Kozorogovem povratniku.

Državni prazniki

1. in 2. januar, novo leto
 1. in 2. maj, mednarodni praznik dela
 4. julij, dan borcev
 29. in 30. november, dan republike
- Če pride kateri od dnevov novega leta (1. in 2. januar), praznik dela (1. in 2. maj) ali dnevov republike (29. in 30. november) na nedeljo, se šteje za praznik tudi prvi naslednji delavnik po teh dnevih. – Ob državnih praznikih SFRJ se ne dela v državnih uradih in ustanovah ter v gospodarskih organizacijah na vsem območju SFRJ.

Republiški prazniki

27. april	– Dan ustanovitve OF Slovenije
7. julij	– Dan vstaje srbskega naroda
13. julij	– Dan vstaje črnogorskega naroda
22. julij	– Dan vstaje slovenskega naroda
27. julij	– Dan vstaje hrvaškega naroda in naroda Bosne in Hercegovine
2. avgust	– Ilindan, narodni praznik Makedonije
11. oktober	– Dan vstaje makedonskega naroda
1. november	– Dan spomina na mrtve – državni praznik v SR Sloveniji

Pomembnejši dnevi

8. marec	- Dan žena
15. april	- Dan železničarjev
9. maj	- Dan zmage
21. maj	- Dan jugoslovanskega vojnega letalstva
25. maj	- Rojstni dan maršala Tita Dan mladosti
13. julij	- Dan šoferjev
16. julij	- Dan tankistov JLA
9. september	- Dan vstaje v Istri, Trstu in Slovenskem primorju
10. september	- Dan jugoslovanske vojne mornarice
7. oktober	- Dan topništva JLA
20. oktober	- Osoboditev Beograda
24. oktober	- Dan organizacije združenih narodov (OZN)
31. oktober	- Mednarodni dan varčevanja
7. november	- Obletnica oktobrske revolucije
22. december	- Dan jugoslovanske ljudske armade

Postna postava

Zapoved pritrganja v jedi (le enkrat na dan se do sitega najesti) velja za vse kristjane od izpolnjenega 21. leta do začetka 60. leta življenja na pepelnico in na veliki petek.

V vseh slovenskih škofijah imamo **vzdržek** od mesnih jedi (mesna juha je dovoljena) **vse petke** v postu (znamenje +), **strogi post** (zdržek od mesnih jedi ter pritrgovanje v jedi, znamenje ++) na **pepelnico** in na **veliki petek**.

V našem koledarju se oziram na svetnike vesoljne Cerkve in na svetnike vseh slovenskih škofij. Za vsak dan smo napisali najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti v bogoslužju po prenovljenem bogoslužnem koledarju. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih časti ljudstvo in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najraje imena svetnikov, ki so blizu dneva rojstva. Kadar ne najdemo primerne imena, pojdimo k dušnemu pastirju. Ta nam bo tudi povedal, kako bi se glasilo tuje svetnikovo ime po slovensko.

Herschlov ključ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da Luna vpliva na vreme – podobno kakor vpliva na morsko gladino – vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz Luninih sprememb, precej zanesljiv vremenski prerok, posebno če ga uporabljamo z drugimi vremeniki.

Zvezdoslovec F. J. Herschel je sestavil tabelo, ki jo podajamo spodaj. Na podlagi te tabele – vsaj približno – lahko ugotovimo vreme, če vemo, kdaj se izpremeni Luna, to je, ob kateri uri nastopi prvi krajec, ščip, zadnji krajec in mlaj.

Herschlov ključ pravi: Če se luna spremeni:

ob uri	bo poleti (16. 4.–15. 10.)	bo pozimi (16. 10.–15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozahodnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozahodniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzlo veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zahodniku dež ob jugu ali jugozahodniku	dež in sneg ob jugu ali zahodniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si zapomnimo ta ključ takole:

1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se Luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže polne dneva se Luna spremeni.

Ako Herschlov ključ napoveduje lepo vreme za določen dan, moramo razumeti tako, da bo približno v tistih dneh lepo.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je redno do ščipa (polne lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako do ščipa (polne Lune) sleherni dan.

ZNAMENJA V KOLEDARJU

Znaki za Lunine spremembe:

Mlaj ☾
Prvi krajec ☾
Ščip (polna luna) ☽
Zadnji krajec ☽

Sončevi in Lunini mrki

V letu 1981 so trije mrki, dva Sončeva in en Lunin mrk.

1. **Dne 4. na 5. februar je kolobarjasti Sončev mrk.** Viden je v ozkem pasu na južnem delu Tihega oceana. Kot delni mrk je viden iz vzhodnega dela Avstralije, na Tišem oceanu in iz jugozahodnega dela Južne Amerike. Pri nas mrk ni viden.

2. **Dne 17. julija je delni Lunin mrk.** Viden je na vzhodnem delu Tihega oceana, iz Severne in Južne Amerike, na Atlantskem oceanu, iz zahodnega dela Evrope, iz Afrike in na jugozahodnem delu Indijskega oceana. Pri nas mrk ni viden.

3. Dne 31. julija je popolni Sončev mrk. Viden je v ozkem pasu, ki teče čez Azijo in se konča na Tihem oceanu. Kot delni mrk je viden iz severne in vzhodne Evrope, iz Grenlandije, Azije, severozahodnega dela Severne Amerike in na Tihem oceanu. Pri nas mrk ni viden.

V tem letu gre Luna 20. januarja skozi Zemljino polsenco. Takšen polsenčni Lunin mrk s prostim očesom ni viden.

Vidnost premičnic – planetov 1981

Merkur je na nebu zmeraj blizu Sonca in se od njega lahko oddalji največ za 10 do 28 stopinj. Pot Merkurja okoli Sonca je namreč dokaj oploščena elipsa in največja navidezna oddaljenost od Sonca je odvisna od trenutne Merkurjeve lege na tiru in od istočasne lege Zemlje. Merkur lahko opazujemo samo zvečer nad zahodnim obzorjem po Sončevem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred Sončevim vzhodom. Na večernem nebu bo letos viden ob datumih okoli 2. II., 27. V. in 23. IX., na jutranjem nebu bo viden ob datumih okoli 16. III., 14. VII. in 3. XI.

Merkur sreča Luno: 6. II., 4. III., 3. IV., 4. VI., 31. VIII., 30. IX. in 26. X. Venero sreča 22. II. in 9. VI., Marsa 23. I. in 10. II., Jupitra 13. IX. in 6. XI. in Saturna 10. IX.

VENERO vidimo v začetku leta kot Danico v ozvezdju Strelca le dobro uro pred vzhodom Sonca: sredi januarja vzide ob 6^h25^m , sredi februarja ob 6^h40^m . V marcu in aprilu Venera ni vidna, ker je 7. IV. v zgornji konjunkciji s Soncem. Pojavi se spet v maju kot Večernica na zahodnem delu neba. Navidežno se oddaljuje od Sonca in je vedno daljši čas vidna: v juliju zahaja po 21^h , sredi avgusta ob 20^h30^m , sredi oktobra ob 19^h . Dne 11. XI. je v največji navidezni razdalji 47° vzhodno od Sonca in zaide dve uri in pol za Soncem. Sredi decembra sveti Venera v največjem siju – $4,4^m$ v ozvezdju Kozoroga. Ob koncu leta zahaja ob 19^h .

Venera sreča Luno: 4. I., 3. II., 3. VI., 3. VII., 2. VIII., 1. IX., 1. X., 1. XI., 30. XI. in 29. XII. Merkurja sreča 22. II. in 9. VI., Jupitra 28. VIII., Saturna 25. VIII., Urana 7. X. in Neptuna 5. I. in 30. X.

MARS zahaja v začetku leta v zgodnjih večernih urah. Navidežno se približuje Soncu in pride 2. IV. v konjunkcijo. Do junija zato praktično ni viden. Sredi junija vzhaja le uro pred Soncem, potem pa vedno bolj zgodaj: sredi julija ob 2^h30^m , sredi septembra ob 1^h40^m , sredi novembra ob 0^h55^m , ob koncu leta je že viden vso drugo polovico noči.

Mars sreča Luno: 7. I., 5. II., 1. VI., 30. VI., 29. VII., 26. VIII., 24. IX., 22. X., 20. XI. in 18. XII. Merkurja sreča 23. I. in 10. II.

JUPITER vzhaja sredi januarja okoli 23^h . Najdemo ga v ozvezdju Device, kjer se zadržuje vse leto. Po zastoju 25. I. je smer njegovega gibanja obratna. Dne

26. III. je v opoziciji s Soncem in je zato v marcu in aprilu viden praktično vso noč. Od 28. V. se giblje spet napredno. Sredi maja zaide ob 2^h40^m , potem pa vedno prej: sredi junija ob 0^h40^m , v začetku julija že pred polnočjo, v avgustu v večernih urah. V oktobru ni viden, ker je 14. X. v konjunkciji s Soncem. Izsledimo ga spet v novembru na jutranjem nebu. V začetku decembra vzhaja Jupiter okoli 4^h .

Jupiter sreča Luno: 25. I., 22. II., 21. III., 17. IV., 14. V., 10. VI., 7. VII., 4. VIII., 1. IX., 26. X., 23. XI. in 21. XII. Merkurja sreča 13. IX. in 6. XI., Venero 28. VIII., Saturna sreča 14. I., 19. II. in 30. VII.

SATURNA najdemo v začetku leta kmalu po 23. uri nad vzhodnim delom obzorja v ozvezdju Device. Od 9. I. je smer njegovega gibanja obratna. Približuje se opoziciji s Soncem, ki nastopi 27. III. Zato je v marcu in aprilu viden vso noč. Po zastoju 6. VI. se giblje spet napredno. Sredi junija zaide ob 0^h50^m , sredi julija ob 22^h55^m , avgusta v večernih urah. Septembra in oktobra skoraj ni viden, ker je 6. X. v konjunkciji s Soncem. Novembra ga lahko vidimo na jutranjem nebu, saj vzhaja sredi meseca okoli 4. ure. Ob koncu leta je viden kmalu po 1^h .

Saturn sreča Luno: 25. I., 22. II., 21. III., 17. IV., 14. V., 10. VI., 8. VII., 4. VIII., 1. IX., 26. X., 22. XI. in 20. XII. Merkurja sreča 10. XI., Venero 25. VIII., Jupitra 14. I., 19. II. in 30. VII.

URAN je na meji vidnosti s prostim očesom. Do decembra se giblje v ozvezdju Tehtnice, potem pa preide v ozvezdje Škorpiona. Dne 5. III. je v zastoju in je viden vso drugo polovico noči. V opozicijo s Soncem pride 19. V., zato je v maju vso noč nad obzorjem. Dne 4. VIII. je spet v zastoju in je tedaj viden vso prvo polovico noči. V konjunkciji s Soncem je 22. XI., zato je od oktobra do konca leta praktično neviden.

Uran sreča Luno: 2. I., 29. I., 26. II., 25. III., 21. IV., 18. V., 15. VI., 12. VII., 8. VIII., 5. IX., 2. X., 29. X. in 23. XII. Venero sreča 7. X.

NEPTUNA je mogoče opazovati le z zelo močnimi daljnogledi. V zastoju je 27. III. in je tedaj viden v drugi polovici noči. V opozicijo s Soncem pride 14. VI. in je vso noč nad horizontom. Dne 3. IX. je spet v zastoju in je viden vso prvo polovico noči. V konjunkciji s Soncem je 16. XII. Giblje se vse leto v mejnem področju ozvezdij Škorpiona in Strelca.

Neptun sreča Luno: 4. I., 1. II., 28. II., 27. III., 24. IV., 21. V., 17. VI., 14. VII., 10. VIII., 7. IX., 4. X., 31. X. in 28. XI. Venero sreča 5. I. in 30. X.

PLUTON, deveti, najbolj oddaljeni planet, je v opoziciji s Soncem v prvi polovici aprila. V konjunkciji je sredi oktobra. Giblje se v ozvezdju Device.

PREGLED

Venera je januarja Danica, od maja naprej pa Večernica.

Mars zahaja v začetku leta v zgodnjih večernih urah, aprila ni viden, v juniju vzhaja v jutranjih urah, ob koncu leta je viden vso drugo polovico noči.

Jupiter in Saturn vzhajata v začetku leta v poznih večernih urah, marca in aprila sta vidna vso noč, ob koncu junija vso prvo polovico noči, oktobra nista vidna, ob koncu leta vzhajata v jutranjih urah.

SEZNAM NAROČNIKOV MOHORSKE REDNE ZBIRKE PO ŠKOFIJAH IN DEKANIJAH 1980–1981

LJUBLJANSKA ŠKOFIJA					
Dekanija I. Cerknica					
Begunje pri Cerknici	26	Lipoglav	10	Lom	30
Bloke	40	Muljava	25	Mavčiče	83
Cerknica	100	Polica	45	Naklo	148
Grahovo	37	Stična	100	Olševk	38
Nova vas pri Rakeku		Šentvid pri Stični	130	Podbrezje	55
Sv. Trojica	16	Škofljica	60	Preddvor	160
Planina pri Rakeku	65	Šmarje	60	Predoslje	75
Rakek	40	Šentjurij–Podtabor	25	Smlednik	230
Stari trg pri Ložu	145	Žalna	71	Šenčur pri Kranju	118
Sv. Vid–Cajnarje	57			Šenturska gora	10
Unec	37	Skupaj Grosuplje	639	Trboje	39
Skupaj Cerknica	563	Dekanija V. Kamnik		Trstenik	55
Dekanija II. Črnomelj		Gozd	18	Tržič	195
Adlešiči	23	Homec	90	Tržič–Bistrica	58
Črnomelj	140	Kamnik	170	Velesovo	75
Dragatuš	30	Francišškanski samostan		Voglje	46
Metlika	60	Kamnik	40	Skupaj Kranj	2891
Podzemelj	50	Komenda	266	Dekanija VIII. Leskovec	
Preloka	24	Mekinje	61	Bučka	30
Semič	60	Motnik–Cene Ivanka	20	Cerklje ob Krki	50
Stari trg ob Kolpi	25	Nevlje	50	Čatež ob Savi	50
Vinica	50	Sela pri Kamniku	35	Kostanjevica na Krki	101
Skupaj Črnomelj	462	Stranje	105	Krško	50
Dekanija III. Domžale–Moravče		Šmartno v Tuhinju	60	Leskovec	200
Blagovica	24	Špitalič	11	Raka	50
Brdo in Lukovica	95	Tunjice	60	Studenc	20
Češnjice	14	Vranja peč	31	Sv. Duh–Veliki Trn–Krško	30
Dob	280	Zgornji Tuhinj	44	Sv. Križ–Podbočje	60
Domžale	235	Skupaj Kamnik	1061	Škocjan pri N. mestu	65
Domžale–Mav Franc	14	Dekanija VI. Kočevje		Šentjernej	50
Ihan	85	Banja Loka	20	Velika Dolina	35
Krašnja	33	Fara pri Kočevju	20	Kartuzija Pleterje	10
Mengeš	250	Kočevje	70	Skupaj Leskovec	801
Moravče	90	Osilnica	20	Dekanija IX. Litija	
Peče	23	Stara cerkev	30	Dole pri Litiji	25
Radomlje	60	Skupaj Kočevje	160	Hotič	35
Rova	20	Dekanija VII. Kranj		Janč	18
Šentožbalt	10	Besnica	110	Kresnice	26
Vrhpolje	12	Breg ob Savi	46	Litija	78
Zlatopolje	10	Cerklje na Gor.	170	Polšnik	16
Trzin	55	Duplje	70	Prežganje	15
Skupaj Domžale–Moravče	1310	Goriče	60	Prmskovo na Dol.	10
Dekanija IV. Grosuplje		Hrastje	33	Sava	15
Grosuplje	50	Jezersko	48	Šmartno pri Litiji	60
Kopanj	63	Kokra	24	Štanga	19
		Kokrica	60	Vače	55
		Kovor	60	Skupaj Litija	372
		Kranj, Tavčarjeva	350	Dekanija X. Ljubljana-mesto	
		Kranj, Prmskovo	100	Sv. Nikolaj	200
		Kranj, Šmartin	215	Sv. Jakob	15
		Križe	130		

Sv. Peter	156	Skupaj Novo mesto	919	Sorica	34
Marijino oznan.	250			Stara Loka	230
Sv. Trojica	80	Dekanija XIII. Radovljica		Sv. Lenart–Selca nad Škofjo	
Bežigrad–Sv. Ciril	245			Loko	35
Črnuče	125	Begunje	100	Škofja Loka	310
Dravlje	157	Bled	200	Škofja Loka–Suha	83
Jarše	70	Bohinjska Bela	61	Trata–Gor. vas	110
Ježica	110	Bohinjska Bistrica	160	Zali log	34
Kodeljevo	100	Breznica	170	Žabnica	50
Koseze	116	Dovje	40	Železniki	95
Moste	136	Gorje	170	Žiri	180
Polje	200	Jesenice	154	Skupaj Škofja Loka	1762
Rakovnik	100	Koroška Bela	80		
Rudnik	50	Kamna Gorica	58	Dekanija XVI. Trebnje	
Sv. Križ	151	Koprivnik	18		
Stožice	74	Kranjska gora	37	Boštanj	40
Šentvid	320	Kropa	71	Čatež–Zaplaz	30
Šiška	130	Lesce	35	Mirna	20
Štepanja vas	82	Leše	19	Mokronog	30
Trnovo	88	Ljubno	40	Sv. Križ–Gabrovka	16
Vič	220	Mošnje	45	Šentjanž	61
Sv. Martin	20	Ovsiše	43	Šentlovrenc	15
Valant Milan	12	Radovljica	140	Šentrupert	100
Črna vas	20	Rateče–Planica	47	Trebelno	25
Zalog–Kašelj	100	Ribno	55	Trebnje	170
Skupaj Ljubljana-mesto	3327	Srednja vas v Bohinju	142	Trzišče	45
Dekanija XI. Ljubljana okolica		Sv. Križ nad Jesenicami	5	Veliki Gaber	12
		Zasip	70	Skupaj Trebnje	564
Brezovica	130	Dobrava pri Kropi	35		
Dobrova	100	Francišškanski samostan		Dekanija XVII. Vrhnika	
Dol pri Ljubljani	60	Brezje	150		
Ig	90	Skupaj Radovljica	2145	Bevke	55
Javor	15	Dekanija XIV Ribnica		Borovnica	136
Polhov Gradec	60			Dolenji Logatec	85
Preska	130	Dobrepolje–Videm	70	Gorenji Logatec	80
Sora	165	Dolenja vas	45	Horjul	101
Sostro	120	Gora pri Sodražici	15	Hotedršica	27
Sv. Helena–Dolsko	80	Loški potok	90	Podlipa	15
Sv. Jakob ob Savi	100	Ribnica	180	Preserje	129
Sv. Katarina–Topol	20	Rob	21	Rakitna	19
Šmartno pod Šmarno goro	145	Sodražica	55	Rovte	50
Tomiselj	20	Nova Štifta–Sodražica	45	Šentjošt–Horjul	35
Vodice	157	Struge	26	Sv. Trije kralj–Rovte	16
Želimlje	35	Sv. Gregor–Ortnek	35	Vrhnika	255
Notranje gorice	43	Škocjan pri Turjaku	17	Zaplana	26
Skupaj Ljubljana okolica	1470	Velike Lašče	100	Skupaj Vrhnika	1029
		Velike Poljane	13		
Dekanija XII. Novo mesto		Skupaj Ribnica	712	Dekanija XVIII. Zagorje ob Savi	
Bela cerkev	20	Dekanija XV. Škofja Loka		Čemšenik	82
Brusnice	22			Dobovec	21
Dolenjske Toplice	40	Bukovščica	29	Izlake	60
Mirna peč	46	Črni vrh	28	Kisovec	14
Novo mesto–Kapitelj	140	Davča	36	Kolovrat	40
Novo mesto–Sv. Lenart	160	Dražgoše	33	Radeče	70
Novo mesto–Šmihel	102	Javorje	45	Svibno	40
Podgrad	15	Leskovicica	15	Šentgotard	46
Prečna	101	Lučine	35	Šentjurij–Podkum	23
Soteska	25	Nova Oselica	56	Zagorje ob Savi	200
Štopiče	42	Poljane	80	Skupaj Zagorje ob Savi	596
Šmarjeta	31	Reteče	94		
Št. Peter–Otočec	80	Selca	150		
Vavta vas	95				

Dekanija XIX. Žužemberk		Dekanija V. Gornji grad		Dekanija IX. Sv. Lenart v Slov. goricah	
Ajdovec	44	Bočna	19	Sv. Ana–Zg. Ščavnica	100
Ambrus	50	Gornji grad	35	Sv. Anton–Cerkvenjak	60
Dobrníč	67	Ljubno ob Savinji	90	Sv. Benedikt	65
Krka	35	Luče ob Savinji	105	Sv. Bolfenk–Trnovska vas	60
Sela pri Šumberku	20	Sv. Mihael nad Mozirjem	34	Sv. Jurij–Jurovski dol	130
Šmihel pri Žužemberku	15	Mozirje	130	Lenart v Slov. goricah	140
Zagradec	54	Nazarje	53	Marija Snežna	90
Žužemberk	50	Nova Štifta	28	Negova	80
Skupaj Žužemberk	335	Radmirje	80	Sv. Rupert–Voličina	40
VSEGA LJUBLJANSKA ŠKOFIJA	21.118	Rečica ob Savinji	140	Sv. Trojica–Gradišče	61
		Solčava	60	Skupaj Sv. Lenart v Slov. goricah	826
		Šmartno ob Dreti	20		
		Skupaj Gornji Grad	794	Dekanija X. Lendava	
MARIBORSKA ŠKOFIJA		Dekanija VI. Jarenina		Beltinci	250
Dekanija I. Braslovče		Šentilj v Slov. goricah	168	Bogojina	53
Sv. Andraž	45	Sv. Jakob v Slov. goricah	95	Črenšovci: od tega	
Braslovče	130	Jarenina	70	Horvat Ignac	20
Gomilsko	55	Sv. Jurij ob Pesnici	15	Vučko Štefan	30
Sv. Jurij–Tabor	54	Spodnja Sv. Kungota	70	Glavač Ignac	25
Sv. Pavel–Prebold	80	Svečina	40	Žerdin Štefan	25
Šmartno ob Paki	132	Skupaj Jarenina	458	Horvat Mirko	50
Vransko	150	Dekanija VII. Kozje		Dobrovnik	30
Skupaj Braslovče	646	Dobje	50	Dokležovje	45
Dekanija II. Celje		Kozje in Buče	70	Hotiza	37
Celje, Sv. Daniel	300	Olimlje	16	Kobilje	15
Celje, Sv. Jožef	35	Sv. Peter pod Sv. g.	45	Lendava	51
Celje, Sv. Cecilija	72	Pilštajn	75	Odranci	135
Teharje	70	Planina pri Sevnici	23	Turnišče	80
Skupaj Celje	477	Podčetrtek	25	Velika Polana	20
Dekanija III. Dravograd		Podsreda	50	Skupaj Lendava	866
Črneče	21	Polje ob Sotli	16	Dekanija XI. Ljutomer	
Dravograd	50	Prevorje	20	Apače	50
Libeliče	80	Sv. Vid na Planini, Sevnica	100	Cezanjevci	40
Skupaj Dravograd	151	Zagorje–Lesično	30	Gor. Radgona	135
Dekanija IV. Dravsko polje		Skupaj Kozje	520	Kapela	50
Cirkovce	105	Dekanija VIII. Laško		Križevci	170
Fram	70	Dol pri Hrastniku	60	Ljutomer	216
Hoče	125	Hrastnik	65	Mala Nedelja	40
Št. Janž na Drav. polju		Sv. Jedert–Sedraž	45	Radenci	25
Starše	140	Sv. Jedert–Rečica	30	Razkrižje–Žabot Ivan	100
Sv. Lovrenc na Drav. polju	64	Jurkloster	7	Razkrižje, Ljutomer	5
Sv. Miklavž ob Dravi	15	Laško	125	Veržej	35
Ptujska gora	48	Sv. Lenart	31	Videm ob Ščavnici	125
Rače	110	Marija Širje	40	Skupaj Ljutomer	991
Slivnica	130	Loka pri Zid. mostu	60	Dekanija XII. Maribor	
Skupaj Dravsko polje	807	Sv. Marjeta–Rim. Toplice	32	Sv. Barbara–Zg. Korena	40
		Sv. Miklavž nad Laškim	15	Gornja Sv. Kungota	20
		Sv. Rupert	15	Kamnica	95
		Trbovlje	150	Sv. Križ, Maribor	50
		Skupaj Laško	675	Sv. Križ nad Mariborom	20
				Limbuš	36
				Sv. Lovrenc na Pohorju	112
				Sv. Marija v Puščavi	80
				Sv. Janez Krstnik, Maribor	241

Sv. Marija, Maribor	140	Sv. Lovrenc–Juršinci	102	Špitalič–Loče	24
Sv. Magdalena, Maribor	80	Sv. Marjeta–Gorišnica	71	Zreče	150
Sv. Jožef–Maribor	70	Sv. Marko–Markovci	81	Žiže	70
Sv. Rešnjé telo, Maribor	130	Polenšák	50	Skupaj Slovenske Konjice	976
Radvanje	60	Ptuj, Sv. Jurij	100	Dekanija XXI. Stari trg	
D. M. v Brezju	60	Ptuj, Sv. Peter in Pavel	65	Dolič	62
Sv. Ciril in Metod	70	Ptoj, Sv. Ožbalt	80	Št. Ilj pod Turjakom	105
Sv. Marjeta ob Pesnici	40	Sv. Urban–Desternik	35	Št. Janž–Dravograd	30
Podbrežje	50	Vurberk	16	Pameče	30
Sv. Martin pri Vurberku	75	Skupaj Ptuj	737	Podgorje pri Slov. Gradcu	50
Sv. Peter pri Mariboru	105	Dekanija XVII. Radlje ob Dravi		Razbor pri Slov. Gradcu	21
Ruše	116	Brezno ob Dravi	11	Sele	14
Selnica ob Dravi	100	Kapla	20	Slovenj Gradec	110
Skupaj Maribor	1790	Muta ob Dravi	45	Stari trg	45
Dekanija XIII. Mežiška dolina		Sv. Ožbolt	20	Šmartno pri Slov. Gradcu	40
Črna	100	Radlje	60	Skupaj Stari trg	507
Sv. Daniel–Prevalje	60	Remšnik	35	Dekanija XXII. Šaleška dolina	
Javorje, Črna	10	Skupaj Radlje ob Dravi	191	Bele vode	25
Koprivna	20	Dekanija XVIII. Rogatec		Gor. Ponikva	24
Kotlje	33	Sv. Ema–Pristava	15	Št. Ilj pri Velenju	43
Mežica	170	Sv. Florijan ob Boču	15	Št. Janž	50
Prevalje	190	Kostrivnica	42	Šmartno–Velenje	150
Ravne	200	Rog. Slatina	110	Sv. Marija–Velenje	60
Skupaj Mežiška dolina	783	Sv. Peter		Šoštanj	280
Dekanija XIV. Murska Sobota		na Medvedjem selu	25	Zavodnje	24
Cankova	43	Rogatec	100	Skupaj Šaleška dolina	656
Dolenci	13	Sv. Rok ob Sotli–Rogatec	10	Dekanija XXIII. Šmarje pri Jelšah	
Grad	50	Stoperce	20	Dramlje	75
Gor. Petrovci	14	Zetale	18	Šentjur	270
Sv. Jurij–Rogaševci	63	Skupaj Rogatec	355	Kalobje	24
Kančevci	20	Dekanija XIX. Slovenska Bistrica		Ponikva	63
Kuzma	25	Črešnjevce	44	Sladka gora	55
Markovci–Šalovci	15	Gor. Polskava	34	Slivnica	10
Martjanci	44	Laporje	30	Šmarje pri Jelšah	100
Murska Sobota	200	Majšperk	47	Sv. Vid pri Groblnem	110
Pečarovci	22	Makole	90	Zibika	20
Pertoča	30	Sv. Martin na Pohorju	70	Žusem	30
Tišina	125	Poljčane	85	Skupaj Šmarje pri Jelšah	757
Skupaj Murska Sobota	664	Slov. Bistrica	133	Dekanija XXIV. Velika Nedelja	
Dekanija XV. Nova cerkev		Spodnja Polskava	55	Sv. Bolfenk na Kogu	35
Črešnjice	75	Studenice	55	Sv. Lenart–Podgorci	65
Dobrna	40	Tinje	26	Sv. Miklavž pri Ormožu	77
Frankolovo	60	Sv. Venčeslav, Zg. Ložnica	40	Oromož	100
Ljubečna	55	Skupaj Slov. Bistrica	709	Središče ob Dravi	50
Sv. Jošt na Kozjaku	15	Dekanija XX. Slovenske Konjice		Svetinje–Ivanjkovci	30
Nova cerkev–Strmec	90	Čadram	80	Sv. Tomaž pri Ormožu	65
Šmartno v Rožni dolini	80	SV. Jernej pri Ločah	70	Velika Nedelja	60
Vitanje	55	Kebelj	90	Skupaj Velika Nedelja	482
Vojnik	50	Sv. Kunigunda	30	Dekanija XXV. Videm ob Savi	
Skupaj Nova cerkev	520	Loče	105	Artiče	45
Dekanija XVI. Ptuj		Prihova	50	Bizeljsko	108
Sv. Andraž–Vitomarci	35	Skomarje, Zreče	10		
Sv. Doroteja–Dornava	27	Slov. Konjice	272		
Hajdina	75	Stranice	25		

Brestanica	97	Dekanija II. Cerkno		Jelšane	27
Brežice	110			Knežak	40
Dobova	82	Bukovo	33	Podgrad	15
Kapele	20	Cerkno	40	Podgraje	30
Koprivnica	40	Jagršče – Lapajne Marija	14	Pregarje	5
Pišce	40	Novaki	30	Prem	30
Senovo	70	Otalež	19	Slivje	45
Sevnica	120	Šebrelje	22	Zagorje	29
Sromlje	25				
Videm ob Savi	122	Skupaj Cerkno	158	Skupaj Ilirska Bistrica	360
Zabukovje	15	Dekanija III. Črniče			
Zdole	30			Dekanija VIII. Kanal	
Razbor nad Loko	35	Ajdovščina	71	Avče	20
Skupaj Videm ob Savi	959	Batuje	25	Deskle	44
Dekanija XXVI. Vuzenica		Črniče	35	Gorenje polje	63
Sv. Anton na Pohorju	20	Kamnje	50	Kal	13
Sv. Primož na Pohorju	10	Lokavec	50	Kanal	100
Ribnica na Pohorju	80	Osek	22	Levpa	20
Trbonje	25	Otlica	25	Lig–Marijino Celje	30
Vuhred	50	Šempas	35	Plave	22
Vuzenica	72	Štomaž	16	Ročinj	50
		Vel. Žablje	25		
Skupaj Vuzenica	257	Vipavski Križ–Dobravlje	100	Skupaj Kanal	362
Dekanija XXVII. Zavrč		Skupaj Črniče	454	Dekanija IX. Kobarid	
Sv. Andraž–Leskovec	25	Dekanija IV. Dekani		Bovec	45
Sv. Barbara–Cirkulane	40	Ankaran	25	Breginj	40
Sv. Trojica–Podlehnik	25	Dekani	10	Drežnica	63
Sv. Vid pri Ptuju	58	Klanec	50	Kobarid	90
Zavrč	40	Osp	5	Kred	24
Skupaj Zavrč	188	Predloka	10	Libušnje	50
Dekanija XXVIII. Žalec		Škofije	30	Livek	30
Galicija	65	Skupaj Dekani	130	Log pod Mangartom	22
Gotovlje	60	Dekanija V. Dornberk		Soča	20
Griže	100	Branik	71	Srpenica	23
Sv. Peter v Sav. dol.	100	Dornberk	83	Skupaj Kobarid	407
Petrovče	72	Prvačina	27	Dekanija X. Komen	
Polzela	100	Renče	62	Gabrovica	20
Žalec	80	Šmarje	21	Gorjansko	20
Skupaj Žalec	577	Skupaj Dornberk	264	Kobjeglava	32
Skupaj škofija Maribor	18.319	Dekanija VI. Idrija		Komen	70
KOPRSKA ŠKOFIJA		Črni vrh	80	Opatje selo	33
Dekanija I. Biljana		Godovič	45	Pliskovica	17
Biljana	30	Gore nad Idrijo	30	Temnica	45
Gradno	20	Idrija	140	Veliki dol	20
Kojsko	28	Ledine	50	Skupaj Komen	257
Kozana	20	Sp. Idrija	42	Dekanija XI. Koper	
Kožbana	8	Vojsko	40	Bertoki	20
Medana	40	Zavratec	40	Dvori	12
Šlovrenc v Brdih	10	Skupaj Idrija	467	Izola	30
Šmartno v Brdih	7	Dekanija VII. Ilirska Bistrica		Koper	100
Vipolže	10	Hrušica	24	Krkavče	22
Skupaj Biljana	173	Ilirska Bistrica, Sv. Jurij	40	Piran	35
		Ilirska Bistrica, Sv. Peter	75	Minoritski samostan Piran	5
				Portorož–Lucija	25
				Sečovelje	10

Strunjan	3	Most na Soči	74	Tomaj	30
Šmarje	15	Podbrdo	26	Vreme	51
Skupaj Koper	277	Podmelec	40	Skupaj Tomaj	400
Dekanija XII. Nova Gorica		Roče	10	Dekanija XVI. Vipava	
Banjšice	14	Rut	11	Budanje	42
Bilje	25	Stržišče	13	Col	25
Bukovica	25	Šentviška gora	45	Goče	55
Čepovan	27	Tolmin	183	Planina	24
Grgar	55	Volče	49	Podkraj	30
Kromberk	41	Skupaj Tolmin	541	Podraga	53
Lokovec	9	Dekanija XV. Tomaj		Podnanos	70
Miren	105	Avber	4	Slap	53
N. Gorica	80	Dutovlje	50	Šturje	100
Ravnica	16	Kopriva	20	Štjak	15
Solkan	40	Kopriva	20	Ustje	11
Šempeter	60	Lokev	30	Vipava	95
Trnovo	30	Povir	40	Skupaj Vipava	573
Vrtojba	60	Rodik	25	SKUPAJ ŠKOFIJA	
Franč. samost. N. Gor.	90	Senožeče	50	KOPER	6068
Skupaj Nova Gorica	677	Sežana	80		
		Skopo	20		
Dekanija XIII. Postojna		RAZNA DRUGA POVERJENIŠTVA			
Hrenovice	155	KC BITOLA			2
Košana	62	Župnijski urad Sv. Cirila in Metoda Beograd			18
Matenja vas	26	Župnijski urad Krista Kralja Beograd			40
Pivka	60	Jan Alojz, Zagreb			18
Postojna	60	Marinič Alojzija, Zagreb			13
Slavina	75	Pilc Ana, Karlovac			8
Studeno	60	Ribnikar Štefka, Reka			30
Suhorje	13	Žagar Anica, Kamniška Bistrica			11
Šmihel-Dolane	30	Kotor Marija, Konjšica			10
Trnje	20	SKUPAJ RAZNA POVERJENIŠTVA			150
Ubeljsko	7				
Skupaj Postojna	568				
Dekanija XIV. Tolmin		VSEGA NAROČNIKOV ZA LETO 1980/81			45.655
Dol. Trebuša	42	Celje, 15. 6. 1980			
Grahovo	25				
Kamno	23				

Pregled naročnikov sestavil:
inž. Tone ŠTRAKL

VOŠČILO, ZAHVALA IN PROŠNJA

VSEM DRAGIM POVERJENIKOM, SODELAVCEM, UDOM IN BRALCEM ŽELIMO V NOVM LETU 1981 OBILO ZDRAVJA, ZADOVOLJSTVA IN BOŽJEGA MIRU. SRČNO SE VAM ZAHVALJUJEMO ZA ZVESTOBO IN POMOČ V MINULEM LETU, HKRATI PA VAS PROSIMO, DA NAM ŠE NAMPREJ POMAGATE KREPITI IN ŠIRITI KULTURNO IN KRŠČANSKO OZNAILO V DUHU ŠKOFA SLOMŠKA IN DRUGIH USTANOVITELJEV NAŠE DRUŽBE.

CELJE, SEPTEMBRA 1980

MOHORJEVA DRUŽBA

Cenik knjig Mohorjeve družbe

	broš.	vez.		
Heisenberg: Del in celota	100	120	Haggard: Roža sveta	40
Machovec: Jezus za ateiste	70		Grafenauer: Kratka zgodovina st. sl. slovstva	30
Adam: Smisel in podoba zakramentov	80		Perko: Verstva v Jugoslaviji	37
Chardin: Pojav človeka	90		Rode: Živa verstva	37
Bovet: Mladi seks ljubezen	50		Bohak: Mladost med starši in samostojnostjo	35
Strle: Vera Cerkve		140	Robanov. Joža: Preproste zgodbe s solč. planin	25
Steiner: Uvod v moralno teologijo	50		Pascal: Misli	200
Garaudy: Človekova beseda	60		Gregorčič: Poezije	170
Osterhuis: Tvoje upanje je blizu	50		Janžekovič: Izbrani spisi 2	120
Mlakar: Spomini I	40		Janžekovič: Izbrani spisi 3	150
Mlakar: Spomini II	160		Janžekovič: Izbrani spisi 4	250
			Janžekovič: Izbrani spisi 5	190
			Trstenjak: Med ljudmi	150
			Trstenjak: Pota do človeka	150
			Lukman: Gregorij Veliki	250
			Koledar 1981	70
			Redna zbirka 1980	180
				270

Dragi poverjeniki, dragi bralci!
Objavljamo seznam tistih naših knjig, ki so še na voljo. Je med njimi kakšna, ki bi te zanimala, pa je še nima?
Preberi, premisli in se odloči.

Če jo že imaš, je morda med tvojimi bližnjimi kdo, ki bi mu jo lahko priporočil. Tako boš pomagal Družbi.
Knjiga, ki leži v skladišču je mrtva za založbo in za bralca. Knjiga, ki krasí knjižno polico v stanovanju, je mrtva za bralca. Živi le knjiga, nad katero je zamišljeno ali veselo sklonjen človek odprtih oči in duha.

ZNAMENJE je revija tistih slovenskih kristjanov, ki skušajo najprej svoje krščanstvo osvetliti kot svojo nujno in temeljito resnico ter ga potem avtentično živeti v naši socialistični družbi.

ZNAMENJE skuša zato kristjana nenehno soočati z evangelijem in z današnjim krščanstvom v svetu.

Še posebej je občutljivo in odzivno za dogajanja v slovenski Cerkvi in družbi, pa tudi za pomembna dogajanja v svetu in vesoljni Cerkvi.

Zato je **ZNAMENJE** nujno branje za vse, ki hočejo biti živi, zavestni, dejavni kristjani v našem času in družbi; hkrati pa za vse tiste, ki želijo spoznati usmeritve pokončilske Cerkve.

**NA LETO 6 ŠTEVILK – 576 STRANI SODOBNEGA BRANJA, KI VAS BO POGLO-
BILO IN VAM BO DALO NOVO DUHOVNO RAZSEŽNOST**

Naročajte pri Mohorjevi družbi, p. p. 36, 63001 CELJE

Vsebina

Bogoslužni koledar za leto 1981 s pregledom Luninih men, s podatki o vzhodu in zahodu Sonca in dolžinami dneva	4	Koledarska kronika	102
Kolednik	29	Sodoben človek in okolje (Anton Trstenjak)	107
Nepozabni voditelj in človek (Vekoslav Grmič)	30	»Če je čas reka in mi potniki« (Janko Bohak)	109
Ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar (Drago Klemenčič)	32	Alkoholizem – rak družin (Jože Ramovš)	113
Sedemdeset let koprškega škofa dr. Janeza Jenka (Drago Klemenčič)	35	Predzakonska spolna skupnost	118
Ob 60-letnici teološke fakultete v Ljubljani (Vekoslav Grmič)	38	Premišljevanja na deželi (Mirko Mahnič)	122
Izseljenci in zdomci – naš narodni in verski problem (Stanislav Lenič)	41	Za mladino je šport priprava na življenje in delo (Drago Ulaga)	123
Sveti Benedikt in njegov čas (J. Dolenc)	43	Korist in škoda sončenja (Eman Pertl)	127
Za pristno družinsko duhovnost (Jože Rajhman)	46	Kako so nastajale in kako nastajajo vremenske napovedi (Janko Pučnik)	131
Začetek katoliško-pravoslavnega dialoga (Stanko Janežič)	50	Nekatere značilnosti prvega obdobja odraslosti (Janko Bohak)	136
V delavnico sem tvojo zrl (Rafko Valenčič)	52	Starši in otroci (V. B.)	142
Slomšek o slovenskem jeziku in govorjenju	56	Bolnik in zdravnik – partnerja v boju proti boleznim (M. Kl.)	142
Dr. Jože Pogačnik in Mohorjeva družba (J. D.)	57	Mladi in droge (Jože – Imre)	144
Prvič po Mohorjeve knjige	60	Angleška čajanka na krasu (Zora Tavčar)	147
Pred sto leti je umrl Josip Jurčič (Jože Dolenc)	61	Cerkev sv. Frančiška Ks. na Stražah (Radmirje)	149
Pri Prešernovem nagrajencu Božidarju Jakcu (Tomaž Sajovic)	63	Svetina nad Celjem – 500-letnica Marijine cerkve (Vinko Škafar)	152
Neznani pesmi Srečka Kosoveca (objavil in komentiral J. M.)	68	To ni zasebna stvar (H. B. M.)	154
Edvard Kocbek (Janez Gradišnik)	69	Se bodo naši otroci še poročali? (G. S.)	155
Spominu treh velikih Tolmincev (Joža Mahnič)	71	Godila se je ena ohcet v Kani Galileji (Iz pridig Janeza Svetokriškega)	157
Smrt najine hčere (Victor in Rosemary Zorza)	74	Ljudje na dopustu (J. M.)	161
Velikonočni ogenj (Janez Gradišnik)	78	Biserna školjka (Cvetko Zagorski)	163
Pavle Kernjak (nc)	82	Kruh iz ciganove malhe (Lojze Jože Žabkar)	164
Dr. Anton Breznik – učitelj lepega jezika (J. D.)	83	Blazinjak (F. M. Saško)	166
Franc Sušnik (Jože Lodrant)	86	Njen dan (Stanko Janežič)	169
Dr. Janez Bleiweis (Milan Dolenc)	87	Baraba ob praznem grobu (Pär Lagerkvist)	171
Msgr. dr. Janez L. Zaplotnik (Jože Bajec)	91	Ministrantski utrinki (J. K.)	172
Dr. Alojzij Ostrc (Jože Smej)	92	Pravljica o skorjici kruha in rdečem stekelcu (Cvetko Zagorski)	178
Lavo Čermelj (M. R.)	94	Beg pred križem (A. S.)	180
Lojze Kozar (J. D.)	95	Priprava na osamljenost (J. M.)	182
Viktor Korošec	96	O zatiranju bolezni in škodljivcev na jagodičevju (Jože Maček)	182
P. Roman Tominec si je naložil deveti križ	98	Splošna oznaka koledarja za leto 1981	184
Sedemdesetletnica Viktorja Smoleja (Bogomil Gerlanc)	99	Herschlov ključ	185
Srečko Žumer (Stane Kovač)	101	Sončevi in Lunini mrki	185
		Vidnost premičnic – planetov 1981	186
		Seznam naročnikov mohorske redne zbirke po škofijah in dekanijah 1980–1981	187
		cenik knjig Mohorjeve družbe	193
		Vsebina	194
		Fotografije je prispeval Marjan Paternoster	

MOHORJEV KOLEDAR za leto 1981 – Uredil z uredniškim odborom Vitko Musek – Opremil Marjan Paternoster – Izdala in založila Mohorjeva družba v redni knjižni zbirki za leto 1980 – Korigirala in lektorirala Andreja Peček – Za založbo dr. Vekoslav Grmič – Tiskala tiskarna DELO v Ljubljani – Natisnjeno septembra 1980

KNJIŽNI PROGRAM MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 1981

KOLEDAR 1982

Kakor že nekaj let, bomo v bogato zunanje in notranje opremljenem Koledarju skušali posredovati čim več zanimivega in koristnega branja z vseh področij, ki danes zanimajo bralca mohorskih knjig. Prizadevali si bomo v zanimivih sestavkih osvetliti današnje dogodke, ohraniti pa tudi spomin na minule, posebno še na tiste, ki so kakorkoli povezani z delovanjem Mohorjeve družbe. Tudi v novem Koledarju bomo še posebej poskrbeli za prijetno in lepo branje.

SLOVENSKE VEČERNICE

Za 132. med mohorjani zelo priljubljenih Slovenskih večernic nemškega pisatelja **Stefana Andresa** roman **NEUMNICA**. Stefan Andres sodi med znane nemške pisatelje (umrl je leta 1970), katerega romani in povesti si niso utrli poti samo med široke plasti nemških bralcev, pač pa so doživeli številne prevode v druge jezike. Snov za roman Neumnica je vzeta iz sodobnega življenja. Junakinja je preprosto in dobrosrčno dekle, sirota brez staršev. Kot delavka v tekstilni tovarni se da preslepiti lepim besedam mladega lastnika tovarne Josepha. Njegove vneme je pri priči konec, ko se pokaže, da Lina pričakuje otroka. Ko se je pustila pregovoriti ljubimcu, da je privolila v ilegalni splav, se skuša Joseph »nespametnega« dekleta iznebiti tako, da jo pošlje k znancem svojih staršev v Vzhodno Nemčijo. Tu Lina doživi mnogo stvari, ki oblikujejo njen značaj. Odlična pisateljeva pripoved vzdržuje zgodbo, ki bi se utegnila zdeti moderna ganljivka o zapeljani nedolžnosti, na ravni družbene kritičnosti, ki spominja na slovitega Bölla, pa tudi na ravni nevsiljivega razločevanja pristnih človeških vrednost.

NAŠI KRAJI

Po Beneški Sloveniji in Reziji, v katero nas je popeljal poleg Ivana Trinka poznavalec tega dela slovenske domovine Marjan Breceļ, nas bo v četrti knjigi te priljubljene zbirke popeljala **dr. Zmaga Kumer** v **Ziljsko dolino**, najbolj izpostavljeni del slovenske Koroške. Ob svojih številnih bivanjih v Ziljski dolini se je srečavala z mnogimi tamošnjimi rojaki. Na magnetofonski trak je ujela njihove pripovedi, spomine in pričevanja. Nastala je knjiga, ki nam bo že sama po sebi, posebno pa še ob spremni študiji o Ziljski dolini izpod peresa **dr. Pavleta Zablatnika** približala to prelepo koroško dolino.

Janez Gradišnik

SLOVENŠČINA ZA SLOVENCE

Janez Gradišnik ni poznan le kot eden najboljših in najbolj plodnih slovenskih prevajalcev iz mnogih tujih jezikov, temveč tudi kot tenkočuten poznavalec in spremljevalec slovenskega jezika. Vsi smo radi prislunili njegovi jasni besedi o čistosti našega jezika bodisi v revijah, časopisih ali radiu. Zdaj je svoja razmišljanja in svoja spoznanja o pačenju slovenščine zbral v poljudno in živo napisano knjigo, katero v skrbi za prihodnost slovenskega jezika Mohorjeva družba še s posebno prizadetostjo uvršča v svoj redni knjižni dar.

Jože Ramovš

ALKOHOLIZEM

Alkoholizem je zlo, ki bolj usodno načenja zdravje naše narodne skupnosti kot si sploh lahko zamišljamo. Zaradi njega propadajo posamezniki, pa tudi družine. Z alkoholizmom se pri nas zdravstvena in socialna služba spopadata z vso resnostjo. Prizadevanja v zdravljenju tega zla pa bodo doživela svoj uspeh, če se bo vsakdo izmed nas zavedal nevarnosti alkoholizma, če bo poznal vse njegove pogubonosne posledice, če se bo seznanil z načini njegovega zdravljenja. Avtor naše knjige je prizadeven sodelavec zdravstvene in socialne službe, ki se posveča zdravljenju alkoholikov. Iz lastnih izkušenj in izkušenj številnih slovenskih strokovnjakov je napisal živo in prizadeto knjigo, ki zaradi svojega pomena sodi v vsako slovensko hišo.

Jörg Zink

ALI TUDI PSIČKOM ZRASTEJO PERUTI

Sloviti teolog, ki ga pri nas poznamo po njegovi odlični knjigi »Ga poznaš?«, je mnogo razmišljal, kako staršem in njihovim otrokom dovolj nazorno pojasniti najvažnejše verske resnice. Ob svojih bogatih izkušnjah je napisal knjigo, ki naj pomaga staršem popeljati njihove otroke preko včasih zelo zahtevnih stopnic v zdravo versko poučenost. Knjiga bo bogato ilustriрана.

Akontacija za 6 knjig za člane-naročnike resne zbirke za broširane knjige 180 dinarjev, za vezane pa 270 dinarjev. Rok za prijavo in ohranitev članstva ter za oddajo naročil za redno knjižno zbirko 1981 je 1. april 1981.

Segajte po knjigah Mohorjeve družbe in si z njimi bogatite osebno in družinsko knjižnico. Ni lepšega darila kot knjige redne zbirke Mohorjeve družbe. Oglejte si cenik naših knjig, ki so še na voljo, na zadnjih straneh letošnjega Koledarja.

Naročila sprejema MOHORJEVA DRUŽBA

Zidanškova 7, p.p. 36, 63001 Celje – Jugoslavija
tel. (063) 23-029 in 24-814, žiro račun 50700-678-46598
Poslovalnica v Ljubljani, Poljanska 4, tel. (061) 314-768
Sedež uredništva redne zbirke je v Ljubljani, Poljanska 4

